

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”

„DIAGNOZA SYTUACJI ŻYCIOWEJ ODBIORCÓW POMOCY SPOŁECZNEJ W WOJEWÓDZTWIE PODLASKIM”

Raport z badania

Badanie współfinansowane ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Regionalny Ośrodek Polityki
Społecznej w Białymstoku
Biuro Projektu
15-110 Białystok
ul. Kombatantów 7

tel. 85 744 22 14
faks 85 744 22 15
www.projekt.rops-bialystok.pl
projekt@rops-bialystok.pl

**“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”**

Zamawiający:

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Białymstoku
ul. Kombatantów 7
15-110 Białystok

Wykonawca:

General Projekt Sp. z o. o.
Ul. Zakole 2
10 – 699 Olsztyn

Zespół autorski:

Kierownik projektu - Joanna Tomczyk
Izabela Bednarczyk
Małgorzata Łątka
Milena Opęchowska

Podsumowanie

Pomoc społeczna ułatwia przezwyciężanie trudnych sytuacji życiowych tym, którzy nie są w stanie sami ich pokonać, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości. Pomoc społeczna wspiera ich w wysiłkach zmierzających do zaspokojenia niezbędnych potrzeb i daje możliwość życia w warunkach odpowiadających godności człowieka. Zadaniem pomocy społecznej jest także zapobieganie trudnym sytuacjom życiowym przez podejmowanie działań zmierzających do usamodzielnienia osób i rodzin oraz ich integracji ze środowiskiem¹.

Firma General Projekt Sp. z o.o. z Olsztyna na zlecenie Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Białymstoku przeprowadziła badanie, którego celem głównym było zdiagnozowanie sytuacji życiowej odbiorców pomocy społecznej w województwie podlaskim.

Główny cel badania został osiągnięty poprzez zastosowanie metod, technik i analiz badawczych, takich jak: analiza danych wtórnych (desk research), bezpośrednie wywiady kwestionariuszowe PAPI wśród gospodarstw domowych, które otrzymują pomoc społeczną [N=602] oraz panel ekspercki z przedstawicielami instytucji pomocy społecznej.

- Główne wyniki badania -

Analiza danych zastanych wskazuje, że Podlasie jest jednym z województw w Polsce o najwyższym wskaźniku osób korzystających z pomocy społecznej na 10 tys. ludności, a także jednym z najbiedniejszych.

PRZYCZYNY I CZAS KORZYSTANIA Z POMOCY SPOŁECZNEJ. Największym problemem wśród beneficjentów pomocy społecznej województwa podlaskiego jest ubóstwo i/lub niski dochód, które są głównymi przyczynami udzielania pomocy. Inne częste przyczyny korzystania z pomocy społecznej to bezrobocie, niepełnosprawność, długotrwała lub ciężka choroba, wielodzietność oraz przemoc w rodzinie i uzależnienia, które często towarzyszą innym czynnikom.

Przyczyny otrzymywania pomocy społecznej są spowodowane wieloma czynnikami począwszy od tych niezależnych od beneficjentów, jak np. trudna sytuacja na rynku pracy, poprzez czynniki osobowościowe, jak brak prawidłowych wzorców u dzieci, a skończywszy na bezradności i swoistym uzależnieniu od systemu pomocy społecznej, kiedy osoby nie znają innego sposobu na życie. Eksperci nazywają to zjawisko dziedziczeniem biedy lub wyuczoną bezradnością. Wielokrotnie wspominali o braku pozytywnych wzorców do naśladowania wśród dorosłych, którzy kreuja w środowisku rodzinnym bierność, polegającą wręcz na wyrachowanej kalkulacji dochodu gospodarstwa. Opisywane są sytuacje, kiedy rodzice preferują pozostać bezrobotni lub rezygnują z nisko płatnej pracy, ponieważ pieniądze otrzymane z pomocy społecznej zapewniają im większy

¹ <http://www.mpips.gov.pl/pomoc-spooleczna/>, dostęp: 28.08.2014.

**“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”**

dochód wraz z innymi dodatkami, np. posiłkami dla dzieci, wyprawkami szkolnymi itp. niż praca zarobkowa.

Niepokojące jest, iż wśród objętych badaniem osób korzystających z pomocy społecznej prawie 1/3 stanowią gospodarstwa pracowników, tj. gospodarstwa, w których głównym/dominującym źródłem dochodu jest praca zarobkowa co najmniej jednego członka rodziny (taki sam odsetek badanych stanowią osoby utrzymujące się z niezarobkowych źródeł). Tak wysoki odsetek może wskazywać na fakt, iż posiadanie zatrudnienia nie gwarantuje rodzinie środków wystarczających na zaspokojenie podstawowych potrzeb, a co za tym idzie na brak potrzeby wsparcia przez instytucje pomocy społecznej. Problem ten określany jest mianem „working poor” (tj. pracujący ubodzy). W dzisiejszych czasach problem wykluczenia społecznego lub zagrożenia wykluczeniem społecznym nie dotyczy jedynie osób bezrobotnych, ale również osób pracujących, gdyż podjęcie zatrudnienia nie prowadzi do wyrwania się z biedy.

Większość respondentów wskazywała, iż zмага się z trudną sytuacją życiową powyżej 3 lat. Pomoc finansowa jest najczęściej przyjmowana długotrwale, zaś pomoc rzeczowa, w formie usług oraz porad i konsultacji okresowo. Największy procent osób długotrwale korzystających z pomocy społecznej tworzy gospodarstwa utrzymujące się z niezarobkowych źródeł i gospodarstwa rencistów. Osoby długotrwale i pokoleniowo korzystające z pomocy społecznej stanowią znaczną część klientów instytucji pomocowych. Wyniki te wskazują na uzależnienie od pomocy społecznej wśród osób długotrwale z niej korzystających. Należy jednak mieć na uwadze, że do pomocy społecznej trafiają również osoby, które jak najszybciej starają się zmienić swoją sytuację życiową. Stanowią one jednak znacznie mniejszy procent niż pozostałe grupy.

NAJCZĘSTSZE FORMY UDZIELANEJ POMOCY SPOŁECZNEJ. Wśród badanych odbiorców pomocy społecznej 76,2% zadeklarowało, iż otrzymuje świadczenia pieniężne, a 59,6% świadczenia niepieniężne. Respondenci spośród świadczeń niepieniężnych najczęściej korzystają z możliwości pomocy w formie posiłku, pomocy rzeczowej (niezbędnego ubrania, obuwia, zakupu leków czy opału na zimę), specjalistycznych usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania oraz w ośrodkach wsparcia, a także z pomocy asystenta rodziny i poradnictwa specjalistycznego. Jeśli zaś chodzi o świadczenie pieniężne to zazwyczaj jest to zasiłek okresowy, następnie zasiłek stały i celowy.

Jako najbardziej potrzebne i użyteczne formy wsparcia respondenci określili formy pieniężne, tj. zasiłek stały i okresowy oraz celowy, następnie: ubranie, posiłek, w dalszej kolejności: usługi opiekuńcze i zapewnienie schronienia. Niepokojące jest, że takie formy pomocy jak: szkolenia, poradnictwo rodzinne i terapia rodzinna, poradnictwo specjalistyczne i praca socjalna wskazane zostały przez respondentów jako najmniej użyteczne w całej kwalifikacji. Ponadto dalsze wyniki badań wskazują, że pomoc finansowa jest najczęściej przyjmowana długotrwale, a pomoc w formie porad i/lub konsultacji – jednorazowo. Może to wskazywać na nastawienie beneficjentów na otrzymywanie świadczeń pieniężnych i brak motywacji do zmian.

Warto jednak wspomnieć, iż zdarzają się osoby, które korzystają tylko z pomocy niematerialnej. Jest to grono, które powiększa się na przestrzeni lat. Mieszkańcy szukają pomocy psychologów i prawników, którzy udzielają porad głównie w sprawach rodzinnych, alimentacyjnych czy

**“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”**

rozwodowych. Eksperti zwracają uwagę, że dzięki temu ośrodki pomocy społecznej zmieniają charakter swojej pracy. Coraz częściej są uważane nie tylko za miejsce otrzymywania zasiłków, lecz punkt udzielania pomocy i wsparcia w sytuacji kryzysowej.

Wyniki badania ilościowego wskazują, że większość respondentów jest zadowolona z przyznanego im wsparcia.

WARUNKI ŻYCIA ODBIORCÓW POMOCY SPOŁECZNEJ. Objęci badaniem klienci pomocy społecznej najczęściej wskazywali, iż dochody ich gospodarstw domowych (dochody z pracy zarobkowej łącznie z wszelką pomocą finansową, jaką otrzymują) mieszczą się w przedziale od 501 do 1000 zł na rodzinę. W badanych domostwach najczęściej do dyspozycji pozostaje od 201 do 400 zł miesięcznie na osobę. Wykazywane dochody rodzin objętych wsparciem są bardzo niskie, jednak nie zawsze jest to zgodne z deklaracjami. Wg ekspertów zdarzają się sytuacje, kiedy beneficjenci pracują dorywczo, czego nie bierze się pod uwagę szacując wysokość zarobków, a także pracują bez umowy.

Z badania wynika, iż klienci pomocy społecznej przeważnie mają zaspokojone podstawowe potrzeby dotyczące ogrzewania, ciepłej bieżącej wody, kuchni, łazienki, a ich domostwa wyposażone są w podstawowe dobra codziennego użytku takie jak telewizor, chłodziarko-zamrażarka. Większość odbiorców pomocy społecznej posiada również telefon komórkowy. Respondenci oceniali swoje warunki mieszkaniowe jako dostateczne lub dobre. Domy/mieszkania klientów pomocy społecznej zajmują najczęściej powierzchnię mieszczącą się w przedziale od 41 do 60 m², następnie od 21 do 40 m² lub od 61 do 80 m². Jednakże prawie połowa respondentów nie jest właścicielem swojego domu lub mieszkania. Jest to trudna sytuacja, gdyż jak wskazują eksperci podczas przeprowadzonego panelu, z takimi osobami pracuje się najtrudniej. Nie mają motywacji do podejmowania zmian w swoim życiu. Unikają inwestowania w poprawę warunków mieszkaniowych i nie szanują zajmowanych mieszkań (komunalnych lub wynajętych). Ponadto prezentują w tym zakresie postawę bardzo roszczeniową. Posiadane środki przeznaczają na zakup dóbr bieżących np. telewizora czy telefonu komórkowego.

Szczególnie niepokojąco przedstawia się w wynikach przeprowadzonego badania sytuacja zawodowa odbiorców pomocy społecznej. Blisko co drugi badany jest osobą bierną zawodowo, a zatem pozostającą bez zatrudnienia i nie poszukującą aktywnie pracy, zaś co trzeci przedstawiciel badanego gospodarstwa jest bezrobotny. Łącznie prawie $\frac{3}{4}$ dorosłych respondentów nie ma pracy. Jedynie co siódmy ankietowany pracował. Ponadto badani w większości nie mieli dodatkowych kwalifikacji, które mogłyby im pomóc w podjęciu zatrudnienia. Niewielu spośród badanych zainteresowanych było podniesieniem kwalifikacji, a najpopularniejszym sposobem aktywności zawodowej jest zarejestrowanie się w urzędzie pracy.

POSTAWY ODBIORCÓW W STOSUNKU DO OTRZYMYWANEJ POMOCY. Większość objętych badaniem klientów pomocy społecznej widzi potrzebę zmiany swojej aktualnej sytuacji życiowej. Mimo to jedynie co trzeci badany podejmował w ciągu ostatnich 12 miesięcy działania zmierzające do poprawy tej sytuacji (najczęściej poprzez poszukiwanie zatrudnienia/poszukiwanie lepiej płatnego zatrudnienia, podejmowanie prac dorywczych lub poprzez udział w różnego rodzaju terapiach,

**“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”**

spotkaniach z psychologiem itp.), co może wskazywać na deklaratywną postawę beneficjentów. Wg respondentów podejmowane działania najczęściej powodowały, iż ich sytuacja życiowa pozostawała bez zmian. Ponadto wyniki badania wskazują, iż osoby długotrwale korzystające z pomocy społecznej rzadziej widzą potrzebę zmiany swojej sytuacji.

Dodatkowo badanie jakościowe wykazało, że satysfakcja odbiorców pomocy społecznej jest głównie zależna od wysokości i długości otrzymywanego wsparcia pieniężnego. Im wyższy zasiłek tym większe zadowolenie z pomocy.

Przedstawiciele instytucji pomocy społecznej wskazywali, że znaczna grupa klientów pomocy społecznej współpracuje z pracownikami socjalnymi, celem polepszenia swojej sytuacji życiowej. Zdarzają się również osoby roszczeniowo nastawione, jednakże stanowią one mniejszość, a są to głównie osoby uzależnione od alkoholu oraz osoby stosujące przemoc.

KORZYSTANIE Z INNYCH FORM POMOCY SPOŁECZNEJ. Z badania wynika, iż co trzeci badany klient pomocy społecznej korzysta z pomocy innych instytucji poza OPS i PCPR. Najczęściej są to organizacje kościelne. W dalszej kolejności respondenci wskazywali na stowarzyszenia charytatywne i organizacje pozarządowe. Prawie wszyscy badani są zadowoleni z form pomocy oferowanych przez inne instytucje niż OPS i PCPR. Natomiast Ci respondenci którzy zadeklarowali, iż nie korzystają z pomocy innych niż OPS i PCPR instytucji/organizacji, jako główny powód podawali brak informacji o możliwości uzyskania pomocy z innych instytucji. Brak informacji o innych instytucjach może też wynikać z braku tych instytucji w danej miejscowości.

OCENA INFRASTRUKTURY POMOCOWEJ. Z przeprowadzonego badania wynika, iż pod każdym względem praca instytucji pomocy społecznej oceniona została dość dobrze. Respondenci najlepiej ocenili terminowość wykonywanych zadań, podejście pracowników do klienta oraz kompetencje pracowników. Najslabiej zaś oceniony został dostęp do informacji o pomocy społecznej i instytucjach. Również większość badanych dobrze oceniło współpracę z innymi instytucjami pomocy społecznej poza OPS i PCPR. Jeśli zaś chodzi o aspekty funkcjonowania instytucji pomocowych, to najlepiej oceniona została jakość oferowanej pomocy, następnie ilość instytucji pomocowych, różnorodność pomocy oferowanej przez instytucje, najslabiej zaś dostępność informacji o oferowanej pomocy.

Natomiast eksperci, którzy wzięli udział w badaniu jakościowym, wskazywali, iż istnieją wiele dostępnych źródeł i kanałów informacji pozwalających dowiedzieć się gdzie i jaką pomoc można uzyskać.

Zdaniem ekspertów istnieje niewystarczająca ilość organizacji pozarządowych świadczących wsparcie np. w formie pomocy terapeutycznej, psychologicznej. Instytucje, w których pracują nie służą tylko do udzielania wsparcia finansowego, lecz doświadczają oni często w swojej pracy problemów rodzinnych, psychologicznych, prawniczych, które towarzyszą finansowym. Ich rola zawodowa polega na kompleksowej pomocy danej osobie, co często jest utrudnione ze względu na braki kadrowe specjalistów.

**“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”**

Analiza danych zastanych wskazuje, że liczba osób zatrudnionych w jednostkach pomocy społecznej na przestrzeni ostatnich lat konsekwentnie maleje podczas, gdy liczba beneficjentów pomocy społecznej wzrasta.

- Rekomendacje -

- Budowanie lokalnej polityki zapobiegania wykluczeniu społecznemu (diagnoza potrzeb, zasobów, kierunki działań, priorytety, koordynacja podejmowanych interdyscyplinarnie działań).
- Opracowywanie diagnozy strategicznej, mającej na celu zobrazowanie potencjału społeczno-ekonomicznego regionu, identyfikację głównych filarów rozwojowych oraz problemów społecznych, ukierunkowującą działania samorządu w dłuższej perspektywie czasowej na zapobieganie i przeciwdziałanie negatywnym zjawiskom społecznym.
- Promocja integracji społecznej.
- Promocja i wsparcie rozwoju sektora ekonomii społecznej w środowiskach lokalnych zagrożonych bezrobociem i ubóstwem.
- Wdrażanie wszechstronnych strategii pomocy obejmujących zindywidualizowane wsparcie nakierowane na grupy szczególnie zagrożone i długotrwale korzystające z pomocy.
- Wzmacnianie aktywności i samodzielności życiowej odbiorców pomocy społecznej, w celu doprowadzenia do uniezależnienia się beneficjentów od systemu pomocy społecznej.
- Rozwój metod pracy socjalnej z odbiorcami pomocy społecznej ukierunkowanych na motywację do zmiany.
- Praca socjalna w oparciu o programy, na rzecz rozwiązywania stwierdzonych problemów i potrzeb określonej grupy społecznej.
- Doskonalenie współpracy pomiędzy instytucjami pomocy społecznej a publicznymi służbami zatrudnienia, sprzężenie działań pomocy społecznej z działaniami Powiatowych Urzędów Pracy.
- Rozszerzenie zakresu współpracy interdyscyplinarnej na rzecz aktywizacji osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym.
- Zwiększenie skuteczności działań na rzecz reintegracji społecznej i zawodowej.
- Promowanie aktywności i przedsiębiorczości społecznej (Spółdzielnie Socjalne).
- Rozwój niematerialnych form pomocy społecznej i asystentury rodzinnej.
- Programy reintegracji zawodowej i społecznej.
- Edukacja społeczna i zawodowa. Realizacja programów socjalno-edukacyjnych.
- Promowanie pozytywnych działań pomocy społecznej i wizerunku służb pomocowych.
- Zapobieganie wypaleniu zawodowemu pracowników pomocy społecznej.
- Zwiększenie dostępności bezpłatnej pomocy specjalistycznej (poradnictwo prawne, pomoc psychologiczna), szczególnie w mniejszych miejscowościach i na wsi.

**“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”**

- Rozpowszechnienie informacji na temat pomocy oferowanej przez inne instytucje/organizacje - poza OPS i PCPR oraz dostępnych form pomocy (psychologicznej, terapeutycznej).

- Rekomendacje – sposób wdrożenia

- Opracowywanie adekwatnych dokumentów strategicznych gmin/powiatów.
- Strategiczne zarządzanie jednostkami organizacyjnymi pomocy społecznej ze szczególnym uwzględnieniem diagnozy opartej na ocenie zasobów pomocy społecznej jako bazy dla działalności profilaktycznej i współdziałania lokalnych instytucji.
- Zapewnienie współpracy i koordynacji działań instytucji i organizacji istotnych dla zaspokajania potrzeb członków społeczności lokalnej.
- Rozwój i upowszechnianie aktywnej integracji.
- Stosowanie przez Ośrodki Pomocy Społecznej instrumentów integracji i aktywizacji społecznej (Programy Aktywności Lokalnej, Centra Aktywności Lokalnej).
- Promocja i upowszechnienie działalności Centrów Integracji Społecznej i Klubów Integracji Społecznej.
- Promocja wolontariatu i „streetworkingu” jako form aktywizujących osoby zagrożone wykluczeniem społecznym.
- Szkolenie pracowników socjalnych w zakresie nowatorskich metod pracy z klientem i oddziaływań wzmacniających ich efektywne zaangażowanie i wprowadzanie w życie zmian umożliwiających wyjście z trudnej sytuacji życiowej.
- Wdrażanie poprzez pracę asystenta rodziny pozytywnych wzorów do naśladowania wśród dzieci.
- Upowszechnianie i rozwój form aktywizacji zawodowej osób długotrwale bezrobotnych.
- Realizacja kontraktów socjalnych, programów aktywności lokalnej oraz programów integracji społecznej i zawodowej osób niepełnosprawnych.
- Wsparcie rozwoju Spółdzielni Socjalnych (powrót na rynek pracy przez Spółdzielnie Socjalne).
- Projekty aktywizujące osoby bierne zawodowo.
- Uzależnienie uzyskiwanej pomocy od aktywności własnej beneficjentów (szczególnie ludzi młodych).
- Wzbogacanie form wsparcia rodziny z wieloma problemami asystą rodzinną.
- Działania upowszechniające instrumenty pracy socjalnej,
- Kształtowanie umiejętności pozwalających na pełnienie przez odbiorców pomocy społecznej ról społecznych, umiejętności racjonalnego gospodarowania posiadanymi środkami pieniężnymi.
- Reportaże i dokumenty o pozytywnym wpływie pracowników społecznych na poprawę sytuacji osób potrzebujących.

“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”

- Szkolenia, superwizje zapobiegające wypaleniu zawodowemu.
- Zatrudnianie specjalistów w ramach działań programowych.
- Tworzenie punktów konsultacyjnych o zasięgu międzygminnym.
- Upowszechnianie publikacji i informatorów, strony www.

**“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”**

Spis treści

PODSUMOWANIE	3
I. WPROWADZENIE	11
II. METODOLOGIA BADANIA	12
III. POMOC SPOŁECZNA W WOJEWÓDZTWIE PODLASKIM NA TLE INNYCH WOJEWÓDZTW – DANE ZASTANE	14
3.1. Sytuacja społeczno – gospodarcza rodzin w województwie podlaskim	14
3.2. Charakterystyka odbiorców pomocy społecznej	19
3.3. Zasoby instytucjonalne na rzecz pomocy społecznej	30
IV. WYNIKI BADANIA ILOŚCIOWEGO Z ODBIORCAMI POMOCY SPOŁECZNEJ W WOJEWÓDZTWIE PODLASKIM	34
4.1. Charakterystyka zbiorowości	34
4.2. Sytuacja materialna odbiorców pomocy społecznej.....	36
4.3. Sytuacja mieszkaniowa odbiorców pomocy społecznej.....	47
4.4. Sytuacja zawodowa odbiorców pomocy społecznej	52
4.5. Korzystanie z pomocy społecznej	57
Przyczyny korzystania z pomocy społecznej	57
Najczęstsze formy udzielanej pomocy społecznej	61
Czas korzystania z pomocy społecznej	72
Podejmowanie działań zmierzających do poprawy trudnej sytuacji życiowej.....	75
Inne formy pomocy społecznej	78
4.6. Ocena infrastruktury pomocowej przez odbiorców pomocy społecznej.....	80
Podsumowanie badania ilościowego.....	85
V. WYNIKI PANELU EKSPERCKIEGO	91
5.1. Określenie przyczyn i czasu korzystania z pomocy społecznej	91
5.2. Wskazanie najczęstszych form pomocy społecznej	95
5.3. Warunki życia odbiorców pomocy społecznej.....	96
5.4. Charakterystyka postaw odbiorców w stosunku do służb pomocy społecznej	97
5.5. Korzystanie z innych form pomocy społecznej.....	98
5.6. Ocena infrastruktury pomocowej na terenie gminy/ powiatu	99
Podsumowanie badania jakościowego	101
VI. REKOMENDACJE	104
Aneks.....	106

I. Wprowadzenie

Badanie społeczne pn.: „**Diagnoza sytuacji życiowej odbiorców pomocy społecznej w województwie podlaskim**” zostało przeprowadzone w ramach realizowanego przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Białymstoku projektu systemowego „Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy – szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej” współfinansowanego ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego, Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, Priorytet VII Promocja integracji społecznej, Działanie 7.1 Rozwój i upowszechnienie aktywnej integracji, Poddziałanie 7.1.3 Podnoszenie kwalifikacji kadr pomocy i integracji społecznej.

Głównym celem badania było przeprowadzenie kompleksowej diagnozy na temat sytuacji życiowej odbiorców pomocy społecznej w województwie podlaskim, w rozumieniu ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, art. 17-20 (t.j. Dz. U. z 2013 r., poz. 182 z późn. zmianami).

Przeprowadzona analiza materiału badawczego pozwoliła zrealizować następujące **cele badawcze**:

1. Określenie przyczyn korzystania z pomocy społecznej.
2. Określenie czasu korzystania z pomocy społecznej.
3. Wskazanie najczęstszych form pomocy, otrzymywanej z OPS lub PCPR.
4. Wskazanie czy członkowie rodzin korzystają również z innych form pomocy niż oferowana przez OPS/PCPR.
5. Ukazanie warunków życia klientów pomocy społecznej (w tym sytuacji mieszkaniowej, zawodowej, edukacyjnej, materialnej).
6. Charakterystyka postaw klientów w stosunku do służb społecznych.
7. Ocena infrastruktury pomocowej na terenie gminy/ powiatu.

Prezentowany raport końcowy z badania pod nazwą „**Diagnoza sytuacji życiowej odbiorców pomocy społecznej w województwie podlaskim**” jest efektem przeprowadzonych badań ilościowych w gospodarstwach domowych zlokalizowanych we wszystkich powiatach województwa podlaskiego. Zgodnie z założeniami przeprowadzone zostały bezpośrednie wywiady kwestionariuszowe z przedstawicielami gospodarstw domowych, które korzystają z pomocy społecznej (N=602). Uzupełniająco zastosowano technikę panelu eksperckiego z ekspertami związanymi z pomocą społeczną.

II. Metodologia badania

W niniejszym badaniu zastosowanie miała **metoda ilościowa**. Wykonawca w ramach badania ilościowego zastosował *technikę bezpośredniego wywiadu kwestionariuszowego (PAPI)*. Jest to technika badań „face to face”, z bezpośrednim udziałem ankietera. Pytania czytane są przez ankietera, który jednocześnie zapisuje odpowiedzi respondenta w narzędziu badawczym - papierowej wersji kwestionariusza wywiadu (częściowo ustrukturyzowanego). Bezpośrednie wywiady kwestionariuszowe (PAPI) zostały przeprowadzone z przedstawicielami 602 gospodarstw domowych zlokalizowanych na terenie województwa podlaskiego.

Niniejsze badanie było realizowane za pomocą obserwacji gospodarstw domowych. Operatem losowania w przypadku miejsc startowych była lista wszystkich miejscowości w województwie podlaskim (z podziałem na miasta i wsie oraz z założeniem, że badanie zostanie przeprowadzone wśród klientów pomocy społecznej reprezentujących min. 40% gmin województwa podlaskiego z uwzględnieniem najniższego i najwyższego odsetka klientów pomocy społecznej). Ankieterzy zostali wyposażeni w szczegółowe wskazówki obejmujące sposób dotarcia do gospodarstw domowych (*metoda random route*).

Próba do niniejszego badania została dobrana *metodą celową*, inaczej *ekspercką* - pod względem następujących, siedmiu głównych kryteriów doboru:

1. kryterium zróżnicowania terytorialnego (powiaty)
2. klasa miejscowości (wieś/ miasto)
3. przyczyny korzystania z pomocy społecznej
4. czas korzystania z pomocy społecznej
5. liczba członków rodziny (jednoosobowa/wielodzietna)
6. wiek beneficjentów
7. formy udzielenia pomocy społecznej

Tabela 1. Struktura próby – powiaty oraz klasa miejscowości - miasto/wieś

Powiat	Liczba beneficjentów pomocy społecznej *	Ranga **	Struktura w próbie N=602 ***	% udział bez miast powiatowych	W tym gospodarstwa domowe w miastach	W tym gospodarstwa domowe na wsiach
m. Białystok	12 055	6	72	-	72	0
białostocki	8 020	5	65	14,44%	30	35
m. Suwałki	7 536	5	65	-	65	0
augustowski	6 761	4	45	10,00%	21	24
grajewski	5 762	4	45	10,00%	21	24
sokólski	4 799	4	45	10,00%	21	24
sejneński	4 336	3	35	7,78%	16	19
bielski	4 126	3	35	7,78%	16	19
hajnowski	3 765	3	35	7,78%	16	19
moniecki	3 672	2	25	5,56%	12	13

**“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”**

łomżyński	3 581	2	25	5,56%	12	13
suwalski	3 380	2	25	5,56%	12	13
wysokomazowiecki	3 213	2	25	5,56%	12	13
siemiatycki	3 164	1	15	3,33%	7	8
kolneński	3 002	1	15	3,33%	7	8
m. Łomża	2 608	1	15	-	15	0
zambrowski	2 595	1	15	3,33%	7	8
<i>Ogółem (woj. podlaskie)</i>	82 375	-	602	100,00%	362	240

* ustalono na podstawie raportu pn. *Ocena zasobów pomocy społecznej w województwie podlaskim w 2012 roku - Liczba osób, które w 2012 roku skorzystały z pomocy i wsparcia PCPR-ów i OPS-ów z terenu województwa podlaskiego*, str. 13

** nadana na podstawie liczby beneficjentów pomocy społecznej w danym powiecie

*** ustalona celowo, adekwatnie do liczby beneficjentów pomocy społecznej w poszczególnych powiatach i do ogólnej wielkości próby

źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych

Uzupełniająco przeprowadzono również **badanie jakościowe**, techniką panelu eksperckiego z ekspertami związani z pomocą społeczną, tj. pracownikami instytucji pomocy społecznej, posiadającymi wiedzę w zakresie rynku pracy, zastosowania różnych świadczeń pomocy społecznej, a także beneficjentów pomocy społecznej (np. pracownicy/ specjaliści zatrudnieni w ośrodkach pomocy społecznej, powiatowych centrach pomocy rodzinie itp.), zgodnie z zasadą:

- Przedstawiciele z obszarów (*dobór celowy*):
 - powiatu (po 1 przedstawicielu z powiatów o najwyższym i najniższym odsetku klientów pomocy społecznej),
 - gminy wiejskiej i miejsko-wiejskiej (po 1 przedstawicielu z gmin wiejskich o najwyższym i najniższym odsetku klientów pomocy społecznej),
 - gminy miejskiej do 60 tys. (po 1 przedstawicielu z gmin miejskich do 60 tys. mieszkańców o najwyższym i najniższym odsetku klientów pomocy społecznej),
 - gminy miejskiej powyżej 60 tys. (po 1 przedstawicielu z gmin miejskich powyżej 60 tys. mieszkańców o najwyższym i najniższym odsetku klientów pomocy społecznej).

III. Pomoc społeczna w województwie podlaskim na tle innych województw – dane zastane

W niniejszym rozdziale omówione są ogólnodostępne dane statystyczne dotyczące pomocy społecznej oraz sytuacji społeczno-gospodarczej rodzin w województwie podlaskim na tle innych województw w Polsce.

Sytuacja społeczno-gospodarcza obrazuje warunki, w jakich funkcjonują rodziny w województwie podlaskim, głównie pod względem ekonomicznym, w tym sytuacji na rynku pracy, która często jest odzwierciedleniem głównych przyczyn korzystania z pomocy społecznej przez gospodarstwa domowe.

Aspekty charakteryzujące pomoc społeczną obejmują takie zagadnienia jak przyczyny korzystania, najczęstsze formy wsparcia, kwoty świadczeń oraz zasoby instytucjonalne pomocy społecznej w województwie podlaskim.

3.1. Sytuacja społeczno – gospodarcza rodzin w województwie podlaskim

Liczba bezrobotnych zarejestrowanych w urzędach pracy w miesiącu maju 2014 roku w województwie podlaskim wynosiła 64,6 tys., natomiast stopa bezrobocia wskazywała 13,9%. W Polsce w tym samym czasie wynosiła ona 12,5%, czyli mniej niż w województwie. Stopa bezrobocia prezentuje procentowy udział liczby osób bezrobotnych w liczbie osób aktywnych zawodowo, czyli pracujących i bezrobotnych.

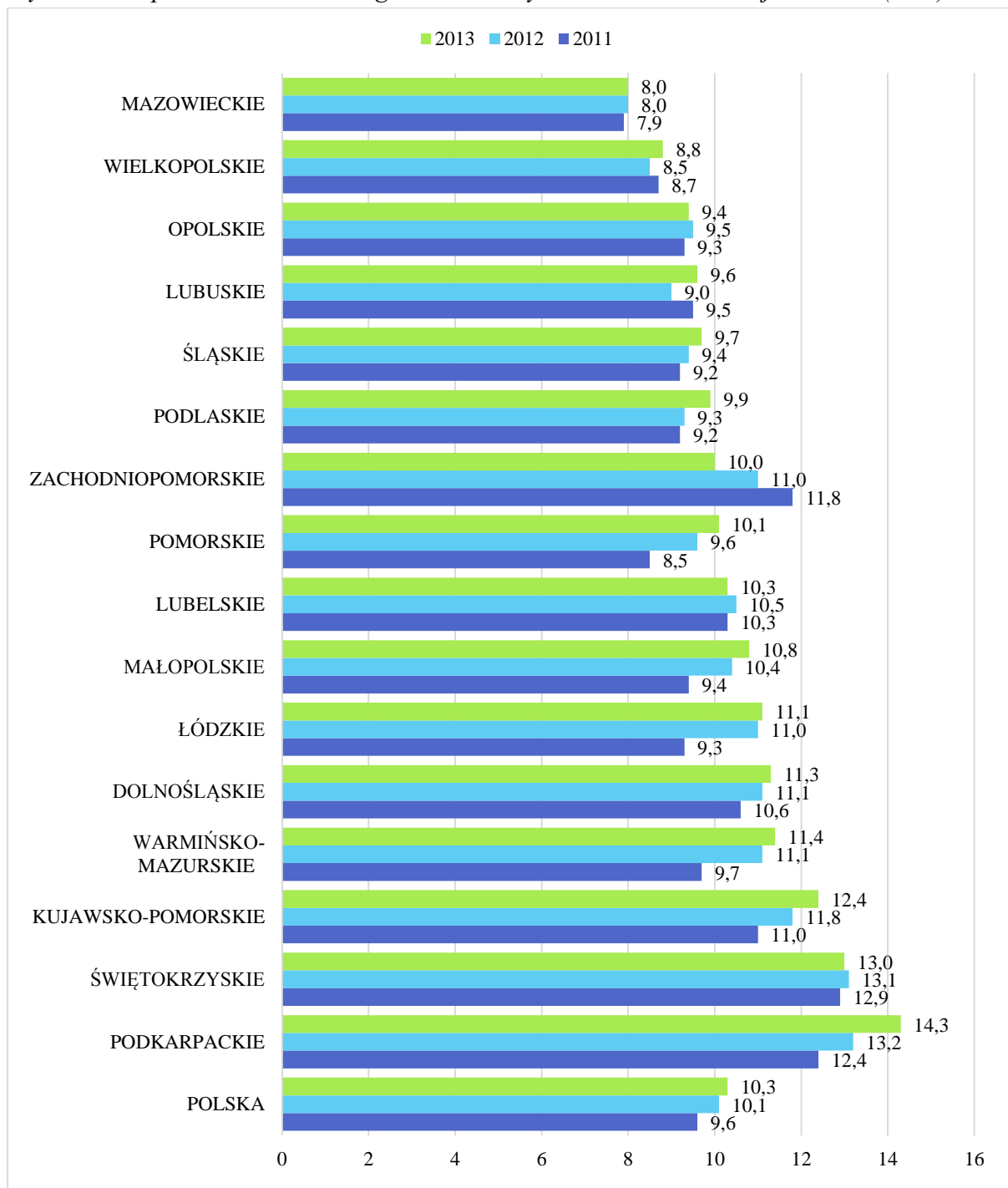
Wyniki Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności z lat 2010-2013 wskazują na nieznaczny wzrost stopy bezrobocia na przestrzeni lat zarówno w województwie podlaskim, jak i całej Polsce, odpowiednio o 0,7% w obu przypadkach. Wskaźnik średnioroczny stopy bezrobocia w roku 2013 wynosił w województwie 9,9%, co dawało mu tym samym 11 pozycję w kraju.

Z kolei według danych pochodzących z powiatowych urzędów pracy stopa bezrobocia rejestrowanego w 2012 roku wynosiła w podlaskim 14,7%, z czego najwyższą znajdowała się w podregionie suwalskim (16,5%) w powiecie grajewskim (22,8%). Pozostałe podregiony białostocki i łomżyński, posiadały niewiele mniejszą stopę bezrobocia rejestrowanego, tj. 15% i 13,3% odpowiednio.

W roku 2012 w województwie na 68 705 osób bezrobotnych zarejestrowanych w urzędach pracy, 28 144 pozostawało bez zatrudnienia powyżej 12 miesięcy, co daje prawie 41%. W podregionie białostockim stosunek ten wynosił 42,4%, w podregionie łomżyńskim 38,9%, a w podregionie suwalskim 41,2%.

“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”

Wykres 1. Stopa bezrobocia według Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności (w %)

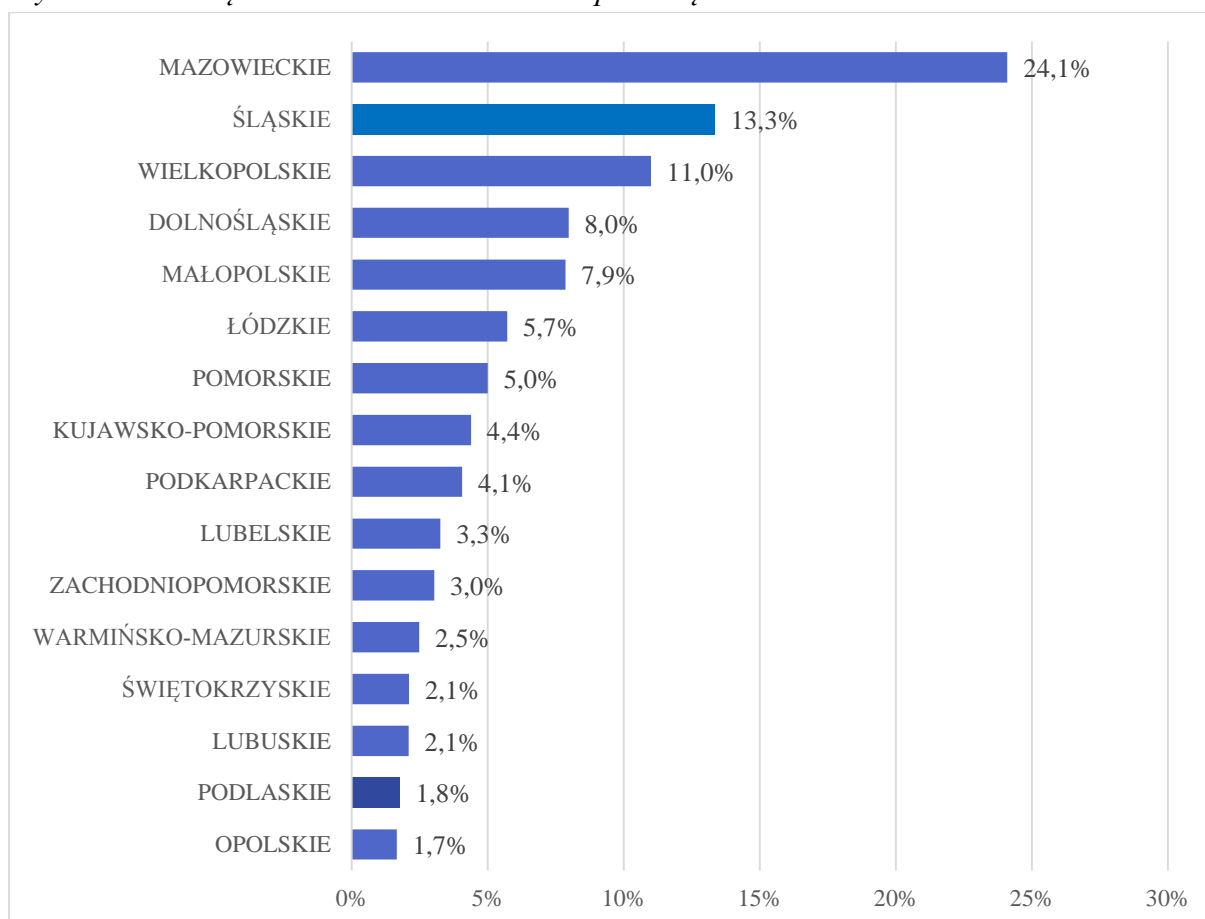
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z GUS, Bank Danych Lokalnych;

**“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”**

W roku 2013 w sektorze przedsiębiorstw zatrudnionych było w Polsce 5 494 467 osób, z czego tylko 97 268 w województwie podlaskim, co daje przedostatnie miejsce w kraju zaraz po województwie opolskim. Według najnowszych danych, liczba ta zwiększyła się w maju 2014 roku do 97,9 tys., co oznacza nieznaczny wzrost w stosunku do poprzedniego roku. Dane z trzech ostatnich lat 2011-2013 wskazują jednak na mały spadek przeciętnego zatrudnienia w sektorze przedsiębiorstw, głównie w sekcjach: budownictwo, handel, naprawa samochodów i obsługa rynku nieruchomości. Nieznaczny wzrost zauważono w sekcjach: działalność profesjonalna, naukowa i techniczna oraz administrowanie i działalność wspierająca.

Wykres 2. Przeciętne zatrudnienie w sektorze przedsiębiorstw w 2013 roku

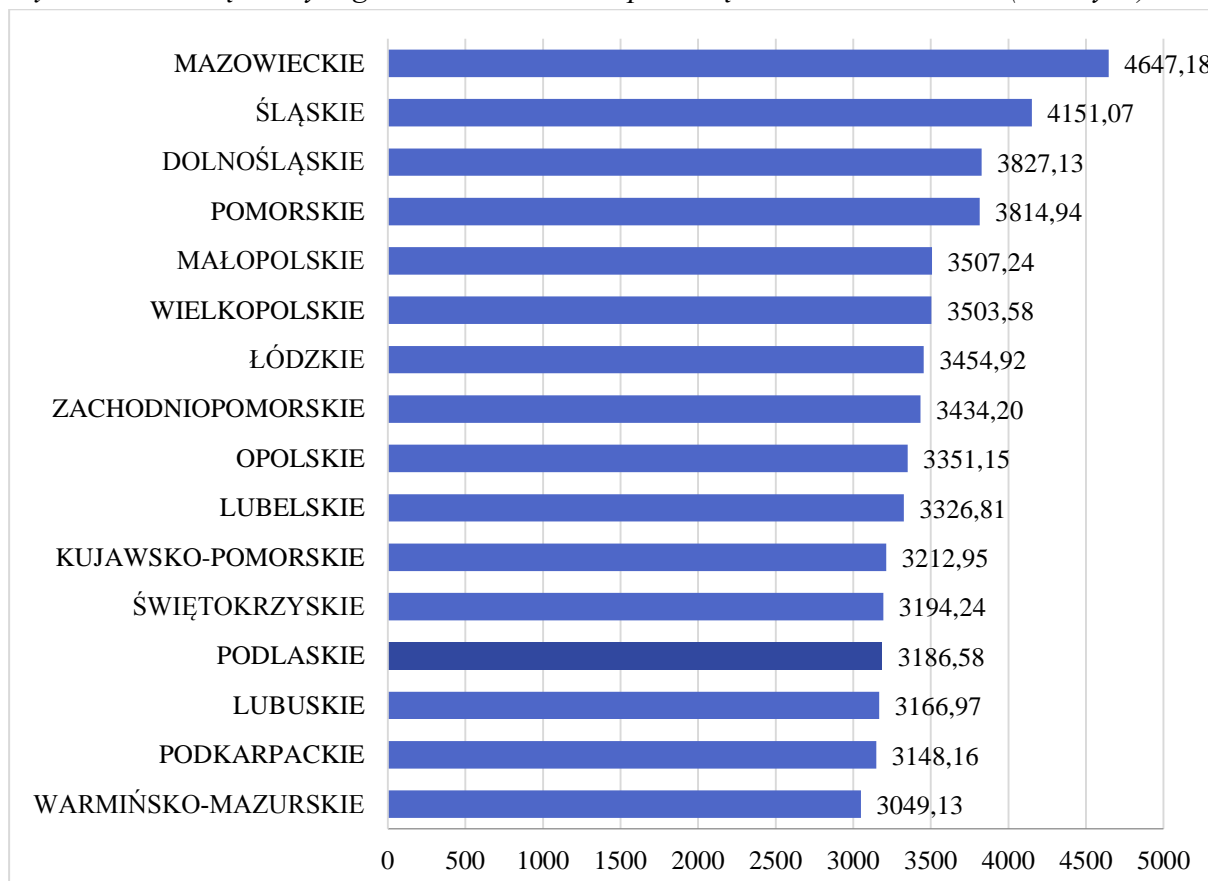

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z GUS, Bank Danych Lokalnych;

W całej Polsce zaobserwowano w latach 2011-2013 wzrost przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia brutto w sektorze przedsiębiorstw z 3604,02 zł w 2011 do 3837,20 zł w 2013 roku. Podobna sytuacja miała miejsce w samym województwie podlaskim, gdzie wzrost nastąpił o 163,27 zł, tj. 5,4% w stosunku do roku 2011. W dalszym ciągu jest to jednak jedna z niższych płac wśród województw w kraju.

“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”

Wykres 3. Przeciętne wynagrodzenie w sektorze przedsiębiorstw w 2013 roku (w złotych)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z GUS, Bank Danych Lokalnych;

Wzrost świadczeń również można zaobserwować w przypadku emerytur i rent. W roku 2013 emerytury wzrosły o 172,84 złote w stosunku do roku 2011 w województwie podlaskim, a renty w tytułu niezdolności do pracy o 157,73 złote, jednak w dalszym ciągu nie pozwala to znaleźć się emerytom i rencistom z podlaskiego wśród lepiej żyjących mieszkańców Polski. W poprzednim roku emerytury wynosiły przeciętnie w województwie 1770,49 złotych, renty z tytułu niezdolności do pracy 1401,30 złotych, a renty rodzinne 1510,75 złotych.

Tabela 2. Świadczenia emerytalne i rentowe (miesięczne brutto w złotych) w 2013 roku

	Emerytury	Renty z tytułu niezdolności do pracy	Renty rodzinne
Polska	2041,68	1531,33	1774,19
Województwo podlaskie	1770,49	1401,30	1510,75

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z GUS, Bank Danych Lokalnych;

Istotną kwestią przy omawianiu sytuacji osób na rynku pracy jest czas poszukiwania pracy, szczególnie mając na uwadze bezrobocie i ubóstwo jako jedną z przyczyn otrzymywania pomocy społecznej. Tabela 3 obrazuje zmiany w długości czasu poszukiwania pracy na przestrzeni trzech

**“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”**

ostatnich lat 2011-2013. Bezrobotni mieszkańcy województwa podlaskiego poszukiwali pracy w roku 2011 przez 11,9 miesięcy, w roku 2012 ta liczba zmniejszyła się do 11,7, by w roku 2013 znowu wzrosnąć do 12,4 miesięcy. Jest to wartość większa od średniej krajowej o 0,6 miesiąca i stawia województwo podlaskie na drugim miejscu w kraju wśród województw o największej długości czasu poszukiwania pracy, zaraz po województwie świętokrzyskim z 13,7 miesięcznym okresem czasu.

Podobnie sytuacja przedstawia się w województwie podlaskim w przypadku czasu poszukiwania pracy na wsi i w mieście. Podczas, gdy długość tego czasu na wsi zmalała od roku 2011, to w mieście czas ten się wydłużył i tak w roku 2013 okres poszukiwania pracy w podlaskim na wsi wynosił 11,4 miesiąca (spadek z 13 miesięcy w 2011), a w mieście 12,7 (wzrost z 11,6 miesięcy). W dalszym ciągu jest to niestety jeden z najdłuższych okresów w Polsce.

Tabela 3. Czas poszukiwania pracy w miesiącach

	2011	2012	2013
Polska	10,6	11,3	11,8
Województwo podlaskie	11,9	11,7	12,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z GUS, Bank Danych Lokalnych;

Podział czasu poszukiwania pracy na płeć wskazuje, że kobiety w województwie podlaskim poszukiwały w roku 2013 pracy przez 12,3 miesiąca, natomiast mężczyźni przez 12,5 miesiąca, co jest nieznacznie dłuższym okresem czasu. W przypadku obu płci czas ten wydłużał się od roku 2011, jednak działo się to szybciej z perspektywy kobiet niż mężczyzn (wzrost o 0,2 u mężczyzn i 0,8 u kobiet). W skali Polski, województwo podlaskie nie wyróżnia się w tej kwestii przesadnie długim lub krótkim okresem czasu poszukiwania pracy.

W roku 2012 w województwie podlaskim oddano 4 525 mieszkań do użytkowania o średniej powierzchni użytkowej 103,2 m². Z kolei średnia powierzchnia użytkowa na 1 osobę w podlaskim to 27 m², natomiast liczba osób na 1 mieszkanie wynosi przeciętnie 2,8, a 1 izbę 0,7 osoby. W roku 2012 średnia powierzchnia użytkowa mieszkania wynosiła 75,4 m², podczas gdy na wsi była ona większa niż w mieście. W województwie na 1000 małżeństw przypada 707 mieszkań.

3.2. Charakterystyka odbiorców pomocy społecznej

W roku 2013 w województwie podlaskim odnotowano 5,2% odsetek odbiorców pomocy społecznej podczas, gdy w Polsce wynosił on 7%². Odsetek ten jest to stosunek liczby odbiorców pomocy społecznej do liczby mieszkańców w danym powiecie/województwie. Powiaty z największym odsetkiem beneficjentów pomocy to powiat augustowski (14,3%), grajewski (12,3%) oraz suwalski (12%), natomiast powiaty z najmniejszym odsetkiem klientów to powiat m. Łomża (6,4%), siemiatycki (6,3%) i m. Białystok (4,7%).

Analiza danych zastanych Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej za rok 2013 wskazuje, że rzeczywista liczba osób i rodzin³ otrzymujących pomoc społeczną niezależnie od jej formy, rodzaju i liczby świadczeń oraz źródła finansowania wynosi w województwie podlaskim 76 255. Wynika z tego, że pomoc dostaje 46 123 rodziny o łącznej liczbie 126 174 osób. Dodatkowo dane pozwalają stwierdzić, że 18 664 rodziny zamieszkują tereny wiejskie, a 27 459 tereny miejskie. Z danych Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Białymstoku wynika, że w 2013 roku w województwie podlaskim pomoc społeczną otrzymało 100 111 osób, biorąc pod uwagę wszystkie osoby, którym przyznano świadczenia.

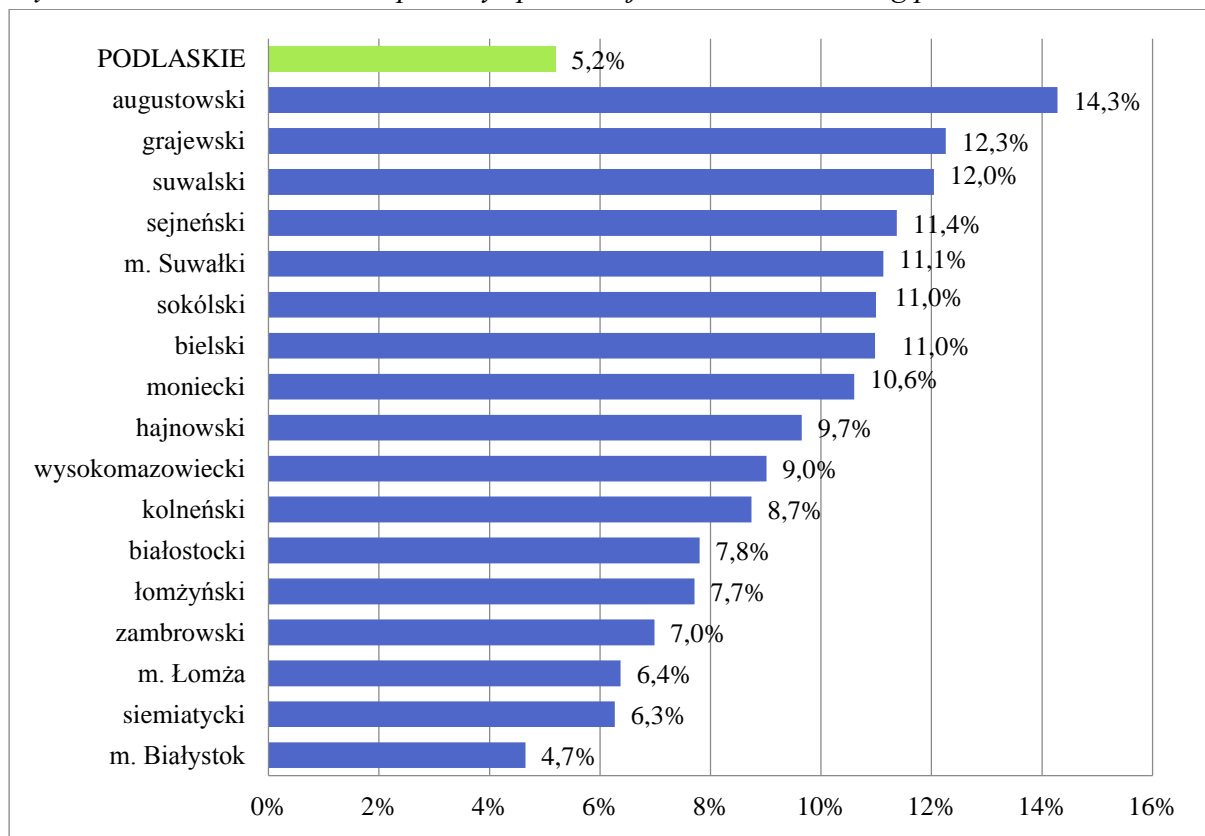
Biorąc pod uwagę podział liczby beneficjentów na powiaty w województwie podlaskim można wywnioskować, iż najwięcej jest ich w m. Białystok oraz powiecie białostockim i sokólskim. Z kolei najmniejsza liczba osób otrzymujących pomoc społeczną zamieszkuje powiaty wysokomazowiecki, zambrowski oraz sejneński. Należy jednak zwrócić uwagę, że bardziej miarodajną skalę zjawiska obrazuje odsetek odbiorców pomocy społecznej, gdyż pozwala on stwierdzić jaki jest stosunek liczby mieszkańców powiatu do liczby beneficjentów. Najlepiej widać to za przykładem m. Białystok, które pomimo, że posiada największą liczbę odbiorców pomocy społecznej, to jest powiatem o najniższym odsetku tych osób.

² Ogólna liczba osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej w Polsce w roku 2013 według danych GUS wynosiła 2 709 649, a liczba ludności w Polsce 38496 tys. Osoby korzystające ze świadczeń ogółem, to suma pobierających poszczególne rodzaje świadczeń. W podziale według form świadczeń korzystający mogą być wskazywani kilkakrotnie.

³ Rzeczywista liczba osób i rodzin objętych pomocą społeczną – w przedstawianiu rzeczywistej liczby osób i rodzin obowiązuje zasada, iż dana rodzina korzystająca ze świadczeń przyznanych w ramach zadań zleconych, a także zadań własnych zostanie policzona tylko raz w wierszu dotyczącym zadań własnych i tylko raz w wierszu dotyczącym zadań zleconych, a także dwa razy w wierszu dotyczącym pomocy niezależnie od źródła finansowania (niezależnie czy są to zadania własne czy zlecone); tj. niezależnie od liczby otrzymywanych świadczeń oraz liczby osób w rodzinie otrzymujących świadczenia dana rodzina liczona jest w statystykach tylko raz; podobne obliczenia dotyczą zasiłków stałych, celowych i okresowych otrzymywanych w rodzinie oraz świadczeń pieniężnych i niepieniężnych;

“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”

Wykres 4. Odsetek odbiorców pomocy społecznej w 2013 roku według powiatów

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych uzyskanych od ROPS Białystok

Dane statystyczne pozwalają również zobrazować podział beneficjentów pomocy społecznej na tych otrzymujących świadczenia pieniężne, jak i niepieniężne⁴. Z analizy wynika, że łączna rzeczywista liczba osób objętych pomocą społeczną otrzymująca świadczenia pieniężne wynosi 44 203. Osoby te tworzą 37 575 rodzin, w skład których wchodzi łącznie 94 360 członków. 13 493 tych rodzin zamieszkuje tereny wiejskie, a 24 082 tereny miejskie.

Ze statystyk wynika, że świadczenia niepieniężne otrzymuje mniej osób niż pieniężne, tj. 36 426. Dodatkowo analizy wskazują, że pomocą niepieniężną objętych jest 20 785 rodzin, z czego 9 771 jest gospodarstwami wiejskimi. Natomiast biorąc pod uwagę wszystkich członków rodziny, beneficjentami świadczeń niepieniężnych jest 79 346 osób.

⁴ Świadczenia niepieniężne to praca socjalna, bilet kredytowany, składki na ubezpieczenie zdrowotne i społeczne, pomoc rzeczowa, w tym na ekonomiczne usamodzielnienie, sprawienie pogrzebu, poradnictwo specjalistyczne, interwencja kryzysowa, schronienie, posiłek, niezbędne ubranie, usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze, mieszkanie chronione, pobyt i usługi w domu pomocy społecznej, pomoc w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych, w tym w mieszkaniu chronionym, pomoc w uzyskaniu zatrudnienia, pomoc na zagospodarowanie – w formie rzeczowej dla osób usamodzielnianych.

**“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”**

Tabela 4. Rzeczywista liczba osób i rodzin objętych pomocą społeczną w 2013 roku – świadczenia pieniężne i niepieniężne

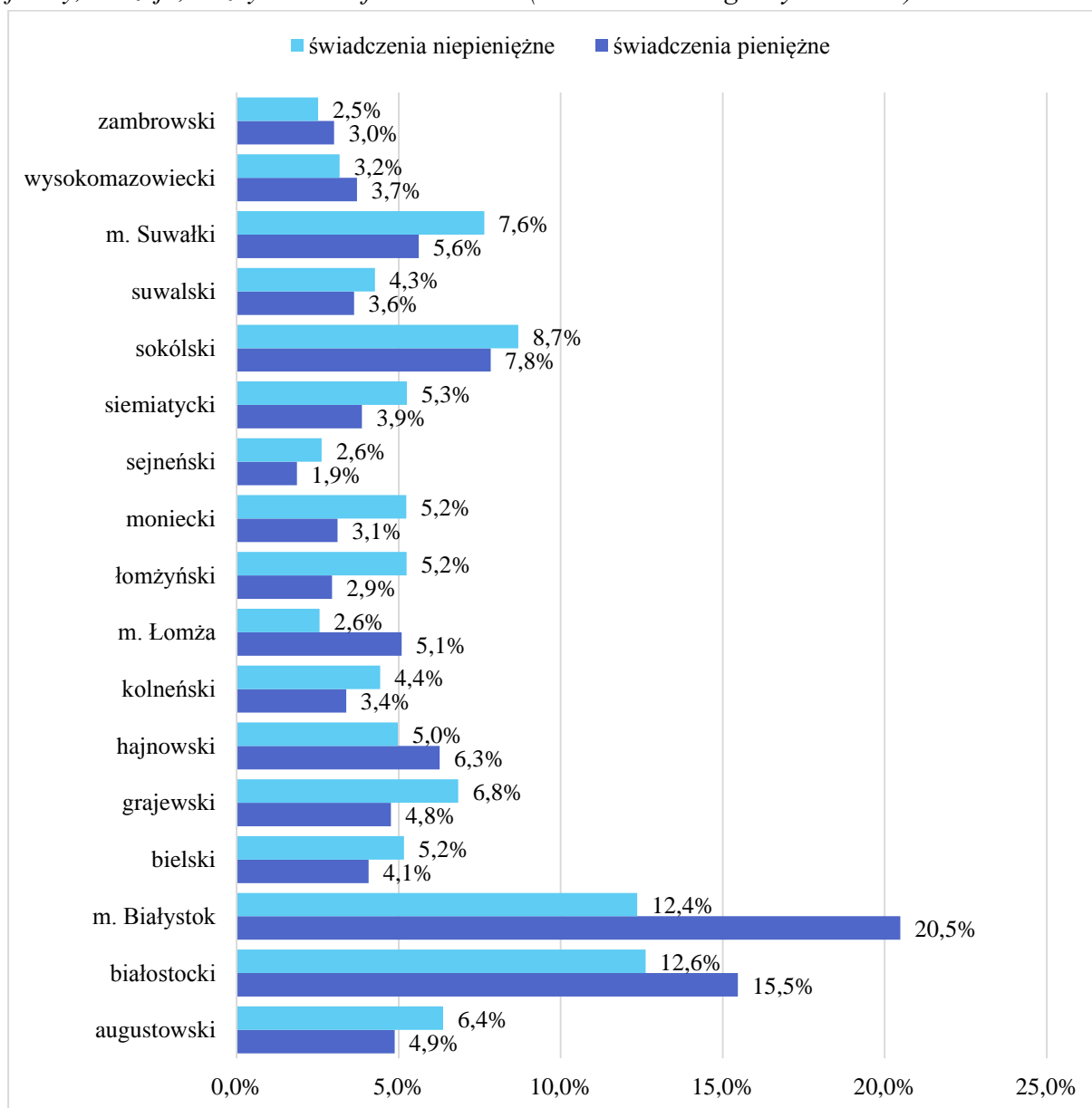
Powiat	Świadczenia pieniężne				Świadczenia niepieniężne			
	Liczba osób, którym przyznano świadczenia	Liczba rodzin	Liczba rodzin – na wsi	Liczba osób w rodzinach	Liczba osób, którym przyznano świadczenia	Liczba rodzin	Liczba rodzin – na wsi	Liczba osób w rodzinach
augustowski	2 155	1 764	664	4 827	2 322	1 285	569	4 836
białostocki	6 836	5 106	2 659	12 355	4 596	2 641	1 604	10 271
m. Białystok	9 052	8 924	-	17 558	4 504	3 179	-	8 919
bielski	1 801	1 710	707	3 984	1 883	1 080	618	4 109
grajewski	2 107	1 745	700	5 378	2 492	1 303	724	5 551
hajnowski	2 769	2 305	1 120	5 025	1 812	1 027	465	3 825
kolneński	1 494	1 269	851	4 172	1 614	819	613	3 760
m. Łomża	2 252	1 605	-	3 895	932	596	-	2 035
łomżyński	1 303	1 138	936	3 650	1 912	981	894	4 624
moniecki	1 378	1 175	640	3 508	1 907	947	719	4 485
sejneński	822	672	455	1 656	957	548	431	2 164
siemiatycki	1 709	1 471	820	3 665	1 915	1 038	559	3 820
sokólski	3 467	2 780	1 509	8 050	3 165	1 624	1 114	7 191
suwalski	1 601	1 173	1 173	3 735	1 555	808	808	3 561
m. Suwałki	2 484	2 329	-	5 944	2 785	1 828	-	5 389
wysokomazowiecki	1 642	1 119	729	3 568	1 158	591	415	2 749
zambrowski	1 331	1 290	530	3 390	917	490	238	2 057
Podlaskie	44 203	37 575	13 493	94 360	36 426	20 785	9 771	79 346

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MPiPS

Wyniki analizy danych statystycznych pozwalają stwierdzić, iż w powiatach zambrowskim, wysokomazowieckim, m. Łomża, hajnowskim, m. Białystok oraz białostockim więcej osób otrzymuje świadczenia pieniężne, a w powiatach m. Suwałki, suwalski, sokólski, siemiatycki, sejneński, moniecki, łomżyński, kolneński, grajewski, bielski oraz augustowski świadczenia niepieniężne. Wskazuje to, iż w tych powiatach instytucje pomocy społecznej pomagają swoim klientom bardziej w postaci świadczeń niepieniężnych. Wielkości procentów na wykresie 5 odnoszą się do rzeczywistej liczby rodzin i osób korzystających ze świadczeń pieniężnych i niepieniężnych w powiatach województwa podlaskiego.

**“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”**

Wykres 5. Odsetek osób, którym przyznano świadczenia pieniężne i niepieniężne – niezależnie od formy, rodzaju, liczby i źródła finansowania (zadania własne gminy i zlecone)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MPiPS

Poniższa tabela 5 prezentuje również liczbę wybranych świadczeń udzielonych w ramach zadań własnych gminy w roku 2013. Mając na uwadze liczbę mieszkańców powiatów najczęściej zasiłków stałych otrzymują beneficjenci pomocy zamieszkujący m. Białystok, powiat białostocki i m. Suwałki, z kolei najmniej powiaty sejneński, moniecki i suwalski. Zasiłki okresowe najczęściej występują wśród odbiorców pomocy z powiatów m. Białystok, białostockiego i sokólskiego, schronienie m. Suwałki, Łomża oraz zambrowskiego i wysokomazowieckiego, posiłek białostockiego,

**“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”**

sokólskiego i m. Białystok, a usługi opiekuńcze ogółem również m. Białystok, Łomża i Suwałki. Warto zwrócić uwagę, że nikt nie otrzymał pomocy w postaci schronienia w powiatach sejneńskim, łomżyńskim, bielskim i m. Białystok.

Tabela 5. Rzeczywista liczba wybranych świadczeń udzielonych w 2013 roku według powiatów (zadania własne gminy)

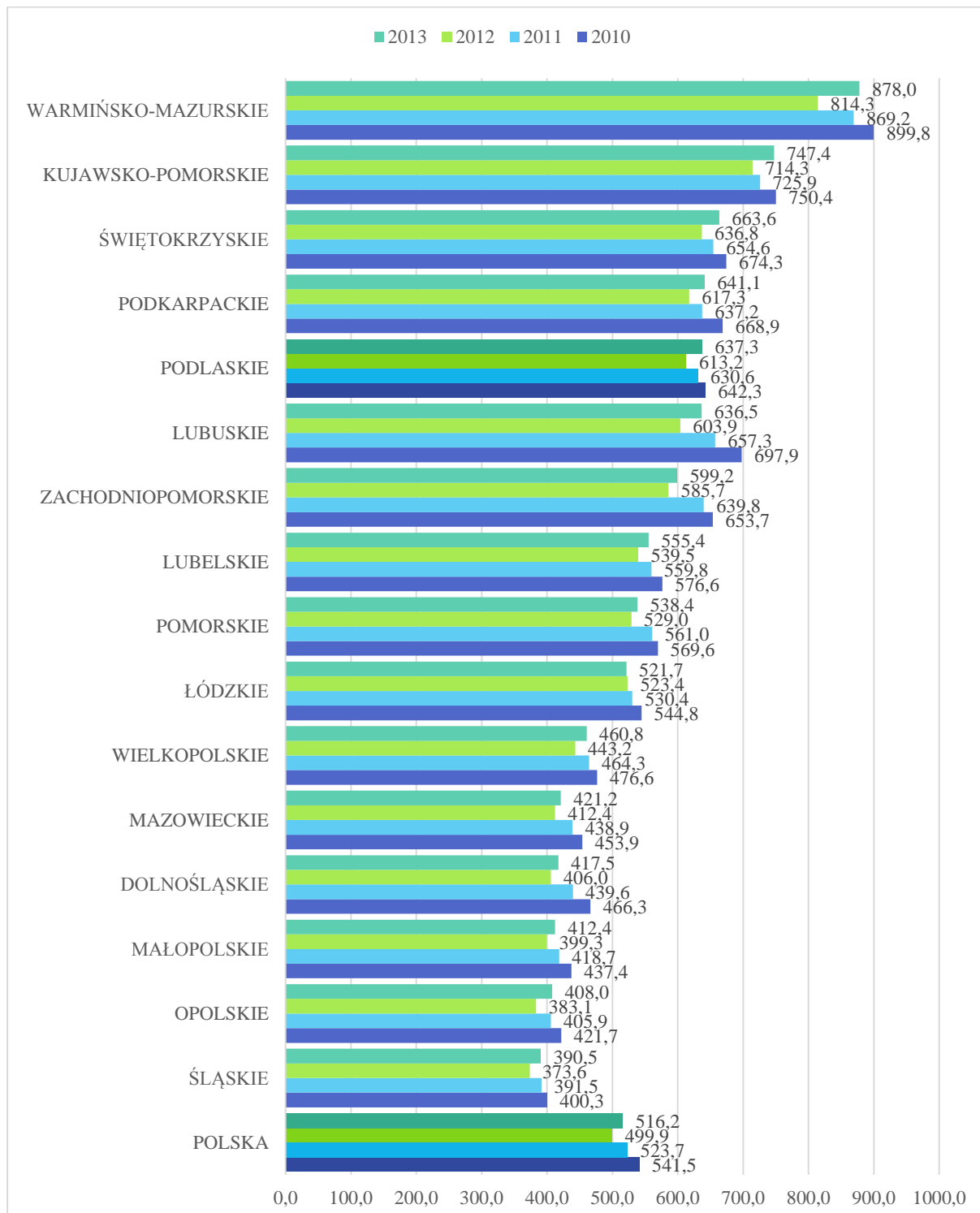
Powiat	Zasiłki stałe	Zasiłki okresowe	Schronienie	Posilek	Usługi opiekuńcze
m. Białystok	17 220	42 270	0	461 836	185 146
białostocki	7 089	25 594	612	541 465	45 264
m. Suwałki	5 149	6 315	5 536	313 883	58 200
hajnowski	4 137	11 210	4	250 896	5 504
m. Łomża	3 198	6 864	2 334	104 233	82 417
sokólski	2 982	17 154	1	518 078	11 940
bielski	2 581	4 734	0	253 466	27 057
augustowski	2 263	7 641	299	298 440	27 603
siemiatycki	2 254	7 215	365	236 665	5 257
grajewski	1 877	8 993	422	333 329	18 413
wysokomazowiecki	1 837	3 242	1 033	144 946	6 108
zambrowski	1 771	7 654	1 474	113 277	14 547
kolneński	1 740	5 238	44	191 605	9 270
łomżyński	1 734	5 215	0	249 860	1 563
suwalski	1 618	3 369	769	202 094	15 554
moniecki	1 495	5 811	699	260 821	14 708
sejneński	873	2 968	0	113 604	18 548
Podlaskie	59 818	171 487	13 592	4 588 498	547 099

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z MPiPS

W skali ogólnopolskiej w roku 2013 województwo podlaskie znajdowało się na 5 miejscu wśród województw o najwyższym wskaźniku osób korzystających z pomocy społecznej na 10 tys. ludności. Wskaźnik ten w roku 2010 wynosił 642,3, w roku 2011 spadł do 630,6, a w roku 2012 do 613,2. Natomiast w roku 2013 wskaźnik ten znacznie wzrósł do 637,3, co również miało miejsce w całej Polsce (2012 rok – 499,9, a 2013 rok – 516,2). Dla porównania województwo śląskie posiada najniższy wskaźnik, który wynosi 390,5, a województwo warmińsko-mazurskie najwyższy 878,0. Wynika z tego, że podlaskie jest województwem z jednym z najwyższych wskaźników osób korzystających z pomocy społecznej na 10 tys. ludności w Polsce (pomimo systematycznego spadku, z wyjątkiem ostatniego roku) a także jednym z najbiedniejszych.

“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”

Wykres 6. Wskaźnik osób korzystających z pomocy społecznej na 10 tys. ludności w latach 2010 - 2013

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z GUS, Bank Danych Lokalnych

**“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”**

Tabela 6 przedstawia najczęstsze przyczyny otrzymywania pomocy społecznej przez beneficjentów w roku 2013. W województwie podlaskim najczęstszą przyczyną przyznawania wsparcia jest ubóstwo, czego doświadcza 30 555 osób, następnie bezrobocie 26 377 osób, długotrwała lub ciężka choroba jest powodem dla 13 543 osób oraz niepełnosprawność dla 12 675 osób. Najrzadziej występującymi powodami otrzymywania pomocy są klęska żywiołowa lub ekologiczna, sieroctwo oraz sytuacja kryzysowa, które nie są uwzględnione w tabeli 6.

Tabela 6. Przyczyny otrzymywania pomocy społecznej w 2013 roku

Województwo	ubóstwo	bezrobocie	długotrwała lub ciężka choroba	niepełnosprawność	bezradność	potrzeba ochrony macierzyństwa	alkoholizm	wielodzietność	bezdомność
Mazowieckie	87 357	49 791	27 919	27 284	14 812	6 148	6 789	3 690	3 204
Śląskie	64 239	61 375	21 191	26 980	16 330	9 235	5 378	5 090	2 418
Kujawsko-Pomorskie	63 810	38 124	24 982	24 235	14 620	9 148	6 385	5 903	1 238
Pomorskie	55 347	23 846	14 569	15 421	8 632	3 972	3 570	2 052	1 241
Wielkopolskie	54 874	51 745	33 196	28 816	17 610	8 562	6 219	4 246	1 925
Dolnośląskie	52 810	35 850	36 550	32 163	19 317	9 903	5 175	7 506	2 018
Łódzkie	51 100	68 862	53 521	46 360	29 015	13 499	11 108	8 413	3 148
Małopolskie	49 321	17 021	9 143	8 278	4 953	2 463	2 183	1 513	1 040
Podkarpackie	45 712	44 327	27 049	23 030	12 666	8 479	4 345	6 732	966
Lubelskie	45 050	26 377	13 543	12 675	7 851	4 858	2 106	3 517	907
Warmińsko-Mazurskie	43 378	38 433	27 776	33 182	18 408	8 487	7 359	5 632	3 688
Zachodniopomorskie	40 561	63 159	36 880	38 268	25 050	10 738	7 821	5 363	5 870
Podlaskie	30 555	28 474	19 607	18 098	7 723	4 201	3 557	3 059	1 312
Lubuskie	28 575	49 645	22 173	24 423	13 505	8 786	5 028	4 887	1 703
Świętokrzyskie	25 845	49 999	39 891	32 489	19 138	12 795	7 561	7 033	3 484
Opolskie	16 192	38 965	21 714	21 178	12 022	5 910	5 063	3 525	3 155
Razem	754 726	685 993	429 704	412 880	241 652	127 184	89 647	78 161	37 317

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z MPIPS

Dodatkowo, dane statystyczne Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej pozwalają przedstawić rozkład przyczyn otrzymywania pomocy społecznej w podziale na powiaty województwa podlaskiego. Odsetek prezentuje stosunek liczby osób otrzymujących pomoc społeczną z danego powodu do liczby mieszkańców powiatu. Ubóstwo jest najczęściej przyczyną korzystania z pomocy w powiatach hajnowskim, grajewskim, sokólskim i sejneńskim, podobnie jak bezrobocie. Długotrwała lub ciężka choroba występowała głównie wśród mieszkańców powiatów m. Suwałki, białostockiego, m. Białystok oraz augustowskiego, za to niepełnosprawność powiatów m. Suwałki, bielskiego, hajnowskiego i suwalskiego. Pozostałe przyczyny występowały w mniejszej ilości: potrzeba ochrony macierzyństwa oraz wielodzietność głównie w powiatach monieckim i suwalskim, alkoholizm w suwalskim i m. Suwałki, bezdomność w m. Suwałki i augustowskim oraz trudność w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego w hajnowskim i m. Suwałki.

**“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”**

Tabela 7. Odsetek osób otrzymujących pomoc społeczną w 2013 roku wg przyczyn i powiatów

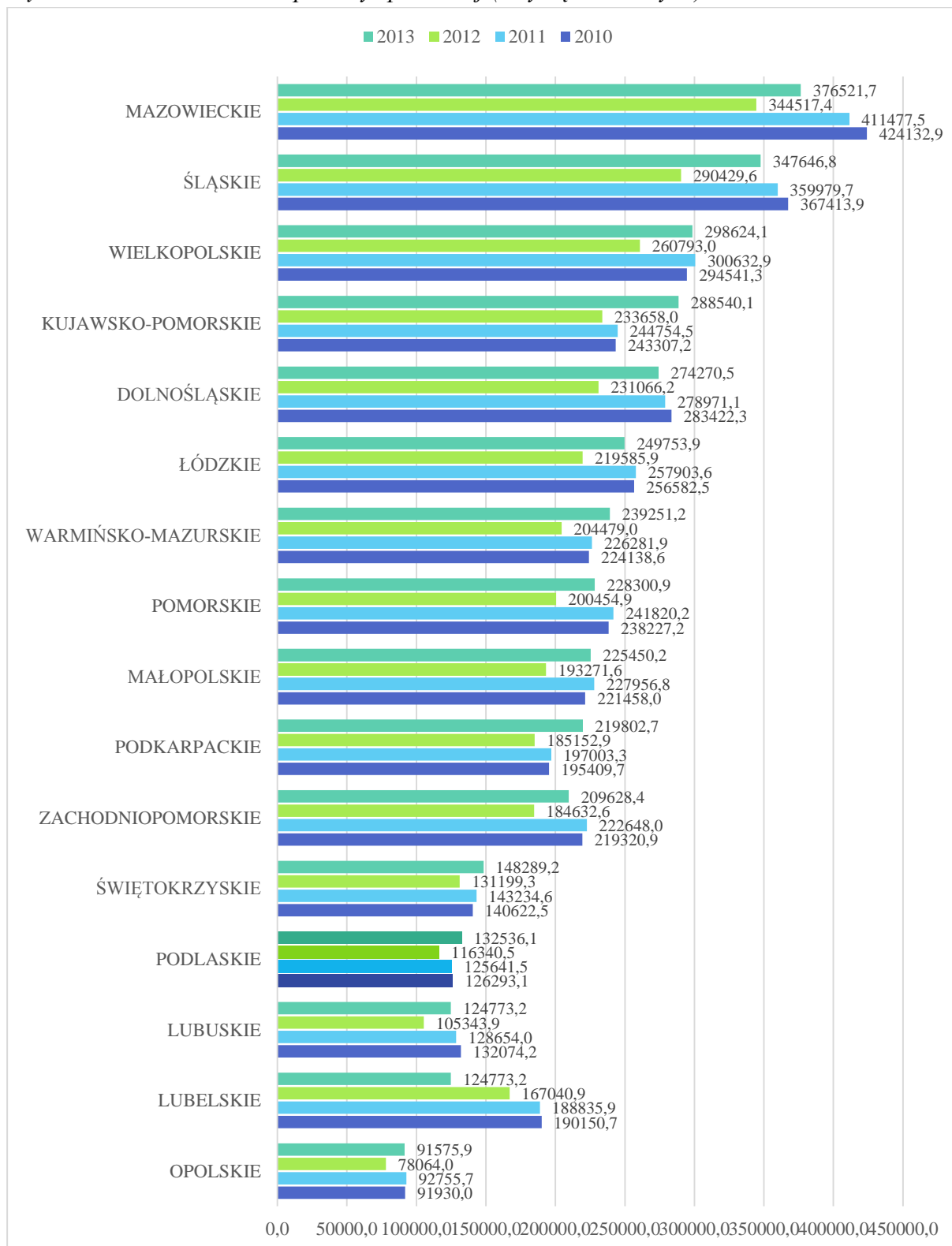
Powiat	ubóstwo	bezrobocie	długotrwała lub ciężka choroba	niepełnosprawność	bezradność	potrzeba ochrony macierzyństwa	wielodzietność	alkoholizm	bezdomność
hajnowski	4,19%	3,25%	0,84%	1,38%	0,55%	0,50%	0,31%	0,16%	0,03%
grajewski	3,86%	2,88%	0,58%	0,93%	0,86%	0,56%	0,55%	0,15%	0,02%
sokólski	3,76%	2,72%	1,22%	1,05%	1,26%	0,43%	0,40%	0,16%	0,03%
sejneński	3,73%	2,82%	0,67%	0,91%	0,79%	0,55%	0,55%	0,13%	0,03%
m. Suwałki	2,96%	2,51%	1,89%	2,06%	1,29%	0,39%	0,16%	0,25%	0,22%
siemiatycki	2,84%	1,92%	1,04%	1,08%	0,65%	0,79%	0,56%	0,19%	0,04%
augustowski	2,67%	2,31%	1,26%	0,67%	0,64%	0,41%	0,37%	0,18%	0,15%
suwalski	2,49%	1,56%	1,06%	1,22%	1,05%	0,81%	0,72%	0,33%	0,08%
zambrowski	2,48%	2,29%	0,35%	0,79%	0,71%	0,16%	0,12%	0,05%	0,08%
białostocki	2,43%	2,51%	1,42%	1,09%	0,62%	0,60%	0,33%	0,21%	0,07%
m. Łomża	2,38%	1,78%	0,68%	0,70%	0,29%	0,14%	0,09%	0,09%	0,03%
moniecki	2,24%	1,85%	1,15%	1,06%	0,68%	0,86%	0,77%	0,22%	0,02%
kolneński	2,21%	1,99%	0,90%	0,71%	0,82%	0,23%	0,22%	0,15%	0,04%
m. Białystok	2,16%	2,28%	1,35%	1,09%	0,40%	0,14%	0,04%	0,18%	0,11%
bielski	2,11%	1,65%	1,19%	1,48%	0,42%	0,55%	0,45%	0,21%	0,06%
łomżyński	1,97%	1,38%	0,71%	0,69%	0,77%	0,60%	0,50%	0,12%	0,02%
wysokomazowiecki	1,35%	1,03%	0,65%	0,59%	0,52%	0,36%	0,32%	0,14%	0,02%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z MPIPS

W roku 2012 wysokość kwoty świadczeń przeznaczonych na pomoc społeczną wynosiła w Polsce 3 146 029,9 tysięcy złotych, natomiast w roku 2013 wzrosła do 3 643 204,4 tysiąca złotych. W województwie podlaskim kwota ta wynosiła 116 340,5 tysięcy złotych w roku 2012 i 132 536,1 tysięcy złotych w roku 2013 i była jedną z najmniejszych w kraju.

“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”

Wykres 7. Kwota świadczeń pomocy społecznej (w tysiącach złotych)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z GUS, Bank Danych Lokalnych

**“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”**

Bardziej szczegółowe dane pod względem kosztów pomocy społecznej przedstawiają *tabele 8 i 9*. Kwota wydana na świadczenia pomocy społecznej przeznaczona na zasiłki pieniężne w województwie podlaskim w roku 2013 wynosiła 104 947,9 tysiąca złotych i wzrosła w porównaniu do roku 2012. Na zasiłki niepieniężne – 27 588,2 tysiące złotych i w porównaniu do roku 2012 - spadła. Średnia kwota przeznaczana na świadczenia niepieniężne w Polsce jest prawie dwa razy większa niż w podlaskim, natomiast świadczenia pieniężne w województwie stanowią około 3/5 średniej w Polsce. Niepokojąca jest też tendencja wzrostu świadczeń pieniężnych i spadku świadczeń niepieniężnych.

Tabela 8. Kwoty świadczeń pomocy społecznej (w tysiącach złotych) – zasiłki pieniężne i niepieniężne z 2013 roku

	Zasiłki pieniężne	Zasiłki niepieniężne
Polska (średnia)	165 703,3	61 996,9
Województwo podlaskie	104 947,9	27 588,2

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z GUS, Bank Danych Lokalnych

Samą pomoc pieniężną można podzielić na zasiłki otrzymywane stale (nieprzerwanie przez ponad 3 lata), okresowo oraz celowo. Kwota przeznaczona na zasiłki okresowe była największa i wynosiła w roku 2013 60 138,6 tysiąca złotych w województwie. Na zasiłki celowe wydano najmniej pieniędzy, tj. 19 128,9 tysiąca złotych, natomiast na zasiłki stałe niewiele więcej, czyli 25 241,2 tysiąca złotych. Jedynie kwota przeznaczona na zasiłki okresowe w województwie jest zbliżona do średniej krajowej, natomiast na zasiłki stałe i celowe jest ponad dwa razy mniejsza.

Tabela 9. Kwoty świadczeń pomocy społecznej (w tysiącach złotych) – zasiłki pieniężne w 2013 roku

	Zasiłki pieniężne stałe	Zasiłki pieniężne okresowe	Zasiłki pieniężne celowe
Polska (średnia)	53 927,6	62 941,3	47 721,0
Województwo podlaskie	25 241,2	60 138,6	19 128,9

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z GUS, Bank Danych Lokalnych

Dane statystyczne Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej za rok 2013 wskazują, że największe kwoty świadczeń w złotych zostały wydane w powiatach, w których występuje największa liczba osób otrzymujących pomoc społeczną, to znaczy m. Białystok, białostockim oraz sokólskim. Natomiast najmniejsze kwoty w powiatach: sejneńskim, wysokomazowieckim i suwalskim, które również prezentują mniejszą ilość beneficjentów, jednak niekoniecznie najmniejszą. Powiaty zambrowski i m. Łomża posiadają mniejszą liczbę osób, którym przyznano świadczenia, jednak wydały większe kwoty pieniędzy. Może to być spowodowane tym, iż udzielają one dużo więcej świadczeń pieniężnych niż niepieniężnych i są one wyższe.

Rzeczywista liczba osób, którym przyznano decyzją świadczenia w ramach zadań własnych gminy wynosi 76 186 osób *Tabela 10*. Dla porównania rzeczywista liczba osób i rodzin objętych

“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”

pomocą społeczną niezależnie od formy, rodzaju i liczby świadczeń oraz źródła finansowania wynosi 76 255, co daje bardzo niewielką rzeczywistą liczbę osób objętych pomocą społeczną z zadań zleconych gminie.

Tabela 10. Świadczenia udzielone w 2013 roku według powiatów (zadania własne gminy)

Powiat	Liczba osób, którym przyznano decyzją świadczenia	Kwota świadczeń w złotych	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach
m. Białystok	13 037	25 759 806	9 706	19 128
białostocki	10 806	17 715 613	6 142	16 468
sokólski	6 451	11 258 977	3 485	11 307
m. Suwałki	4 895	8 678 516	3 098	7 797
hajnowski	4 308	7 254 565	2 671	6 286
augustowski	4 141	7 237 015	2 318	7 061
grajewski	4 545	6 928 767	2 651	7 918
m. Łomża	2 706	6 026 575	1 741	4 195
zambrowski	2 218	5 371 326	1 381	3 732
siemiatycki	3 181	5 256 343	1 861	5 225
bielski	3 520	5 013 941	2 252	6 186
łomżyński	3 187	4 677 122	1 812	6 395
kolneński	2 956	4 584 717	1 654	5 911
moniecki	3 220	4 537 242	1 695	5 884
wysokomazowiecki	2 373	3 366 692	1 279	4 303
suwalski	2 881	3 322 093	1 535	5 251
sejneński	1 761	2 265 721	1 050	3 093
Podlaskie	76 186	129 255 031	46 331	126 140

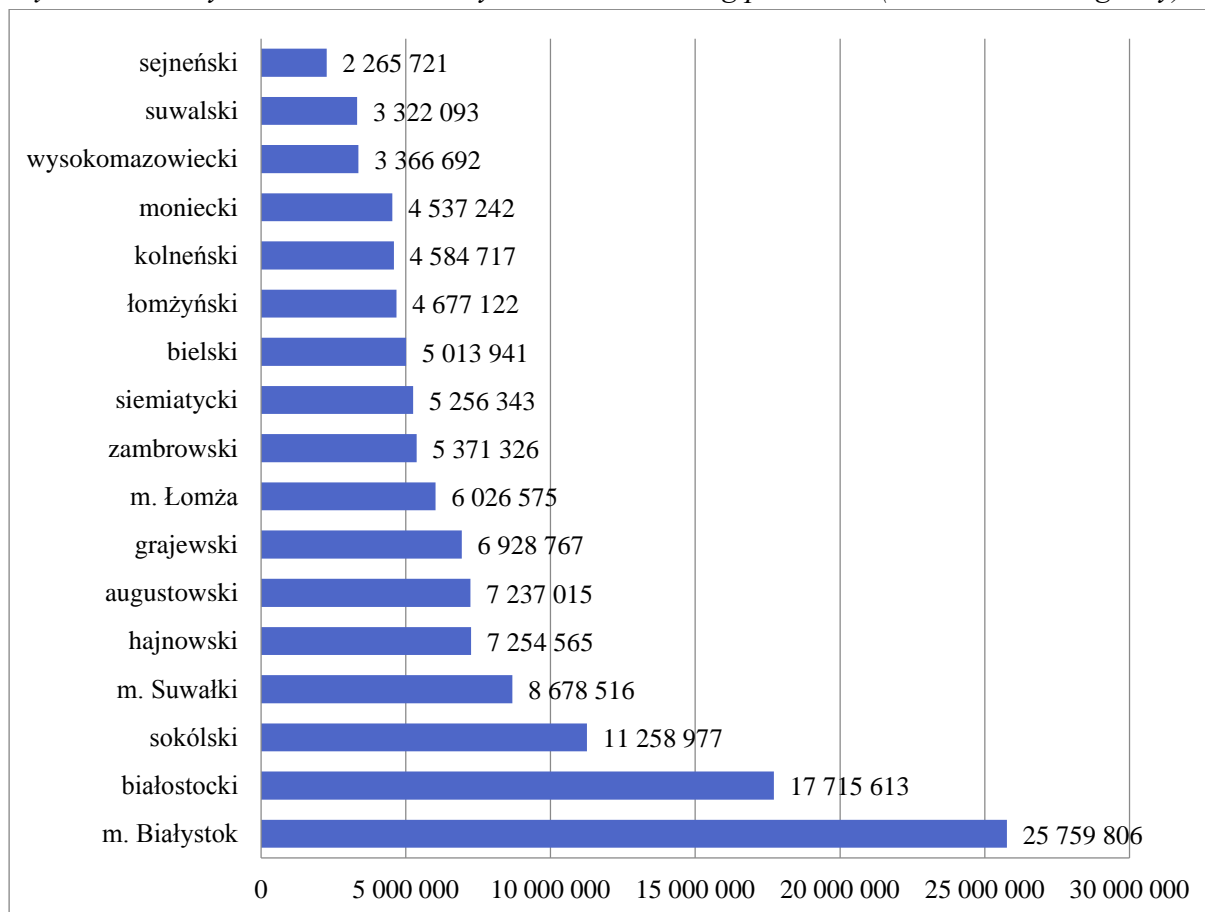
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z MPiPS

Łączna kwota, jaka została przeznaczona na pomoc społeczną (zadania własne gminy) wynosi 129 255 031 złotych, z czego 54 734 396 zostało wydane przez 3 z 17 powiatów, a mianowicie m. Białystok, białostocki i sokólski, co stanowi 42,34%.

**“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”**

Wykres 8. Kwoty świadczeń udzielonych w 2013 roku wg powiatów (zadania własne gminy)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z MPiPS

3.3. Zasoby instytucjonalne na rzecz pomocy społecznej

W województwie podlaskim znajduje się 118 gminnych, miejsko – gminnych i miejskich ośrodków pomocy społecznej, 14 powiatowych centrów pomocy rodzinie oraz 21 domów pomocy społecznej, 13 placówek świadczących usługi osobom wymagających całodobowej opieki, 62 placówki specjalistycznego poradnictwa, 26 placówek opiekuńczo – wychowawczych, 21 placówek zapewniających miejsca noclegowe, 12 jednostek, którym nadano status Centrum Integracji Społecznej oraz 6 Klubów Integracji Społecznej.

Z danych Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej wynika, że z 969 miejsc dostępnych w domach pomocy społecznej, które określone są w statucie instytucji, korzystało w roku 2013 1 096 osób (bez względu na liczbę dni pobytu lub liczbę wizyt). Z kolei z ośrodków wsparcia korzystało 64 712 klientów na 44 024 miejsca statutowe, w tym 14 369 osób na 13 054 miejsca z ośrodków wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi. Sytuacja w innych placówkach pomocy społecznej przedstawia się podobnie, np. pomoc w ośrodkach interwencji kryzysowej uzyskało

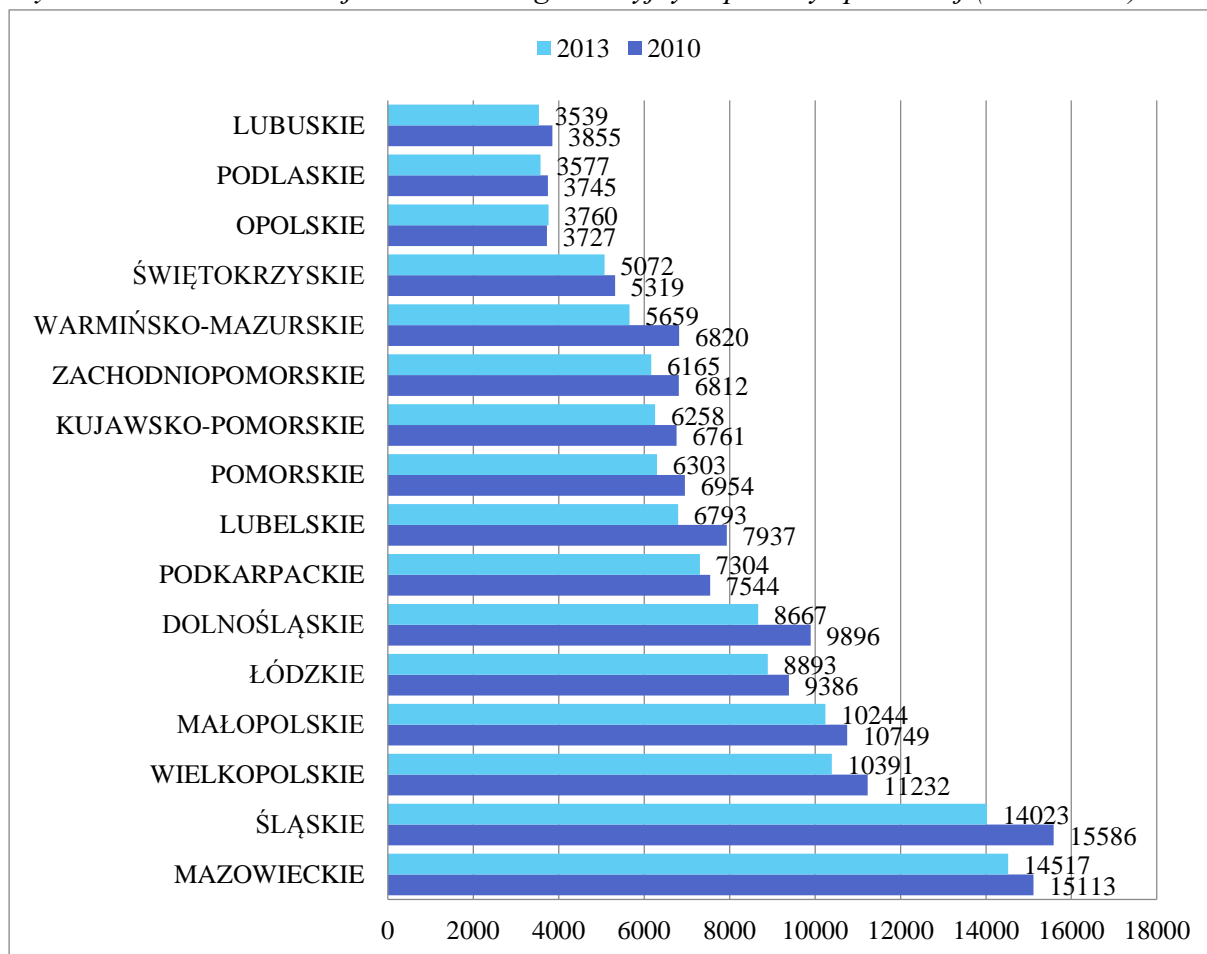

**“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”**

7 775 beneficjentów na 227 miejsc określonych w statucie instytucji, w tym dla osób doznających przemocy w rodzinie 4 068 na 160 miejsc, a dla ofiar handlu ludźmi 1 osoba na 36 miejsc. Wynika z tego, że z instytucji pomocy społecznej korzysta dużo więcej osób niż jest dostępnych miejsc statutowych.

We wszystkich placówkach łącznie zatrudnionych jest 3 577 pracowników, z czego w roku 2010 było ich 3 745, więc liczba ta zmalała w ciągu 4 lat. W przeliczeniu na pełne etaty w województwie podlaskim 3 577 osób pracowało na 3 406,43 etatów. Jak wynika z danych Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej w samych ośrodkach pomocy społecznej były zatrudnione 1 754 osoby, w Regionalnym Ośrodku Polityki Społecznej 59 osób, powiatowych centrach pomocy rodzinie 139 osób, domach pomocy społecznej 1 398 osób, placówkach specjalistycznego poradnictwa 2 osoby, ośrodkach interwencji kryzysowej 35 osób, ośrodkach wsparcia 169 osób, klubach integracji społecznej 3 osoby, a w służbach wojewody realizujących zadania z zakresu pomocy społecznej pracuje 18 osób.

Wykres 9. Zatrudnienie w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej (liczba osób)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z MPiPS

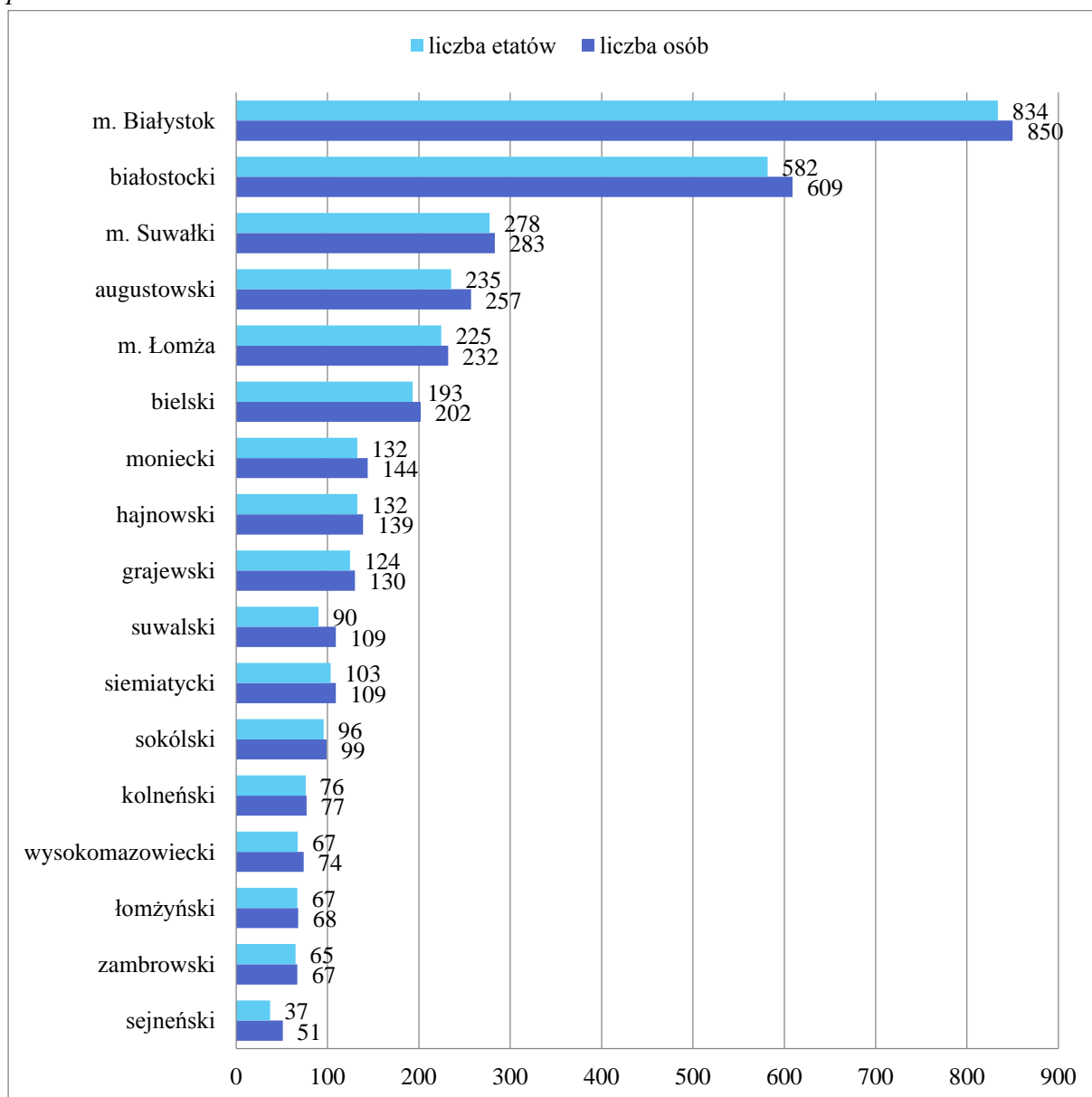
**“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”**

Zatrudnienie w jednostkach pomocy społecznej w całej Polsce zmalało w stosunku do roku 2010 o 7,81%, z czego w województwie podlaskim zmiana ta jest mniej zauważalna, gdyż wynosi - 0,13%, tj. 168 pracowników. Warto jednak zauważyć, że liczba beneficjentów pomocy społecznej wzrosła w ostatnim roku, podczas gdy liczba osób zatrudnionych konsekwentnie maleje.

Poniższy wykres prezentuje rozkład zatrudnienia (liczba osób i liczba etatów) w poszczególnych powiatach w województwie podlaskim. Z danych wynika, że najczęściej osób zatrudnionych jest zrozumiale w największych powiatach w województwie, tj. m. Białystok, Suwałki, Łomża oraz powiatach białostockim i augustowskim, którzy mają największą liczbę klientów do udzielenia pomocy. Podobnie powiatami z najmniejszą liczbą pracowników są sejneński, zambrowski, łomżyński, wysokomazowiecki, kolneński i sokólski.

“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”

Wykres 10. Zatrudnienie w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej w roku 2013 według powiatów

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z MPiPS

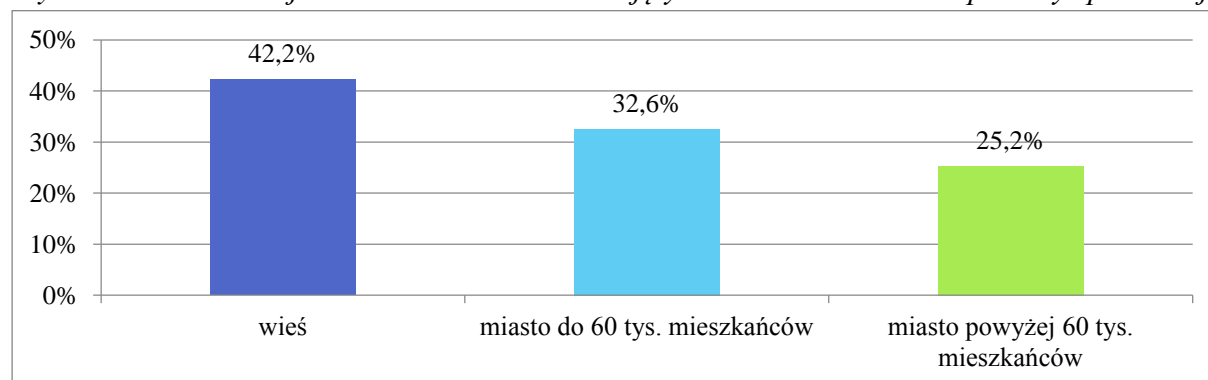
IV. Wyniki badania ilościowego z odbiorcami pomocy społecznej w województwie podlaskim

W tej części raportu przedstawione zostały wyniki badania ilościowego przeprowadzonego wśród korzystających z pomocy społecznej mieszkańców województwa podlaskiego. Podczas wywiadów poruszone zostały takie kwestie jak: główne przyczyny korzystania z pomocy społecznej, formy pomocy, z jakich korzystają respondenci, czas korzystania z pomocy społecznej, znaczenie i ocena otrzymywanej pomocy społecznej, podejmowane działania zmierzające do poprawy sytuacji życiowej, a także sytuacja materialna, mieszkaniowa i zawodowa objętych badaniem klientów pomocy społecznej oraz ocena infrastruktury pomocowej.

4.1. Charakterystyka zbiorowości

W niniejszym badaniu udział wzięło 602 przedstawicieli gospodarstw domowych, którzy otrzymują wsparcie z różnego rodzaju instytucji pomocy społecznej, z czego 42,2% respondentów zamieszkiwało tereny wiejskie, 32,6% miasta do 60 tys. mieszkańców oraz 25,2% miasta powyżej 60 tys. mieszkańców. Natomiast w tabeli 11 przedstawiona została struktura próby badawczej pod względem powiatu zamieszkania.

Wykres 11. Klasa miejscowości zamieszkania objętych badaniem klientów pomocy społecznej

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań [N=602]

“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”

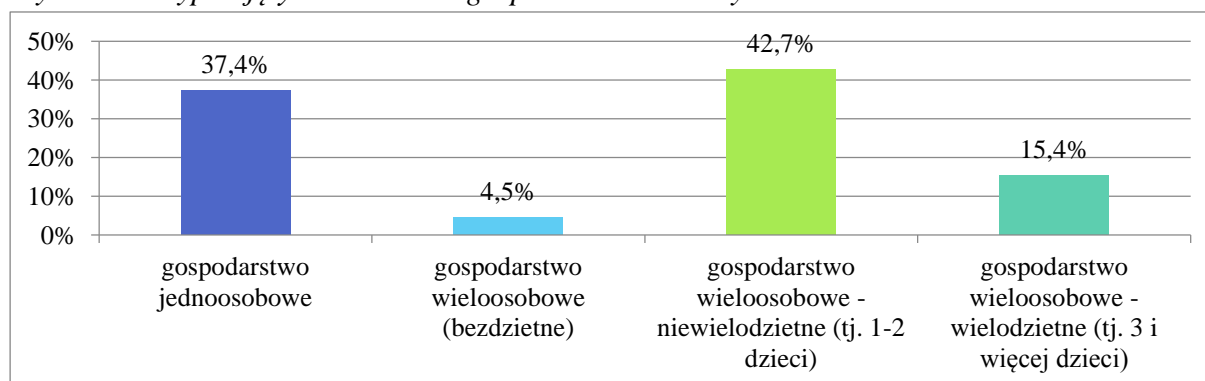
Tabela 11. Powiat zamieszkania objętych badaniem klientów pomocy społecznej

	Częstość	Procent
Augustowski	45	7,5%
Białostocki	65	10,8%
Bielski	35	5,8%
Grajewski	45	7,5%
Hajnowski	35	5,8%
Kolneński	15	2,5%
Łomżyński	25	4,2%
M. Białystok	74	12,3%
M. Łomża	15	2,5%
M. Suwałki	65	10,8%
Moniecki	23	3,8%
Sejneński	35	5,8%
Siemiatycki	15	2,5%
Sokółski	45	7,5%
Suwalski	25	4,1%
Wysokomazowiecki	25	4,1%
Zambrowski	15	2,5%
Ogółem	602	100,0%

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań [N=602]

Spośród wszystkich gospodarstw domowych największy odsetek (42,7%) stanowiły gospodarstwa wieloosobowe - niewielodzietne (tj. posiadające 1-2 dzieci), a następnie gospodarstwa jednoosobowe (37,4%). Gospodarstwa wieloosobowe - wielodzietne stanowiły 15,4%, a gospodarstwa wieloosobowe - bezdzietne 4,5%.

Wykres 12. Typ objętych badaniem gospodarstw domowych

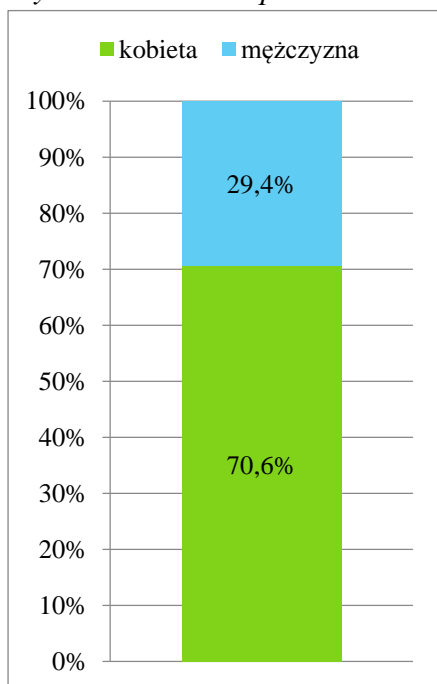

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań [N=602]

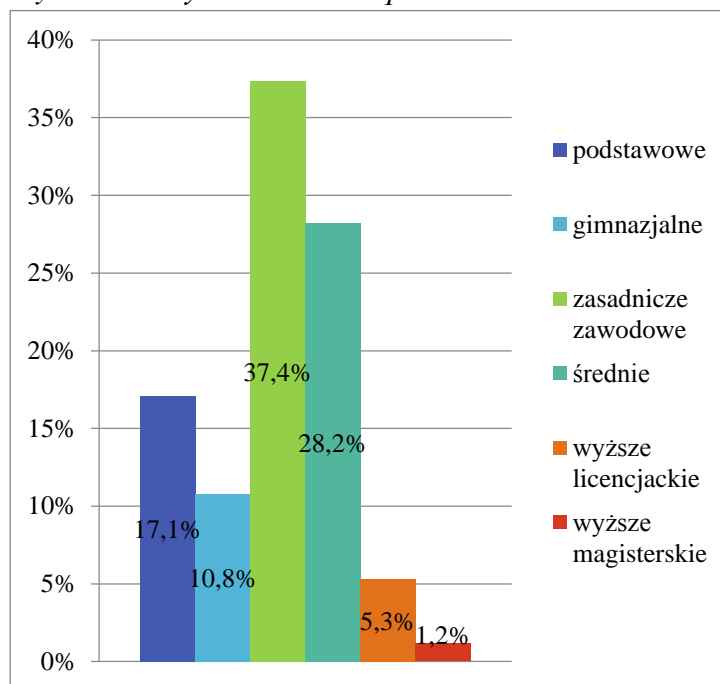
**“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”**

Gospodarstwa domowe w większości przypadków reprezentowane w badaniu były przez kobiety, które stanowią około 2/3 respondentów oraz przez osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym (37,4%) lub średnim (28,2%).

Wykres 13. Płeć respondentów

Wykres 14. Wykształcenie respondentów

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań [N=602]

4.2. Sytuacja materialna odbiorców pomocy społecznej

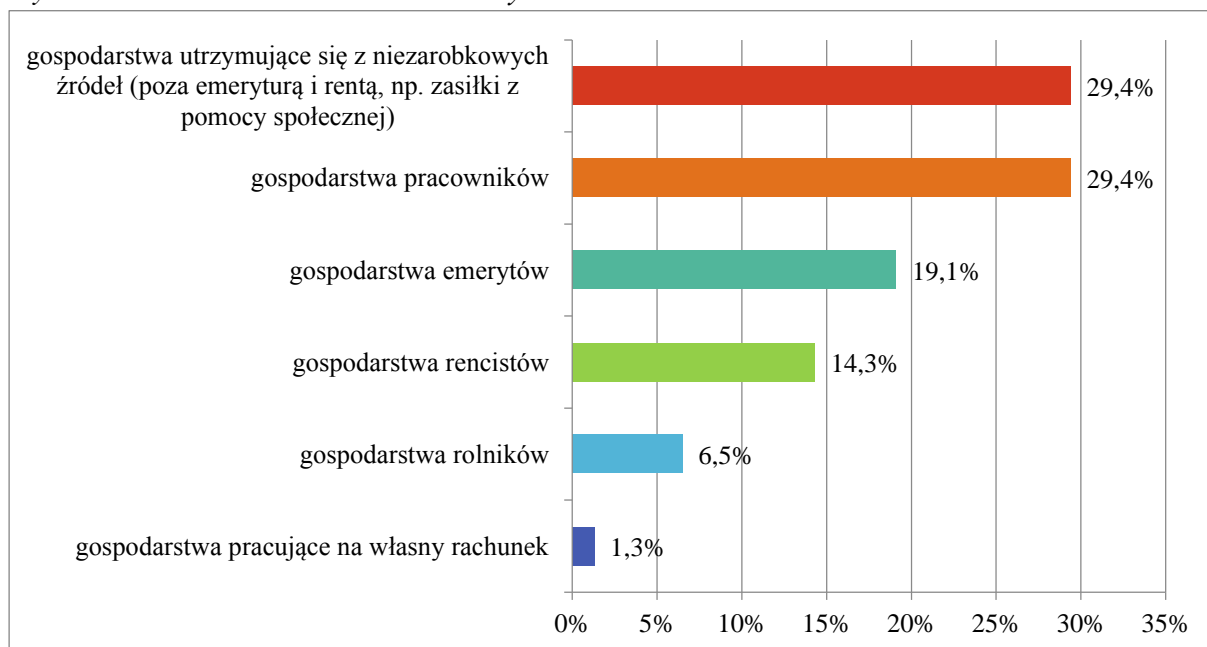
Istotnym elementem charakterystyki sytuacji materialnej badanych gospodarstw było poznanie głównego źródła utrzymania. Analiza wykazała, że w niniejszym badaniu największy odsetek stanowiły gospodarstwa utrzymujące się z niezarobkowych źródeł⁵ (29,4%) i gospodarstwa, w których głównym źródłem dochodu była praca zarobkowa (29,4%). Następnie 19,1% stanowiły gospodarstwa emeryckie, 14,3% rencistów, 6,5% rolników, a zaledwie 1,3% - takie, których głównym źródłem dochodu była praca na własny rachunek.

⁵ Gospodarstwa domowe utrzymujące się z niezarobkowych źródeł (GUS, 2014) - wyłącznym lub głównym (przeważającym) źródłem utrzymania są źródła niezarobkowe inne niż emerytura lub renta, np.: zasiłki dla bezrobotnych, świadczenia pieniężne i niepieniężne udzielone na podstawie ustawy o pomocy społecznej, pieniężne dodatki mieszkaniowe, zasiłki rodzinne wraz z dodatkami, alimenty, darowizny, dochody z tytułu własności i z wynajmu nieruchomości. Dodatkowym źródłem utrzymania tych gospodarstw może być: praca najemna, emerytura lub renta, praca na własny rachunek i wykonywanie wolnego zawodu, użytkowanie gospodarstwa indywidualnego w rolnictwie. Oznacza to, że dochód uzyskany ze źródeł dodatkowych jest niższy od dochodów uzyskanych ze źródeł niezarobkowych innych niż emerytura i renta.

**“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”**

W tym miejscu należy szczególną uwagę zwrócić na fakt, iż wśród objętych badaniem osób korzystających z pomocy społecznej 29,4% stanowią gospodarstwa pracowników, tj. takie gospodarstwa, w których głównym/dominującym źródłem dochodu jest praca zarobkowa co najmniej jednego członka rodziny (taki sam odsetek badanych stanowią osoby utrzymujące się z niezarobkowych źródeł). Tak wysoki odsetek może wskazywać na fakt, iż posiadanie zatrudnienia nie gwarantuje rodzinie środków wystarczających na zaspokojenie podstawowych potrzeb, a co za tym idzie na brak potrzeby wsparcia rodziny przez instytucje pomocy społecznej. Problem ten określany jest mianem „working poor” (tj. pracujący ubodzy). W dzisiejszych czasach problem wykluczenia społecznego lub zagrożenia wykluczeniem społecznym nie dotyczy jedynie osób bezrobotnych, ale również osób pracujących, gdyż podjęcie zatrudnienia nie prowadzi do wyrwania się z biedy.

Wykres 15. Główne źródło dochodu badanych ⁶

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań [N=602]

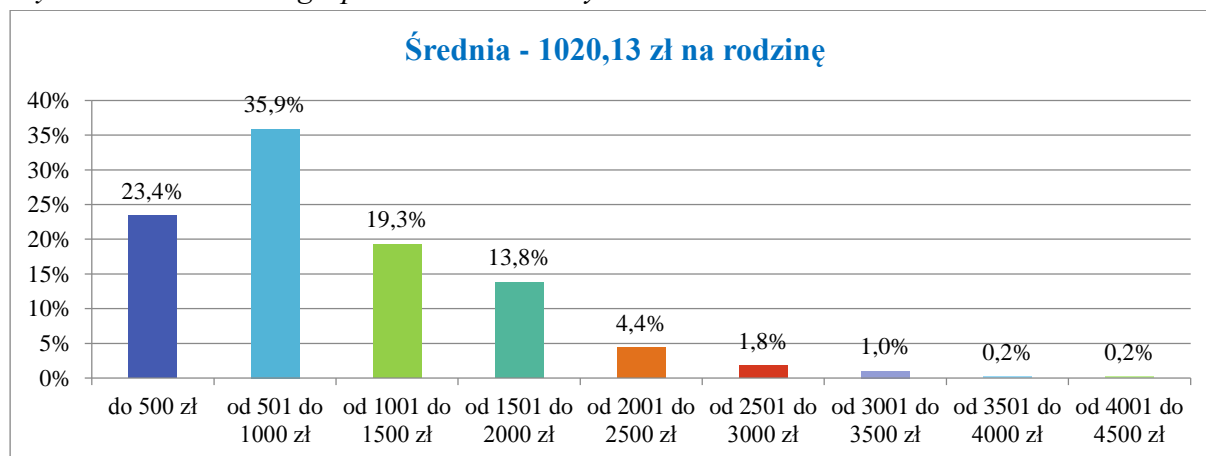
⁶ Przez główne źródło dochodu rozumie się taki dochód, który całkowicie lub w przeważającej części dostarcza środków utrzymania danemu gospodarstwu domowemu, czyli jest najwyższy spośród wszystkich osiągniętych przez gospodarstwo domowe dochodów: **gospodarstwa pracowników** - wyłącznym lub głównym (przeważającym) źródłem utrzymania jest dochód z pracy najemnej w sektorze publicznym lub prywatnym, **gospodarstwa rolników** - wyłącznym lub głównym (przeważającym) źródłem utrzymania jest dochód z gospodarstwa rolnego o powierzchni użytków rolnych powyżej 1 ha (łącznie z użytkownikami działek do 1 ha użytków rolnych i właścicielami zwierząt gospodarskich nieposiadających użytków rolnych, jeśli dochód z nich stanowi wyłączone lub główne źródło utrzymania), **gospodarstwa pracujących na własny rachunek** - wyłącznym lub głównym (przeważającym) źródłem utrzymania jest dochód z pracy na własny rachunek poza rolnictwem lub wykonywanie wolnego zawodu, **gospodarstwa emerytów** - wyłącznym lub głównym (przeważającym) źródłem utrzymania jest emerytura, **gospodarstwa rencistów** - wyłącznym lub głównym (przeważającym) źródłem utrzymania jest renta, **gospodarstwa utrzymujących się z niezarobkowych źródeł** - wyłącznym lub głównym (przeważającym) źródłem utrzymania są źródła niezarobkowe poza emeryturą lub rentą.

“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”

Uzyskane wyniki pokazały, że badane gospodarstwa najczęściej deklarują uzyskanie dochodu mieszczącego się w przedziale od 501 do 1000 zł na rodzinę. Natomiast średni uzyskiwany dochód wyniósł dokładnie 1020,13 zł w gospodarstwie, co bez wątpienia jest przyczyną ubóstwa części podlaskich gospodarstw domowych (wykres 16).

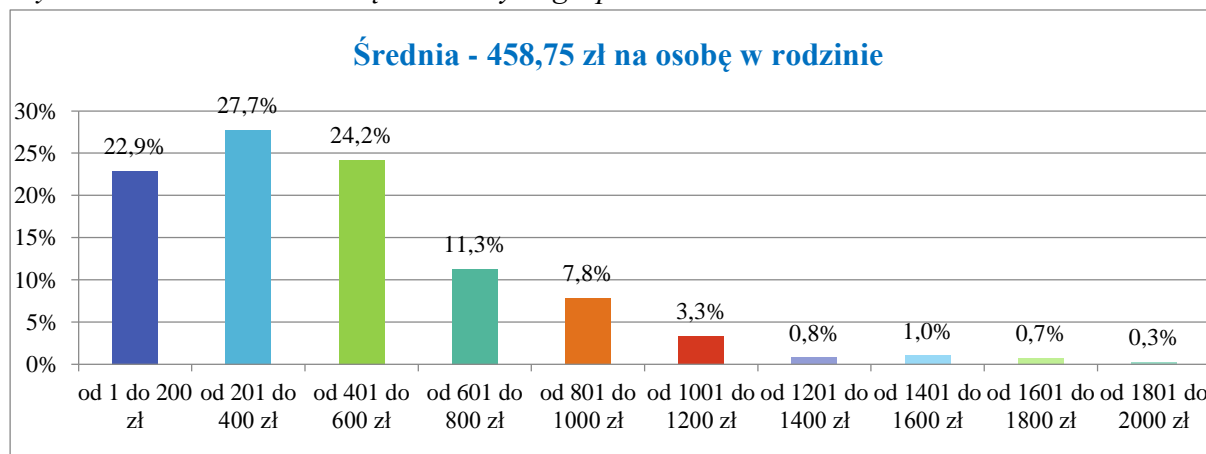
Jednocześnie szczegółowe obliczenia pozwoliły na ustalenie dochodu na osobę w rodzinę, co w bardziej adekwatny sposób pozwoli ustalić poziom ubóstwa badanych. Jak się okazało, w badanych domostwach najczęściej do dyspozycji pozostaje od 201 do 400 zł miesięcznie na osobę (27,7%), a średnia kwota przypadająca na jednego członka rodziny wyniosła 458,75 zł (wykres 17).

Wykres 16. Dochód w gospodarstwie domowym

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań [N=602]

Wykres 17. Dochód na osobę w badanych gospodarstwach

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań [N=602]

Analizując dochód na osobę w podziale na klasę miejscowości zamieszkania należy stwierdzić, że największa grupa respondentów z miast na prawach powiatu (tj. Białystok, Suwałki, Łomża) deklaruje uzyskanie najniższych dochód (tj. do 200 zł na osobę) w przeliczeniu na jedną osobę

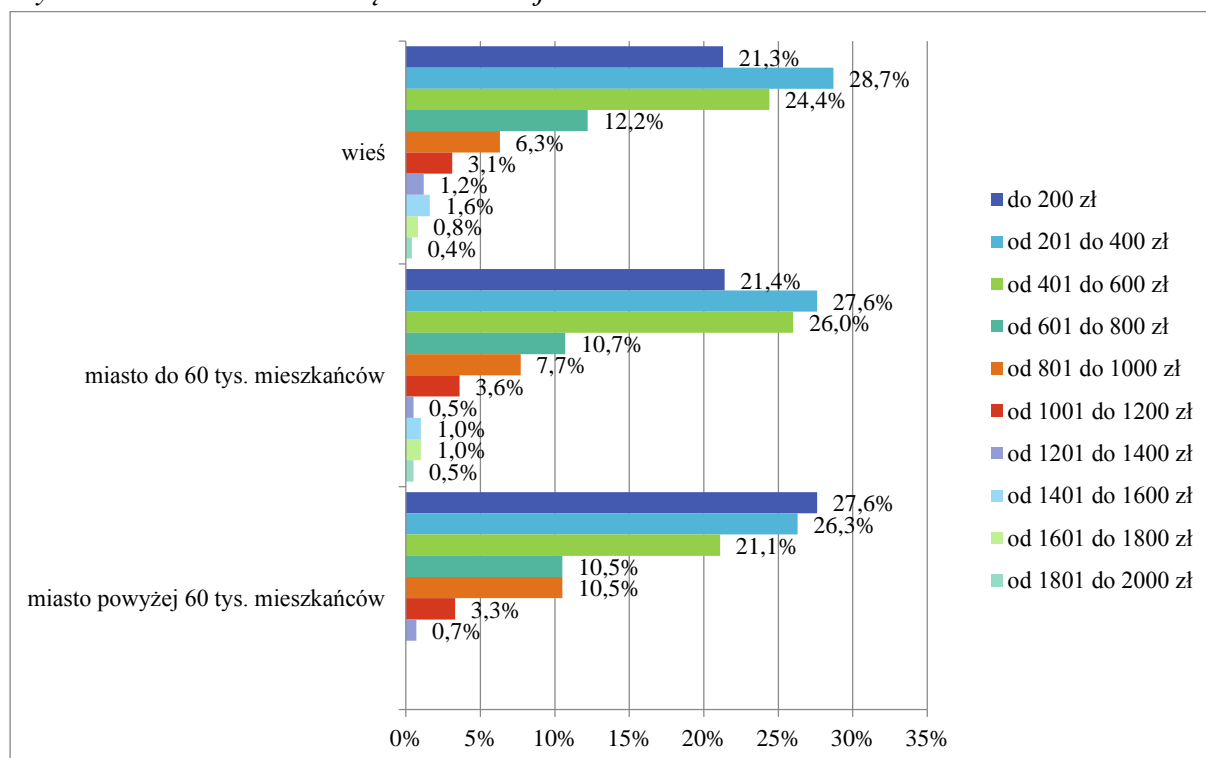
“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”

w gospodarstwie (27,6%), zaś w mniejszych miastach oraz wsiach dominujący był przedział od 201 do 400 zł na osobę (miasta do 60 tys. mieszkańców – 27,6%, wsie – 28,7%) (wykres 18).

Jednocześnie najniższe dochody (tj. do 200 zł) przypadają najczęściej na jedną osobę w gospodarstwach, w których głównym źródłem dochodu są zasiłki (32,8%), ale też, co niepokojące, w gospodarstwach pracowników (20,3%), choć w przypadku tych drugich – najczęściej występującym przedziałem było od 401 do 600 zł na osobę (35,0%). Relatywnie najwyższa kwota pozostająca do dyspozycji na jednego członka rodziny występuje w gospodarstwach rencistów (od 401 do 600 zł – 26,7% oraz od 601 do 800 zł – 23,3%) oraz emerytów (od 601 do 800 zł – 19,1% oraz od 801 do 1000 zł – 26,1%) (wykres 19).

Analizując dochód w poszczególnych powiatach należy zauważyć, że najwyższa kwota pozostająca do dyspozycji na jednego członka rodziny występuje w powiecie łomżyńskim (od 801 do 1000 zł – 20,1% oraz od 1001 do 1200 zł – 20,1%), choć w przypadku tego powiatu duża jest również grupa gospodarstw najuboższych (do 200 zł – 24,0%). Najniższe dochody są zaś uzyskiwane w powiatach: bielskim oraz wysokomazowieckim (odpowiednio 57,1% oraz 68,0% gospodarstw najuboższych w ogóle gospodarstw respondentów z tych powiatów) (wykres 20).

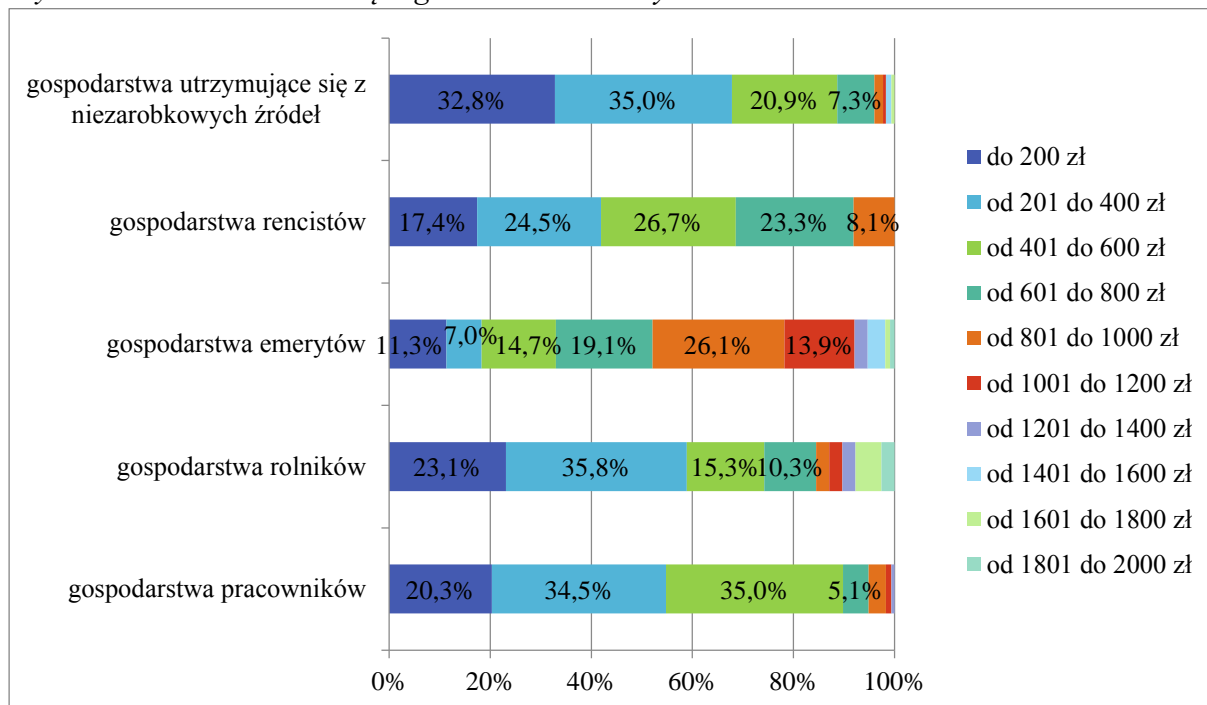
Wykres 18. Dochód na osobę a klasa miejscowości zamieszkania

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań [N=602]

“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”

Wykres 19. Dochód na osobę a główne źródło utrzymania

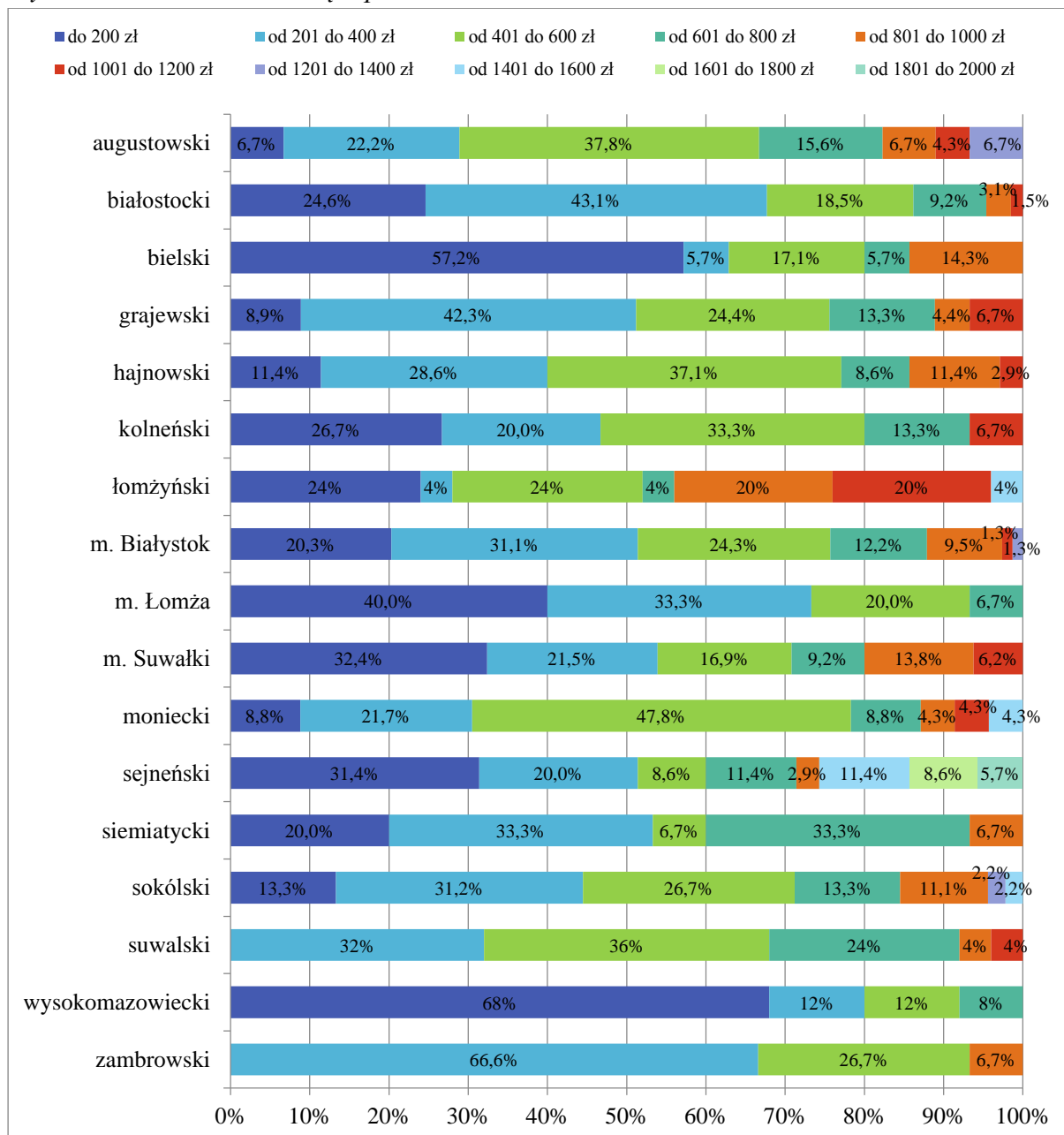

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań [N=602]

* na wykresie nie uwzględniono gospodarstw domowych osób utrzymujących się z pracy na własny rachunek, gdyż było ich tylko N=8 w niniejszym badaniu

“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”

Wykres 20. Dochód na osobę a powiat zamieszkania

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań [N=602]

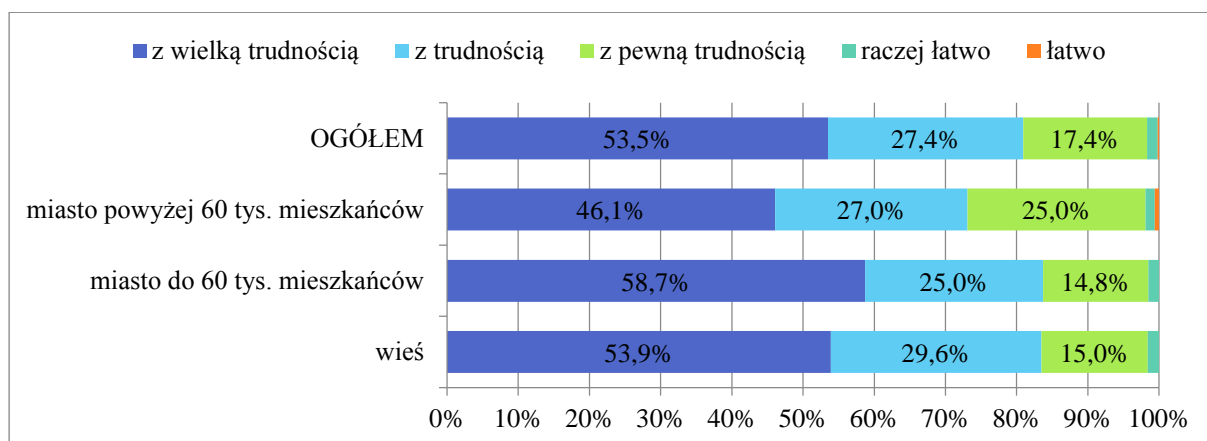
Ponad połowa badanych (53,5%) wskazała, iż z wielką trudnością zaspokajają podstawowe potrzeby własnego gospodarstwa domowego, następnie 27,4% zadeklarowało, iż potrzeby rodziny zaspokajają z trudnością, a 17,4% z pewną trudnością. **Łącznie 98,3% respondentów wskazało na trudność w zaspokajaniu podstawowych potrzeb.** Przeprowadzone badania pokazują również, że większość badanych gospodarstw zadeklarowało wielkie trudności w zaspokojeniu podstawowych

**“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”**

potrzeb rodziny bez względu na klasę miejscowości zamieszkania. Jednak mieszkańcy mniejszych miast i wsi deklarowali ten fakt częściej niż mieszkańcy większych miast (wykres 21).

Jednocześnie we wszystkich powiatach, za wyjątkiem miasta Łomży, największy odsetek stanowiły gospodarstwa, które z wielką trudnością zaspokajały swoje potrzeby (wykres 22).

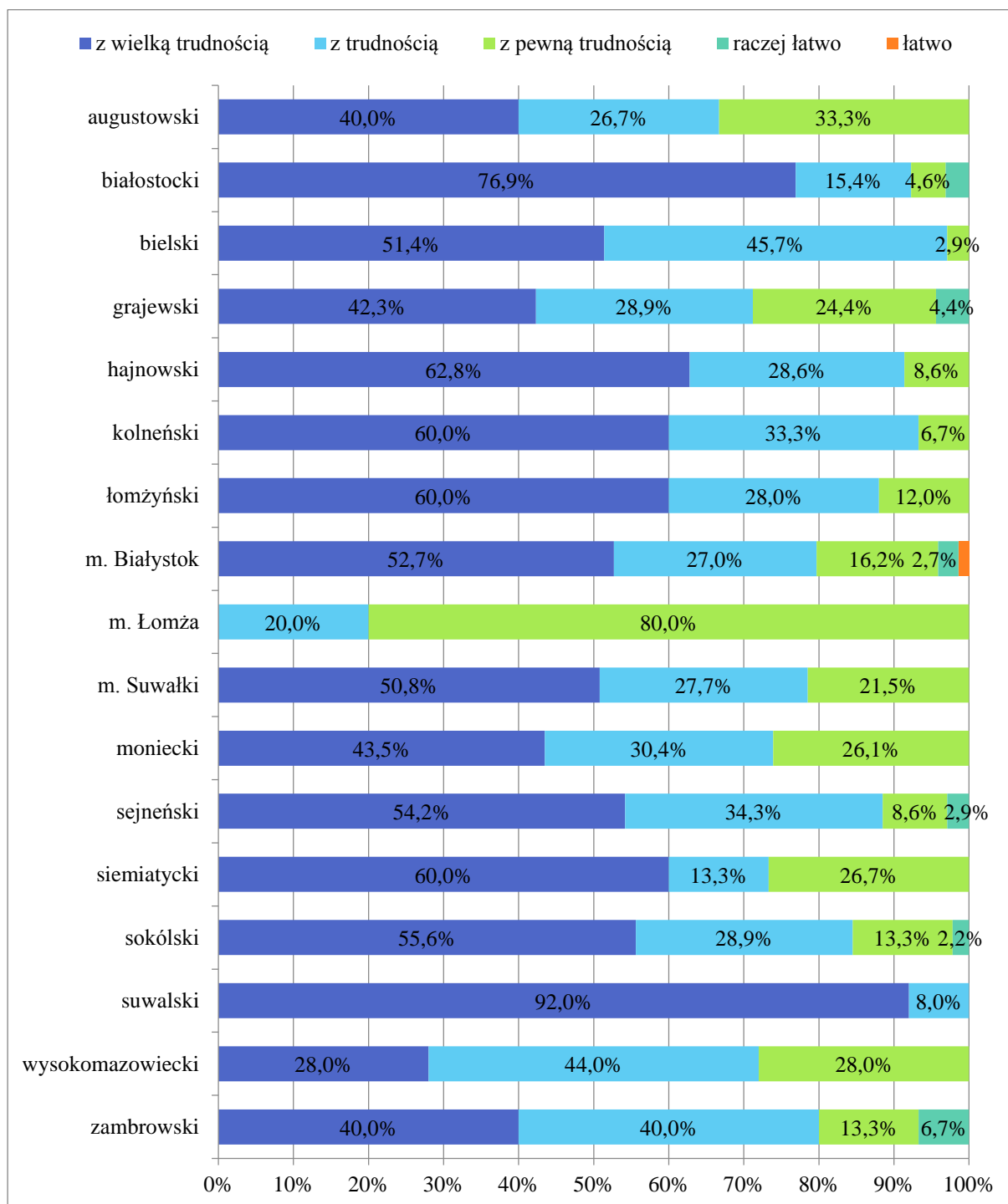
Wykres 21. Zdolność do zaspokojenia podstawowych potrzeb w gospodarstwie a klasa miejscowości zamieszkania

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań [N=602]

“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”

Wykres 22. Zdolność do zaspokojenia podstawowych potrzeb w gospodarstwie a powiat zamieszkania

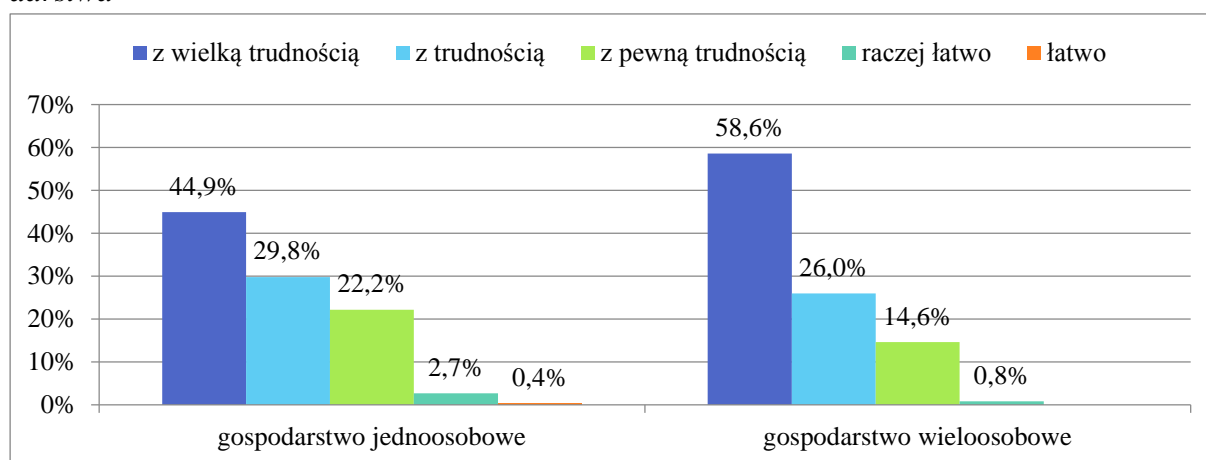

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań [N=602]

“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”

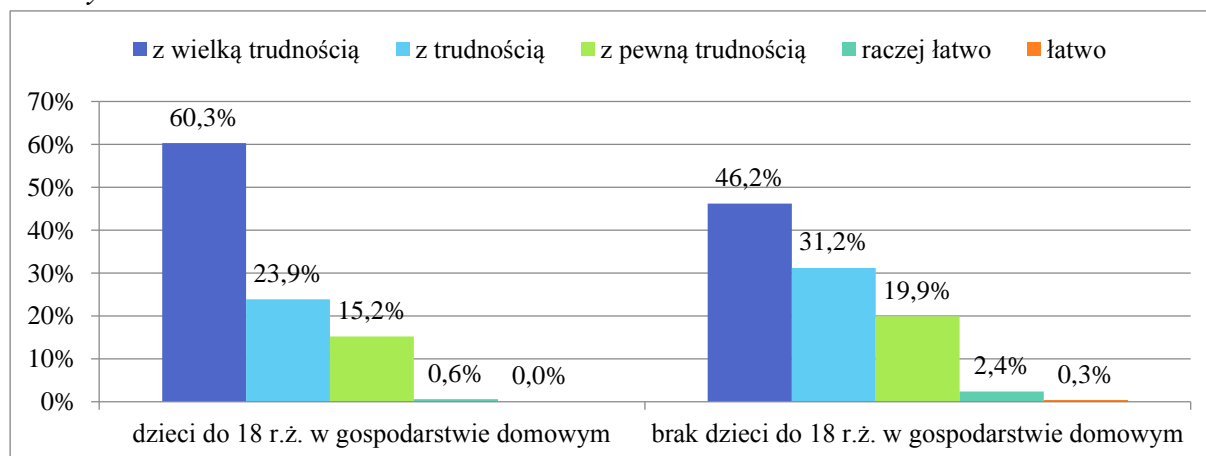
Analizując zdolność gospodarstw do zaspokojenia podstawowych potrzeb należy również zauważyć, że gospodarstwa wieloosobowe oraz takie, w których są dzieci do 18 r.ż., częściej mają większe problemy w zaspokojeniu podstawowych potrzeb. Jest to zrozumiałe, z tego względu, że każdy kolejny członek rodziny powoduje zmniejszenie kwoty przypadającej na jednego członka rodziny, a tym samym – ubożenie, zwłaszcza, gdy gospodarstwo takie nie posiada stałych dochodów z pracy zarobkowej (wykresy 23-24).

Wykres 23. Zdolność do zaspokojenia podstawowych potrzeb w gospodarstwie a liczebność gospodarstwa

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań [N=602]

Wykres 24. Zdolność do zaspokojenia podstawowych potrzeb w gospodarstwach z dziećmi do 18 roku życia

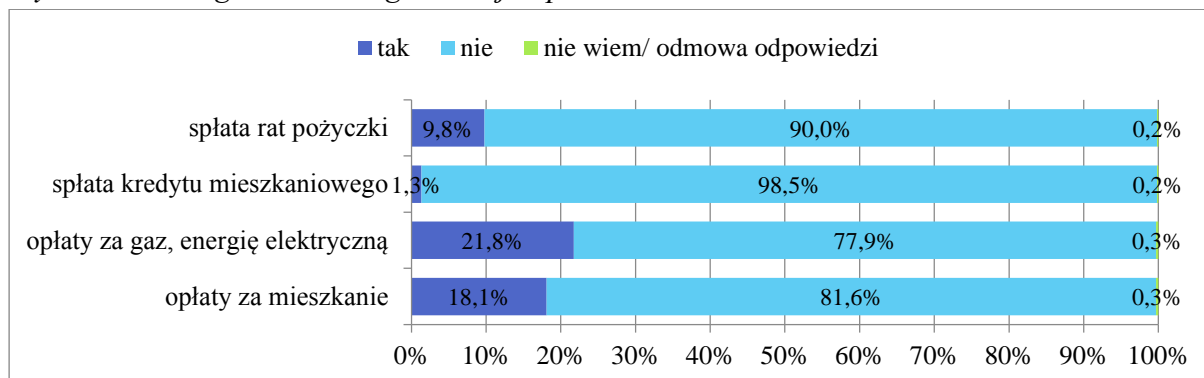

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań [N=602]

Choć badani deklarują uzyskiwanie bardzo niskich dochodów, większość z nich nie zalega z opłatami. Największy odsetek badanych zalegał z opłatami za mieszkanie (18,1%) oraz za gaz i energię elektryczną (21,8%).

**“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”**

Wykres 25. Zaleganie z różnego rodzaju opłatami ⁷

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań [N=602]

Kolejne pytanie potraktowano jako wskaźnik sytuacji dochodowej badanych domostw. Na tej podstawie ustalono, że 51% badanych wskazała brak środków na jedzenie, 79,1% respondentów zadeklarowała brak środków na zakup ubrania i obuwia dla wszystkich członków rodziny. Badania ukazały również bardzo trudną sytuację rodzin z dziećmi, w 75,2% gospodarstwach brakuje pieniędzy na książki i przybory szkolne dla dzieci, na dokształcanie i zajęcia pozalekcyjne dla dzieci - 80,6%. Dodatkowo szczegółowa analiza danych wykazała, iż na jedzenie pieniędzy brakuje najczęściej w rodzinach wielodzietnych. Największy odsetek badanych gospodarstw przyznał, że w budżecie domowym brakuje środków na wypoczynek dla całej rodziny (82,7%). Co ciekawe, co drugi badany przyznał, że brakuje na opłaty za mieszkanie (53,8%), choć we wcześniejszym pytaniu, do zaległości w opłatach mieszkaniowych przyznało się jedynie 18,1%. Na tej podstawie można wnioskować, iż pomimo wykazywania bardzo niskich dochodów i braku pieniędzy na opłaty za mieszkanie/dom respondenci badania starają się regulować ciężące na nich zobowiązania finansowe związane z utrzymaniem gospodarstwa.

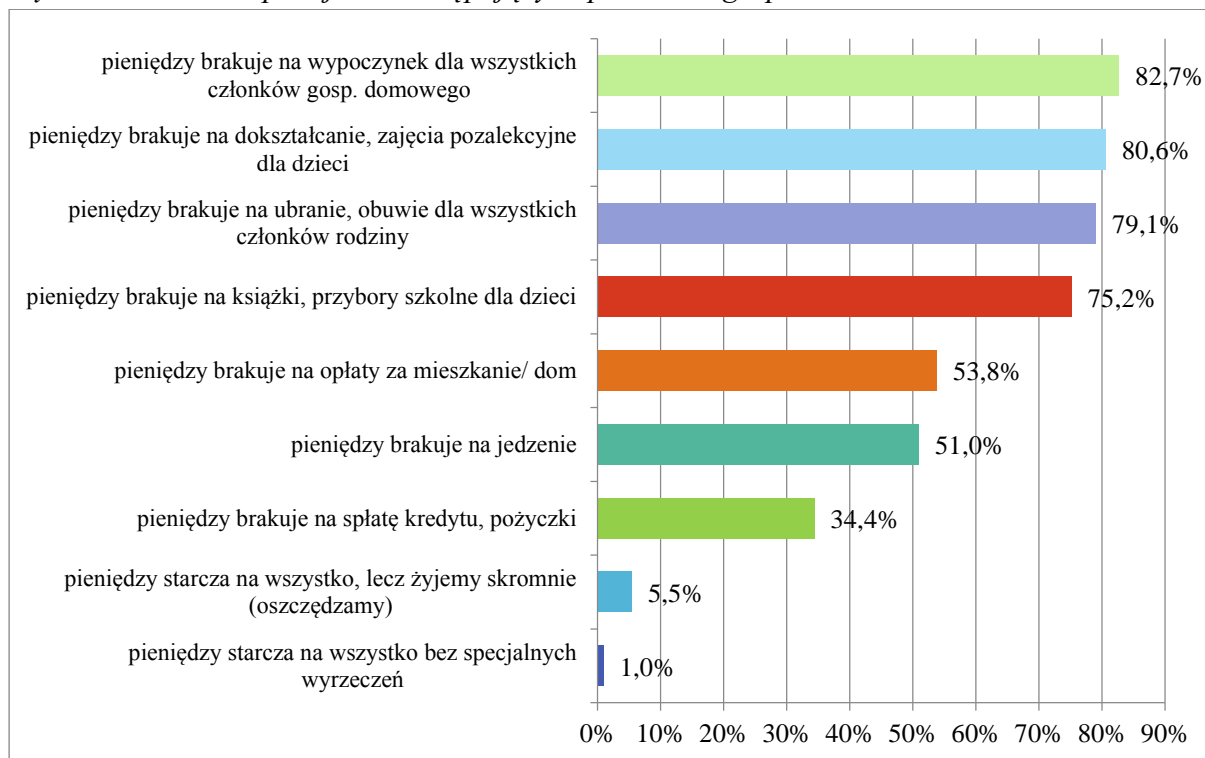
Tylko 5,5 % respondentów zadeklarowało, że uzyskiwany dochód jest wystarczający, jednakże pod warunkiem, że żyją bardzo skromnie.

Respondentów zapytano również jak zmieniła się ich sytuacja dochodowa w ciągu ostatnich dwóch lat. Wyniki w tym obszarze pokazały, że w mniejszych miastach oraz na wsiach w większości uległa pogorszeniu (miasta do 60 tys. – 54,6%, wsie – 54,4%), zaś w miastach grodzkich najczęściej pozostała bez zmian (50%).

⁷ Jako „opłaty za mieszkanie” należy rozumieć opłaty za czynsz (przeważnie w ramach czynszu pobierane są opłaty za wodę, ogrzewanie, odpady komunalne) lub opłaty za wynajem mieszkania;

“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”

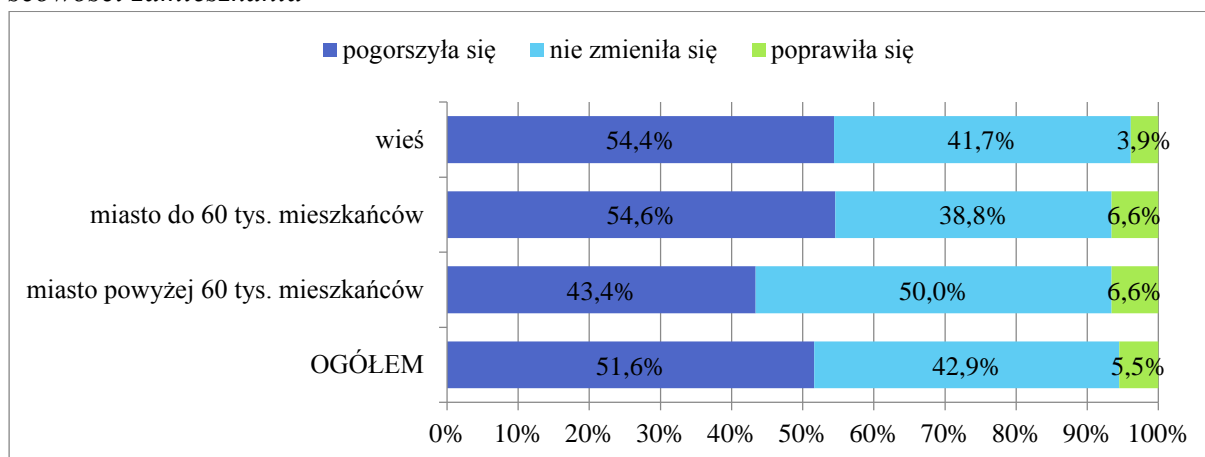
Wykres 26. Stan zaspokojenia następujących potrzeb w gospodarstwach:

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań [N=227 oraz N=310]

* pytanie nie dotyczyło 375 respondentów, którzy nie mieli zaciągniętej pożyczki/kredytu oraz 292 gospodarstw, w których nie było dzieci do 18 r.ż.

Wykres 27. Zmiana sytuacji dochodowej gospodarstwa w ciągu ostatnich dwóch lat a klasa miejscowości zamieszkania

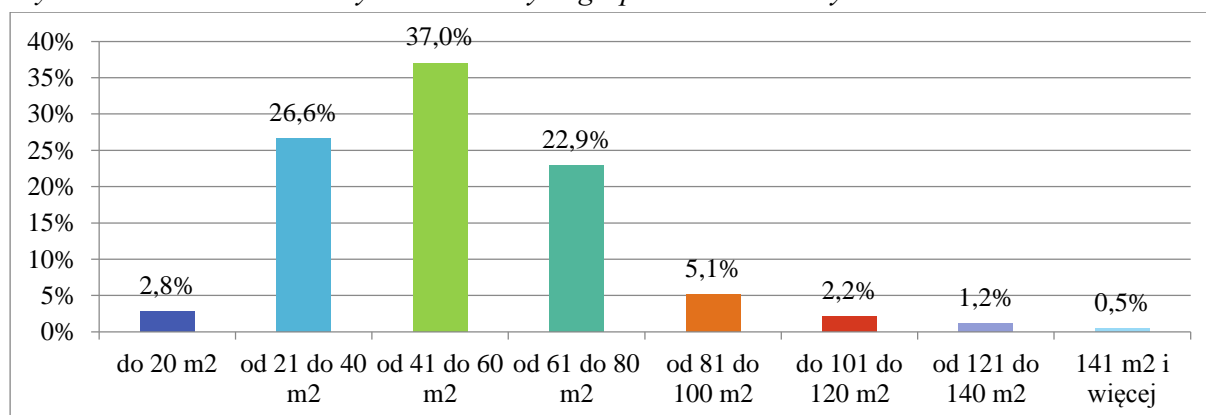
Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań [N=602]

**“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”**

4.3. Sytuacja mieszkaniowa odbiorców pomocy społecznej

Analiza sytuacji mieszkaniowej odbiorców pomocy społecznej uwzględnia m.in. określenie powierzchni mieszkań bądź domostw badanych, a także wyposażenie gospodarstw w różnego rodzaju dobra i instalacje. Uzyskane dane wskazują, że badane gospodarstwa domowe zajmują najczęściej powierzchnię mieszczącą się w przedziale od 41 do 60 m² (37%), następnie od 21 do 40 m² (26,6%) lub od 61 do 80 m² (22,9%). Jeśli chodzi o liczbę pokoi (uwzględniając również kuchnię i łazienkę, jeśli są odrębnymi pomieszczeniami) to respondenci najczęściej wskazywali, iż mieszkanie/dom, w którym zamieszkują posiada 5 lub więcej pokoi (30,7%). Analizując wielkość mieszkania objętych badaniem klientów pomocy społecznej, należy wziąć pod uwagę fakt, iż niektórzy respondenci najmują dom/mieszkanie i/lub zamieszkują z innym gospodarstwem domowym. W związku z tym wśród odpowiedzi badanych pojawiały się takie, w których wskazywali oni, iż zajmują małą powierzchnię domu/mieszkania, a korzystają z wspólnej łazienki czy kuchni, tak więc liczba pokoi w domu/mieszkaniiu nie zawsze jest adekwatna do zajmowanej powierzchni mieszkania.

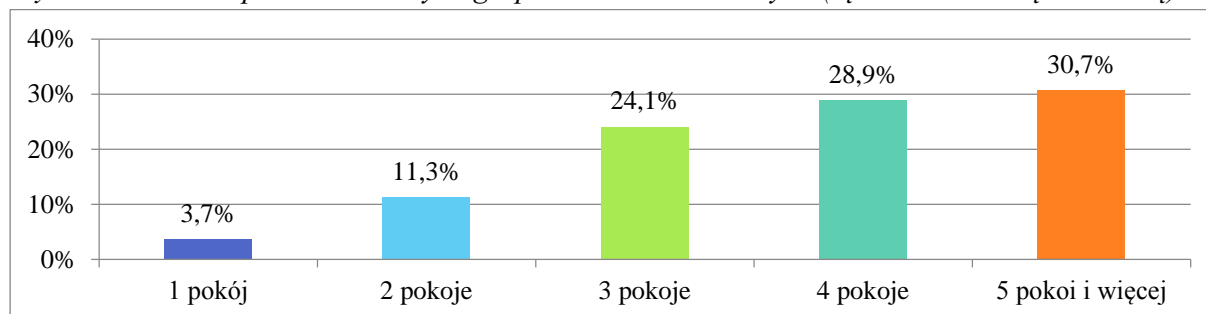
Wykres 28. Powierzchnia użytkowa badanych gospodarstw domowych w m²

* % odpowiedzi nie sumuje się do 100, gdyż na wykresie nie uwzględniono odpowiedzi „odmowa odpowiedzi”

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań [N=602]

Wykres 29. Liczba pokoi w badanych gospodarstwach domowych (łącznie z kuchnią i łazienką)

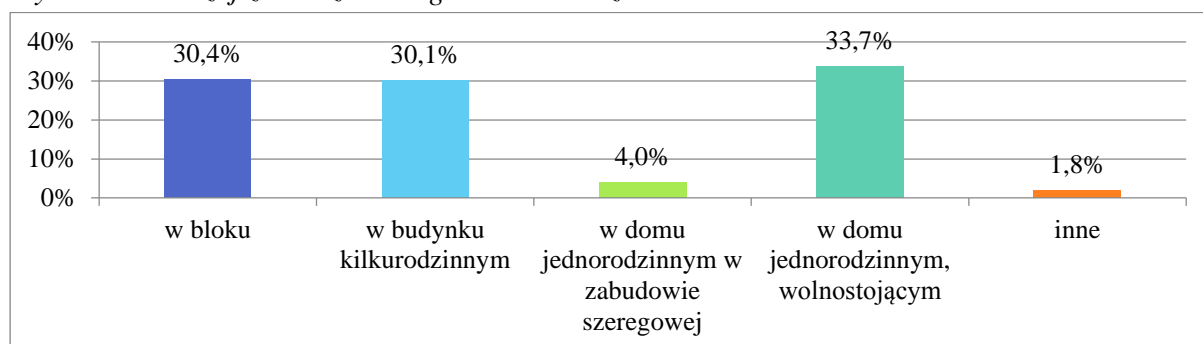
* % odpowiedzi nie sumuje się do 100, gdyż na wykresie nie uwzględniono odpowiedzi „odmowa odpowiedzi”

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań [N=602]

**“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”**

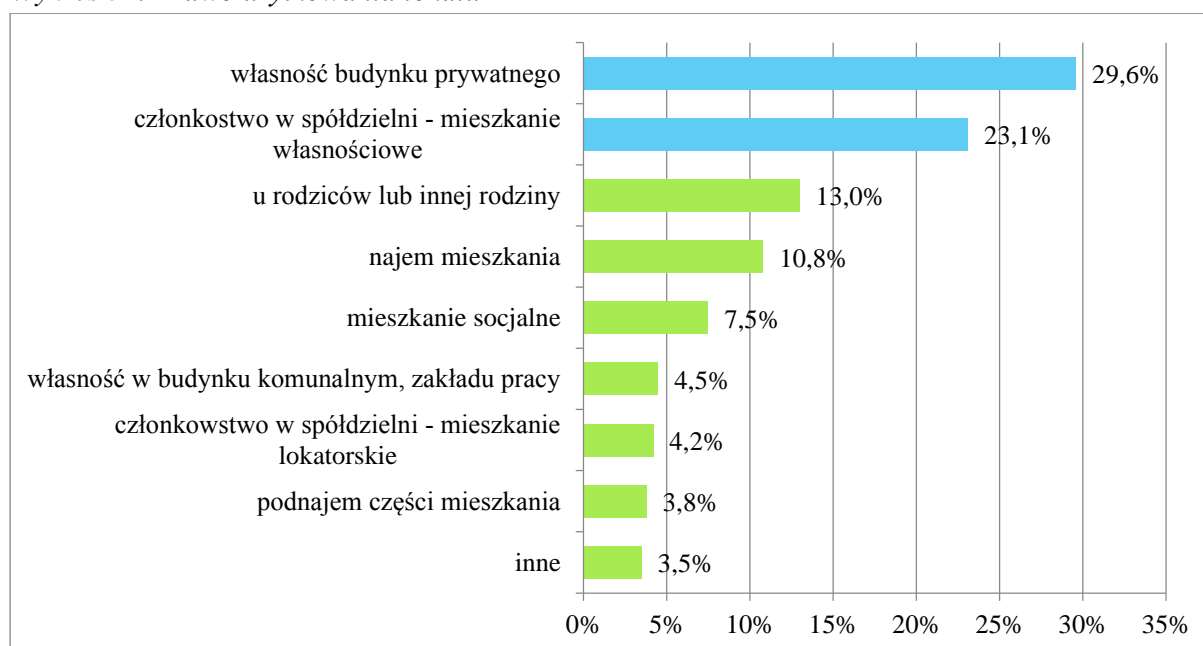
Analizując rodzaj zamieszkiwanego domu/mieszkania można zauważyć, iż 33,7% badanych mieszka w domach jednorodzinnych, wolnostojących, 30,4% w blokach, a 30,1% w budynkach kilkunasturodzinnych. Większość respondentów jest właścicielem swojego domu lub mieszkania, gdyż 29,6% wskazało, iż ma prawo do lokalu na zasadzie własności budynku prywatnego, a 23,1% posiada mieszkanie własnościowe (członkostwo w spółdzielni). Jednakże w dalszej kolejności: 13% mieszka u rodziców lub innej rodziny, a 10,8% wynajmuje mieszkanie, 7,5% posiada mieszkania socjalne, 4,5% mieszkania komunalne, 4,2% mieszkania lokatorskie ze spółdzielni mieszkaniowej, 3,8% podnajmuje część mieszkania, a 3,5% mieszka inaczej. Analizując sytuację mieszkaniową należy więc podkreślić, iż 47,3% objętych badaniem klientów pomocy społecznej nie posiada własnego domu/mieszkania (wykres 31).

Wykres 30. Rodzaj zamieszkiwanego domu/ mieszkania

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań [N=602]

Wykres 31. Prawo użytkowania lokalu

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań [N=602]

**“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”**

Z punktu widzenia analizy sytuacji mieszkaniowej istotne było poznanie zasobu określonych dóbr materialnych badanych domostw. Uzyskane dane jasno wskazują, że gospodarstwa domowe objętych badaniem odbiorców pomocy społecznej są zasobne w większość dóbr codziennego użytku. Pod tym względem przoduje chłodziarko-zamrażarka, którą w użytkowaniu posiadało 96% gospodarstwa. Tylko nieliczni nie posiadali również telewizora (92,9% posiadało) czy pralki (89,5% posiadało). Równie dobrze było z dostępem do telefonu komórkowego (79,4% posiadało).

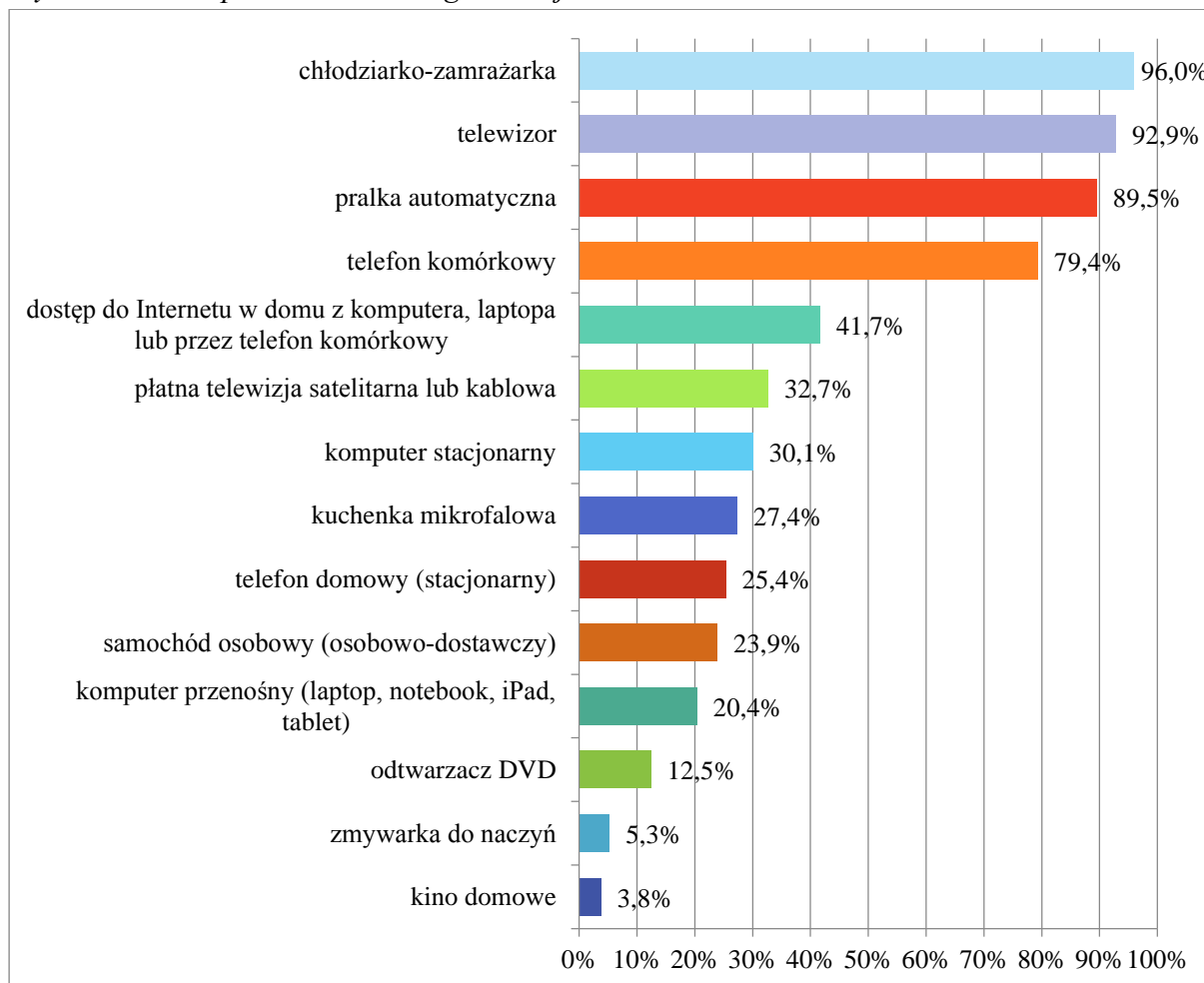
Najrzadziej posiadanymi dobrami były kino domowe (3,8%) oraz zmywarka do naczyń (5,3%). Szczegółowy stan zasobności badanych gospodarstw przedstawia wykres 32.

Z badania wynika, iż mieszkańcy wsi w mniejszym stopniu byli wyposażeni w takie dobra jak płatna telewizja satelitarna lub kablowa, komputer przenośny czy dostęp do Internetu w domu, niż mieszkańcy miast do 60 tys. mieszkańców. Natomiast mieszkańcy miast powyżej 60 tys. mieszkańców częściej deklarowali posiadanie ww. dóbr niż mieszkańcy miast do 60 tys. mieszkańców.

Badanie wykazało również, iż gospodarstwa wieloosobowe - wielodzietne zdecydowanie częściej niż pozostałe posiadają komputer stacjonarny, zaś komputer przenośny częściej posiadają gospodarstwa wieloosobowe - niewielodzietne oraz wieloosobowe - bezdzietne. Dostęp do Internetu w domu oraz telefon komórkowy częściej posiadają gospodarstwa wieloosobowe - niewielodzietne i wielodzietne. Zaobserwowano również zależność, iż im więcej członków rodziny tym częściej gospodarstwa posiadają samochód osobowy (osobowy - dostawczy).

**“Bądź Aktywny, Bądź Najlepsy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”**

Wykres 32. Stan posiadania różnego rodzaju dóbr

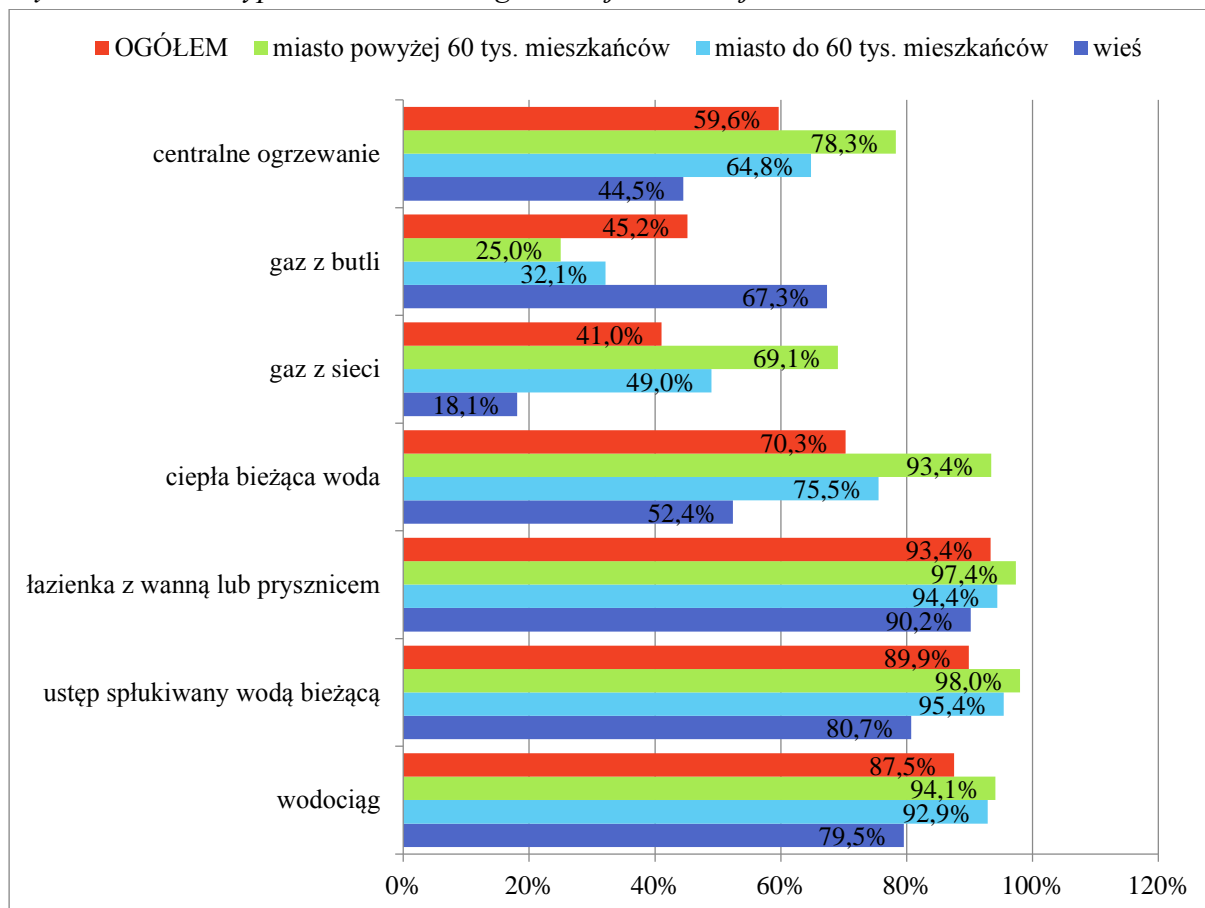
Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań [N=602]

Jeśli chodzi o wyposażenie gospodarstw w różnego rodzaju instalacje, to większość gospodarstw domowych wyposażona jest w podstawowe instalacje. Wyjątek stanowi instalacja gazowa, której posiadanie deklarowało znacznie mniej respondentów niż pozostałe instalacje (45,2% posiada gaz z butli, a 41% z sieci).

Z badania wynika, iż im większa miejscowość tym respondenci częściej deklarowali posiadanie wszystkich instalacji. Mieszkańcy wsi rzadziej wskazywali na wyposażenie mieszkań w takie instalacje jak: centralne ogrzewanie, ciepła bieżąca woda, wodociąg czy ustęp spłukiwany wodą bieżącą. Dodatkowo nie zaobserwowano znaczących różnic w posiadaniu wszystkich tych instalacji w miastach do 60 tys. i powyżej 60 tys. mieszkańców. Odwrotna sytuacja występuje, jeśli chodzi o instalację gazową. Mieszkańcy obszarów wiejskich znacznie częściej posiadają gaz z butli, natomiast mieszkańcy miast gaz z sieci. Wielkość miejsca zamieszkania nie wpływa natomiast na posiadanie łazienki z wanną i prysznicem.

**“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”**

Wykres 33. Stan wyposażenia w różnego rodzaju instalacje

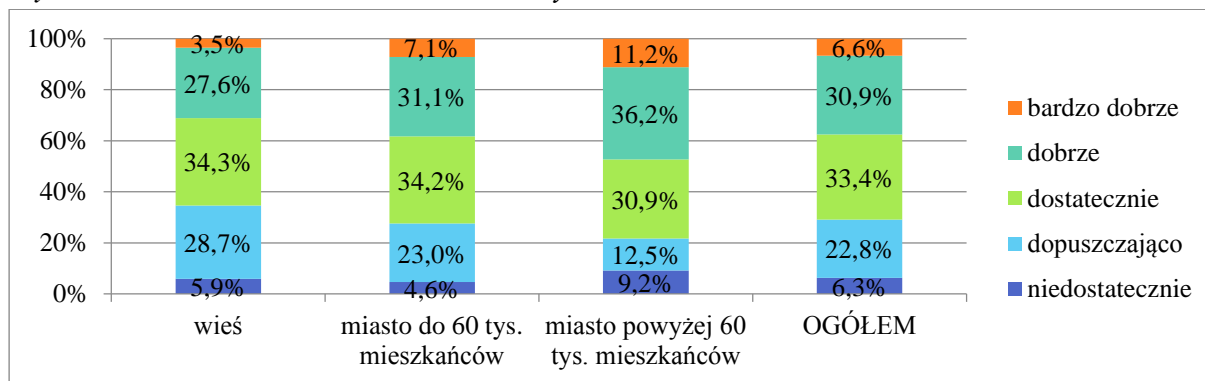

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań [N=602]

Podczas wywiadów odbiorcy pomocy społecznej zostali poproszeni o ocenę swoich warunków mieszkaniowych. Analiza danych wykazała, iż respondenci najczęściej oceniali je jako dostateczne (33,4%) lub dobre (30,9%). Dodatkowo z badania wynika, iż mieszkańcy miast lepiej oceniali swoje warunki mieszkaniowe niż mieszkańcy wsi, gdyż na odpowiedź dobre lub bardzo dobre warunki mieszkaniowe wskazało 31,1% mieszkańców wsi, 38,2% mieszkańców miast do 60 tys. mieszkańców oraz 47,4% mieszkańców miast powyżej 60 tys. mieszkańców.

**“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”**

Wykres 34. Ocena warunków mieszkaniowych

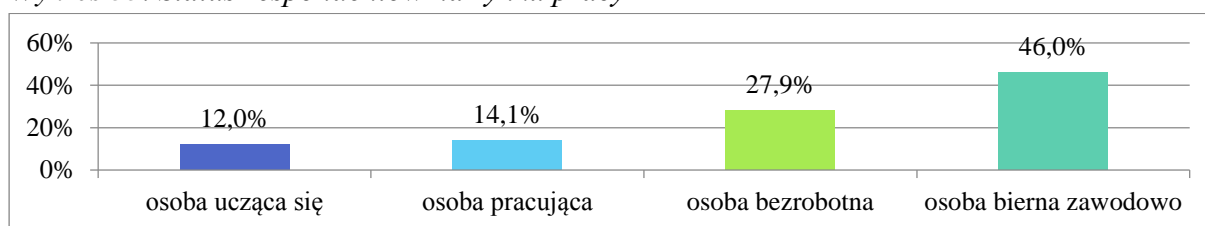

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań [N=602]

4.4. Sytuacja zawodowa odbiorców pomocy społecznej

Kolejny podrozdział w charakterystyce beneficjentów pomocy społecznej dotyczy ich sytuacji zawodowej. Poproszono badanych o określenie swojego statusu na rynku pracy. Wnioski są bardzo niepokojące. Okazało się, że blisko co drugi badany był osobą bierną zawodowo, a zatem pozostającą bez zatrudnienia i nie poszukującą aktywnie pracy (46,0%), zaś co trzeci przedstawiciel badanego gospodarstwa był bezrobotny (27,9%). Łącznie prawie ¾ dorosłych respondentów (73,9%) nie miało pracy, a kolejne 12,0% nie posiadało jej z racji nauki. Jedynie co siódmy ankietowany pracował (14,1%).

Wykres 35. Status respondentów na rynku pracy

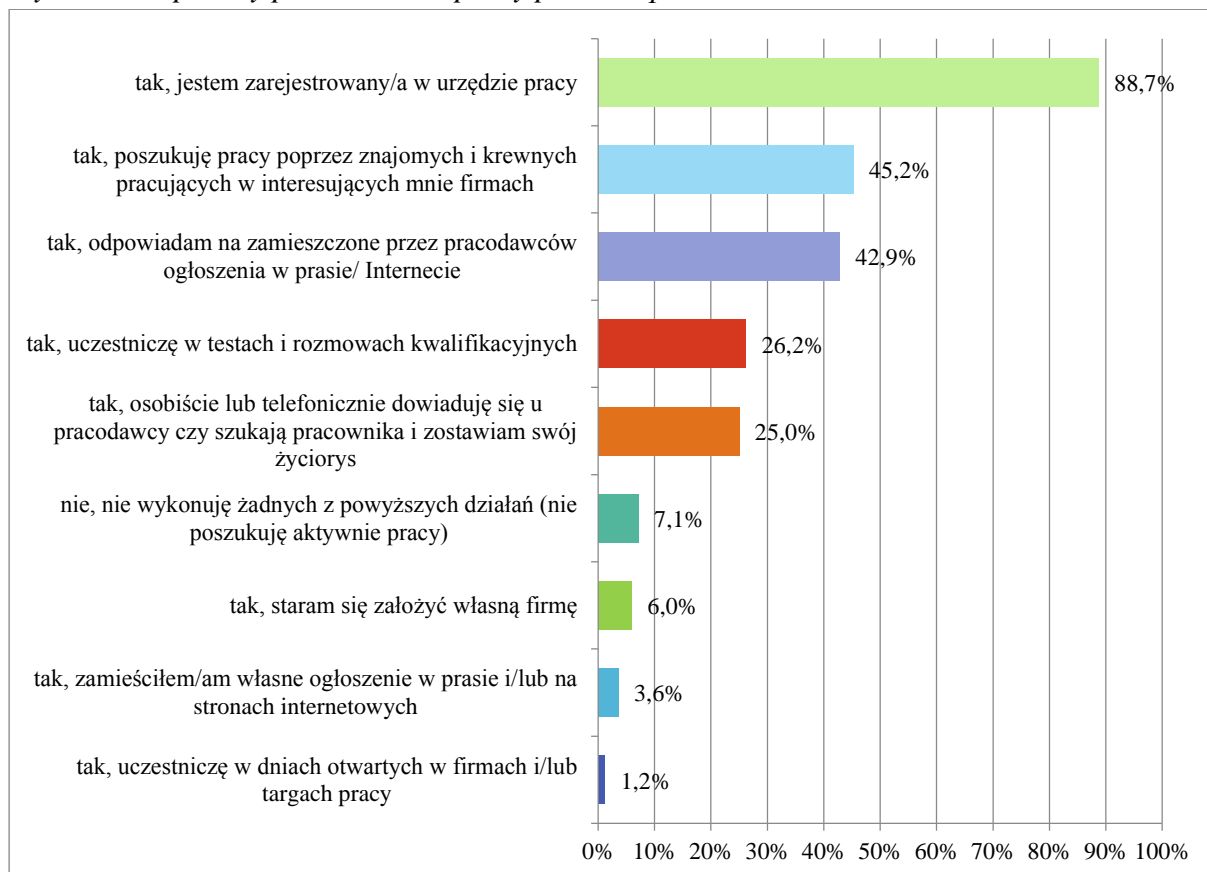

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań [N=602]

Następnie bezrobotnych respondentów zapytano o sposoby poszukiwania pracy. Analiza wykazała, że najpopularniejszym sposobem jest po prostu zarejestrowanie się w urzędzie pracy (88,7% ogółu bezrobotnych, którzy wzięli udział w badaniu). Kolejne 45,2% badanych poszukuje pracy przez znajomych i krewnych, a 42,9% z nich – odpowiada na ogłoszenia zamieszczone przez pracodawców w prasie/ Internecie. Tylko ¼ bezrobotnych uczestniczy w rozmowach i testach kwalifikacyjnych (26,2%) i telefonicznie dowiadyuje się u pracodawców czy poszukują pracowników (25,0%). Ponadto 7,1% nie robi niczego, aby znaleźć zatrudnienie.

**“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”**

Wykres 36. Sposoby poszukiwania pracy przez respondentów

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań [N=168]

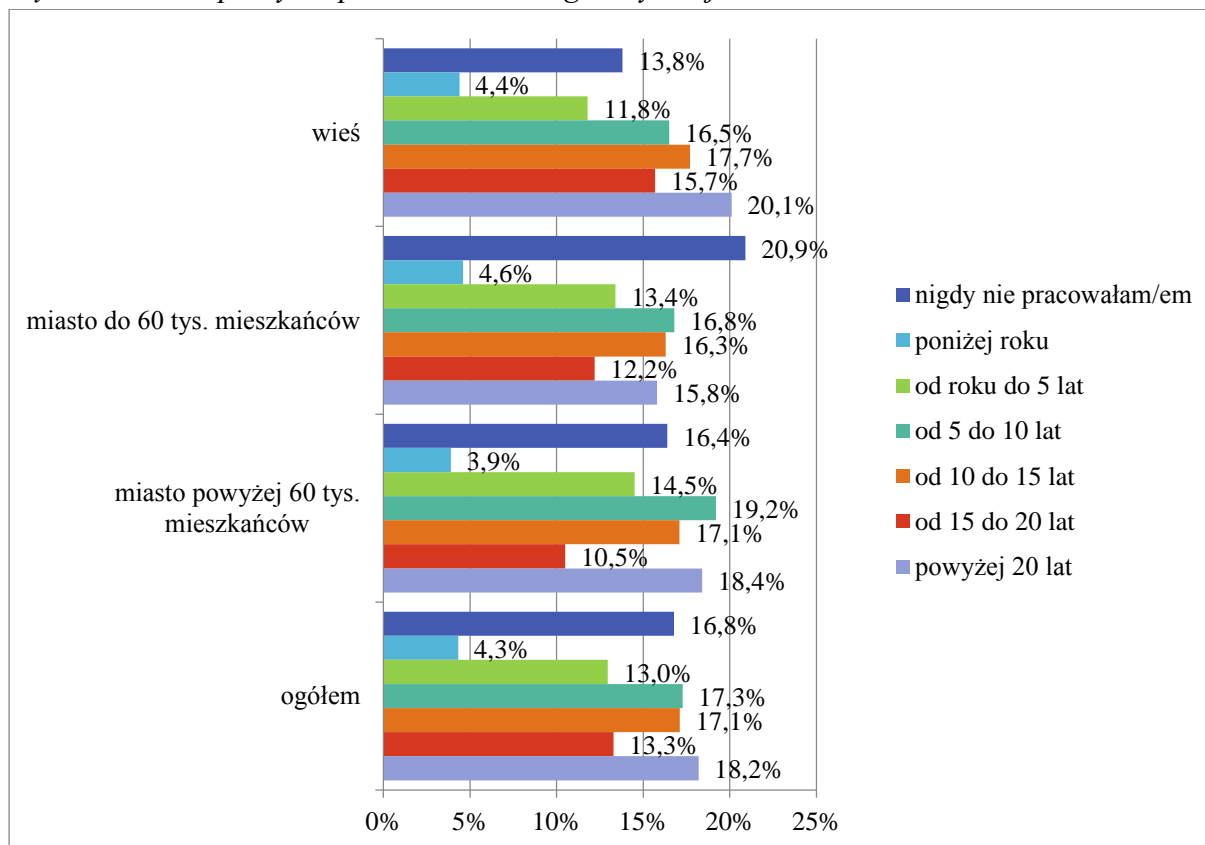
* nd - 434 respondentów, którzy nie byli zarejestrowani jako bezrobotni

** możliwość wielokrotnej odpowiedzi

W następnej kolejności analizowano staż pracy respondentów. Uzyskane wyniki wskazują, że na obszarach wiejskich respondenci najczęściej mieli ponad 20-letni staż pracy (20,1%), w mniejszych miastach – nigdy nie pracowali (20,9%), zaś w miastach na prawach powiatu sytuacja była dosyć zróżnicowana – aż 16,4% badanych nigdy nie pracowało, zaś 18,4% mogło się pochwalić ponad 20-letnim stażem zawodowym.

“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”

Wykres 37. Staż pracy respondentów według klasy miejscowości zamieszkania

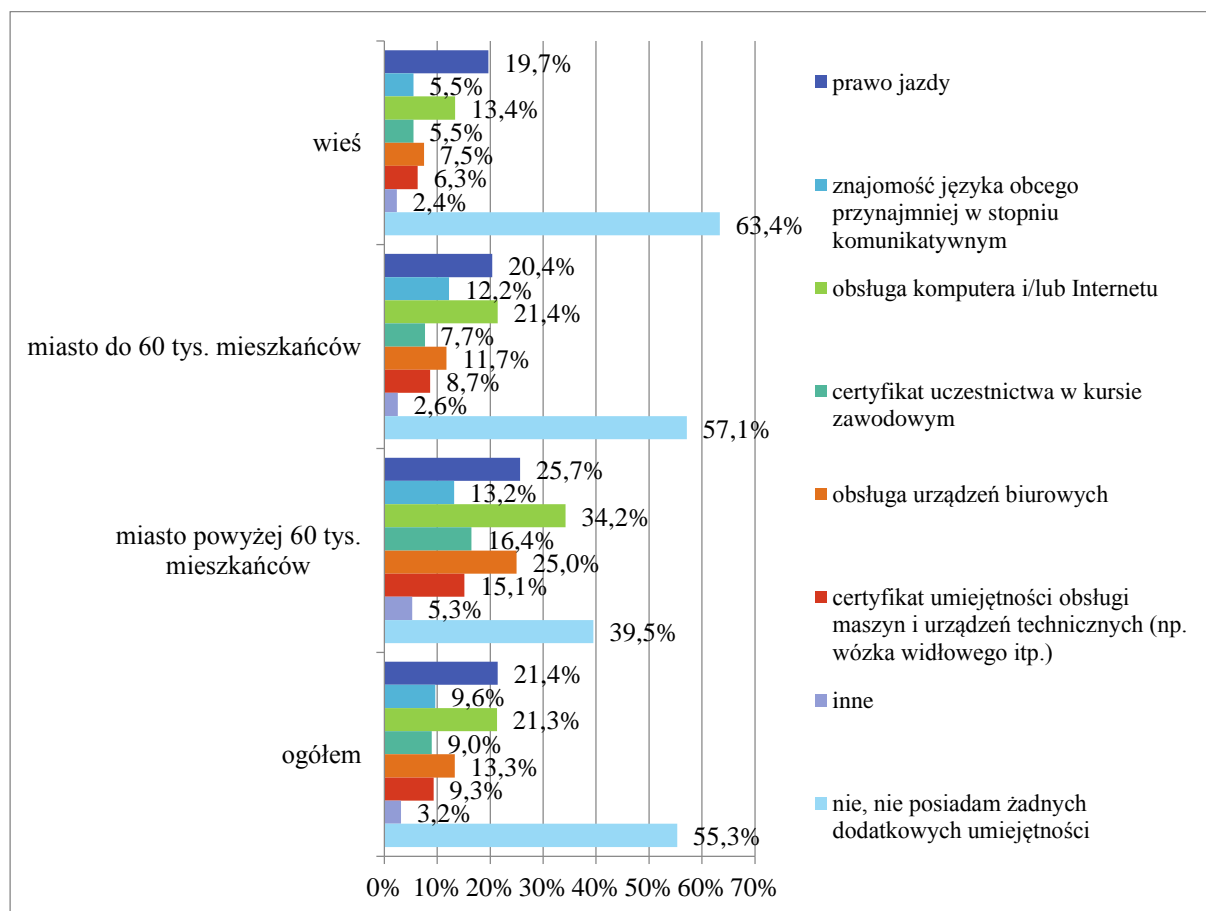

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań [N=602]

Badani w większości nie mieli dodatkowych kwalifikacji, które mogłyby im pomóc w podjęciu zatrudnienia (wsie – 63,4%, mniejsze miasta – 57,1%, miasta powyżej 60 tys. mieszkańców – 39,5%).

**“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”**

Wykres 38. Posiadanie dodatkowych umiejętności przydatnych w karierze zawodowej a klasa miejscowości zamieszkania

*możliwość wielokrotnej odpowiedzi

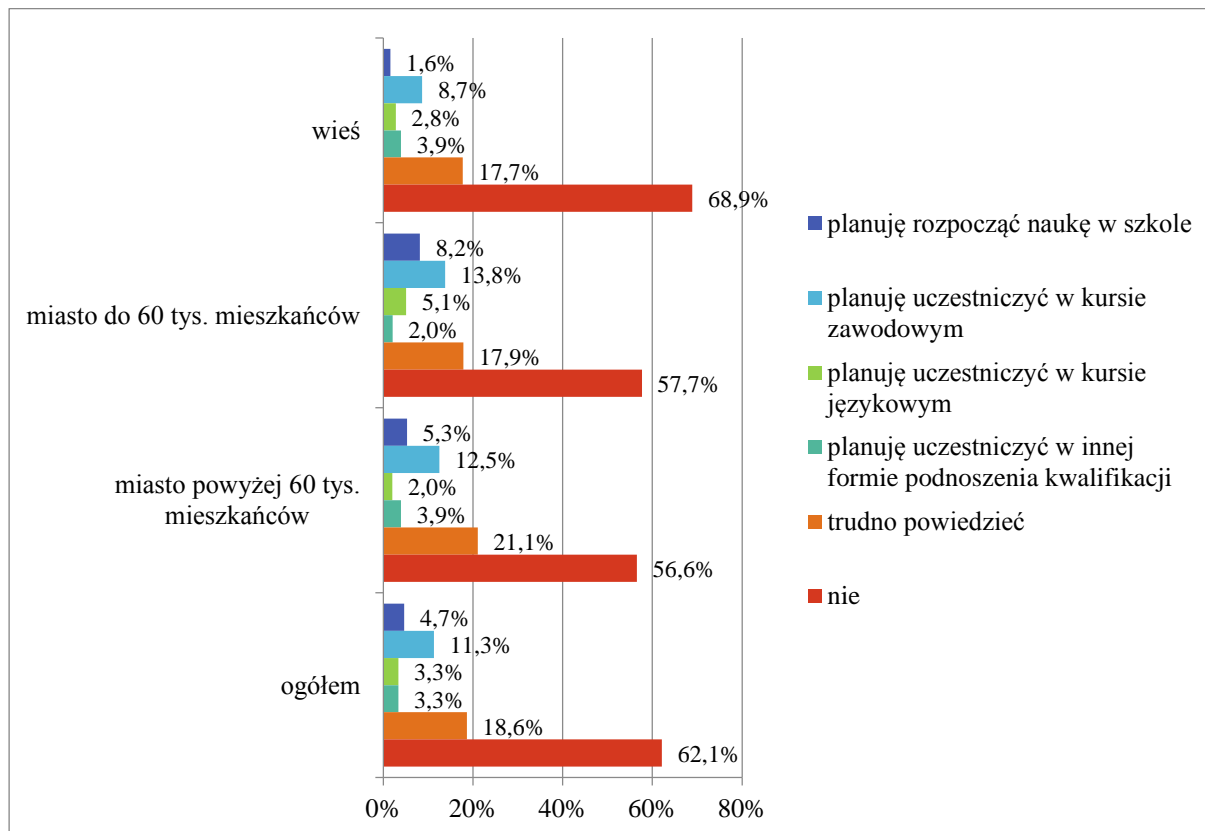
Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań [N=602]

Niewielu jest też zainteresowanych podniesieniem kwalifikacji (nieplanujący podnieść kwalifikacji: wsie – 68,9%, mniejsze miasta – 57,7%, miasta powyżej 60 tys. mieszkańców – 56,6%) (wykres 39). To może wskazywać na wyjątkowo bierną postawę respondentów.

Należy zatem stwierdzić, że beneficjenci pomocy społecznej posiadają niskie bądź nieadekwatne kwalifikacje zawodowe oraz niewielki staż pracy i wykazują niewielkie chęci do zmiany swojej sytuacji życiowej. Choć wśród osób, które planują uczestniczyć w kursach lub kontynuować naukę w szkole panuje przekonanie, że pomoże im to w znalezieniu dobrej pracy (łącznie 68,1%) (wykres 40).

“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”

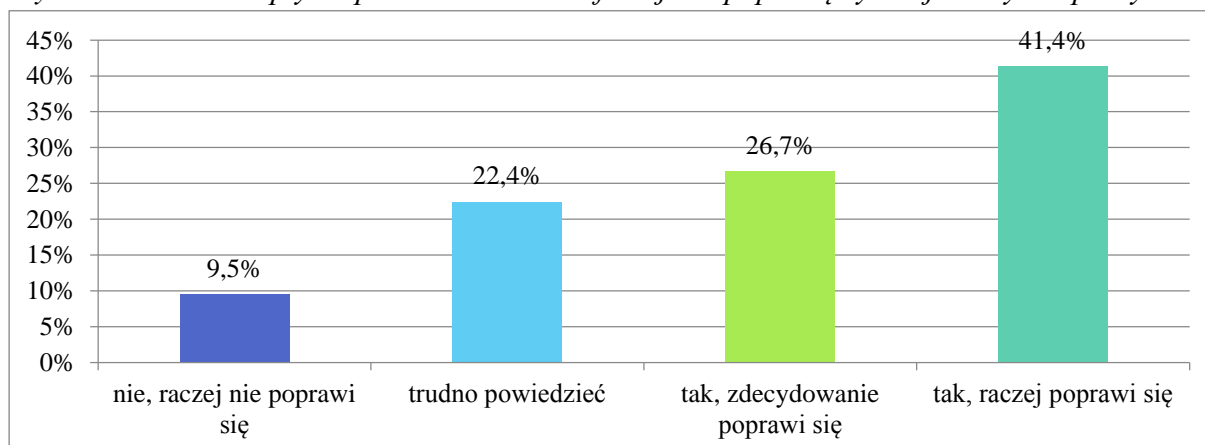
Wykres 39. Plany odnośnie podniesienia kwalifikacji zawodowych a klasa miejscowości zamieszkania

*możliwość wielokrotnej odpowiedzi

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań [N=602]

Wykres 40. Ocena wpływu podniesienia kwalifikacji na poprawę sytuacji na rynku pracy

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań [N=116]

nd - 486 respondentów, którzy nie planują w ciągu najbliższych 12 miesięcy podnosić kwalifikacji

“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”

4.5. Korzystanie z pomocy społecznej

W niniejszym rozdziale przedstawione zostały kwestie dotyczące korzystania z pomocy społecznej. Respondenci zostali poproszeni o wskazanie form pomocy z jakich korzystali bądź korzystają, głównych przyczyn i czasu korzystania z pomocy społecznej, a także o ocenę świadczonego wsparcia.

PRZYCZYNY KORZYSTANIA Z POMOCY SPOŁECZNEJ

Objęci badaniem klienci pomocy społecznej w większości przypadków podają, iż korzystają z pomocy społecznej głównie ze względu na ubóstwo (61,1%) i bezrobocie (51,2%). Wśród odpowiedzi badanych dość często pojawiały się również takie przyczyny jak długotrwała lub ciężka choroba (26,2%) i niepełnosprawność (20,9%). *Tabela 12* ukazuje szczegółowy rozkład odpowiedzi.

Tabela 12. Główne przyczyny korzystania z pomocy społecznej

	Częstość	Procent
Ubóstwo	368	61,1%
Bezrobocie	308	51,2%
Długotrwała lub ciężka choroba	158	26,2%
Niepełnosprawność	126	20,9%
Bezradność (problemy) w sprawach opiekuńczo – wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego	65	10,8%
Potrzeba ochrony macierzyństwa lub wielodzietność	87	14,5%
Kłęski żywiołowe lub ekologiczne	1	0,2%
Bezdomność	0	0,0%
Opuszczenie zakładu karnego	2	0,3%
Brak umiejętności w przystosowaniu do życia młodzieży opuszczającej całodobowe placówki opiekuńczo - wychowawcze	1	0,2%
Przemoc w rodzinie	24	4,0%
Sieroctwo	10	1,7%
Trudności w integracji cudzoziemców, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą	0	0,0%
Alkoholizm lub narkomania	67	11,1%
Zdarzenia losowe i sytuacja kryzysowa	62	10,3%
Inne	28	4,7%

* możliwość wielokrotnej odpowiedzi

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań [N=602]

Analizując główne przyczyny korzystania z pomocy społecznej pod względem głównego lub przeważającego źródła dochodu gospodarstwa domowego można zauważyć, iż⁸:

⁸ Główne lub przeważające źródło dochodu, czyli najwyższy dochód spośród wszystkich osiągniętych przez wszystkich członków gospodarstwa domowego, np. gospodarstwo emerytów nie oznacza, że w danym gospodarstwie mieszkają sami emeryci, ale że osoba będąca na emeryturze wnosi do łącznego dochodu największą jego część (np. w całym dochodzie gospodarstwa domowego 60% stanowią dochody emeryta) lub w gospodarstwach utrzymujących się z niez-

**“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”**

- gospodarstwa pracowników oraz gospodarstwa pracujące na własny rachunek najczęściej korzystają z pomocy społecznej ze względu na ubóstwo i bezrobocie,
- gospodarstwa rolników z powodu ubóstwa lub długotrwałej lub ciężkiej choroby,
- gospodarstwa emerytów ze względu na długotrwałą lub ciężką chorobę, ubóstwo i niepełnosprawność,
- gospodarstwa rencistów ze względu na ubóstwo, bezrobocie i długotrwałą lub ciężką chorobę,
- gospodarstwa utrzymujące się z niezarobkowych źródeł, głównie ze względu na bezrobocie i ubóstwo (tabela 13).

Tabela 13. Główne przyczyny korzystania z pomocy społecznej wg głównego źródła dochodu

	Gospodarstwa pracowników	Gospodarstwa rolników	Gospodarstwa pracujące na własny rachunek	Gospodarstwa emerytów	Gospodarstwa rencistów	Gospodarstwa utrzymujące się z niezarobkowych źródeł
Ubóstwo	70,1%	35,9%	37,5%	45,2%	62,8%	68,4%
Bezrobocie	53,7%	17,9%	37,5%	28,7%	53,5%	70,1%
Długotrwała lub ciężka choroba	9,6%	20,5%	0,0%	60,9%	46,5%	13,0%
Niepełnosprawność	4,5%	5,1%	12,5%	40,0%	32,6%	23,2%
Bezradność (problemy) w sprawach opiekuńczo – wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego	14,7%	10,3%	25,0%	5,2%	12,8%	9,0%
Potrzeba ochrony macierzyństwa lub wielodzietność	28,8%	10,3%	0,0%	0,9%	4,7%	15,3%
Kłęski żywiołowe lub ekologiczne	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,6%
Opuszczenie zakładu karnego	0,0%	0,0%	0,0%	0,9%	1,2%	0,0%
Brak umiejętności w przystosowaniu do życia młodzieży opuszczającej całodobowe placówki opiekuńczo – wych.	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,6%
Przemoc w rodzinie	7,3%	0,0%	0,0%	2,6%	0,0%	4,5%
Sieroctwo	2,3%	0,0%	0,0%	0,9%	0,0%	2,8%
Alkoholizm lub narkomania	14,1%	5,1%	0,0%	6,1%	9,3%	14,1%
Zdarzenia losowe i sytuacja kryzysowa	10,2%	0,0%	0,0%	9,6%	11,6%	13,0%
Inne	2,3%	7,7%	0,0%	13,0%	1,2%	2,8%

* możliwość wielokrotnej odpowiedzi

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań [N=602]

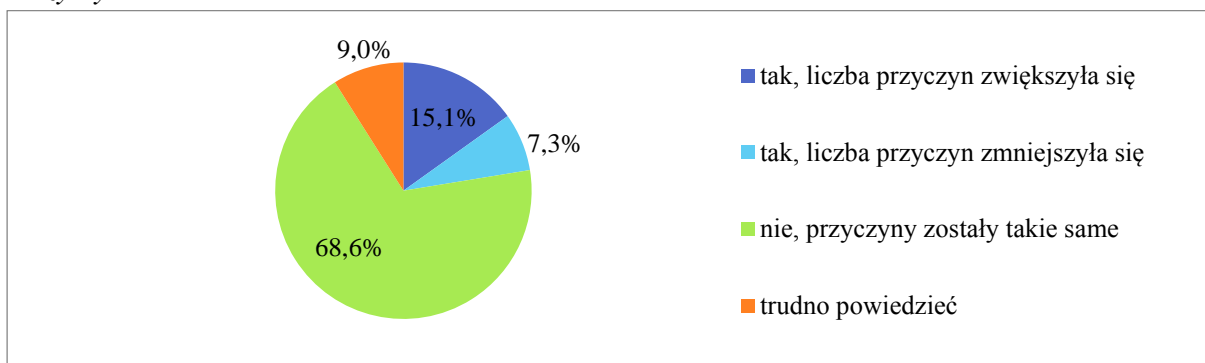
Z przeprowadzonego badania wynika również, iż w większości przypadków w trakcie korzystania z pomocy społecznej przyczyny jej otrzymywania pozostawały takie same. W ten sposób odpowiedziało 68,6% badanych. Następnie zdaniem 15,1% liczba przyczyn zwiększyła się, a jedy-

nie z niezarobkowych źródeł dominują dochody z różnego rodzaju zasiłków itp., co nie oznacza, że w tym gospodarstwie nie ma osoby pracującej czy będącej na emeryturze lub rencie

“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”

nie 7,3% wskazał na zmniejszenie przyczyn otrzymywania wsparcia (co to może oznaczać polepszenie sytuacji życiowej tych gospodarstw domowych).

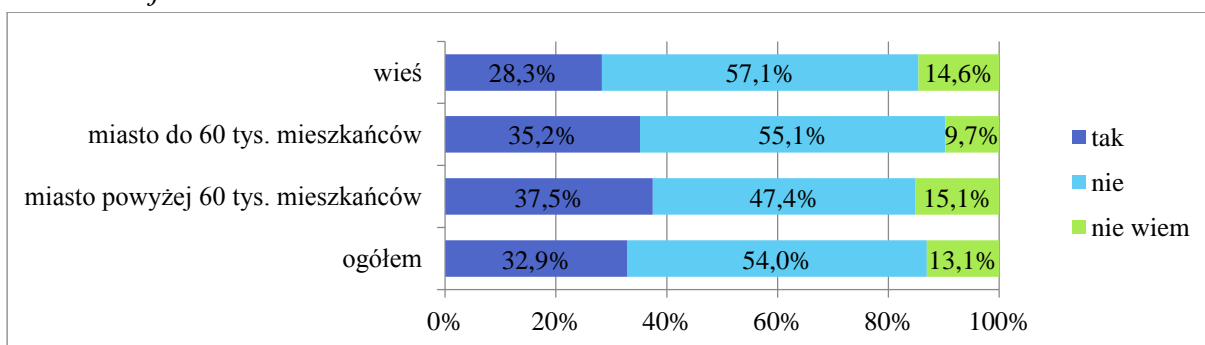
Wykres 41. Czy w trakcie korzystania z pomocy społecznej zmieniały się główne przyczyny jej otrzymywania?

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań [N=602]

W celu analizy przekazywania wzorca korzystania z pomocy społecznej w rodzinie, zapytano respondentów o to, czy członkowie ich rodziny kiedykolwiek otrzymywali lub otrzymują pomoc społeczną. Wyniki pokazały, że rodzice/opiekunowie/teściowie lub rodzeństwo 1/3 badanych korzystało z pomocy społecznej (ogółem – 32,9%). Jednocześnie częściej niniejsza sytuacja dotyczy mieszkańców miast (miasta do 60 tys. mieszkańców – 35,2%, miasta powyżej 60 tys. mieszkańców – 37,5%) oraz gospodarstw utrzymujących się ze źródeł niezarobkowych (43,5%) (wykres 42). Można zatem sądzić, że zjawisko to dotyczy ok. 30% klientów pomocy społecznej.

Wykres 42. Korzystanie z pomocy społecznej przez rodziców/ teściów/ opiekunów lub rodzeństwo a klasa miejscowości zamieszkania

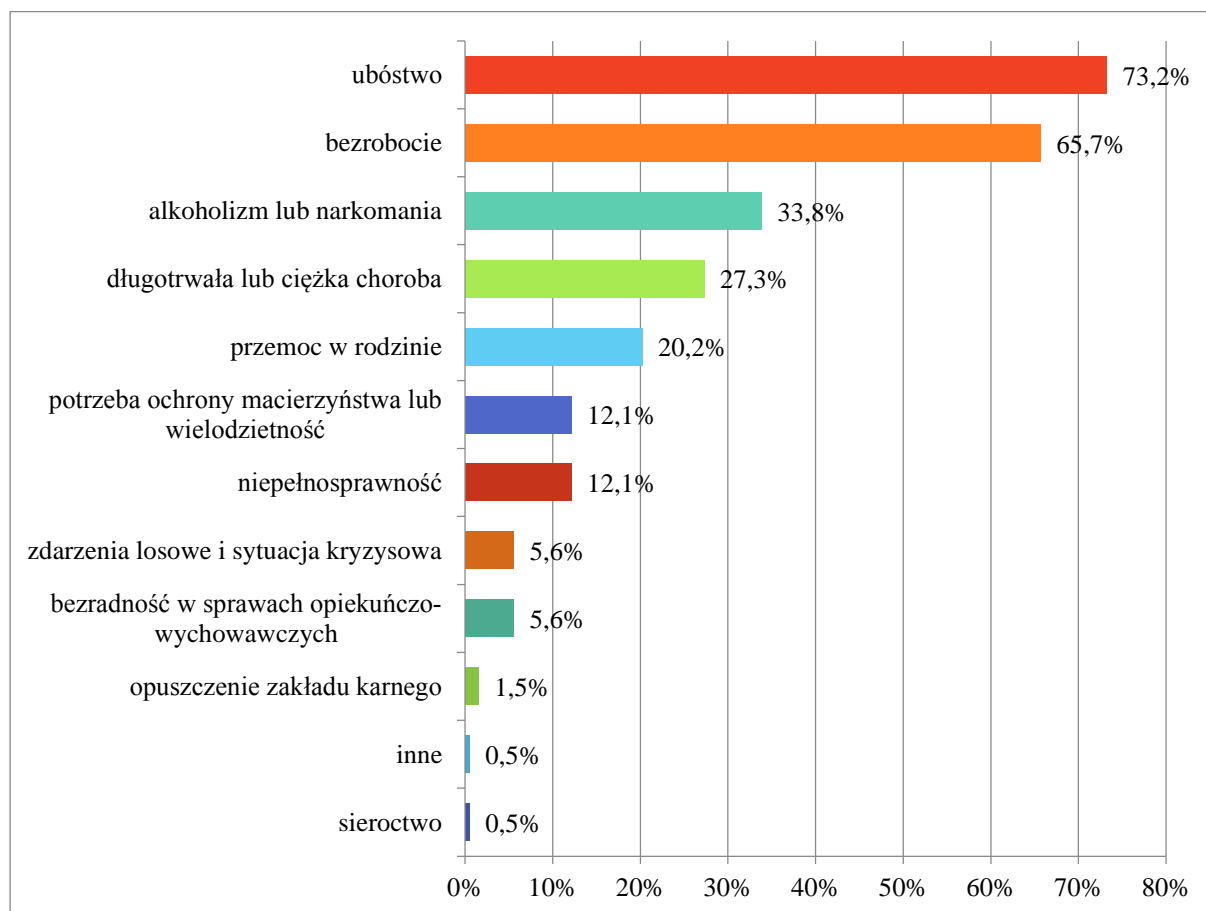

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań [N=602]

Główną przyczyną korzystania z pomocy społecznej przez rodziców/opiekunów/ teściów lub rodzeństwo badanych było bez wątpienia ubóstwo występujące w tych gospodarstwach (73,2%), a nieco rzadziej – bezrobocie (65,7%).

**“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”**

Wykres 43. Główne powody korzystania z pomocy społecznej przez rodziców/teściów/ opiekunów lub rodzeństwo

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań [N=198]

* nie dotyczyło 404 respondentów, których rodziny nie korzystały z pomocy społecznej

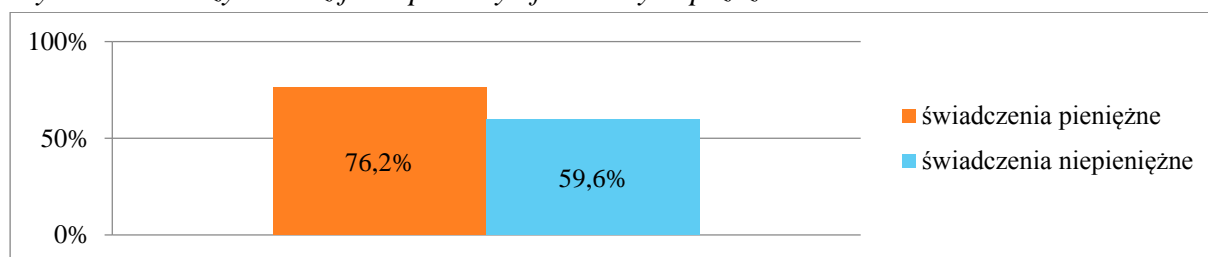
* * na wykresie nie uwzględniono kategorii przyczyn: klęski żywiołowe lub ekologiczne, bezdomność, brak umiejętności w przystosowaniu do życia młodzieży opuszczającej całodobowe placówki opiekuńczo-wychowawcze oraz trudności w integracji cudzoziemców, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą, których nie wskazał żaden respondent

**“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”**

NAJCZĘSTSZE FORMY UDZIELANEJ POMOCY SPOŁECZNEJ

Na rzecz klientów pomocy społecznej świadczona jest pomoc pieniężna (finansowa) oraz niepieniężna (pomoc rzeczowa, w formie usług, porad i/lub konsultacji). Wśród badanych osób 76,2% zadeklarowało, iż otrzymuje świadczenia pieniężne, a 59,6% świadczenia niepieniężne.

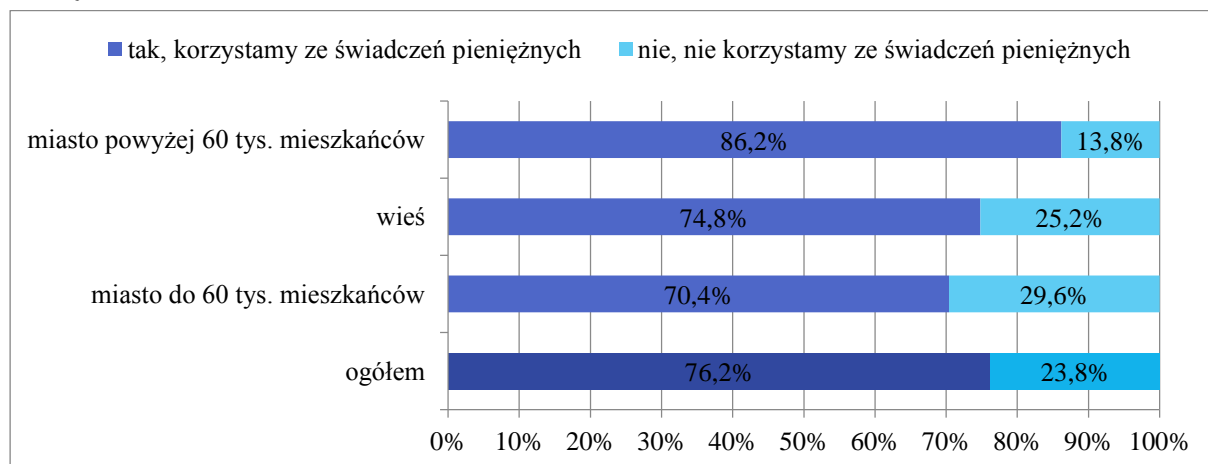
Wykres 44. Korzystanie z form pomocy oferowanych przez OPS lub PCPR

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań [N=602]

Jak wskazano wyżej ze świadczeń pieniężnych korzysta nieco ponad 3/4 objętych badaniem klientów pomocy społecznej. Podczas analizy danych sprawdzono również czy występuje zależność między korzystaniem ze świadczeń pieniężnych ogółem, a miejscem zamieszkania respondentów, liczebnością gospodarstw domowych i występowaniem dzieci w domostwach. Okazało się, że z tego rodzaju pomocy najczęściej korzystają mieszkańcy miast grodzkich (86,2%), gospodarstwa wieloosobowe (80,1%), gospodarstwa, w których są dzieci do 18 r.ż. (79,0%) oraz mieszkańcy powiatów: białostockiego (98,5%), miasta Białegostoku (97,3%) oraz sokólskiego (93,3%) (wykresy 45-48).

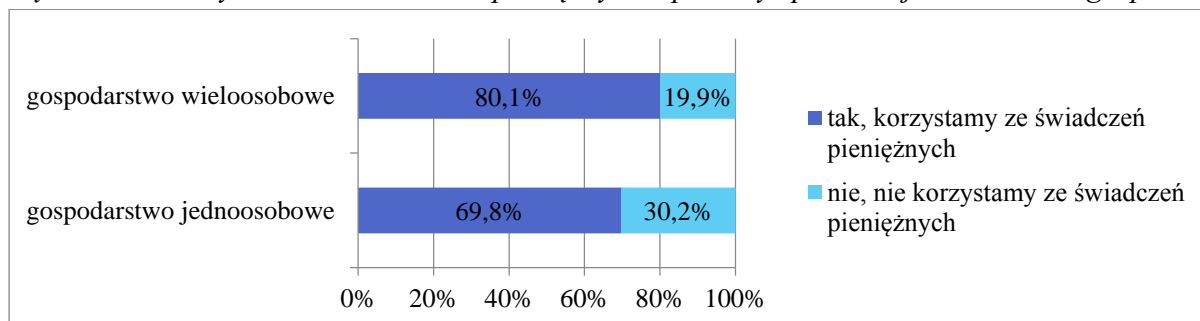
Wykres 45. Korzystanie ze świadczeń pieniężnych z pomocy społecznej a klasa miejscowości zamieszkania

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań [N=602]

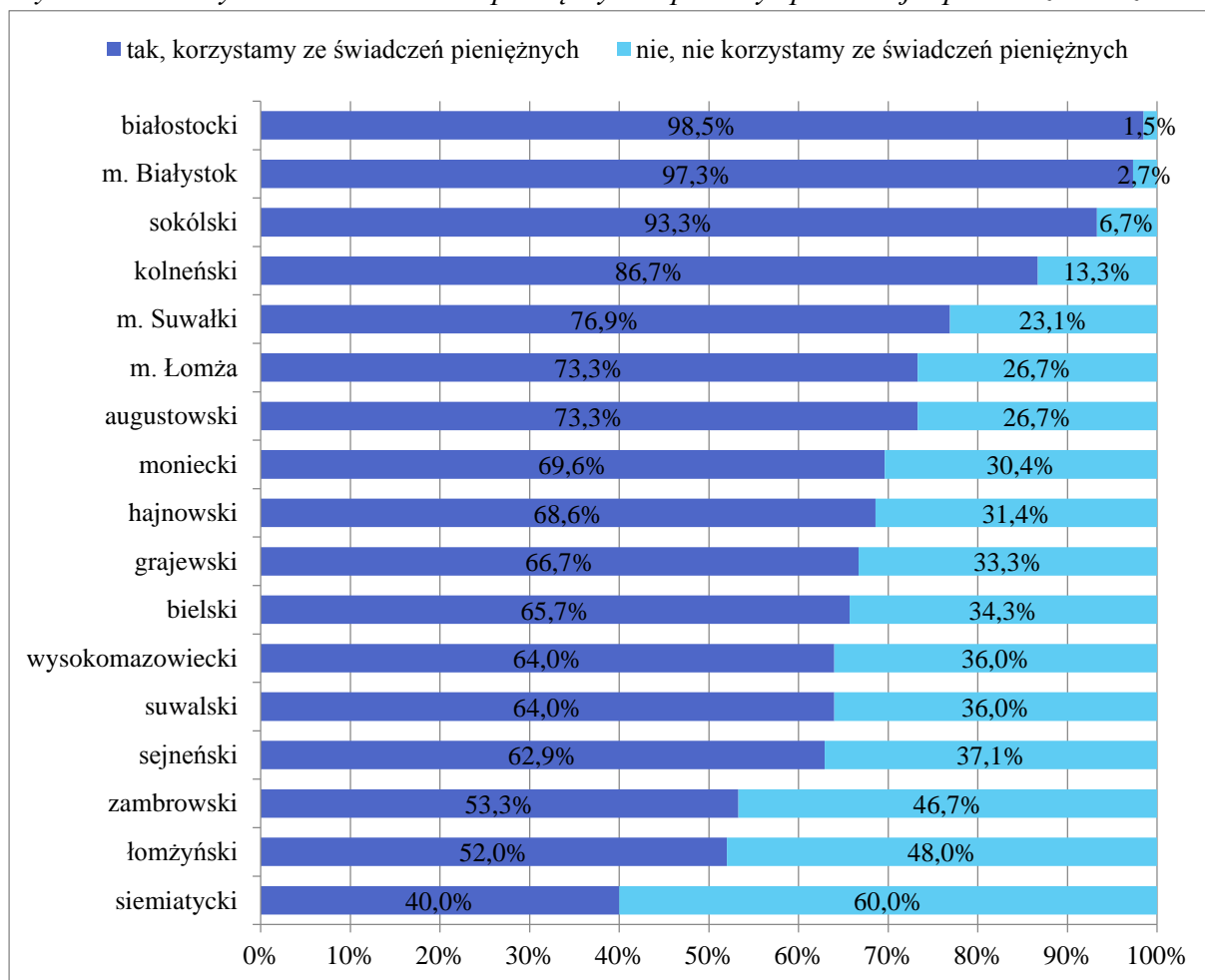
“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”

Wykres 46. Korzystanie ze świadczeń pieniężnych z pomocy społecznej a liczebność gospodarstwa

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań [N=602]

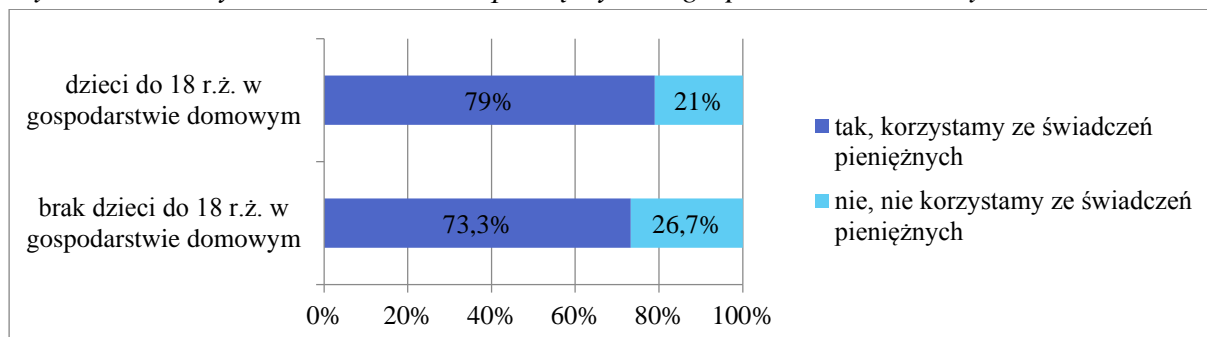
Wykres 47. Korzystanie ze świadczeń pieniężnych z pomocy społecznej a powiat zamieszkania

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań [N=602]

“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”

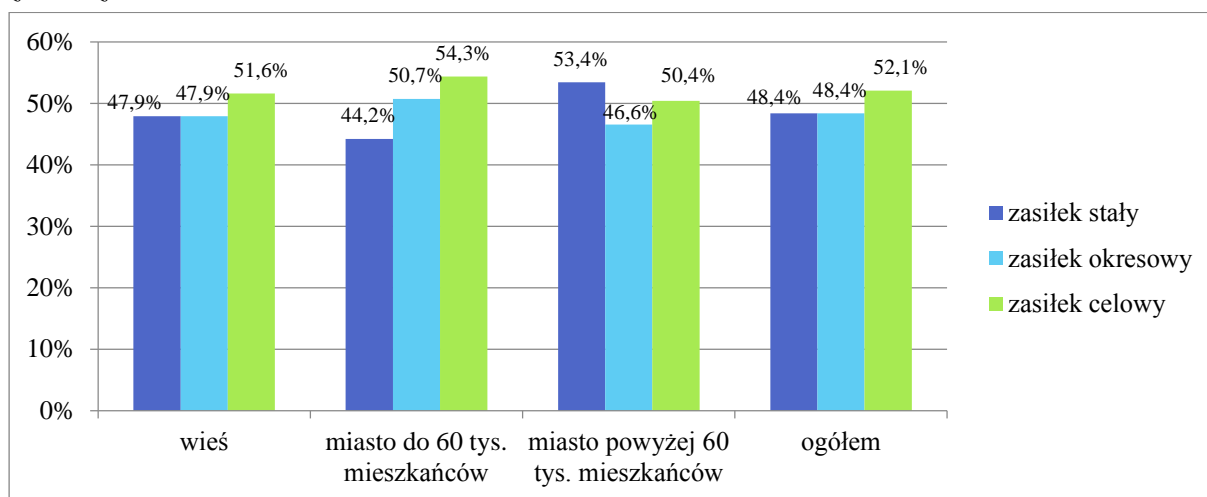
Wykres 48. Korzystanie ze świadczeń pieniężnych w gospodarstwie domowym z dziećmi do 18 r.ż.

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań [N=602]

W dalszej kolejności respondenci zostali poproszeni o wskazanie konkretnie, z jakich rodzajów świadczeń pieniężnych korzystają. Z badania wynika, iż 52,1% respondentów korzystających z pomocy pieniężnej otrzymało zasiłek celowy, natomiast po 48,4% zasiłek stały i zasiłek okresowy. Dodatkowo analiza wykazała, że badani ze wsi i mniejszych miast w największym stopniu korzystają z zasiłków celowych (wsie – 51,6%, mniejsze miasta – 54,3%), zaś w miastach grodzkich – z zasiłku stałego (53,4%).

Wykres 49. Rodzaje świadczeń pieniężnych, z których korzystali respondenci a klasa miejscowości zamieszkania

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań [N=459]

* nie dotyczyło 143 respondentów, którzy nie korzystali ze świadczeń pieniężnych

** * na wykresie nie uwzględniono takich świadczeń pieniężnych jak: zasiłek i pożyczka na ekonomiczne usamodzielnienie, pomoc dla rodzin zastępczych, pomoc na usamodzielnienie oraz na kontynuowanie nauki, świadczenia pieniężne dla cudzoziemców oraz wynagrodzenie z tytułu sprawowania opieki przyznane przez sąd, które uzyskały poniżej 2% wskazań respondentów

*** możliwość wielokrotnej odpowiedzi

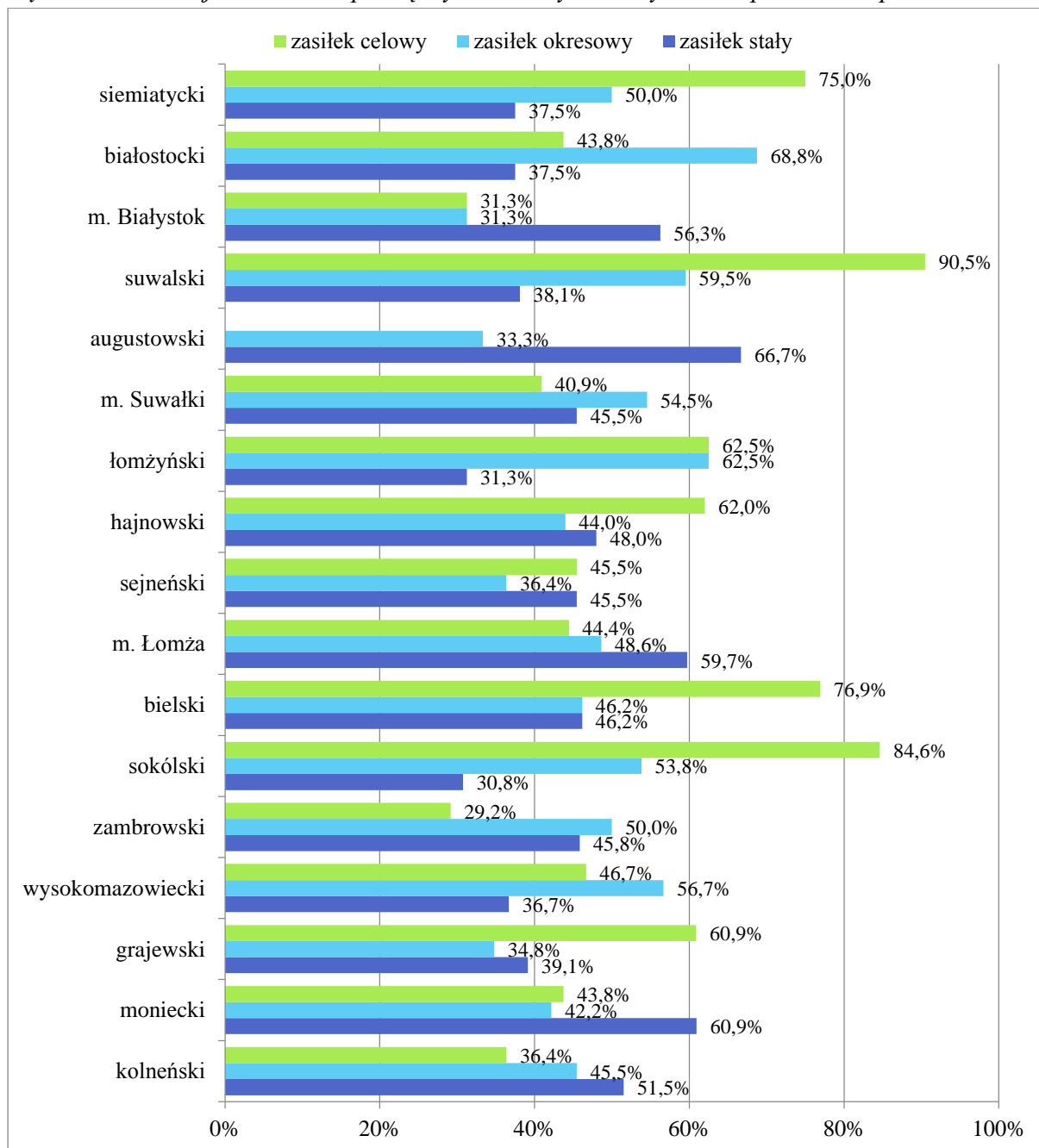

“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”

Analizując rodzaj przyznawanych świadczeń pieniężnych w poszczególnych powiatach, należy wskazać, że w powiatach: siemiatyckim, suwalskim, hajnowskim, sejneńskim, bielskim, sokólskim oraz grajewskim, najczęściej przyznawany jest zasiłek celowy, zaś w powiatach: białostockim, mieście Suwałki, zambrowskim oraz wysokomazowieckim – zasiłek okresowy. Zasiłek stały najczęściej stanowi wsparcie dla mieszkańców powiatów: mieście Białystok, augustowskim, mieście Łomża, monieckim oraz kolneńskim. Wyjątkiem jest powiat łomżyński, w którym w równym stopniu pobierany jest zasiłek okresowy i celowy (odpowiednio po 62,5%).

“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”

Wykres 50. Rodzaje świadczeń pieniężnych, z których korzystali respondenci a powiat zamieszkania

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań [N=459]

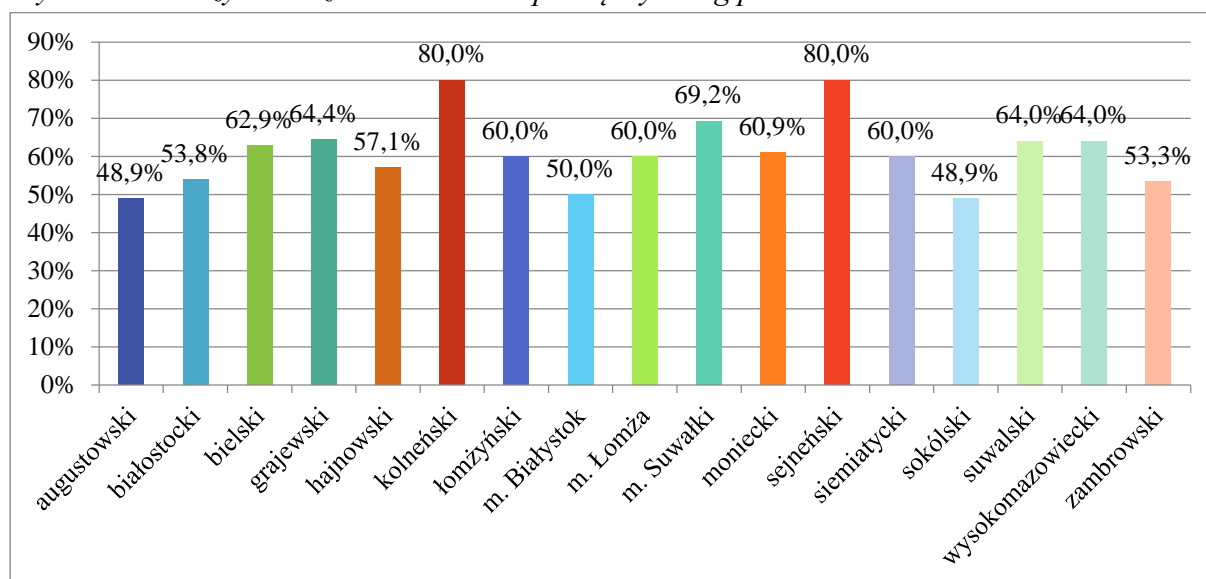
* nie dotyczyło 143 respondentów, którzy nie korzystali ze świadczeń pieniężnych

** * na wykresie nie uwzględniono takich świadczeń pieniężnych jak: zasiłek i pożyczka na ekonomiczne usamodzielnienie, pomoc dla rodzin zastępczych, pomoc na usamodzielnienie oraz na kontynuowanie nauki, świadczenia pieniężne dla cudzoziemców oraz wynagrodzenie z tytułu sprawowania opieki przyznane przez sąd, które uzyskały poniżej 2% wskazań respondentów

**“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”**

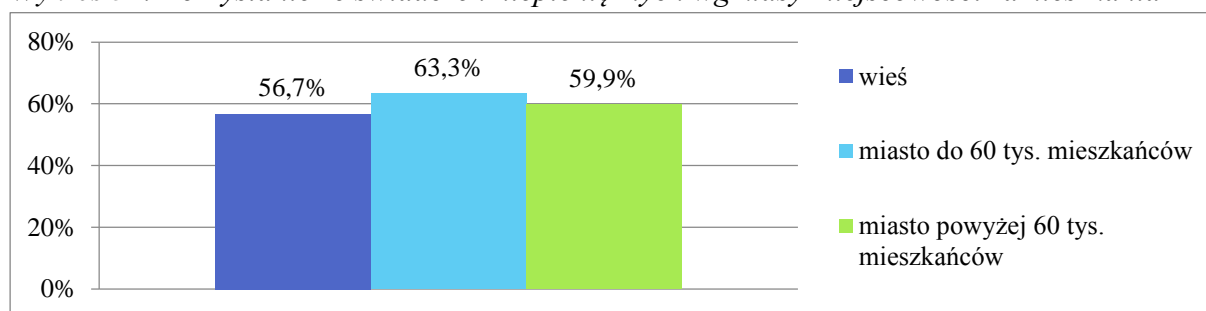
Jeśli zaś chodzi o świadczenia niepieniężne (z których korzysta niecałe 60% badanych) to analiza danych wykazała, iż najczęściej korzystają z nich mieszkańcy takich powiatów jak: kolneński i sejneński, a następnie m. Suwałki, grajewski, suwalski, wysokomazowiecki i bielski. Szczegółowe dane przedstawia wykres 51. Ponadto z badania wynika, iż z tej formy wsparcia korzysta 63,3% gospodarstw domowych z miast do 60 tys. mieszkańców, 59,9% z miast powyżej 60 tys. mieszkańców oraz 56,7% mieszkańców wsi (wykres 52).

Wykres 51. Korzystanie ze świadczeń niepieniężnych wg powiatu zamieszkania

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań [N=602]

Wykres 52. Korzystanie ze świadczeń niepieniężnych wg klasy miejscowości zamieszkania

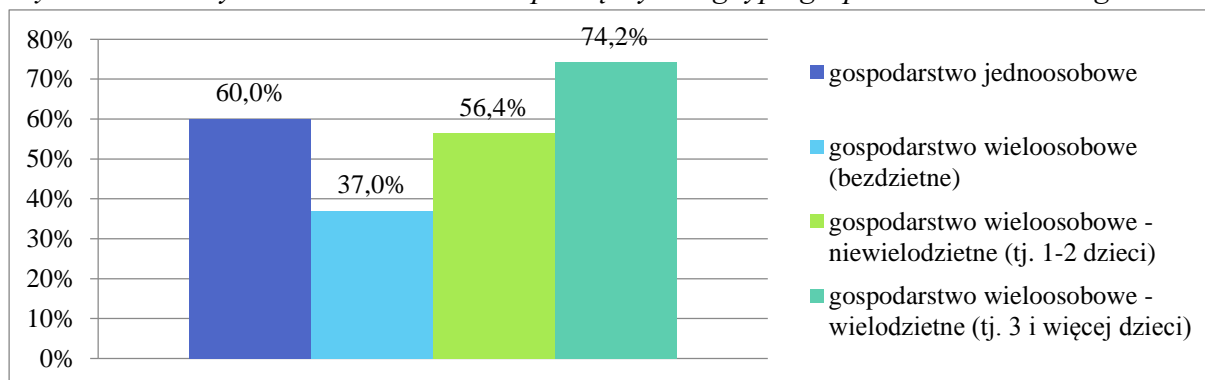
Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań [N=602]

Rozpatrując korzystanie ze świadczeń niepieniężnych pod względem typu gospodarstwa domowego zauważa się, iż z tej formy pomocy najczęściej korzystają gospodarstwa wieloosobowe - wielodzietne (74,2%), następnie gospodarstwa jednoosobowe (60%), gospodarstwa wieloosobowe - niewielodzietne (56,4%) oraz gospodarstwa wieloosobowe - bezdzietne (37%) (wykres 53). Wykres 54 przedstawia procent respondentów korzystających ze świadczeń niepieniężnych w podziale

“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”

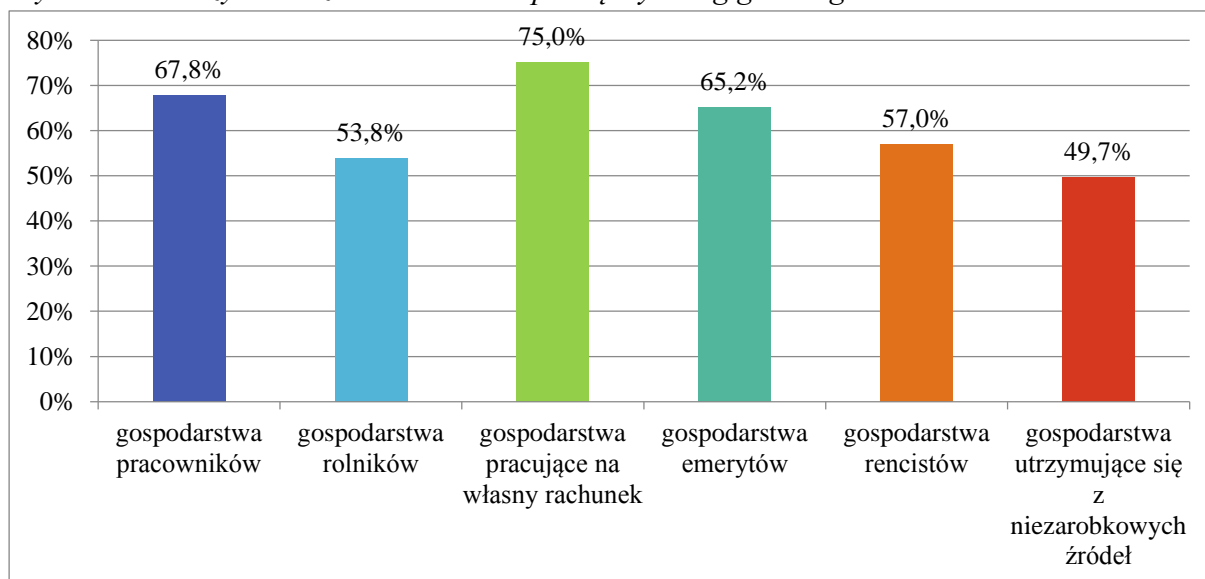
na główne źródło dochodu. Z danych tych wynika, iż najrzadziej z tej formy wsparcia korzystają gospodarstwa utrzymujące się z niezarobkowych źródeł, a następnie gospodarstwa rolników. Najczęściej zaś gospodarstwa osób utrzymujących się na własny rachunek i gospodarstwa pracowników.

Wykres 53. Korzystanie ze świadczeń niepieniężnych wg typu gospodarstwa domowego

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań [N=602]

Wykres 54. Korzystanie ze świadczeń niepieniężnych wg głównego źródła dochodu

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań [N=602]

**“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”**

Objęci badaniem klienci pomocy społecznej spośród świadczeń niepieniężnych najczęściej korzystają z możliwości pomocy w formie posiłku (64,3%), niezbędnego ubrania, obuwia (49,3%), pomocy rzeczowej (21,7%), specjalistycznych usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania oraz w ośrodkach wsparcia (18,4%) oraz z pomocy asystenta rodziny (16,2%) i poradnictwa specjalistycznego (15,9%). Szczegółowy rozkład odpowiedzi przedstawia *tabela 14*.

Tabela 14. Rodzaje świadczeń niepieniężnych, z jakich korzystają respondenci

	Częstość	Procent
Posiłek	195	54,3%
Niezbędne ubranie, obuwie	177	49,3%
Pomoc rzeczowa, w tym na ekonomiczne usamodzielnienie	78	21,7%
Specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania oraz w ośrodkach wsparcia	66	18,4%
Pomoc asystenta rodziny	58	16,2%
Poradnictwo specjalistyczne	57	15,9%
Usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania, w ośrodkach wsparcia oraz w rodzinnych domach pomocy	47	13,1%
Bilet kredytowany	36	10,0%
Praca socjalna	27	7,5%
Szkolenia, poradnictwo rodzinne i terapia rodzinna	26	7,2%
Składki na ubezpieczenie zdrowotne	21	5,8%
Interwencja kryzysowa	20	5,6%
Schronienie	11	3,1%
Pomoc w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych, w tym w mieszkaniu chronionym, pomoc w uzyskaniu zatrudnienia, pomoc na zagospodarowanie – w formie rzeczowej dla osób usamodzielnianych	11	3,1%
Składki na ubezpieczenie społeczne	9	2,5%
Sprawienie pogrzebu	9	2,5%
Mieszkanie chronione	7	1,9%
Pobyt i usługi w domu pomocy społecznej	7	1,9%
Opieka i wychowanie w rodzinie zastępczej i w placówce opiekuńczo – wychowawczej	2	0,6%

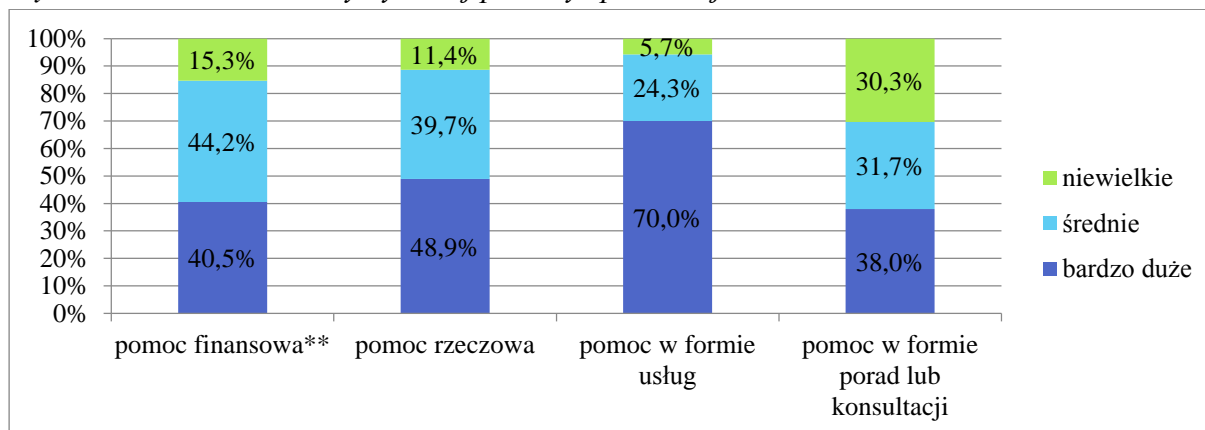
Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań [N=359]

** nie dotyczyło 246 respondentów, którzy nie korzystali ze świadczeń niepieniężnych*

W dalszej kolejności respondentów poproszono o wskazanie jak duże znaczenie ma dla nich otrzymywana pomoc społeczna. Z analizy odpowiedzi respondentów wynika, iż najbardziej znacząca jest pomoc w formie usług (tzn. usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania, pobyt w domach pomocy społecznej, pomoc w prowadzeniu gospodarstwa np. sprzątanie, zakupy, inne), gdyż aż 70% badanych korzystających z tej formy wsparcia wskazało na jej bardzo duże znaczenie. W dalszej kolejności bardzo duże znaczenie ma otrzymywana pomoc rzeczowa (żywność, odzież, obuwie, leki, opał itp.) (48,9%), pomoc finansowa (40,5%), zaś najmniejsze pomoc w formie porad lub konsultacji (*wykresy 55 i 56*).

“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”

Wykres 55. Znaczenie otrzymywanej pomocy społecznej

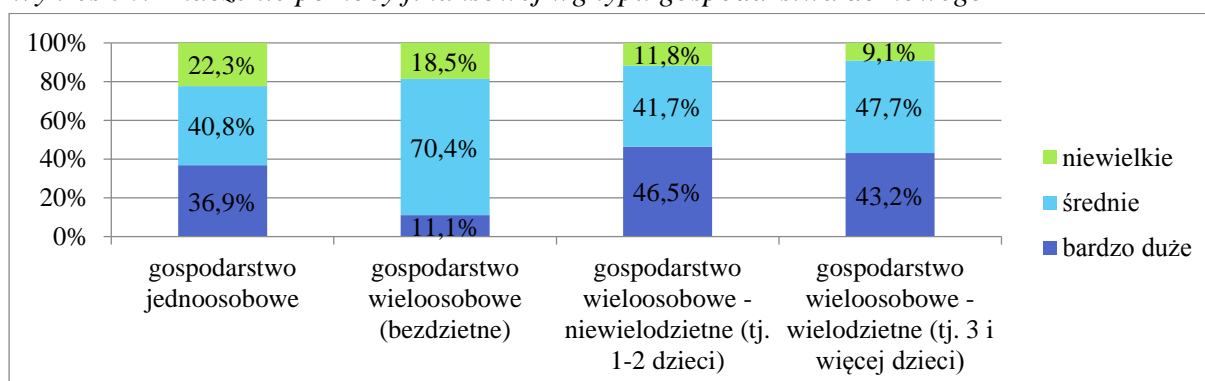

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań

* % odpowiedzi liczony jest z liczby osób, które zadeklarowały korzystanie z danego rodzaju wsparcia

**bardzo duże – pomoc społeczna stanowi wyłączone źródło dochodu gospodarstwa domowego, średnie – pomoc społeczna stanowi powyżej 50% dochodu gospodarstwa domowego, niewielkie – pomoc społeczna stanowi poniżej 50% dochodu gospodarstwa domowego

Wykres 56. Znaczenie pomocy finansowej wg typu gospodarstwa domowego

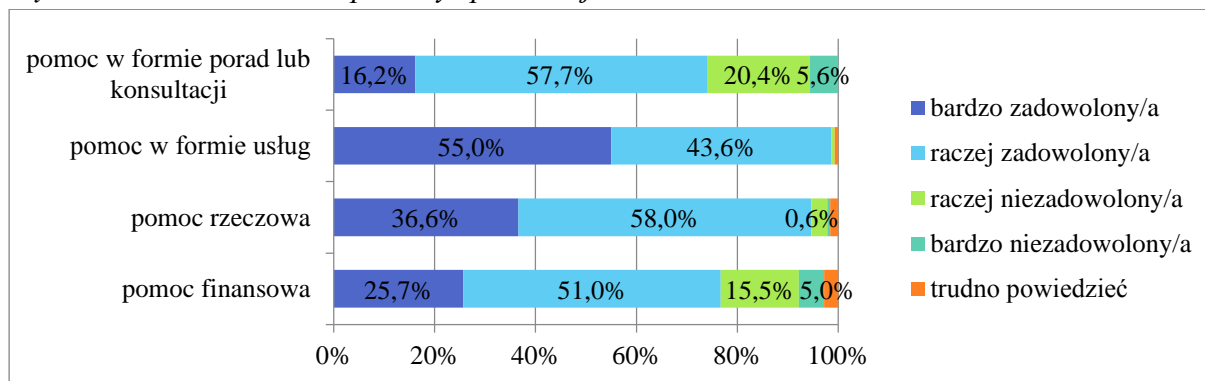
Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań

* % odpowiedzi liczony jest z liczby osób, które zadeklarowały korzystanie z danego rodzaju wsparcia

Respondenci zostali również poproszeni o wskazanie poziomu zadowolenia z otrzymywanej pomocy społecznej. Badanie wykazało, iż klienci pomocy społecznej najbardziej są zadowoleni z pomocy w formie usług (wszyscy respondenci wskazali odpowiedź bardzo lub raczej zadowolony/a). W dalszej kolejności badani zadowoleni są z pomocy rzeczowej (94,6%), pomocy finansowej (76,7%), najmniej zaś z pomocy w formie porad lub konsultacji (73,9%). Na podstawie tych ocen można wnioskować, iż respondenci są ogólnie zadowoleni z przyznanej im pomocy.

**“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”**

Wykres 57. Zadowolenie z pomocy społecznej

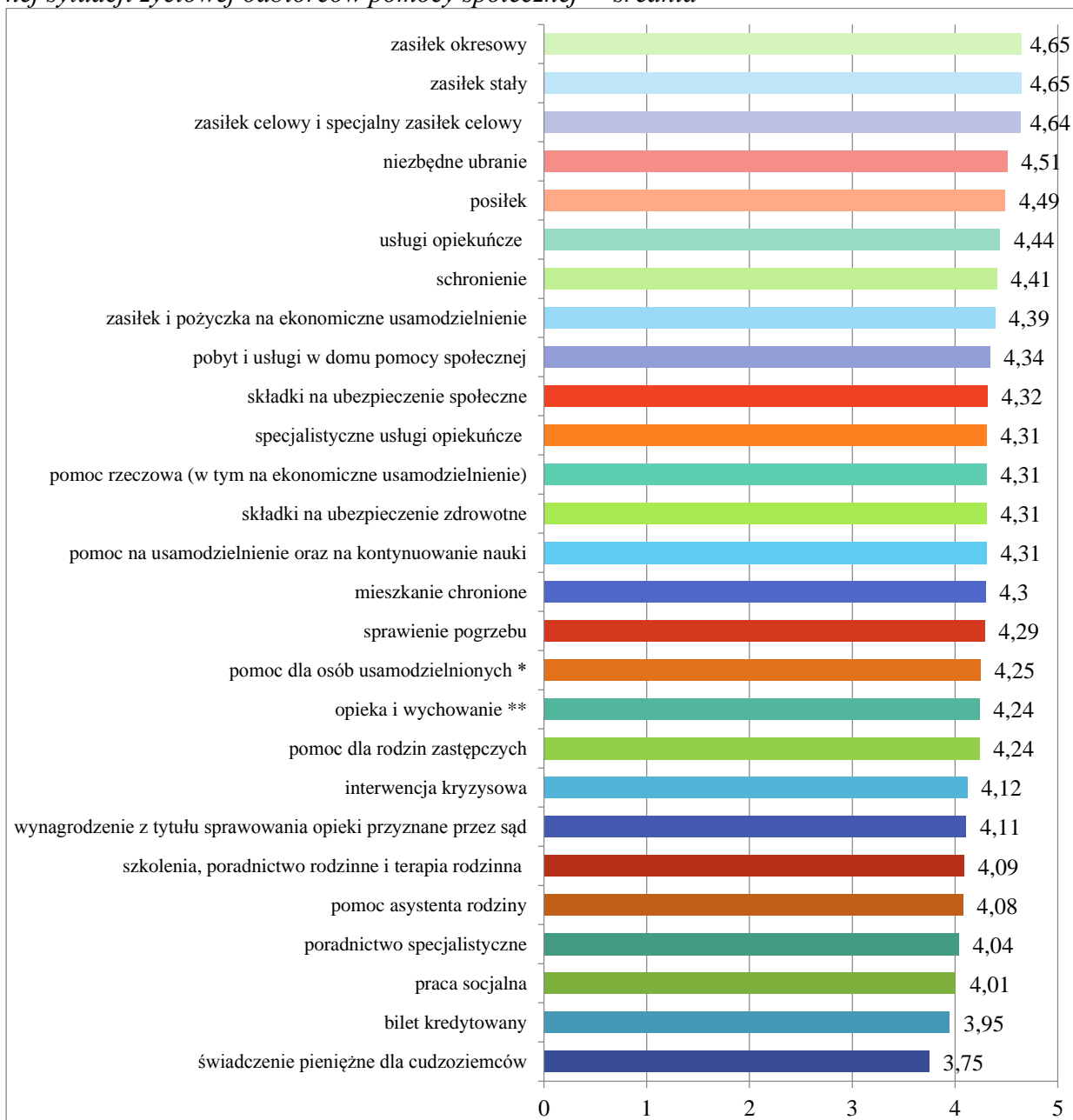
Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań [N=602]

Respondenci mieli możliwość oceny każdej z podanych form pomocy społecznej, pod kątem użyteczności w przewyciężeniu trudnej sytuacji życiowej. W analizie posłużono się średnią arytmetyczną dla poszczególnych aspektów pomocy. Jako najbardziej potrzebne i użyteczne formy wsparcia respondenci określili jednak formy pieniężne, tj. zasiłek stały i okresowy (odpowiednio po 4,65) oraz celowy (4,64). Następnie za niezbędne uznali: ubranie (4,51) czy posiłek (4,49). Równie ważne okazały się także: usługi opiekuńcze (4,44) i zapewnienie schronienia (4,41). Niepokojące jest, że takie formy pomocy jak szkolenia, poradnictwo rodzinne i terapie rodzinne, poradnictwo specjalistyczne i praca socjalna wskazane zostały przez respondentów jako najmniej użyteczne. Wskazuje to na nastawienie beneficjentów na otrzymywanie świadczeń pieniężnych i brak motywacji do zmiany.

Szczegółowy rozkład odpowiedzi prezentuje wykres 58.

“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”

Wykres 58. Ocena użyteczności poszczególnych form pomocy społecznej dla przezwyciężenia trudnej sytuacji życiowej odbiorców pomocy społecznej – średnia⁹

* pomoc w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych, w tym w mieszkaniu chronionym, pomoc w uzyskaniu zatrudnienia, pomoc na zagospodarowanie – w formie rzeczowej dla osób usamodzielnianych

** w rodzinie zastępczej lub placówce opiekuńczo-wychowawczej

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań [N=602]

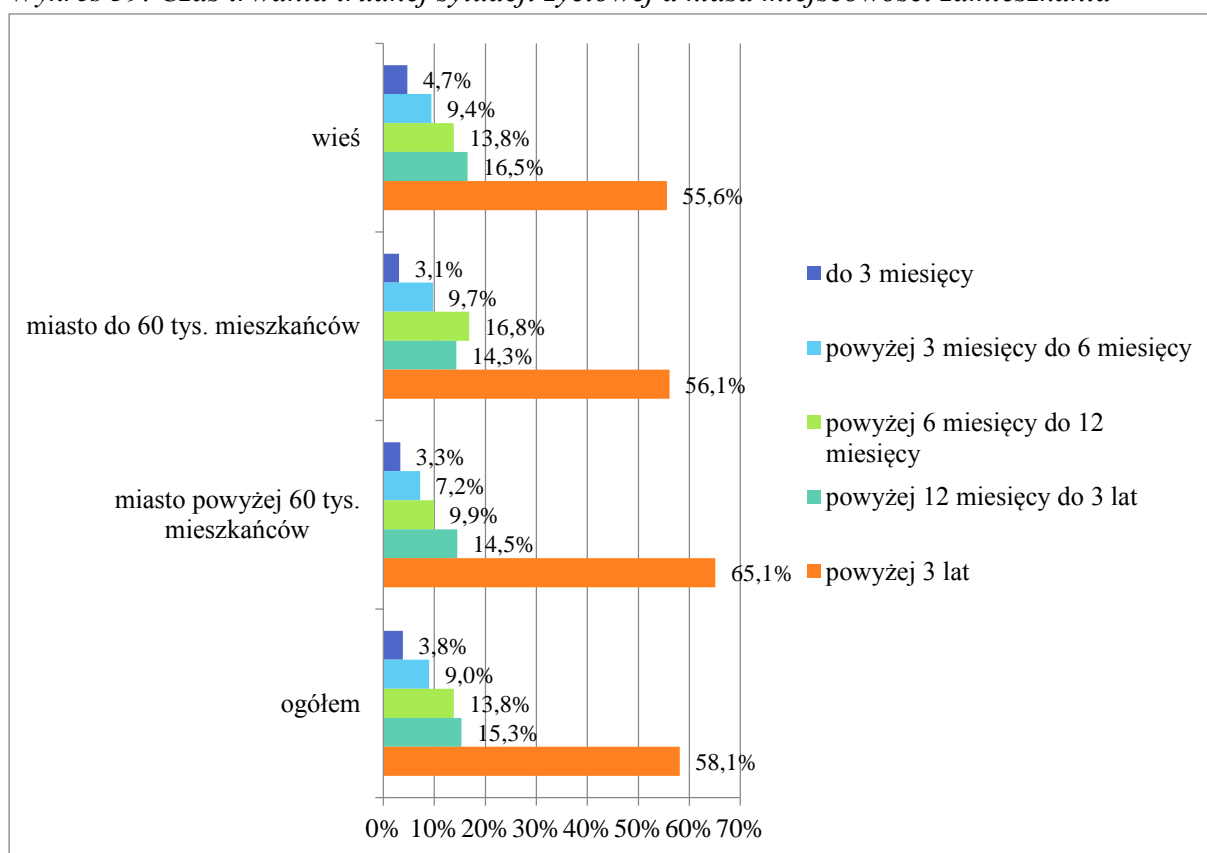
⁹ Respondenci oceniali każdą z form pomocy na pięciopunktowej skali od 1 – zupełnie niepotrzebne, do 5 – bardzo potrzebne. Wykres prezentuje średnią arytmetyczną uzyskanych wyników

“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”

CZAS KORZYSTANIA Z POMOCY SPOŁECZNEJ

Szczegółowej analizie poddano czas korzystania z pomocy społecznej, również w kontekście miejsca zamieszkania respondentów. Respondenci w większości zmagają się z trudną sytuacją życiową powyżej 3 lat (ogółem – 58,1%) i najczęściej dotyczy to mieszkańców miast grodzkich (65,1%). Wykres 59. Nie wykazano natomiast wpływu posiadania dzieci do 18 r. ż na czas trwania trudnej sytuacji życiowej (w rodzinach z dziećmi i bez jest on porównywalny).

Wykres 59. Czas trwania trudnej sytuacji życiowej a klasa miejscowości zamieszkania

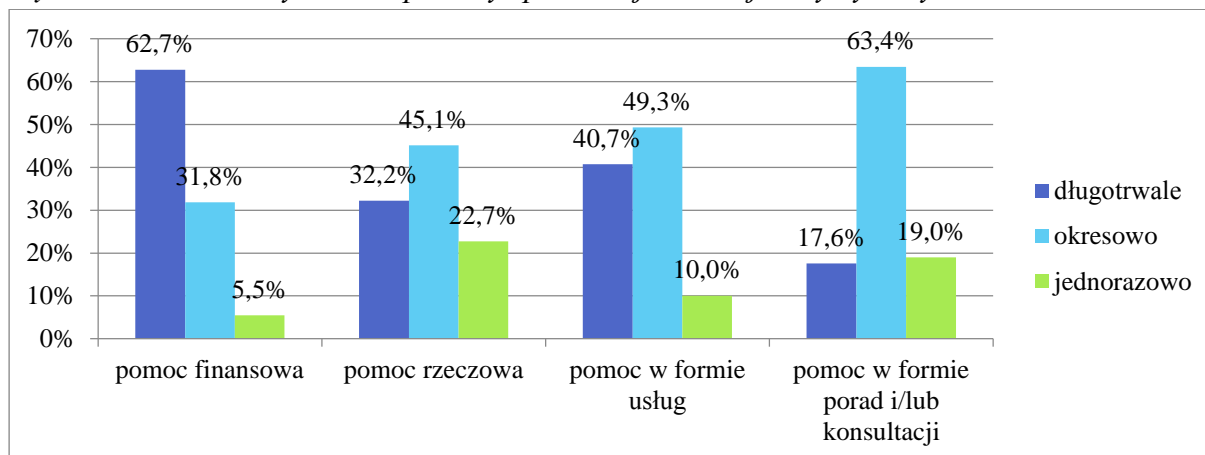

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań [N=602]

Następnie analizowano powiązanie między czasem korzystania z pomocy społecznej a rodzajem otrzymywanych świadczeń. Okazało się, że pomoc finansowana jest najczęściej przyjmowana długotrwale (62,7%), zaś pomoc rzeczowa, w formie usług oraz porad i konsultacji jest najczęściej przyjmowana okresowo (pomoc rzeczowa – 45,1%, w formie usług – 49,3%, porad i konsultacji – 63,4%).

**“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”**

Wykres 60. Czas korzystania z pomocy społecznej a rodzaj otrzymywanych świadczeń

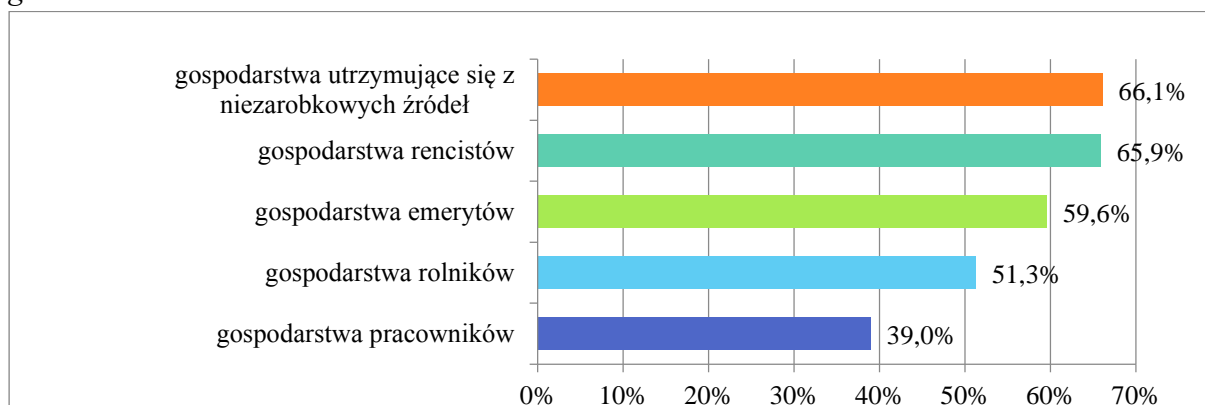

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań [N=602]

Na zakończenie poddano analizie relację między długotrwałym korzystaniem z pomocy społecznej a głównym źródłem dochodu oraz miejscem i powiatem zamieszkania respondentów. Okazało się, że największy odsetek rodzin długotrwale korzystających z pomocy społecznej tworzy gospodarstwa utrzymujące się z niezarobkowych źródeł (66,1%) bądź gospodarstwa rencistów (65,9%), a ponadto zamieszkuje w miastach grodzkich (64,5%), w powiecie miasta Białystok (78,4%) i białostockim (72,3%) (wykresy 61-63).

Powyższe wyniki mogą świadczyć o uzależnieniu od pomocy finansowej w gospodarstwach utrzymujących się z niezarobkowych źródeł (a więc głównie z różnego rodzaju zasiłków pomocy społecznej) i w gospodarstwach rencistów, gdzie bardzo trudno wdrożyć zmiany życiowe.

Wykres 61. Odsetek gospodarstw długotrwale korzystających z pomocy społecznej według głównego źródła dochodu

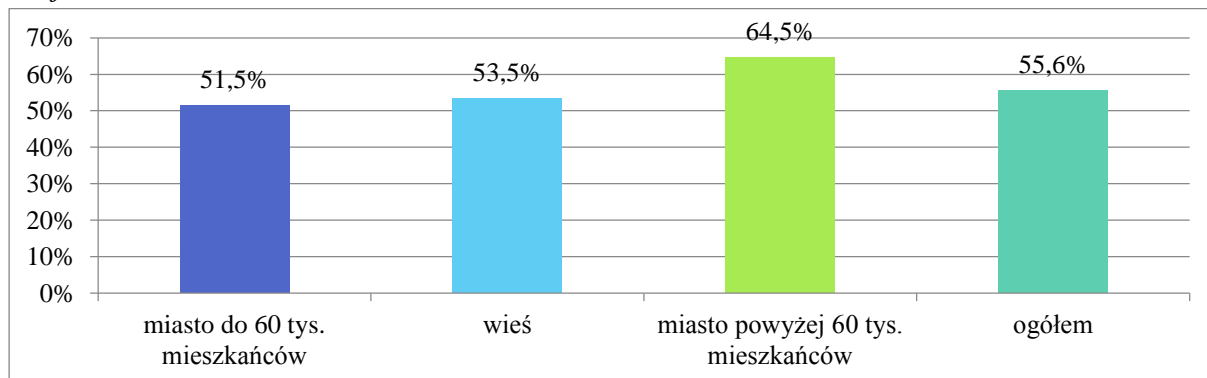

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań [N=602]

* na wykresie nie uwzględniono gospodarstw domowych osób utrzymujących się z pracy na własny rachunek, gdyż było ich jedynie 8

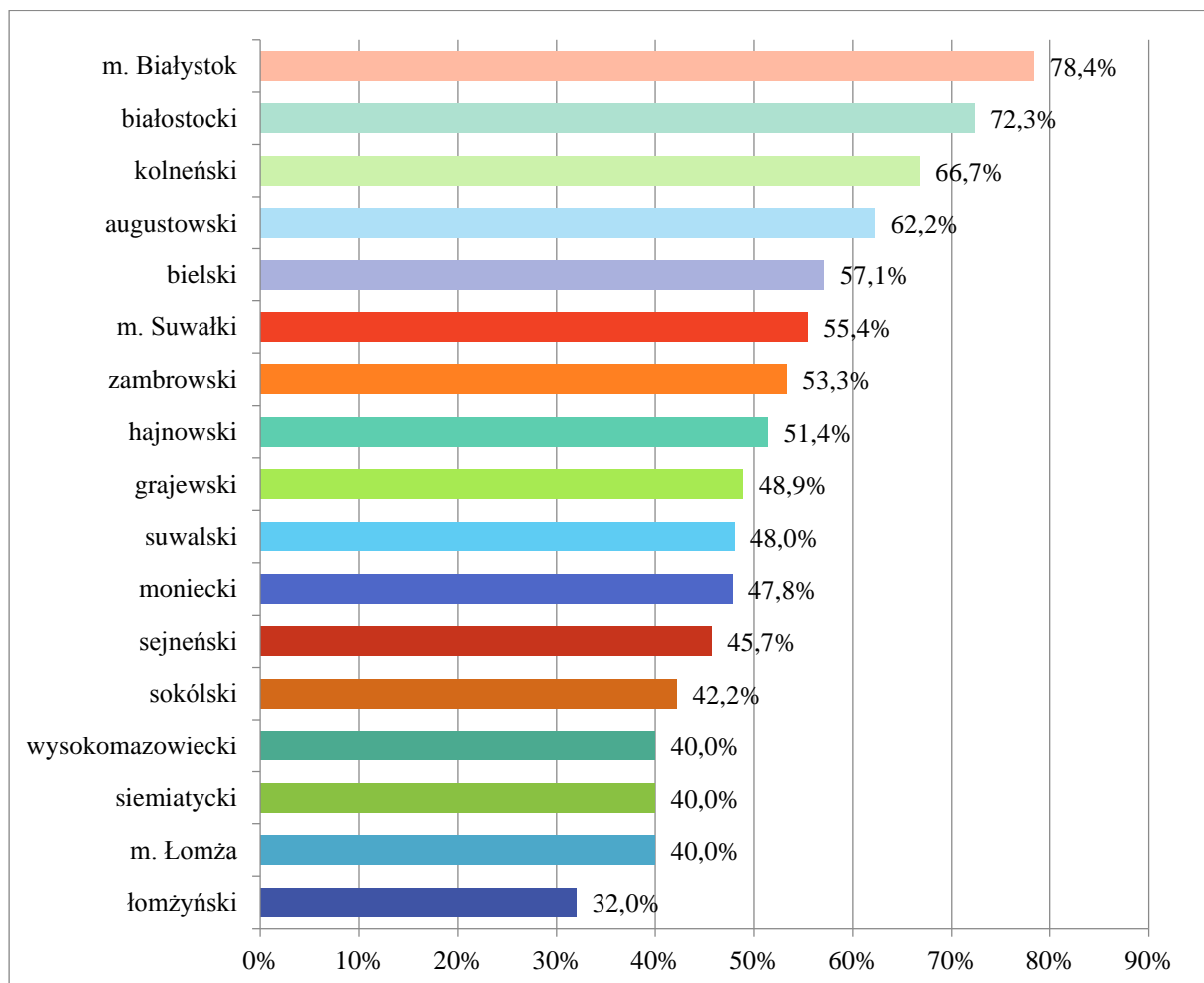
“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”

Wykres 62. Odsetek gospodarstw długotrwale korzystających z pomocy społecznej według klasy miejscowości zamieszkania

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań [N=602]

Wykres 63. Odsetek gospodarstw długotrwale korzystających z pomocy społecznej według powiatów zamieszkania

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań [N=602]

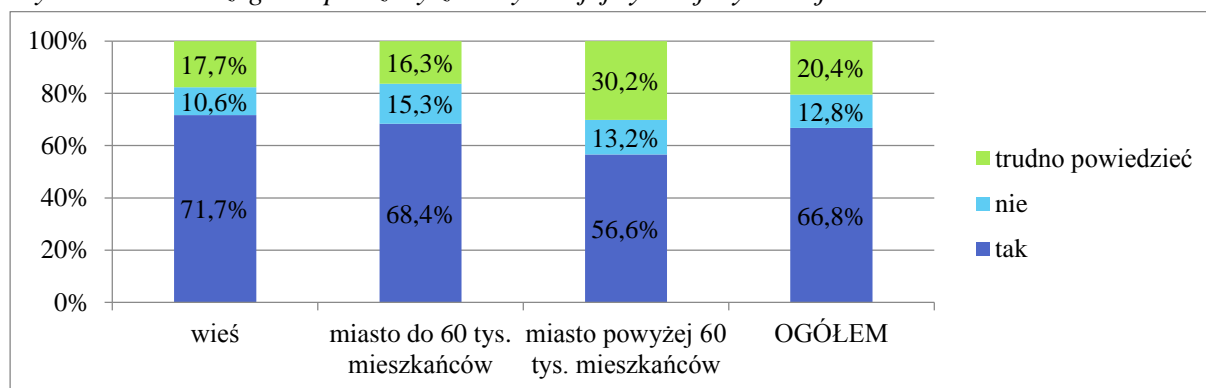
“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”

PODEJMOWANIE DZIAŁAŃ ZMIERZAJĄCYCH DO POPRAWY TRUDNEJ SYTUACJI ŻYCIOWEJ

Podczas wywiadów z klientami pomocy społecznej poruszona została również kwestia podejmowania przez nich działań zmierzających do poprawy sytuacji życiowej. Wyniki badania wskazują, iż większość respondentów widzi potrzebę zmiany swojej aktualnej sytuacji życiowej (66,8%). Dodatkowo analiza danych wykazała, iż częściej potrzebę zmiany dostrzegają:

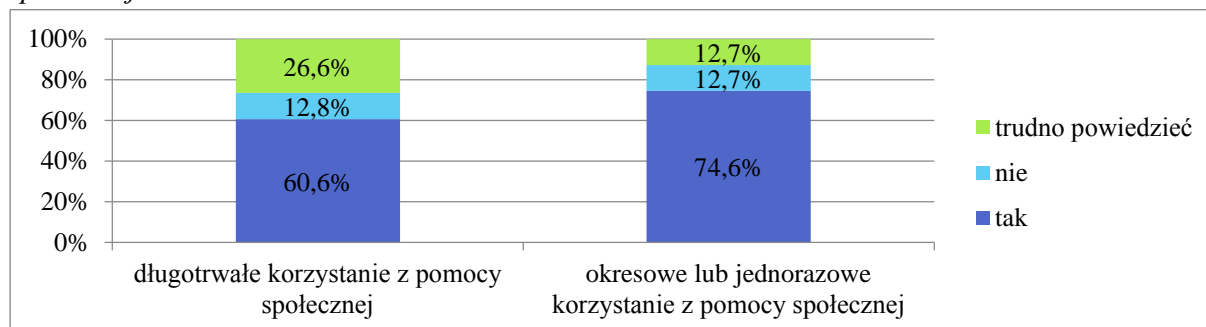
- mieszkańcy wsi niż mieszkańcy miast (71,7% - wieś, 68,4% - miasta do 60 tys. mieszkańców, 56,6% - miasta powyżej 60 tys. mieszkańców) (wykres 64),
- gospodarstwa wielodzietne, następnie zaś w kolejności: gospodarstwa niewielodzietne, gospodarstwa wieloosobowe bezdzietne i jednoosobowe, a więc im mniejsza liczba członków gospodarstwa domowego, tym mniejsze potrzeby zmiany sytuacji życiowej,
- osoby korzystające ze wsparcia okresowo lub jednorazowo. Osoby korzystające długotrwale z pomocy społecznej rzadziej dostrzegają potrzebę zmiany sytuacji życiowej (odpowiednio 60,6% i 74,6%) (wykres 65). Prowadzi to do wniosku, że tego rodzaju wsparcie nie może być wyłącznym narzędziem w dążeniu do usamodzielnienia.

Wykres 64. Dostrzeganie potrzeby zmiany swojej sytuacji życiowej

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań [N=602]

Wykres 65. Dostrzeganie potrzeby zmiany swojej sytuacji życiowej wg okresu korzystania z pomocy społecznej

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań [N=602]

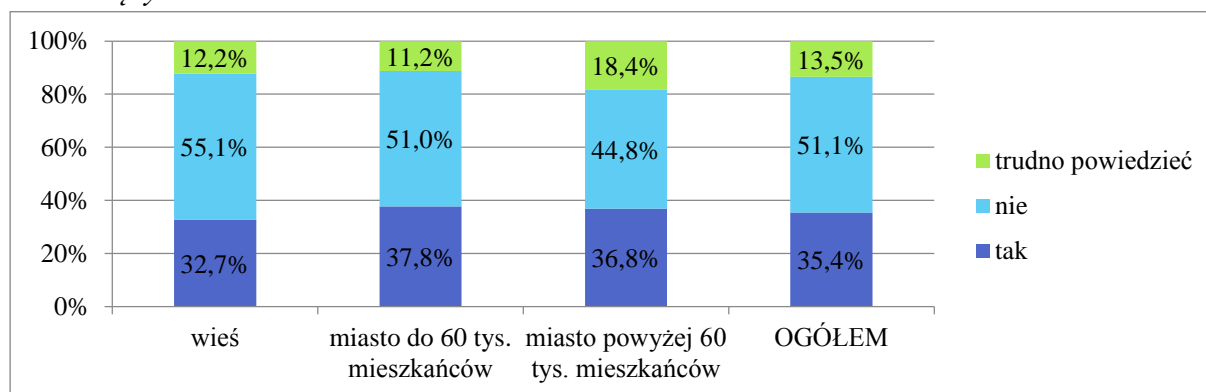
**“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”**

Mimo dostrzegania przez większość respondentów potrzeby zmiany własnej sytuacji życiowej, jedynie 35,4% podejmowało w ciągu ostatnich 12 miesięcy działania zmierzające do poprawy owej sytuacji (wykres 66). Można więc przyjąć, że postawa odbiorców pomocy społecznej w zakresie podejmowania działań zmierzających do poprawy trudnej sytuacji życiowej jest w znacznej mierze wyłącznie deklaratorywna, co podkreśla ich bierną postawę.

Szczegółowa analiza danych wykazała, że:

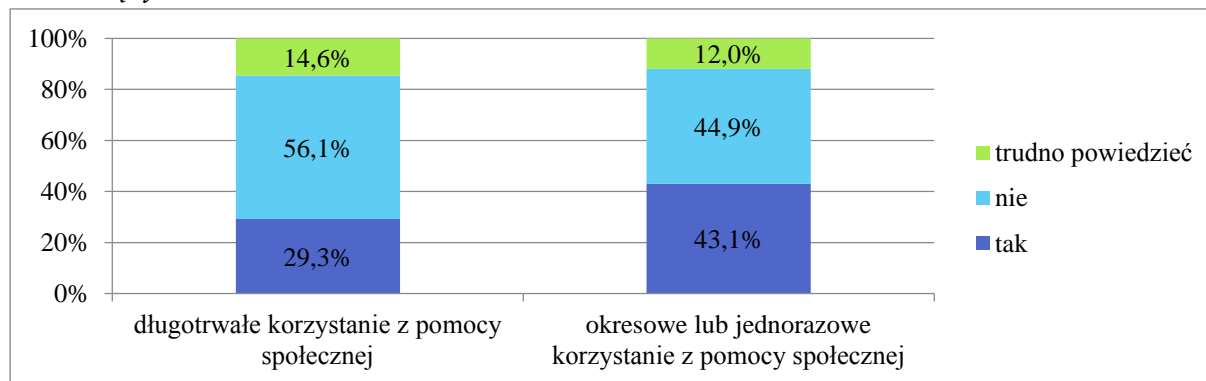
- nie obserwuje się znaczących różnic w podejmowaniu działań zmierzających do poprawy sytuacji życiowej pod względem klasy miejscowości zamieszkania,
- gospodarstwa jednoosobowe najrzadziej deklarowały podejmowanie tego typu działań, natomiast gospodarstwa wielodzietne najczęściej,
- osoby korzystające z pomocy społecznej jednorazowo lub okresowo częściej deklarowały podejmowanie tego typu działań (wykres 67).

Wykres 66. *Podjęcie działań zmierzających do poprawy sytuacji życiowej w ciągu ostatnich 12 miesięcy*

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań [N=602]

Wykres 67. *Podjęcie działań zmierzających do poprawy sytuacji życiowej w ciągu ostatnich 12 miesięcy*

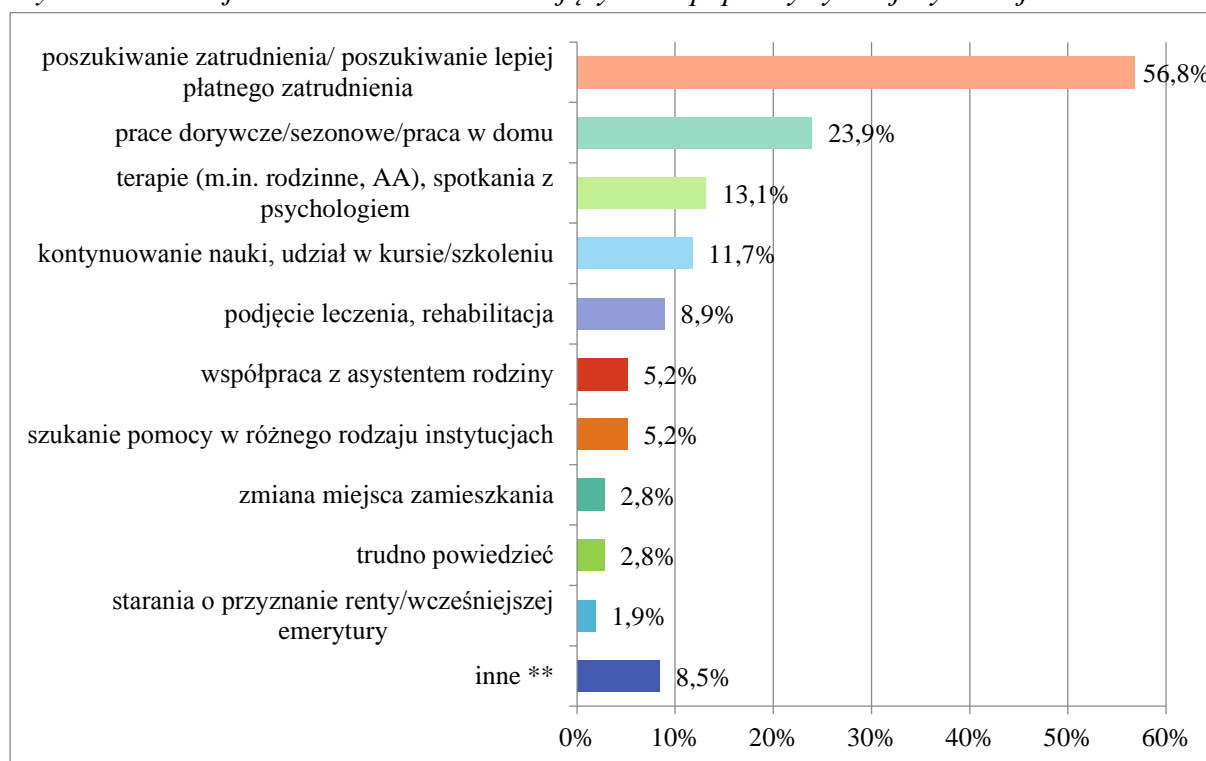

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań [N=602]

**“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”**

Do najczęściej podejmowanych działań zmierzających do poprawy sytuacji życiowej klientów pomocy społecznej, którzy wzięli udział w badaniu należą: poszukiwanie zatrudnienia/poszukiwanie lepiej płatnego zatrudnienia (56,8%), podejmowanie prac dorywczych, sezonowych lub praca w domu (23,9%), udział w różnego rodzaju terapiach, spotkaniach z psychologiem (13,1%), kontynuowanie nauki, udział w kursie/szkoleniu (11,7%). Pozostałe odpowiedzi respondentów ukazuje wykres 68.

Wykres 68. *Podjęcie działań zmierzających do poprawy sytuacji życiowej*

* możliwość wielokrotnej odpowiedzi

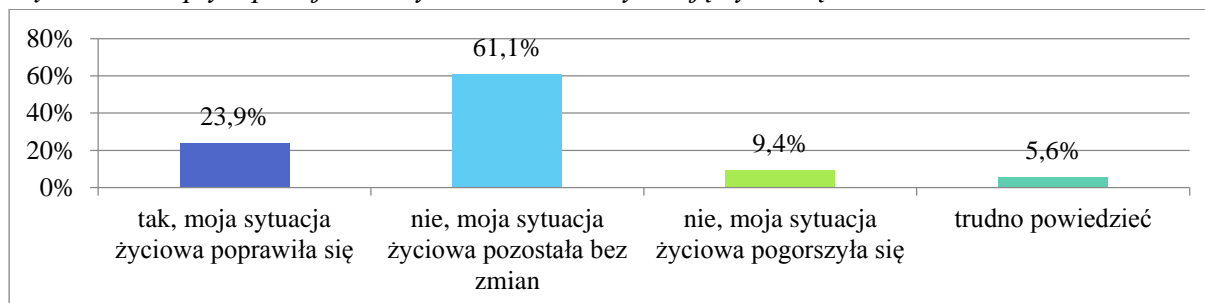
** w ramach odpowiedzi „inne” pojawiły się: rozwód, zapisanie się do Dziennego Domu Pomocy Społecznej, chęć założenia własnej działalności gospodarczej, usamodzielnienie się, opieka nad synem, podjęcie zatrudnienia, pomoc rodziny, rejestracja w urzędzie pracy, spotkania z doradcą zawodowym

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań [N=213]

W opinii większości respondentów podejmowane działania spowodowały, iż ich sytuacja życiowa pozostała bez zmian (61,1%). 23,9% wskazało na polepszenie sytuacji, a jedynie 9,4% na jej pogorszenie.

“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”

Wykres 69. Wpływ podejmowanych działań na sytuację życiową

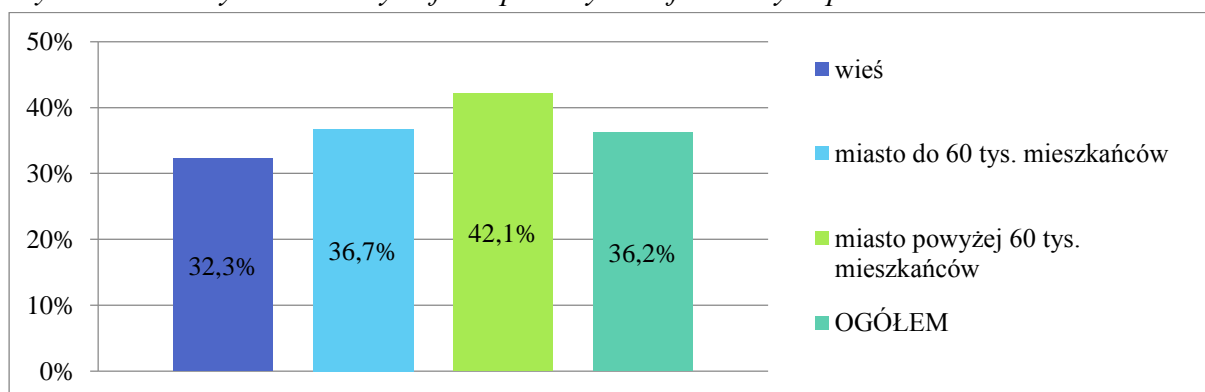

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań [N=213]

INNE FORMY POMOCY SPOŁECZNEJ

Osoby będące w trudnej sytuacji życiowej mogą również korzystać z innych form pomocy niż oferowane przez OPS i PCPR. Dlatego też zapytaliśmy respondentów czy korzystają z tej możliwości. Z pozyskanego materiału badawczego wynika, iż 36,2% respondentów korzysta z pomocy innych instytucji. Przeważnie są to mieszkańcy miast powyżej 60 tys. mieszkańców, rzadziej natomiast mieszkańcy wsi (wieś - 32,3%, miasta do 60 tys. mieszkańców - 36,7%, miasta powyżej 60 tys. mieszkańców - 42,1%) (wykres 70). Ponadto szczegółowa analiza danych wykazała, iż najczęściej z pomocy innych instytucji niż OPS i PCPR korzystają rodziny wielodzietne, osoby długotrwale korzystające z pomocy społecznej oraz gospodarstwa utrzymujące się z niezarobkowych źródeł.

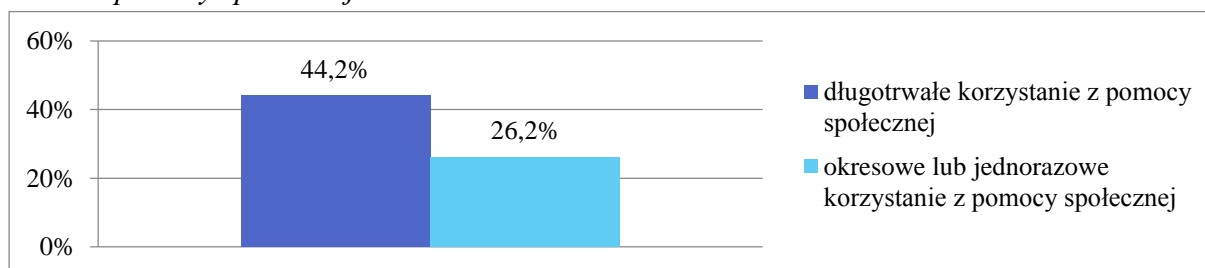
Wykres 70. Korzystanie z innych form pomocy niż oferowanych przez OPS i PCPR

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań [N=602]

“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”

Wykres 71. Korzystanie z innych form pomocy niż oferowanych przez OPS i PCPR wg czasu korzystania z pomocy społecznej

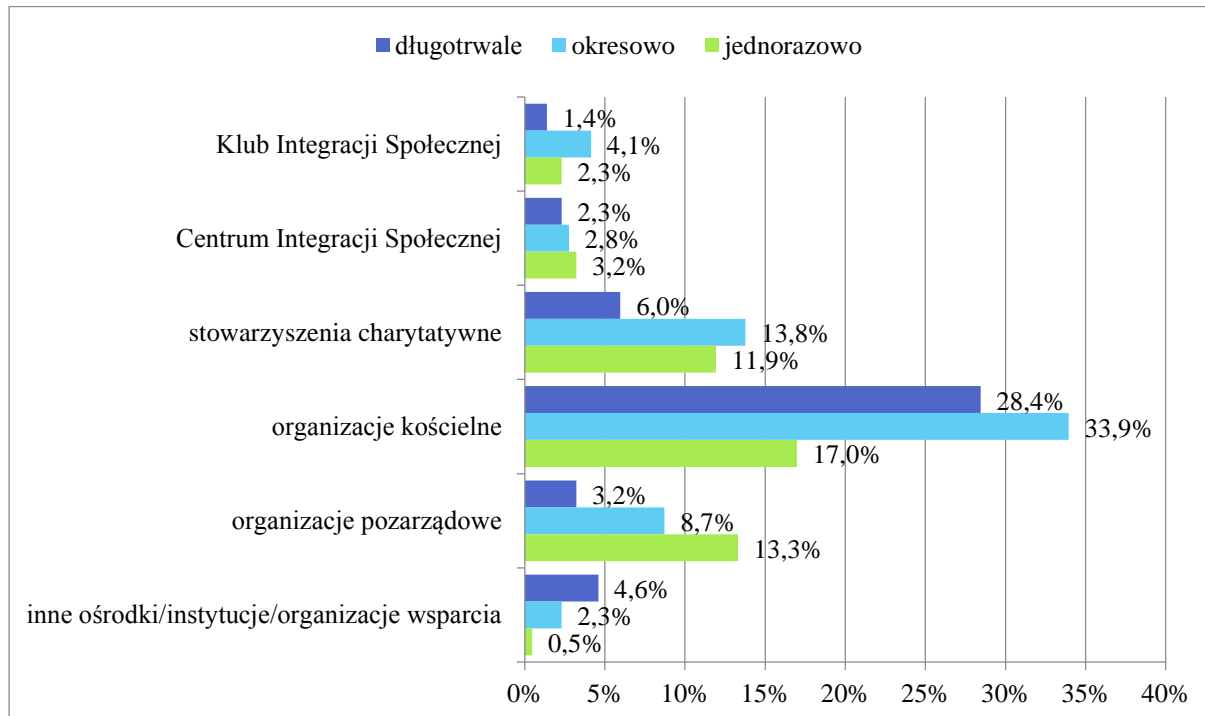

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań [N=602]

Organizacje kościelne są instytucjami, z których pomocy najczęściej korzystają objęci badaniem klienci pomocy społecznej, gdyż 28,4% badanych z ich usług korzysta długotrwałe, 33,9% okresowo, a 17% skorzystało jednorazowo. W dalszej kolejności respondenci wskazywali na stowarzyszenia charytatywne i organizacje pozarządowe (wykres 72).

Prawie wszyscy badani (94,5%) są bardzo lub raczej zadowoleni z form pomocy oferowanych przez inne instytucje niż OPS i PCPR (wykres 73).

Wykres 72. Okres korzystania z innych form pomocy niż oferowanych przez OPS i PCPR

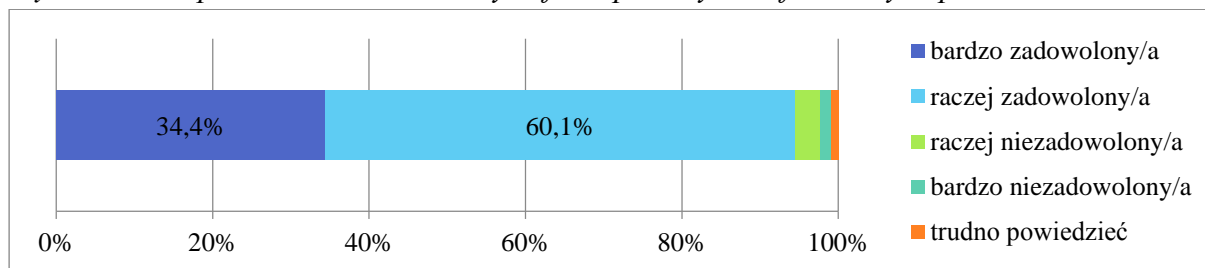

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań [N=218]

* na wykresie nie uwzględniono odpowiedzi „nie korzystam”

**“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”**

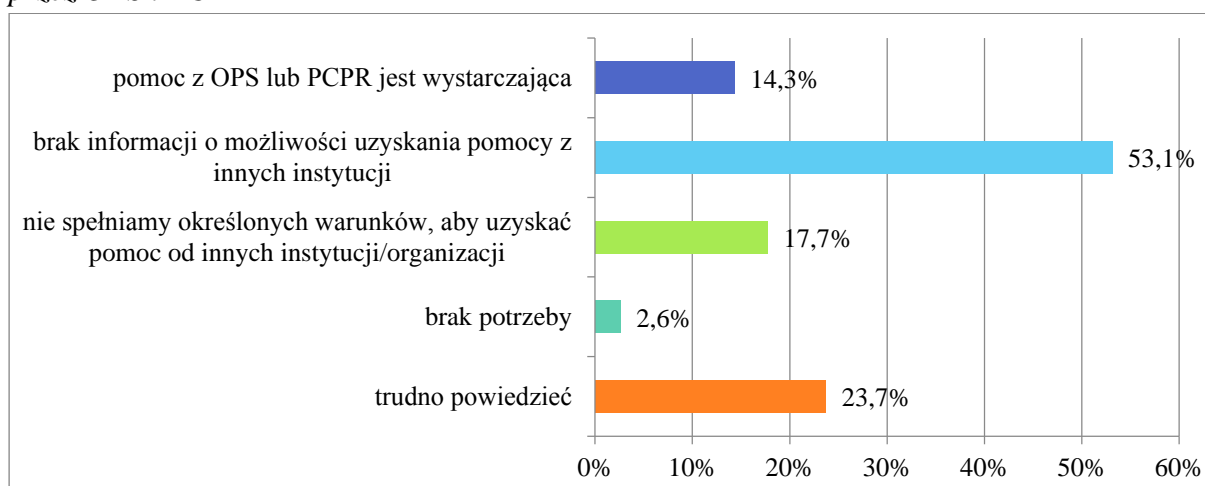
Wykres 73. Stopień zadowolenia z innych form pomocy niż oferowanych przez OPS i PCPR

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań [N=218]

Respondenci, którzy zadeklarowali, iż nie korzystają z pomocy innych niż OPS i PCPR instytucji/organizacji, jak główny powód niepodejmowania współpracy podawali brak informacji o możliwości uzyskania pomocy z innych instytucji (53,1%) (wykres 74).

Wykres 74. Powody, dla których respondenci nie korzystają z innych form pomocy niż oferowanych przez OPS i PCPR

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań [N=384]

* możliwość wielokrotnej odpowiedzi

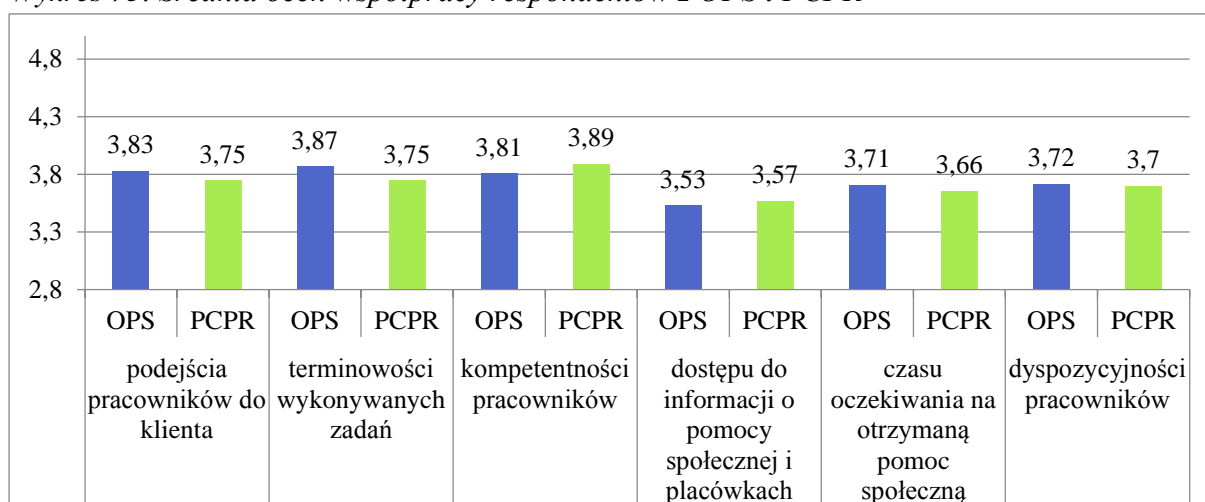
4.6. Ocena infrastruktury pomocowej przez odbiorców pomocy społecznej

Ostatnią kwestią poruszoną podczas wywiadów była ocena infrastruktury pomocowej przez odbiorców pomocy społecznej. W pierwszej kolejności respondenci zostali poproszeni o ocenę współpracy z ośrodkami pomocy społecznej i z powiatowymi centrami pomocy rodzinie. Z przeprowadzonego badania wynika, iż pod każdym względem współpraca z tymi instytucjami pomocy społecznej oceniona została dość dobrze, gdyż nie pojawia się niższa średnia ocena niż dostateczna. Jeśli chodzi o ośrodki pomocy społecznej to respondenci najlepiej ocenili terminowość wykonywanych zadań (średnia 3,87, tj. ocena dobra), podejście pracowników do klienta (średnia 3,83, tj. oce-

“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”

na dobra) oraz kompetencje pracowników (średnia 3,81, tj. ocena dobra). Najslabiej zaś oceniony został dostęp do informacji o pomocy społecznej i instytucjach (średnia 3,51, tj. ocena dostateczna). Podobne oceny odnotowano, jeśli chodzi o współpracę z powiatowymi centrami pomocy rodzinie. Najlepiej ocenione zostały: kompetencje pracowników (średnia 3,89, tj. ocena dobra) oraz podejście pracowników do klienta i terminowość wykonywanych zadań (średnia 3,75, tj. ocena dobra), najslabiej zaś dostęp do informacji o pomocy społecznej i instytucjach (średnia 3,57, tj. ocena dostateczna).

Wykres 75. Średnia ocen współpracy respondentów z OPS i PCPR

* skala ocen współpracy od 1 do 5, gdzie 1 oznacza ocenę niedostateczną, a 5 ocenę bardzo dobrą¹⁰

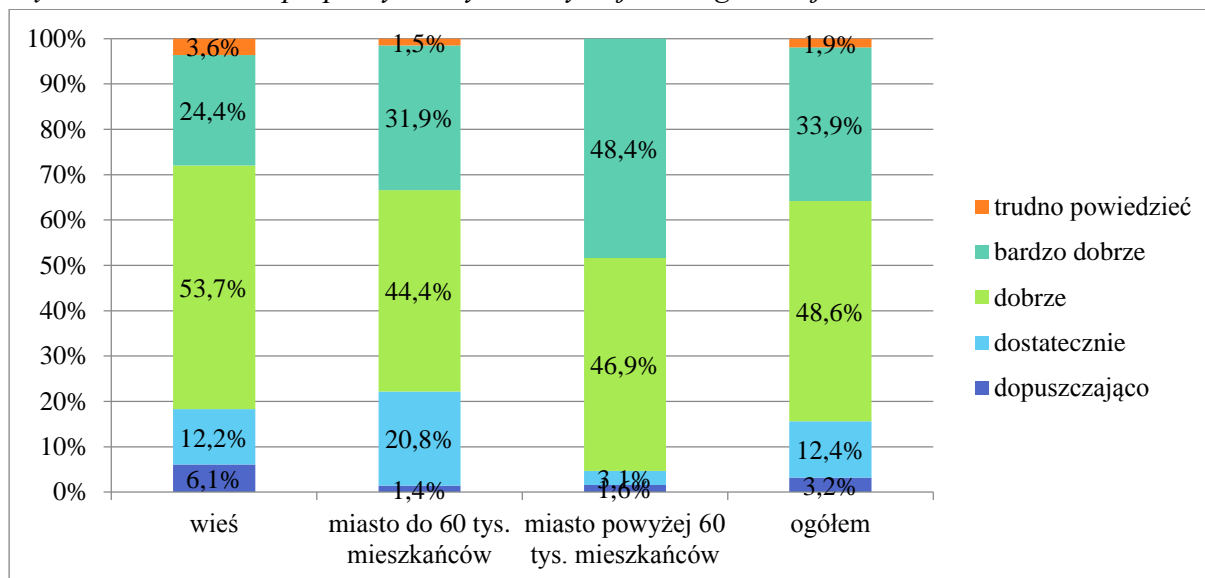
Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań [Nops=602, Npcpr=44]

Klienci pomocy społecznej poproszeni zostali również o ocenę współpracy z innymi instytucjami niż OPS i PCPR (w przypadku, gdy taka współpraca miała miejsce). Z pozyskanego materiału badawczego wynika, iż w zdecydowanej większości respondenci dobrze (48,6%) lub bardzo dobrze (33,9%) ocenili ową współpracę. Rozpatrując ten aspekt pod względem klasy miejscowości można zauważyć, iż najlepiej współpracę z innymi instytucjami/organizacjami ocenili mieszkańcy miast powyżej 60 tys. mieszkańców (95,3% wskazało na ocenę dobrą lub bardzo dobrą), następnie mieszkańcy wsi (78,1%) i miast do 60 tys. mieszkańców (76,3%).

¹⁰ Dokonując grupowania czynników na podstawie wyliczonej średniej nadano określenia: współpraca niedostateczna (od 1 do 1,9), dopuszczająca (od 1,91 do 2,8), dostateczna (od 2,81 do 3,7), dobra (od 3,71 do 4,6), bardzo dobra (od 4,61 do 5).

“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”

Wykres 76. Ocena współpracy z innymi instytucjami/organizacjami niż OPS i PCPR

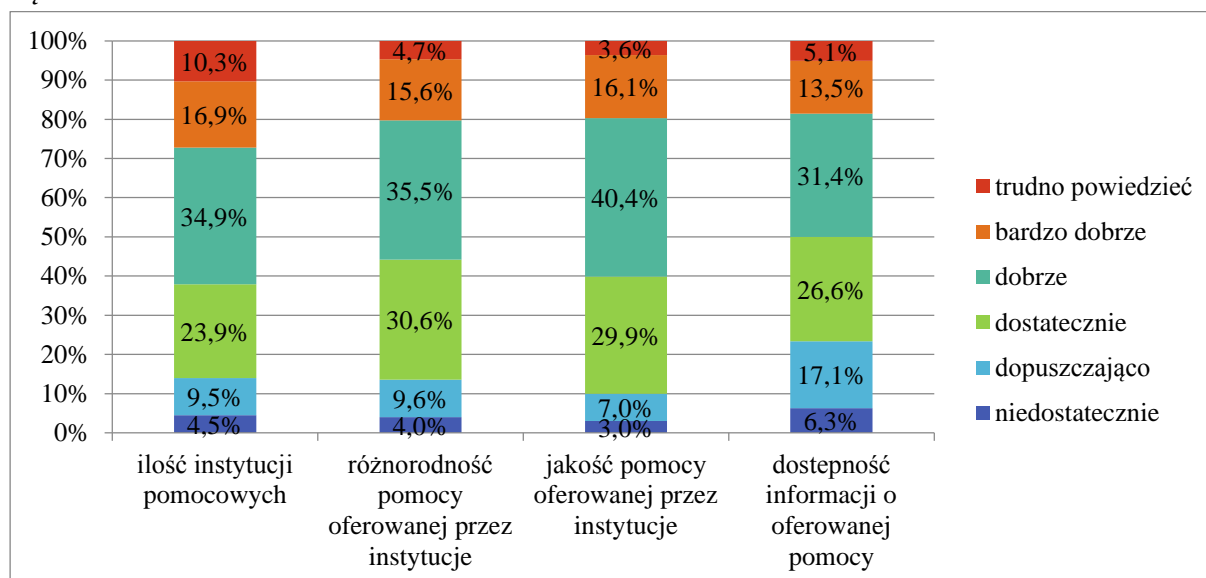
Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań [N=218]

W dalszej kolejności respondenci zostali poproszeni o ocenę następujących aspektów funkcjonowania instytucji oferujących pomoc społeczną: ilość instytucji pomocowych, różnorodność pomocy oferowanej przez instytucje, jakość pomocy oferowanej przez instytucje oraz dostępność informacji o oferowanej pomocy. W tym przypadku badani zostali zapytani zarówno o ośrodki pomocy społecznej, powiatowe centra pomocy rodzinie, jak i inne instytucje/organizacje świadczące pomoc osobom będącym w trudnej sytuacji życiowej.

Z analizy odpowiedzi badanych wynika, iż spośród ww. aspektów najlepiej oceniana była jakość pomocy oferowanej przez instytucje (56,5% odpowiedzi dobrze lub bardzo dobrze), następnie były to ilość instytucji pomocowych (51,8%), różnorodność pomocy oferowanej przez instytucje (51,1%) oraz dostępność informacji o oferowanej pomocy (44,9%). Dostępność informacji może mieć powiązanie z ilością tych instytucji, tam gdzie nie funkcjonują brak o nich informacji. Potwierdzałoby to dane dotyczące zbyt małej lub brak organizacji pozarządowych, szczególnie na wsiach i w małych miejscowościach.

“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”

Wykres 77. Ocena poszczególnych aspektów funkcjonowania instytucji oferujących pomoc społeczną

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań [N=602]

Analizując ocenę funkcjonowania instytucji pomocy społecznej pod względem powiatu zamieszkania respondentów można zauważyć, iż we wszystkich aspektach tj.: ilość instytucji pomocowych, różnorodność pomocy oferowanej przez instytucje, jakość pomocy oferowanej przez instytucje oraz dostępność informacji o oferowanej pomocy najlepiej ocenili respondenci z powiatów: kolneński i m. Łomża, najslabiej zaś powiatów zambrowskiego i sejneńskiego oraz w poszczególnych aspektach, powiatów–: łomżyńskiego i hajnowskiego. (tabela 15).

Tabela 15. Ocena poszczególnych aspektów funkcjonowania instytucji oferujących pomoc społeczną pod względem powiatu (łącznie % ocen „dobrze” i „bardzo dobrze”)

	Ilość instytucji pomocowych	Różnorodność pomocy oferowanej przez instytucje	Jakość pomocy oferowanej przez instytucje	Dostępność informacji o oferowanej pomocy
augustowski	53,3%	57,8%	60,0%	48,9%
białostocki	40,0%	38,5%	43,1%	38,5%
bielski	60,0%	48,6%	65,7%	62,9%
grajewski	51,1%	57,8%	57,8%	44,4%
hajnowski	34,3%	51,4%	34,3%	25,7%
kolneński	93,3%	93,3%	100,0%	100,0%
łomżyński	24,0%	52,0%	64,0%	32,0%
m. Białystok	77,0%	52,7%	62,2%	50,0%
m. Łomża	93,3%	86,7%	93,3%	100,0%
m. Suwałki	53,8%	56,9%	55,4%	47,7%
moniecki	52,2%	56,5%	60,9%	34,8%

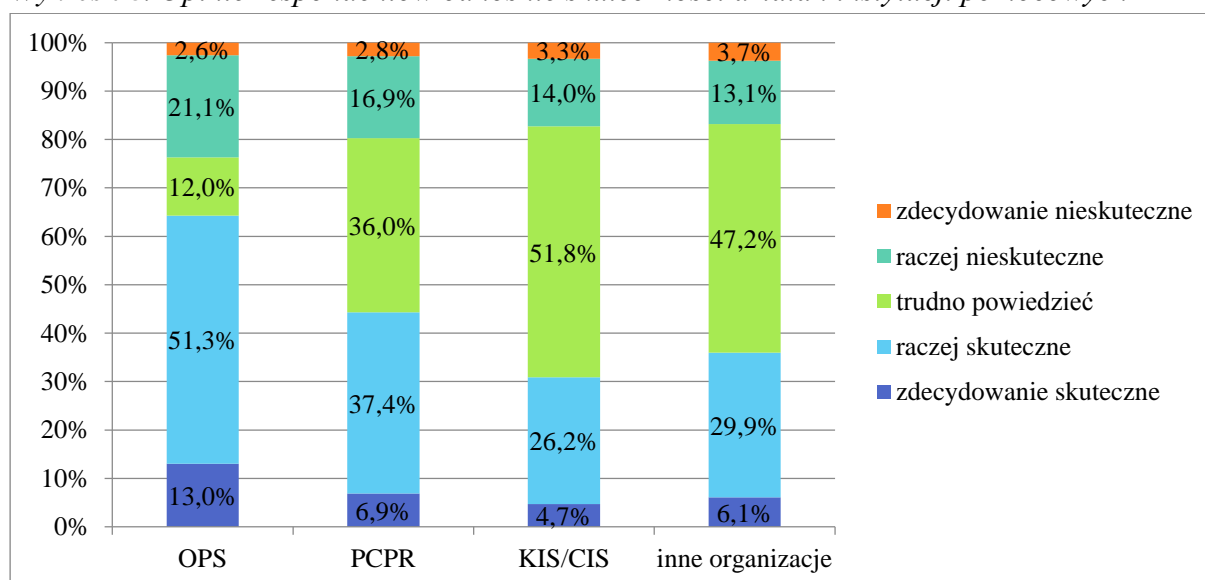
**“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”**

sejneński	25,7%	28,6%	54,3%	31,4%
siemiatycki	53,3%	46,7%	66,7%	46,7%
sokólski	53,3%	40,0%	48,9%	42,2%
suwalski	44,0%	56,0%	52,0%	36,0%
wysokomazowiecki	56,0%	60,0%	60,0%	36,0%
zambrowski	13,3%	20,0%	26,7%	20,0%

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań [N=602]

W trakcie wywiadów objęci badaniem klienci pomocy społecznej zostali poproszeni o ocenę skuteczności działań instytucji pomocowych. Analiza odpowiedzi respondentów wskazuje, iż jako najbardziej skuteczna uznana została pomoc otrzymana z ośrodków pomocy społecznej, gdyż 63,4% wskazało odpowiedź „raczej skutecznie” lub „zdecydowanie skutecznie”. Jednocześnie najwięcej osób wskazało na nieskuteczność tej instytucji (23,8%). Oceny pozostałych instytucji zostały zdominowane przez odpowiedź „trudno powiedzieć”, która najprawdopodobniej wynika z faktu niekorzystania z pomocy innych niż OPS instytucji. Powiatowe centra pomocy rodzinie jako skuteczne ocenione zostały przez 44,2% badanych, a 19,7% uznało instytucję tę jako nieskuteczną. Centra Integracji Społecznej i Kluby Integracji Społecznej uznane zostały przez 30,9% jako skuteczne, a 17,3% było przeciwnego zdania. Działalność innych instytucji/organizacji jako skuteczna została oceniona przez 36% badanych, a jako nieskuteczna przez 16,8%.

Wykres 78. Opinie respondentów odnośnie skuteczności działań instytucji pomocowych

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań [N=602]

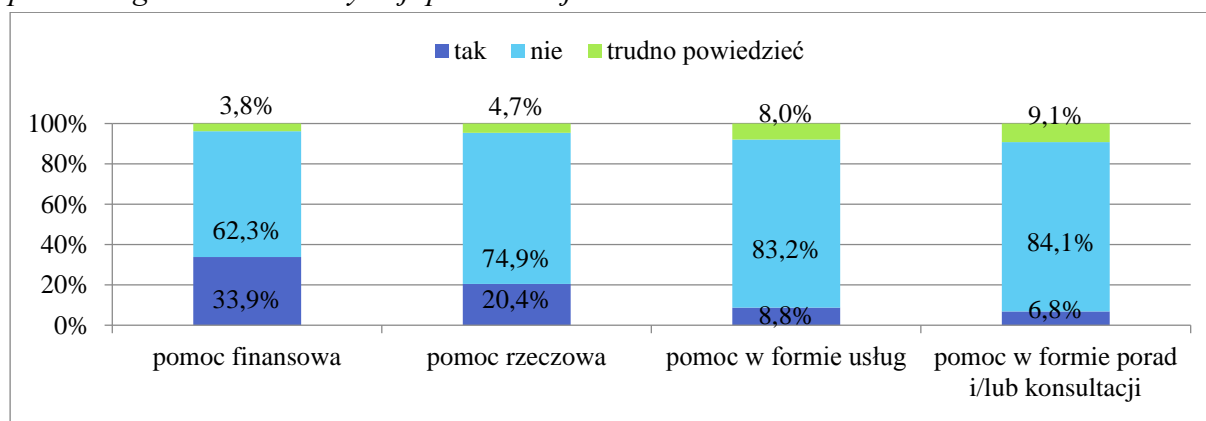
W ostatnim pytaniu zawartym w kwestionariuszy wywiadu respondenci zostali zapytani o to, czy miały miejsce sytuacje, w których mimo zgłoszenia do instytucji potrzeby pomocy, gospodarstwo domowe jej nie otrzymało. Z przeprowadzonego badania wynika, iż 33,9% responden-

**“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”**

tów nie otrzymało pomocy finansowej, 20,4% pomocy rzeczowej, 8,8% pomocy w formie usług, 6,8% pomocy w formie porad i/lub konsultacji.

Z badania wynika, iż klienci pomocy społecznej najczęściej deklarują, iż nie otrzymują pomocy finansowej.

Wykres 79. Czy Pana/i gospodarstwo domowe potrzebuje pomocy zewnętrznej, a nie otrzymało jej pomimo zgłoszenia do instytucji pomocowej?

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań [N=602]

Podsumowanie badania ilościowego

- W niniejszym badaniu udział wzięło 602 przedstawicieli gospodarstw domowych, którzy otrzymują wsparcie z różnego rodzaju instytucji pomocy społecznej, z czego 42,2% respondentów zamieszkiwało tereny wiejskie, 32,6% miasta do 60 tys. mieszkańców oraz 25,2% miasta powyżej 60 tys. mieszkańców.
- Spośród wszystkich gospodarstw domowych największy odsetek (42,7%) stanowiły gospodarstwa wieloosobowe - niewielodzietne (tj. posiadające 1-2 dzieci), a następnie gospodarstwa jednoosobowe (37,4%). Gospodarstwa wieloosobowe - wielodzietne stanowiły 15,4%, a gospodarstwa wieloosobowe - bezdzietne 4,5%.
- Gospodarstwa domowe w większości przypadków reprezentowane w badaniu były przez kobiety, które stanowią około 2/3 respondentów oraz przez osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym (37,4%) lub średnim (28,2%).
- Analiza wykazała, że w niniejszym badaniu największy odsetek stanowiły gospodarstwa utrzymujące się z niezarobkowych źródeł (29,4%) i gospodarstwa, w których głównym źródłem dochodu była praca zarobkowa (29,4%).

SYTUACJA MATERIALNA

- Sytuacja społeczno-gospodarcza rodzin w woj. podlaskim jest jedną z trudnych na tle województw w Polsce. Wskaźnik średnioroczny stopy bezrobocia w roku 2013 wynosił w wojewódz-

**“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”**

twie 9,9%, na skutek czego woj. podlaskie było na 11 pozycji w kraju. W miesiącu maju 2014 roku liczba bezrobotnych zarejestrowanych w urzędach pracy w województwie podlaskim wynosiła 64,6 tys., natomiast stopa bezrobocia wskazywała 13,9%. Liczba zatrudnionych w sektorze przedsiębiorstw w 2013 roku osób klasyfikuje woj. podlaskie na przedostatnim miejscu w kraju. Przeciętne wynagrodzenie miesięczne na Podlasiu jest jednym z najniższych płac wśród województw w kraju (13 miejsce). Czas poszukiwania pracy wynosi średnio 12,4 miesiąca, co stawia woj. podlaskie na drugim miejscu w kraju wśród województw o największej długości czasu poszukiwania pracy.

- Wyniki badania wskazują, że respondenci badanych gospodarstw deklaruje najczęściej uzyskiwanie dochodu w przedziale od 501 do 1000 zł na rodzinę. Natomiast średni deklarowany dochód wyniósł dokładnie 1020,13 zł w gospodarstwie. Średnia kwota przypadająca na jednego członka rodziny wyniosła 458,75 zł, przy czym aż 27,7% respondentów zadeklarowało kwotę dochodu od 201 do 400 zł miesięcznie na osobę. Wyniki te są bardzo niepokojące, biorąc pod uwagę, iż w badaniu 29,4 % stanowiły gospodarstwa, których głównym źródłem dochodu była praca zawodowa. Ponadto wyniki badania pokazały, że w mniejszych miastach oraz na wsiach sytuacja dochodowa w ciągu ostatnich dwóch lat w większości gospodarstw uległa pogorszeniu.
- W związku z powyższym 98,3% badanych gospodarstw zadeklarowała trudności w zaspokojeniu podstawowych potrzeb rodziny, w tym 53,5% badanych – duże trudności. Aż 51% badanych wskazała brak środków na jedzenie, 79,1% respondentów brakuje środków na zakup ubrania i obuwia dla wszystkich członków rodziny. Badania ukazały również bardzo trudną sytuację rodzin z dziećmi do 18 r. ż. W 75,2% gospodarstw brakuje pieniędzy na książki i przybory szkolne dla dzieci, na dokształcanie i zajęcia pozalekcyjne dla dzieci - 80,6%. Tylko 5,5 % respondentów zadeklarowało, że uzyskiwany dochód jest wystarczający, jednakże pod warunkiem, że żyją bardzo skromnie.

SYTUACJA MIESZKANIOWA

- Uzyskane dane wskazują, że badane gospodarstwa domowe zajmują najczęściej powierzchnię mieszczącą się w przedziale od 41 do 60 m² (37%), następnie od 21 do 40 m² (26,6%) lub od 61 do 80 m² (22,9%). Jeśli chodzi o liczbę pokoi (uwzględniając również kuchnię i łazienkę, jeśli są odrębnymi pomieszczeniami) to respondenci najczęściej wskazywali, iż mieszkanie/dom, w którym zamieszkują posiada 5 lub więcej pokoi (30,7%).
- Analizując rodzaj zamieszkiwanego domu/mieszkania można zauważyć, iż 33,7% badanych mieszka w domach jednorodzinnych, wolnostojących, 30,4% w blokach, a 30,1% w budynkach kilkunasturodzinnych. Ponadto prawie połowa respondentów nie jest właścicielem swojego domu lub mieszkania, gdyż 47,3% wskazało, iż nie ma prawo do lokalu na zasadzie własności budynku prywatnego. Jest to trudna sytuacja, gdyż jak wskazują eksperci podczas przeprowadzonego panelu, z takimi osobami trudno się pracuje. Nie mają motywacji do podejmowania zmian w swoim życiu, nie szanują i nie inwestują w obecne mieszkanie (komunalne lub wynajęte). Ponadto prezentują w tym zakresie postawę bardzo roszczeniową.

**“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”**

- Uzyskane dane jasno wskazują, że gospodarstwa domowe objętych badaniem odbiorców pomocy społecznej są zasobne w większość dóbr codziennego użytku. Pod tym względem przoduje chłodziarko-zamrażarka, którą w użytkowaniu posiada 96% gospodarstw. Tylko nieliczni nie posiadali telewizora (92,9% posiadało) czy pralki (89,5% posiadało). Równie dobrze było z dostępem do telefonu komórkowego (79,4% posiadało). Najrzadziej posiadanymi dobrami były kino domowe (3,8%) oraz zmywarka do naczyń (5,3%).
- Analiza danych wykazała, iż respondenci najczęściej oceniali swoje warunki mieszkaniowe jako dostateczne (33,4%) lub dobre (30,9%). Dodatkowo z badania wynika, iż mieszkańcy miast lepiej oceniali je niż mieszkańcy wsi.

SYTUACJA ZAWODOWA

- Szczególnie niepokojąco przedstawia się w wynikach przeprowadzonego badania sytuacja zawodowa odbiorców pomocy społecznej. Blisko co drugi badany jest osobą bierną zawodowo, a zatem pozostającą bez zatrudnienia i nie poszukującą aktywnie pracy (46,0%), zaś co trzeci przedstawiciel badanego gospodarstwa jest bezrobotny (27,9%). Łącznie prawie ¾ dorosłych respondentów (73,9%) nie ma pracy. Jedynie co siódmy ankietowany pracował (14,1%). Ponadto badani w większości nie mieli dodatkowych kwalifikacji, które mogłyby im pomóc w podjęciu zatrudnienia (wsie – 63,4%, mniejsze miasta – 57,1%, miasta powyżej 60 tys. mieszkańców – 39,5%). Niewielu spośród badanych zainteresowanych było podniesieniem kwalifikacji, a najpopularniejszym sposobem aktywności zawodowej jest zarejestrowanie się w urzędzie pracy. 20,9% respondentów z małych miast nigdy nie pracowało!

KORZYSTANIE Z POMOCY SPOŁECZNEJ

- W skali ogólnopolskiej w roku 2013 województwo podlaskie znajdowało się na 5 miejscu wśród województw o najwyższym wskaźniku osób korzystających z pomocy społecznej na 10 tys. ludności.
- Objęci badaniem klienci pomocy społecznej jako przyczyny korzystania z pomocy społecznej głównie wskazywali na ubóstwo (61,1%) i bezrobocie (51,2%). Wśród odpowiedzi badanych dość często pojawiały się również takie przyczyny jak długotrwała lub ciężka choroba (26,2%) i niepełnosprawność (20,9%). Wyniki te pokrywają się z analizowanymi za 2013 roku danymi statystycznymi, w których również na pierwszym miejscu występuje ubóstwo (30 555), następnie bezrobocie (26 377), długotrwała lub ciężka choroba (13 543) oraz niepełnosprawność (12 675).
- Z przeprowadzonego badania wynika, iż w większości przypadków (68,6% badanych) w trakcie korzystania z pomocy społecznej przyczyny jej otrzymywania pozostawały takie same, wg 15,1% liczba przyczyn zwiększyła się, a jedynie 7,3% respondentów wskazało na zmniejszenie przyczyn. Również jako główną przyczynę korzystania z pomocy społecznej przez rodziców/opiekunów/ teściów lub rodzeństwo badani wskazywali ubóstwo występujące w tych gospodarstwach (73,2%) i bezrobocie (65,7%).

**“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”**

- Wśród badanych osób 76,2% zadeklarowało, iż otrzymuje świadczenia pieniężne, a 59,6% świadczenia niepieniężne, przy czym w dalszej perspektywie wśród świadczeń niepieniężnych najczęstszą pomocą jest jednak pomoc materialna: w formie posiłku (64,3%), niezbędnego ubrania, obuwia (49,3%), pomocy rzeczowej (21,7%). W dalszej kolejności specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania oraz w ośrodkach wsparcia (18,4%), pomoc asystenta rodziny (16,2%) i poradnictwo specjalistyczne (15,9%).
- Pomoc finansowana jest najczęściej przyjmowana długotrwale (62,7%), zaś pomoc rzeczowa, w formie usług oraz porad i konsultacji jest najczęściej przyjmowana okresowo (pomoc rzeczowa – 45,1%, w formie usług – 49,3%, porad i konsultacji – 63,4%).
- Jako najbardziej potrzebne i użyteczne formy wsparcia respondenci określili formy pieniężne, tj. zasiłek stały i okresowy oraz celowy, następnie: ubranie, posiłek, w dalszej kolejności: usługi opiekuńcze i zapewnienie schronienia. Niepokojące jest, że takie formy pomocy jak: szkolenia, poradnictwo rodzinne i terapia rodzinna, poradnictwo specjalistyczne i praca socjalna wskazane zostały przez respondentów jako najmniej użyteczne w całej kwalifikacji. Tym bardziej, że pomoc finansowa (jak wskazano wyżej) jest najczęściej przyjmowana długotrwale, a pomoc w formie porad i/lub konsultacji – jednorazowo. Może to wskazywać na nastawienie beneficjentów na otrzymywanie świadczeń pieniężnych i brak motywacji do zmian.
- Badanie wykazało również, iż klienci pomocy społecznej najbardziej są zadowoleni z pomocy w formie usług (wszyscy respondenci wskazali odpowiedź bardzo lub raczej zadowolony/a). W dalszej kolejności badani zadowoleni są z pomocy rzeczowej (94,6%), pomocy finansowej (76,7%), najmniej zaś z pomocy w formie porad lub konsultacji (73,9%).
- Respondenci w większości zmagają się z trudną sytuacją życiową powyżej 3 lat (ogółem – 58,1%). Ponadto długotrwale trudna sytuacja życiowa najczęściej dotyczy mieszkańców miast grodzkich (65,1%), a otrzymywane przez nich świadczenia to świadczenia pieniężne – 86,2%. Największy odsetek osób długotrwale korzystających z pomocy społecznej tworzą gospodarstwa utrzymujące się z niezarobkowych źródeł (66,1%). Wyniki te wskazują jasno na uzależnienie od pomocy społecznej wśród osób długotrwale z niej korzystających i to w miastach grodzkich, które mając bardziej rozwiniętą infrastrukturę dają większe możliwości na pokonanie trudnej sytuacji życiowej. Warte podkreślenia jest, iż sytuacja ta również częściej dotyczyła badanych, których rodzice/opiekunowie/teściowie lub rodzeństwo korzystali z pomocy społecznej (ogółem – 32,9%). Występowała właśnie w miastach powyżej 60 tys. mieszkańców – 37,5% i w gospodarstwach utrzymujących się ze źródeł niezarobkowych.
- Wyniki badania wskazują, iż większość respondentów widzi potrzebę zmiany swojej aktualnej sytuacji życiowej (66,8%). Mimo to, jedynie 35,4% podejmowało w ciągu ostatnich 12 miesięcy działania zmierzające do poprawy owej sytuacji, co wskazuje bardziej na deklaracyjną postawę beneficjentów. Ponadto wyniki badania wskazują, iż osoby długotrwale korzystające z pomocy społecznej rzadziej widzą potrzebę zmiany swojej sytuacji.
- Do najczęściej podejmowanych działań zmierzających do poprawy sytuacji życiowej klientów pomocy społecznej, którzy wzięli udział w badaniu należą: poszukiwanie zatrudnienia

**“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”**

nia/poszukiwanie lepiej płatnego zatrudnienia (55,4%), podejmowanie prac dorywczych, sezonowych lub praca w domu (23,9%), udział w różnego rodzaju terapiach, spotkaniach z psychologiem (13,1%), kontynuowanie nauki, udział w kursie/szkoleniu (11,7%). W opinii większości respondentów podejmowane działania spowodowały, iż ich sytuacja życiowa pozostała bez zmian (61%).

- Z pozyskanego materiału badawczego wynika, iż 36,2% badanych korzysta z pomocy innych instytucji poza OPS i PCPR. Przeważnie są to mieszkańcy miast powyżej 60 tys. mieszkańców, rzadziej natomiast mieszkańcy wsi. Organizacje kościelne są instytucjami, z których pomocy najczęściej korzystają objęci badaniem klienci pomocy społecznej, gdyż 28,4% badanych z ich usług korzysta długotrwale, 33,9% okresowo, a 17% skorzystało jednorazowo.
- Prawie wszyscy badani (94,5%) są bardzo lub raczej zadowoleni z form pomocy oferowanych przez inne instytucje niż OPS i PCPR.
- Ci respondenci, którzy zadeklarowali, iż nie korzystają z pomocy innych niż OPS i PCPR instytucji/organizacji, jako główny powód niepodjęcia współpracy podawali brak informacji o możliwości uzyskania pomocy z innych instytucji.

OCENA INFRASTRUKTURY POMOCOWEJ

- Analiza danych zastanych wskazuje, że liczba osób zatrudnionych w jednostkach pomocy społecznej na przestrzeni ostatnich lat konsekwentnie maleje podczas, gdy liczba beneficjentów pomocy społecznej wzrasta.
- Z przeprowadzonego badania wynika, iż pod każdym względem praca instytucji pomocy społecznej oceniona została dość dobrze, gdyż nie pojawia się średnia ocena niższa niż dostateczna.
- Jeśli chodzi o ośrodki pomocy społecznej to respondenci najlepiej ocenili terminowość wykonywanych zadań (średnia 3,87, tj. ocena dobra), podejście pracowników do klienta (średnia 3,83, tj. ocena dobra) oraz kompetencje pracowników (średnia 3,81, tj. ocena dobra). Najslabiej zaś oceniony został dostęp do informacji o pomocy społecznej i instytucjach (średnia 3,51, tj. ocena dostateczna). Podobne oceny odnotowano, jeśli chodzi o współpracę z powiatowymi centrami pomocy rodzinie.
- Z pozyskanego materiału badawczego wynika, iż w zdecydowanej większości respondenci dobrze (48,6%) lub bardzo dobrze (33,9%) ocenili współpracę z innymi instytucjami pomocy społecznej poza OPS i PCPR.
- Z analizy odpowiedzi badanych wynika, iż najlepiej oceniana była jakość pomocy oferowanej przez instytucje (56,5% odpowiedzi dobrze lub bardzo dobrze), następnie były to ilość instytucji pomocowych (51,8%), różnorodność pomocy oferowanej przez instytucje (51,1%) oraz dostępność informacji o oferowanej pomocy (44,9%).
- Jako najbardziej skuteczna uznana została pomoc otrzymana z ośrodków pomocy społecznej, gdyż 63,4% wskazało odpowiedź „raczej skutecznie” lub „zdecydowanie skutecznie”. Jednocześnie jednak najwięcej osób wskazało na nieskuteczność tej instytucji (23,8%).

“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”

- Z przeprowadzonego badania wynika, iż 33,9% respondentów nie otrzymało pomocy finansowej mimo, iż o nią poprosiło, 20,4% pomocy rzeczowej, 8,8% pomocy w formie usług, 6,8% pomocy w formie porad i/lub konsultacji.

V. Wyniki panelu eksperckiego

W ramach badania „Diagnoza sytuacji życiowej odbiorców pomocy społecznej w województwie podlaskim” przeprowadzono panel ekspercki, który miał na celu uzyskanie informacji od osób pracujących w instytucjach pomocy społecznej o cechach charakterystycznych beneficjentów, przyczynach korzystania z pomocy, ich postawach względem pracowników służb pomocowych i otrzymywanej pomocy, a także motywacji do zmiany sytuacji życiowej. Wyniki badania jakościowego posłużyły w dużym stopniu do stworzenia rekomendacji, które mają za zadanie poprawę skuteczności działania instytucji pomocy społecznej, a w rezultacie poprawę sytuacji beneficjentów tej pomocy. W panelu wzięło udział 8 ekspertów, którzy swoje wypowiedzi oparli na wiedzy i doświadczeniu z pracy oraz własnych przemyśleniach i wnioskach z nich wyciągniętych.

5.1. Określenie przyczyn i czasu korzystania z pomocy społecznej

Główną przyczyną udzielenia wsparcia klientom instytucji pomocy społecznej jest ubóstwo spowodowane niskimi dochodami lub ich całkowitym brakiem. To problemy finansowe, niezależnie czy są sytuacją chwilową czy długotrwałym aspektem, prowadzą do poszukiwania wsparcia wśród instytucji pomocy społecznej. Poważnym powodem otrzymywania pomocy społecznej jest również nienabycie praw do emerytury czy renty, co prowadzi do długoletniego korzystania ze wsparcia. Inne częste przyczyny, z powodu których mieszkańcy województwa podlaskiego korzystają z pomocy społecznej według pracowników instytucji to bezrobocie, choroba, niepełnosprawność, bezdomność, wielodzietność oraz przemoc w rodzinie i uzależnienia, które często towarzyszą innym okolicznościom.

Przyczyny otrzymywania pomocy społecznej są spowodowane wieloma czynnikami. Począwszy od uwarunkowań osobowościowych powstałych z powodu np. braku wzorców u dzieci, poprzez czynniki niezależne od beneficjentów, jak trudna sytuacja na rynku pracy, a skończywszy na bezradności i swoistym uzależnieniu od pomocy społecznej, kiedy osoby nie znają innego sposobu na życie. Eksperci nazywają to zjawisko dziedziczeniem biedy lub wyuczoną bezradnością. Zgadniają się co do tego, że taka sytuacja tworzy w społeczeństwie patologie i jest trudna do przezwyciężenia.

„Z braku prawidłowych wzorców, bardzo często obserwuje się właśnie zjawisko dziedziczenia biedy pokoleniowej. Korzystała matka, babcia, a teraz się dzieci już ustawiają w kolejce do systemu pomocy społecznej. Po prostu mają taki sposób na życie, innego nie znają.”

Wielokrotnie eksperci wspominali o braku dobrych wzorców do naśladowania wśród dorosłych, którzy kreują w środowisku rodzinnym postawę bierną lub wręcz wyrachowaną, polegającą na kalkulacji dochodu gospodarstwa. Opisywane są sytuacje, kiedy rodzice preferują pozostać bezrobotni lub rezygnują z nisko płatnej pracy ponieważ pieniądze otrzymane z pomocy społecznej zapewniają im większy dochód wraz z innymi dodatkami, np. posiłkami dla dzieci, wyprawkami

**“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”**

szkolnymi itp. niż praca zarobkowa. Szczególnie jest to zauważalne wśród rodzin wielodzietnych, tj. z 3 i większą ilością dzieci.

„Ja mam przykład takiej rodziny, gdzie mąż – „przemocowiec”, przymusił małżonkę, żeby zrezygnowała z pracy, bo dzieci nie dostaną stypendium, jest ich czwórka. On przeliczył, że w tym momencie kilkanaście tysięcy w ciągu roku jest w plecy i dosłownie o tym mówi. ... przeliczenie tego i świadome działanie jest paraliżujące...”

„... a jednocześnie z powodów systemowych, szczególnie dotyczy to osób wielodzietnych, gdzie przekalkulują swoje możliwości otrzymania wsparcia z systemu pomocy społecznej, to najzwyczajniej w świecie im się nie oplaca iść do pracy, bo to wynagrodzenie, które najczęściej jest oferowane to jest właśnie najniższe...”

Szczególna sytuacja występuje w przypadku rodzin wielodzietnych, które otrzymują pomoc społeczną.

„Często właśnie małżonkowie nie mają wykształcenia. Mam rodzinę, gdzie Pani ma sześćoro dzieci i oboje są bezrobotni i Pani ma kilka tysięcy miesięcznie. Z brakiem wykształcenia, gdziekolwiek by poszła do pracy dostałaby 1100-1200 maksymalnie, przy takiej ilości osób do utrzymania, więc nie można jej zmusić do zatrudnienia i ona tej pracy na pewno nie podejmie.”

Prawdopodobieństwo korzystania z pomocy społecznej zwiększa się, gdy rodzina zamieszkuje w mniejszej miejscowości. Spowodowane jest to głównie problemami komunikacyjnymi, które utrudniają dojazd do pracy i znacznie zwiększają koszty, a także trudnością w znalezieniu opieki nad młodszymi dziećmi, gdyż rzadkością jest funkcjonowanie przedszkola czy żłobka w takich miejscowościach lub pozostawienie tam dzieci wiąże się z dodatkowymi kosztami. W związku z tym, rodziny wolą utrzymywać się z zasiłku i otrzymywać dodatki z tytułu posiadania wielu dzieci niż podjąć mniej opłacalną pracę.

Pracownicy zauważają, że te osoby, które wykształciły w sobie bierność życiową i polegają głównie na pomocy społecznej często są wykluczone i nie uczestniczą w aktywności ani zawodowej ani społecznej. Uważa się, że nie rozwijają się i nie kształcą, a wręcz unikają tego.

„Oczywiście jest ta grupa, która trzyma się kurczowo pomocy społecznej i twierdzą, że jest to ich źródło utrzymania, to jest ich praca nawet mówią. To jest patologiczne myślenie. My proponujemy im pracę, są prace społecznie użyteczne, nie chcą, te osoby nie chcą już nic robić chociaż są jeszcze w wieku produkcyjnym, może mają po pięćdziesiąt kilka lat, ale jest im wygodnie z tego zasiłku korzystać...utrzymują się z tego i nie chcą tego zmienić...”

Poza klientami, którzy pokoleniowo otrzymują zasiłki wyodrębniona została również grupa gospodarstw domowych charakteryzujących się brakiem zauważalnego materialnego ubóstwa. Posiadają one tzw. ukryty dochód, którego nie uwzględniają w oświadczeniach, uzyskiwany głównie z pracy „na czarno”.

„...około 40% to były rodziny, gdzie pracownik socjalny idzie na wywiad i stwierdza, że tam niczego nie brakuje. W domu wszystko jest to, co być powinno. Nie widać tam braków finansowych, natomiast wiemy, że tam są dochody z pracy za granicą, z wyjazdów pod Warszawę, czyli właśnie szarej strefy”.

**„Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”**

Pracownicy socjalni są szczególnie uwrażliwieni na takie przypadki i nie rzadko zdają sobie sprawę z sytuacji takich rodzin, jednak system prawny nie jest w stanie zweryfikować i odebrać zasiłków takim gospodarstwom.

„Generalnie pracownik socjalny ma doskonale zdiagnozowane swoje środowisko, swój rejon i ten przepływ informacji jest taki, że tym ludziom się wydaje, że można coś mówić, podać nieprawdę i te zdarzenia są właśnie takie nieprzyjemne, ale się zdarzają”.

Podobne sytuacje błędnego deklarowania stanu majątkowego występują w przypadku gospodarstw rolników i tzw. przeliczania gruntów rolnych. Najgorszym aspektem takich sytuacji jest jednak według pracowników to, że wszystko dzieje się zgodnie z prawem i nie mogą nic na to poradzić.

„Ja mam takie rodziny, że bieżących hektarów mają 12-14, a przeliczeniowych nawet 1... A to, że ma krów 30 czy 40 i że dostaje tysiące za to mleko, my tego nie mamy prawa wziąć do dochodu. I to jest obłąd. Naprawdę tak się dzieje”.

Większość klientów pomocy społecznej to osoby starsze i samotne oraz z wykształceniem podstawowym i zawodowym. Warto również zwrócić uwagę na sytuację samotnych kobiet z dziećmi, którym zdecydowanie trudniej przestać korzystać z pomocy, czego jednym z powodów są wysokie ceny przedszkoli. Pozostałe osoby zaliczające się do grona beneficjentów to osoby w wieku emerytalnym, które nie nabyły praw do emerytury oraz ci, którzy posiadają orzeczenie o niepełnosprawności.

Wg ekspertów osoby długotrwale i pokoleniowo korzystające z pomocy społecznej stanowią znaczną część klientów instytucji pomocowych. Należy jednak mieć na uwadze, że do pomocy społecznej trafiają również osoby, które jak najszybciej starają się zmienić swoją sytuację życiową. Stanowią one jednak znacznie mniejszy procent niż pozostałe grupy.

„Natomiast niecałe 10%, ponad 10%, to były te rodziny, które tak jak szybko wskoczyły do pomocy społecznej, bo ktoś stracił pracę, to jeszcze szybciej starały się z niej wyjść”.

Jeden z uczestników panelu ekspertów określił takie zjawisko mianem „uczciwej biedy”. Są to głównie osoby, które niechętnie korzystają z pomocy społecznej i robią to, gdy są naprawdę w bardzo trudnej sytuacji życiowej. Starają się wtedy jak najszybciej poprawić swoją sytuację zawodową, np. korzystają z aktywizacji zawodowej, przekwalifikują się i znajdują nową pracę lub w przypadku osób chorych, znajdują sposoby na lepsze gospodarowanie dostępnym dochodem.

„To są jednostki, pojedyncze rodziny, pojedyncze osoby, które mają w sobie poczucie jakiegoś honoru, godności. Im nie honor iść i wyciągnąć rękę. Dzielą te swoje niewielkie środki, które mają: w pierwszej kolejności zobowiązania, czynsz, światło. Natomiast niejednokrotnie na leki zupełnie nie zostaje, więc idą do apteki i proszą zamienniki tańszych leków. Ewentualnie proszą o to, by zapłacić w następnym miesiącu, czyli biorą na tzw. „kreskę”, bądź zupełnie rezygnują”.

„My czasami sami proponujemy, wychodzimy do nich, ale oni odmawiają, że łzami w oczach. Ja sama wiem osobiście, chcieliśmy dzieciom pomóc, w jakiś koloniach, czy książkach. Oni odmawiają, mówią, że może są jeszcze biedniejsi, a starają się właśnie podjąć pracę, podjąć wszystko, żeby zdobyć te środki samemu”.

**„Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”**

Do klientów instytucji pomocy społecznej należą również ludzie młodzi i wykształceni, którzy znaleźli się w trudnej sytuacji finansowej. Jest to grupa osób, której liczba wzrasta w ostatnich latach, jednak mają oni większe szanse na poprawę swojej sytuacji z racji lepszego wykształcenia.

„Z pewnością, ... jak pojawi się osoba ze średnim, szczególnie z wyższym wykształceniem, to jest większe prawdopodobieństwo, że urząd pracy coś tam jej zaoferuje bądź ta osoba we własnym zakresie, porusza się po rynku tak, żeby tę pracę znaleźć”.

„Im wyższe wykształcenie to osoba wyjeżdża za granicę, czyli przestaje być wtedy klientem pomocy”.

Na długość otrzymywania pomocy społecznej oprócz wykształcenia i pośrednio miejsca zamieszkania ma również wpływ wiek. Pomijając kwestię bezradności, osoby do 50 roku życia określane są przez ekspertów jako te, które są bardziej aktywne na polu zawodowym i szybciej starają się poprawić swoją sytuację finansową, która zmusiła ich do pomocy społecznej.

„Jeżeli są mężczyźni samotni, tak do 50-tego roku życia, to jeszcze sobie sami radzą, czy to pracują na umowę o pracę czy na czarno. Natomiast już po 50-tym roku życia taki człowiek praktycznie przychodzi do nas i zostaje”.

Najczęściej osoby, które chcą zmienić swoją sytuację życiową podejmują działania zmierzające do przekwalifikowania czy zdobycia dodatkowych kwalifikacji zawodowych. Ośrodki organizują w tym celu projekty systemowe, w których przeważnie biorą udział ludzie młodzi.

„To znaczy, ja tutaj powiem pozytywnie, bo jednak część osób jest zainteresowana szkoleniami, podnoszeniem własnych kwalifikacji. Nawet przychodzą, a my nie mamy miejsca już. Także bywają takie osoby, nawet sporo ... Jest problem ze znalezieniem pracy i część osób chce podnieść swoje kwalifikacje, szczególnie młodych”.

Zmotywowanie do zmiany sytuacji życiowej przeciętnego odbiorcy pomocy społecznej jest określane przez pracowników jako bardzo trudne i wymaga od nich dużej determinacji.

„Nad tą motywacją, to tylko chyba ośrodki najwięcej pracują i pracownicy socjalni, których pracę w tym zakresie niejednokrotnie określamy jako pracę syzyfową, walkę z wiatrakami”.

Bierność klientów jest dla nich powodem do braku satysfakcji z pracy, a wręcz wypalenia zawodowego, gdyż ich starania spotykają się z brakiem reakcji i motywacji do poprawy ze strony odbiorców.

„Natomiast sami beneficjenci wykazują się bierną postawą i taką obojętnością w tym zakresie, że nas to paraliżuje i zupełnie niejednokrotnie podcina skrzydła i dla nas właśnie jest to wielokrotnie powodem wypalenia zawodowego. Bo jeżeli robisz raz, drugi i to nie przynosi żadnego efektu, to człowiek sobie naprawdę zadaje pytanie, czy to jest sens, czy warto to robić?”

W ogólnej opinii ekspertów, odbiorcy pomocy społecznej w większości przejawiają postawę roszczeniową, a wręcz często wyklócają się o otrzymywaną pomoc społeczną.

**“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”**

5.2. Wskazanie najczęstszych form pomocy społecznej

Według ekspertów uczestniczących w panelu najczęstszą formą pomocy społecznej jest pomoc materialna, finansowa. Często towarzyszy jej wsparcie niematerialne, które jak zostało zauważone, również jest pewną formą pomocy finansowej, gdyż odbiorca sam nie musi wydawać swoich pieniędzy na produkty. Najczęstsze rodzaje wsparcia to dożywianie dzieci oraz zakup leków i opału czy na przykład usługi opiekuńcze, pobyt w domu pomocy społecznej i sprawienie pogrzebu.

„... To jest jakieś 600 złotych zaoszczędzone, jakby rodzic musiał zapłacić za te posiłki w szkole [czwórka dzieci na przykład]. W sumie niefinansowa, ale finansowa też”.

Eksperti zwracają uwagę na inny aspekt pomocy niematerialnej, a mianowicie obecność psychologa, prawnika, a także samego pracownika socjalnego, który pomaga rozwiązywać rodzinne problemy i służy rozmową.

„W tej chwili praca socjalna zaczyna być szeroko wachlarzową pracą. Bardzo często jest tak, że rozmowa pracownika socjalnego z rodziną bardzo dużo daje. Wspieranie jego, wspólne rozwiązywanie problemów, jest ten kontrakt socjalny. U nas niewiele osób ma zawartych, ale sama rozmowa pracownika socjalnego z rodziną, członkiem rodziny, z dzieckiem, z dorosłym, ze starszym bardzo dużo daje ... Na przykład ta praca socjalna to jest ogromna rzecz, dobra rzecz, którą wykonują pracownicy socjalni, bo czasem bez wsparcia tego pracownika, rodziny są izolowane. Czasem w bloku taka rodzina nie zna swoich sąsiadów, nawet tych najbliższych, ale zna pracownika socjalnego. Bardzo często przychodzą tylko po to, żeby porozmawiać. Ewentualnie zapraszają pracownika do siebie. Praca psychologa też jest bardzo potrzebna, tylko brak na niego pieniędzy”.

Zdarzają się osoby, które korzystają tylko z pomocy niematerialnej i jest to grono, które powiększa się na przestrzeni lat. Pomoc psychologa określana jest jako proces, więc nie jest jednorazowa. Mieszkańcy również szukają pomocy prawnika, który udziela porad głównie w sprawach rodzinnych, alimentacyjnych czy rozwodowych. Pomoc prawnika jest udzielana bez względu na dochód potrzebującego.

„... to jest bez względu na dochód, musi tylko być mieszkańcem miasta, no i przedstawić tą trudną sytuację, to jest określone ustawą”.

Eksperti zwracają uwagę, że ośrodki pomocy społecznej zmieniają dzięki temu charakter swojej pracy. Coraz częściej są postrzegane nie tylko jako miejsce otrzymywania zasiłków, lecz punkt udzielania pomocy i wsparcia w sytuacji kryzysowej.

Podejście klientów do pomocy społecznej niematerialnej jest pozytywne, gdyż w perspektywie czasowej przynosi ona więcej korzyści niż pomoc materialna. Zdarzają się bowiem sytuacje, że odbiorcy pomocy finansowej marnotrawią środki na używki i np. wymieniają węgiel na alkohol. Niektóre sytuacje wymagają wręcz od pracowników, aby towarzyszyć danej osobie w zakupie opału. Pracownikom trudno podjąć decyzję, która pomoc bardziej wpływa na poprawę sytuacji życiowej. Zwracają jednak uwagę, że w pierwszej kolejności należy zaspokoić podstawowe potrzeby człowieka, jak pożywienie, a dopiero potem należy próbować wpłynąć na motywację do zmian.

**„Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”**

„Podstawowe potrzeby muszą być zaspokojone, żeby móc cokolwiek wymagać. Natomiast wydaje mi się, przynajmniej teoretycznie, że pomoc niematerialna daje większe szanse rozwoju człowieka, bo materialna na dłuższą metę powoduje, że człowiek uzależnia się. Dostaje pieniądze za nic i bardzo łatwo się do tego przyzwyczaić, zrobić sobie właśnie z tego styl życia. Natomiast na pewno na początku potrzeba jest taka, żeby zaspokoić podstawowe potrzeby, bo jeśli ktoś nie ma dachu nad głową albo nie ma co jeść, to nie myśli o rozwoju. Natomiast na dłuższą metę, żeby w ogóle wyjść z tego kręgu, pomoc niematerialna jest ważniejsza”.

5.3. Warunki życia odbiorców pomocy społecznej

Jak wynika z wypowiedzi pracowników pomocy społecznej dochody rodzin potrzebujących są bardzo niskie, wręcz często zerowe, jednak nie zawsze jest to zgodne z deklaracjami na oświadczeniach. Zdarzają się sytuacje, kiedy beneficjenci pracują dorywczo, czego nie bierze się pod uwagę szacując wysokość zarobków, a także pracują bez umowy.

Odbiorcy pomocy społecznej głównie zamieszkują w zasobach komunalnych lub wynajmują mieszkania. Warunki w jakich funkcjonują są różne, jednak przeważnie mają zaspokojone podstawowe potrzeby dotyczące ogrzewania, ciepłej wody bieżącej, kuchni i łazienki. Eksperti twierdzą, że jest to niemożliwe, aby takie osoby kupiły własny dom, gdyż nie zostanie im udzielony kredyt, który w dzisiejszych czasach jest głównym oparciem finansowym przy dokonywaniu zakupu.

„Generalnie są to ludzie, rodziny, które mieszkają w zasobach komunalnych, bo im się należy mieszkanie. No przecież w dzisiejszej dobie, żeby mieć mieszkanie to zaciąga się kredyt i to są ogromne zobowiązania, podejmowane niejednokrotnie na całe życie. Natomiast jest to grupa społeczna, która cały czas ubiega się o mieszkania z zasobów komunalnych, im się wszystko należy, więc oni się świetnie w tym odnajdują”.

Często dochodzi jednak do sytuacji, w których beneficjenci pomocy nie szanują swoich mieszkań, jak również nie przykładają się do ich remontowania w celu poprawy swoich warunków życia. Innym aspektem są warunki mieszkaniowe osób uzależnionych od alkoholu lub narkotyków, które są bardzo trudne.

„Ale tutaj zawodzi system prawny, bo jeżeli rodzina osiąga jakieś dochody to nie powinna mieszkać w mieszkaniach z zasobów komunalnych. Bo jeżeli ktoś całe życie pracuje i czy kupi mieszkanie czy wybuduje własny dom to wkłada całe zasoby w to, a tutaj ludzie żyją na mieniu państwowym, na mieniu komunalnym, na mieniu miejskim. I jeszcze nie szanują tego”.

To, na co szczególnie zwrócili uwagę eksperci to sposób myślenia osób długotrwale otrzymujących pomoc społeczną. Unikają oni inwestowania w swoją przyszłość, chociażby poprawę warunków mieszkaniowych, lecz tylko zakupują dobra trwałego użytku, np. telewizor czy telefon komórkowy. Posiadają również charakterystyczny bierny i lekceważący tryb życia.

„Takie myślenie jest, nawet jeśli ta rodzina korzystająca z pomocy społecznej zarobi parę groszy, któryś z członków pojedzie za granicę, no to pierwszą rzeczą jaką zrobią to kupią telewizor na ścianę, potem jest wypasiona „komóra” i inne. Nie myślą o takich podstawowych rzeczach”.

**“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”**

„No niestety, te rodziny to mają taki model. Śpią nie wiadomo do której godziny, siedzą w Internecie po nocach, na czatach, na gierkach i w ogóle. Dziecko nie jest zaprowadzone do przedszkola, dziecko nie jest wyprawione do szkoły...”

Pracownicy zauważają, że z reguły lepsze warunki mieszkaniowe mają osoby starsze, które również są odbiorcami pomocy społecznej ze względu na usługi pielęgnacyjne.

Aby poprawić sytuację życiową osób długotrwale otrzymujących pomoc społeczną wymagany jest bodziec zewnętrzny oraz wiele pracy ze strony asystenta rodziny. W takich wypadkach, szczególnie nacisk kładzie się na motywację dzieci, głównie w celu ukończenia szkoły i zdobycia wykształcenia. Ilość pracy, a także jej efekty zależą oczywiście od liczby asystentów rodziny zatrudnionych w danym ośrodku, a co jest z tym związane, również pieniędzy otrzymywanych przez instytucję.

„... jeżeli się wprowadza asystentów rodziny, to rzeczywiście ten asystent popracuje dłuższy czas, to można zaobserwować jakieś tam pomalą zmiany, takie pozytywne, szczególnie wśród dzieci dorastających, z tym, że to jest intensywna praca”.

„Jeżeli jakiś bodziec właśnie zewnętrzny się pojawi to wtedy można tą zmianę zauważyć. Natomiast w nich samych, to raczej jest taki marazm i ten sam poziom. Tam się niewiele zmienia, no bo co się może zmienić jeżeli ten dochód jest na granicy tego systemu wsparcia z pomocy społecznej i innego nie ma, no to będzie tak jak jest. Cały czas z dnia na dzień, z miesiąca na miesiąc i z roku na rok”.

5.4. Charakterystyka postaw odbiorców w stosunku do służb pomocy społecznej

Już w poprzednich rozdziałach wspomniano o roszczeniowym nastawieniu klientów do pracowników pomocy społecznej. Ekspertki zauważają jednak, że nie jest to przeważająca grupa beneficjentów, jedynie specyficzna w swoim rodzaju. Należą do nich często sprawcy przemocy lub alkoholicy po przeprowadzonej terapii, którzy bywają również agresywni w stosunku do pracowników. Taką postawą charakteryzują się również niektóre osoby opuszczające zakład karny.

„[Sprawcy przemocy] tacy trudni są do uspołecznienia, do przeprowadzenia rozmowy. Oni są zamknięci. Bardzo często konfabulują, mówią to co im jest wygodne, więc to taka wyjątkowo trudna grupa.”

„Specyficzną grupą klientów są klienci właśnie opuszczający zakłady karne, więc oni przychodzą tak wyedukowani, że w tym momencie operują właśnie artykułami i z taką postawą, że im się coś tutaj należy i to już”.

Jednak zdecydowanie powszechniejszą grupą beneficjentów pomocy społecznej są osoby współpracujące z pracownikami socjalnymi. Ekspertki mówią również o dużym autorytecie wśród odbiorców i wdzięczności za pomoc.

„Zauważyłam, że nasi pracownicy socjalni jak zajeżdżają w swój teren działania to mają duży autorytet... może dlatego, że są te pieniądze, że są jakieś inne możliwości czy, że pracownik jest im w stanie coś zaproponować”.

**„Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”**

W oczach potrzebujących pracownik socjalny pełni wiele ról. Jest on osobą, która zna bardzo dobrze sytuację życiową klienta i służy mu pomocą zarówno finansową jak i psychologiczną. Zdarza się również, że pracownik wykonuje zadania bezpośrednio nie związane z jego pracą tylko po to, aby pomóc danej osobie.

„W literaturze jest bardzo wiele takich odniesień kim może być pracownik socjalny, a więc nauczycielem, lekarzem, pielęgniarką, terapeutą, opiekunem”.

Satysfakcja odbiorców pomocy społecznej wg ekspertów jest głównie zależna od wysokości i długości otrzymywanego wsparcia pieniężnego. Im wyższy zasiłek dostają tym są bardziej zadowoleni z pomocy.

„Pieniądże to jest jednak ten główny czynnik, który wpływa na poziom zadowolenia, satysfakcji. Natomiast wystarczy, że raz nie dostanie to dopiero wtedy gromy się sypią”.

Zdarza się również, że beneficjenci, którzy są niezadowoleni z usług składają skargi. Część z nich jest jednak spowodowana potrzebą większej uwagi ze strony pracownika socjalnego, rozmowy i rozwiązania problemu. Często skargi dotyczą także przepisów prawnych i tego, co osoby uważają za niesprawiedliwe.

„Akurat ja pracuję w takim miejscu, gdzie przychodzą klienci czasami na jakieś skargi, ale najczęściej to daje się rozmawiać z tym klientem i okazuje się, że to nie jest skarga, tylko potrzeba poświęcenia więcej czasu temu środowisku. Wskazać jeszcze inne możliwości, czyli duże obciążenie pracownika”.

Eksperci często zaznaczają, że to pracownicy służb społecznych są osobami, na które spada największa odpowiedzialność za czyny, które nie są zależne od nich. Przykładem są zmiany prawne dotyczące klientów pomocy, które wprowadza rząd. Pracownicy w tej sytuacji, mając bezpośredni kontakt z potrzebującymi, odbierają najczęściej negatywnych reakcji.

„Pracownik jest workiem treningowym, na którego pierwsze ciosy spadają. To, co było przed zmianą przepisów dotyczących opieki nad osobami niepełnosprawnymi, to my pierwsi zbieraliśmy baty i cęgi”.

5.5. Korzystanie z innych form pomocy społecznej

Gospodarstwa domowe korzystają również z innych form pomocy społecznej, głównie organizacji pozarządowych lub kościelnych. Należą do nich również Kluby Integracji Społecznej oraz Centra Integracji Społecznej, których głównym zadaniem jest łagodzenie skutków wykluczenia społecznego, reintegracja społeczna, w tym zapobieganie skutkom izolacji zawodowej.

Instytucje czy organizacje zapewniające integrację społeczną głównie występują jednak w dużych miastach, gdyż jak wspominają pracownicy musi istnieć rynek zbytu na ich produkty, a także pieniądze, które trzeba w nie zainwestować. Ich rola polega głównie na aktywizacji zawodowej potrzebujących, lecz również zapewniają, np. zajęcia motywacyjne, radzenia sobie ze stresem czy autoprezentacji.

**„Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”**

„U nas działają organizacje pozarządowe Caritas i Ku dobrej nadziei i one tam aktywizują te osoby i potem bodajże płatne staże są. To chodzi między innymi o znalezienie dla nich pracy, zaktywizowanie ich w takich zawodach, które mają powodzenie na rynku pracy i oni otrzymują te świadczenia właśnie aktywizacyjne u siebie. Wiem, że wiele osób bezdomnych z tego korzysta”.

Istotną kwestią jest prowadzenie KIS-u czy CIS-u przez wiarygodną instytucję oraz dobra współpraca z nimi. Pracownicy uważają, że instytucje te prowadzą bardzo pozytywną i przydatną działalność oraz chwalą sobie współpracę z nimi.

„To znaczy u nas to pracownicy bardzo sobie chwalą współpracę. I CIS i KIS co mogą to na pewno tutaj robią. Wspierają pracowników. Pracownicy uczestniczą w tym procesie rekrutacyjnym”.

Na terenie powiatów i gmin występują również inne instytucje pomocy prowadzone przez organizacje pozarządowe. Ich ilość jest określona jako niewystarczająca, gdyż głównie występują one w większych miejscowościach. Przykładami takich instytucji są Caritas, Towarzystwo Przyjaciół Dzieci, a także Powiatowy Ośrodek Wsparcia dla Osób z Zaburzeniami Psychicznymi, świetlice terapeutyczne, warsztaty terapii zajęciowej, Środowiskowy Dom Samopomocy.

5.6. Ocena infrastruktury pomocowej na terenie gminy/ powiatu

Istnieje wiele dostępnych źródeł i kanałów informacji pozwalających dowiedzieć się gdzie i jaką można uzyskać pomoc społeczną. Za podstawowe uznaje się prasę, telewizję, Internet i ulotki, jednak najbardziej skuteczne to wiadomości w samym ośrodkach pomocy społecznej, w szkołach, na Policji. Za niezwykle popularne źródło informacji uznaje się również przekaz ustny, na przykład w postaci sąsiadów, znajomych, rodziny. Zadaniem pracowników jest także zbieranie zgłoszeń o osobach potrzebujących, zarówno podczas wywiadów środowiskowych jak i z Policji, ośrodków zdrowia, szkół, czy chociażby sąsiadów.

Eksperti oceniają zasobność instytucji mających na celu pomoc osobom potrzebującym w swoim regionie różnie. Podczas, gdy istnieje wystarczająca ilość organizacji pozarządowych świadczących wsparcie w większych miastach, tak dużo gorzej przedstawia się obraz pomocy niematerialnej, np. terapeutycznej, psychologicznej w mniejszych miejscowościach i na wsi.

„Ta pomoc ogranicza się tylko do pomocy OPS, a jednak tutaj potrzebna jest i pomoc psychologiczna, terapeutyczna, choćby dla osób uzależnionych, które potrzebują tych instytucji, CIS-ów, klubów, ośrodka interwencji kryzysowej, poradnictwa. Do nas trafiają, np. rozwodzą się i my nie jesteśmy im w stanie pomóc”.

Pracownicy kolejny raz zauważają, że instytucje, w których pracują nie służą tylko do udzielania wsparcia finansowego, lecz doświadczają oni często w swojej pracy problemów rodzinnych, psychologicznych, prawniczych, które towarzyszą finansowym. Ich rola zawodowa polega na kom-

**“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”**

pleksowej pomocy danej osobie, co często jest utrudnione ze względu na braki kadrowe specjalistów.

„Tak. Tego nam brakuje. Ci ludzie przychodzą do ośrodka pomocy, my nie jesteśmy w stanie pomóc tysiącom ludzi. My jesteśmy wypaleni w tej chwili dlatego, że ludzie to są problemy, a ludzi mamy tysiące. Jak przychodzą po świadczenia rodzinne, to i wychodzi wiele innych problemów, a to dziecko ma niepełnosprawne, a to jeszcze coś. ... brakuje nam specjalistów, terapeutów, instytucji specjalistycznych”.

Jako główne przyczyny takiego stanu rzeczy wskazywane są braki finansowe oraz obciążenie samorządów zbyt dużą ilością zadań, którym nie są w stanie sprostać.

Ekspertcy uważają, że do pewnego stopnia usługi specjalistów i poradni powinny być zapewnione obligatoryjnie, niezależnie od dochodów gmin. Dostrzegają, że taka sytuacja dotyczy również innych instytucji, np. szkół, w których brakuje pedagoga. Braki kadrowe specjalistów czy finansowe mają swoje tragiczne konsekwencje, którymi wielokrotnie obciążani są pracownicy ośrodków pomocy społecznej. Sami często zauważają, że beneficjenci straszą ich podaniem sprawy do wiadomości mediów. Ubolewają nad tym, że niejednokrotnie w mediach pracownik socjalny przedstawiany jest jako urzędnik, który stara się zabrać dzieci i zaszkodzić rodzinie.

„... pracownik socjalny powinien być zawsze, przynajmniej teoretycznie, postrzegany jako osoba, która wspiera i pomaga.”.

Aby jak najlepiej pomóc beneficjentom pomocy społecznej, a także uniknąć sytuacji zagrażających życiu czy zdrowiu pracownicy ośrodków współpracują z wieloma instytucjami. Należą do nich głównie Policja, organizacje pozarządowe, fundacje, stowarzyszenia, a także urzędy pracy, ośrodki zdrowia i pielęgniarki środowiskowe.

Współpraca z urzędem pracy jest w tej chwili obowiązkowa i regulują ją przepisy prawne. Oceniana jest jako bardzo przydatna i chwalona przez współpracowników. Wspólny system informatyczny pozwala na wgląd do najważniejszych informacji o potrzebujących, co daje większe szanse na poprawę sytuacji życiowej, głównie pod względem zawodowym. Współpracę z innymi organizacjami również reguluje prawo. Ośrodki pomocy społecznej w dużym zakresie współpracują również z Policją

„Przepisy prawne zmieniają się w taki sposób, że nakładają wręcz obowiązek współpracy z organizacjami pozarządowymi. Tam gdzie one są, także nie da się inaczej”.

„System informatyczny tak został dostosowany, że mamy wgląd w system rejestrowy urzędów pracy i nawzajem”.

**“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”**

Podsumowanie badania jakościowego

PRZYCZYNY I CZAS KORZYSTANIA Z POMOCY SPOŁECZNEJ

- Wg ekspertów główną przyczyną udzielenia wsparcia klientom instytucji pomocy społecznej jest ubóstwo spowodowane niskimi dochodami lub ich całkowitym brakiem. Inne częste przyczyny udzielania pomocy społecznej to bezrobocie, choroba, niepełnosprawność, bezdomność, wielodzietność oraz przemoc w rodzinie i uzależnienia, które często towarzyszą innym okolicznościom. Potwierdza to wyniki badania ilościowego.
- Jako czynniki utrudniające zmianę trudnej sytuacji życiowej eksperci wskazali samotne rodzicielstwo (duże opłaty za przedszkole, brak przedszkoli na wsi), wiek, brak pozytywnych wzorców do naśladowania, miejsce zamieszkania (problemy komunikacyjne).
- Większość klientów pomocy społecznej to osoby starsze i samotne oraz z wykształceniem podstawowym i zawodowym. Do klientów instytucji pomocy społecznej należą również ludzie młodzi i wykształceni, którzy znaleźli się w trudnej sytuacji finansowej. Jest to grupa osób, której liczba wzrasta w ostatnich latach, jednak mają oni większe szanse na poprawę swojej sytuacji z racji lepszego wykształcenia.
- Najczęściej osoby, które chcą zmienić swoją sytuację życiową podejmują działania zmierzające do przekwalifikowania czy zdobycia dodatkowych kwalifikacji zawodowych. Ośrodki organizują w tym celu projekty systemowe, w których przeważnie biorą udział ludzie młodzi.

NAJCZĘSTSZE FORMY POMOCY SPOŁECZNEJ

- Wg ekspertów najczęstszą formą pomocy społecznej jest pomoc materialna, finansowa. Często towarzyszy jej wsparcie niematerialne, które jak zostało zauważone, również jest jednak pewną formą pomocy finansowej (posiłek, ubranie).
- Podkreślane jest znaczenie pomocy niematerialnej w postaci pomocy psychologa, prawnika, a także samego pracownika socjalnego w rozwiązywaniu problemów rodzinnych. Pomoc ta w perspektywie czasowej przynosi więcej korzyści niż pomoc materialna.

WARUNKI ŻYCIA ODBIORCÓW POMOCY SPOŁECZNEJ

- Jak wynika z wypowiedzi pracowników pomocy społecznej dochody rodzin potrzebujących są bardzo niskie, wręcz często zerowe, jednak nie zawsze jest to zgodne z deklaracjami na oświadczeniach. Zdarzają się sytuacje, kiedy beneficjenci pracują dorywczo, czego nie bierze się pod uwagę szacując wysokość zarobków, a także pracują bez umowy.
- Odbiorcy pomocy społecznej głównie zamieszkują w zasobach komunalnych lub wynajmują mieszkania. Warunki w jakich funkcjonują są różne, jednak przeważnie mają zaspokojone podstawowe potrzeby dotyczące ogrzewania, ciepłej wody bieżącej, kuchni i łazienki oraz dobra codziennego użytku.

**“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”**

- Eksperti szczególnie zwrócili uwagę na sposób myślenia osób długotrwale otrzymujących pomoc społeczną. Unikają oni inwestowania w swoją przyszłość, chociażby poprawę warunków mieszkaniowych, zakupują natomiast dobra trwałego użytku, np. telewizor czy telefon komórkowy.

POSTAWY ODBIORCÓW W STOSUNKU DO SŁUŻB POMOCY SPOŁECZNEJ

- W opinii ekspertów część odbiorców pomocy społecznej przejawia postawę roszczeniową, a wręcz często wyklócają się o otrzymywaną pomoc społeczną. Nie jest to przeważająca grupa beneficjentów, jedynie specyficzna w swoim rodzaju. Należą do nich często osoby stosujące przemoc lub uzależnione od alkoholu, po przebytej terapii.
- Powszechniejszą grupą beneficjentów pomocy społecznej są osoby współpracujące z pracownikami socjalnymi. Eksperti mówią również o dużym autorytecie wśród odbiorców i wdzięczności za pomoc.
- Bierność klientów jest dla pracowników powodem do braku satysfakcji z pracy, a wręcz wypalenia zawodowego, gdyż ich starania spotykają się z brakiem reakcji i motywacji do poprawy ze strony odbiorców.
- W oczach potrzebujących pracownik socjalny pełni wiele ról. Jest on osobą, która zna bardzo dobrze sytuację życiową klienta i służy mu pomocą zarówno finansową jak i psychologiczną. Zdarza się również, że pracownik wykonuje zadania bezpośrednio niezwiązane z jego pracą tylko po to, aby pomóc danej osobie.
- Wg ekspertów satysfakcja odbiorców pomocy społecznej jest głównie zależna od wysokości i długości otrzymywanego wsparcia pieniężnego. Im wyższy zasiłek dostają tym są bardziej zadowoleni z pomocy.

INNE FORMY POMOCY SPOŁECZNEJ

- Gospodarstwa domowe korzystają również z innych form pomocy społecznej, głównie organizacji pozarządowych lub kościelnych. Należą do nich również Kluby Integracji Społecznej oraz Centra Integracji Społecznej.
- Instytucje czy organizacje zapewniające integrację społeczną głównie występują jednak w dużych miastach, gdyż jak wspominają pracownicy musi istnieć rynek zbytu na ich produkty, a także pieniądze, które trzeba w nie zainwestować. Ich rola polega głównie na aktywizacji zawodowej potrzebujących, lecz również zapewniają, np. zajęcia motywacyjne, radzenia sobie ze stresem czy autoprezentacji.
- Istotną kwestią jest prowadzenie KIS-u czy CIS-u przez wiarygodną instytucję oraz dobra współpraca z nimi. Pracownicy uważają, że instytucje te prowadzą bardzo pozytywną i przydatną działalność oraz chwalą sobie współpracę z nimi.
- Na terenie powiatów i gmin występują również inne instytucje pomocy prowadzone przez organizacje pozarządowe. Ich ilość jest określona jako niewystarczająca, gdyż głównie występują one w większych miejscowościach.

“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”

OCENA INFRASTRUKTURY POMOCOWEJ NA TERENIE GMINY/ POWIATU

- Eksperti oceniają zasobność instytucji mających na celu pomoc osobom potrzebującym w swoim regionie różnie. Podczas, gdy istnieje wystarczająca ilość organizacji pozarządowych w większych miastach, tak dużo gorzej przedstawia się sytuacja w mniejszych miejscowościach.
- Główną winą za taki stan rzeczy obarczany jest system i braki finansowe. Samorządy są zbyt obciążone zadaniami, którym nie są w stanie sprostać, głównie ze względu na brak pieniędzy.
- Instytucje pomocowe (OPS i PCPR-y) preferują interdyscyplinarne podejście do rozwiązywania problemów społecznych. Pracownicy ośrodków współpracują z wieloma instytucjami. Należą do nich głównie Policja, organizacje pozarządowe, fundacje, stowarzyszenia, a także urzędy pracy i ośrodki zdrowia.

“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”

VI. Rekomendacje

Na podstawie przeprowadzonych badań zostały opracowane rekomendacje mające na celu usprawnienie działań instytucji pomocy społecznej zmierzających do poprawy trudnej sytuacji życiowej odbiorców pomocy społecznej.

Lp.	Obszar problemowy	Rekomendacja	Sposób wdrożenia
1.	Sytuacja społeczno-gospodarcza rodzin w woj. podlaskim	Budowanie lokalnej polityki zapobiegania wykluczeniu społecznemu (diagnoza potrzeb, zasobów, kierunki działań, priorytety, koordynacja podejmowanych interdyscyplinarnie działań). Opracowywanie strategicznej diagnozy mającej na celu zobrazowanie potencjału społeczno-ekonomicznego regionu, identyfikację głównych filarów rozwojowych oraz problemów społecznych, ukierunkowującą działania samorządu w dłuższej perspektywie czasowej na zapobieganie i przeciwdziałanie negatywnym zjawiskom społecznym.	- opracowywanie adekwatnych dokumentów strategicznych gmin/powiatów; - strategiczne zarządzanie jednostkami organizacyjnymi pomocy społecznej ze szczególnym uwzględnieniem diagnozy opartej na ocenie zasobów pomocy społecznej jako bazy dla działalności profilaktycznej i współdziałania lokalnych instytucji; - zapewnienie współpracy i koordynacji działań instytucji i organizacji istotnych dla zaspokajania potrzeb członków społeczności lokalnej;
2.	Ubóstwo i bezrobocie jako główne przyczyny korzystania z pomocy społecznej	Promocja integracji społecznej. Promocja i wsparcie rozwoju sektora ekonomii społecznej w środowiskach lokalnych zagrożonych bezrobociem i ubóstwem. Wdrażanie wszechstronnych strategii pomocy obejmujących zindywidualizowane wsparcie nakierowane na grupy szczególnie zagrożone i długotrwale korzystające z pomocy.	- rozwój i upowszechnianie aktywnej integracji; - stosowanie przez Ośrodki Pomocy Społecznej instrumentów integracji i aktywizacji społecznej (Programy Aktywności Lokalnej, Centra Aktywności Lokalnej); - promocja i upowszechnienie działalności Centrów Integracji Społecznej i Klubów Integracji Społecznej;
3.	Długotrwale korzystanie z pomocy społecznej (uzależnienie od systemu pomocy społecznej)	Wzmacnianie aktywności i samodzielności życiowej odbiorców pomocy społecznej, w celu doprowadzenia do uniezależnienia się beneficjentów od systemu pomocy społecznej.	- promocja wolontariatu i „streetworkingu” jako form aktywizujących osoby zagrożone wykluczeniem społecznym.
4.	Warunki życia klientów pomocy społecznej (w tym sytuacja mieszkaniowa, edukacyjna, materialna)	Rozwój metod pracy socjalnej z odbiorcami pomocy społecznej ukierunkowanych na motywację do zmiany. Praca socjalna w oparciu o programy, na rzecz rozwiązywania stwierdzonych problemów i potrzeb określonej grupy społecznej.	- szkolenie pracowników socjalnych w zakresie nowatorskich metod pracy z klientem i oddziaływań wzmacniających ich efektywne zaangażowanie i wprowadzanie w życie zmian umożliwiających wyjście z trudnej sytuacji życiowej - wdrażanie poprzez pracę asystenta rodziny pozytyw-

“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”

			nych wzorów do naśladowania wśród dzieci,
5.	Szczególnie trudna sytuacja zawodowa odbiorców pomocy społecznej	Doskonalenie współpracy pomiędzy instytucjami pomocy społecznej a publicznymi służbami zatrudnienia, sprzężenie działań pomocy społecznej z działaniami Powiatowych Urzędów Pracy. Rozszerzenie zakresu współpracy interdyscyplinarnej na rzecz aktywizacji osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym. Zwiększenie skuteczności działań na rzecz reintegracji społecznej i zawodowej. Promowanie aktywności i przedsiębiorczości społecznej (Spółdzielnie Socjalne).	- upowszechnianie i rozwój form aktywizacji zawodowej osób długotrwale bezrobotnych; - realizacja kontraktów socjalnych, programów aktywności lokalnej oraz programów integracji społecznej i zawodowej osób niepełnosprawnych; - wsparcie rozwoju Spółdzielni Socjalnych (powrót na rynek pracy przez Spółdzielnie Socjalne); - projekty aktywizujące osoby biernie zawodowo; - uzależnienie uzyskiwanej pomocy od aktywności własnej beneficjentów (szczególnie ludzi młodych).
6.	Formy pomocy z OPS i PCPR – infrastruktura pomocowa	Rozwój niematerialnych form pomocy społecznej i asystentury rodzinnej. Programy reintegracji zawodowej i społecznej. Edukacja społeczna i zawodowa. Realizacja programów socjalno-educacyjnych.	- wzbogacanie form wsparcia rodziny z wieloma problemami asystą rodzinną, - działania upowszechniające instrumenty pracy socjalnej, - kształtowanie umiejętności pozwalających na pełnienie przez odbiorców pomocy społecznej ról społecznych, umiejętności racjonalnego gospodarowania posiadanymi środkami pieniężnymi
7.	Postawy klientów w stosunku do służb społecznych	Promowanie pozytywnych działań pomocy społecznej i wizerunku służb pomocowych. Zapobieganie wypaleniu zawodowemu pracowników pomocy społecznej.	- reportaże i dokumenty o pozytywnym wpływie pracowników społecznych na poprawę sytuacji osób potrzebujących; - szkolenia, superwizje zapobiegające wypaleniu zawodowemu;
8.	Stan infrastruktury pomocowej na terenie gminy/powiatu	Zwiększenie dostępności bezpłatnej pomocy specjalistycznej (poradnictwo prawne, pomoc psychologiczna), szczególnie w mniejszych miejscowościach i na wsi. Rozpowszechnienie informacji na temat pomocy oferowanej przez inne instytucje/organizacje - poza OPS i PCPR oraz dostępnych form pomocy (psychologicznej, terapeutycznej).	- zatrudnianie specjalistów w ramach działań programowych; - tworzenie punktów konsultacyjnych o zasięgu międzygminnym; - upowszechnianie publikacji i informatorów, strony www.

Zródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań

**“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”**

Aneks

SPIS TABEL I WYKRESÓW

Tabela 1. Struktura próby – powiaty oraz klasa miejscowości - miasto/wieś.....	12
Tabela 2. Świadczenia emerytalne i rentowe (miesięczne brutto w złotych) w 2013 roku.....	17
Tabela 3. Czas poszukiwania pracy w miesiącach.....	18
Tabela 4. Rzeczywista liczba osób i rodzin objętych pomocą społeczną w 2013 roku – świadczenia pieniężne i niepieniężne.....	21
Tabela 5. Rzeczywista liczba wybranych świadczeń udzielonych w 2013 roku według powiatów (zadania własne gminy).....	23
Tabela 6. Przyczyny otrzymywania pomocy społecznej w 2013 roku.....	25
Tabela 7. Odsetek osób otrzymujących pomoc społeczną w 2013 roku według przyczyn i powiatów.....	26
Tabela 8. Kwoty świadczeń pomocy społecznej (w tysiącach złotych) – zasiłki pieniężne i niepieniężne z 2013 roku.....	28
Tabela 9. Kwoty świadczeń pomocy społecznej (w tysiącach złotych) – zasiłki pieniężne w 2013 roku.....	28
Tabela 10. Świadczenia udzielone w 2013 roku według powiatów (zadania własne gminy).....	29
Tabela 11. Powiat zamieszkania objętych badaniem klientów pomocy społecznej.....	35
Tabela 12. Główne przyczyny korzystania z pomocy społecznej.....	57
Tabela 13. Główne przyczyny korzystania z pomocy społecznej wg głównego źródła dochodu.....	58
Tabela 14. Rodzaje świadczeń niepieniężnych, z jakich korzystają respondenci.....	68
Tabela 15. Ocena poszczególnych aspektów funkcjonowania instytucji oferujących pomoc społeczną pod względem powiatu (łącznie % ocen „dobrze” i „bardzo dobrze”).....	83
Wykres 1. Stopa bezrobocia według Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności (w %).....	15
Wykres 2. Przeciętne zatrudnienie w sektorze przedsiębiorstw w 2013 roku.....	16
Wykres 3. Przeciętne wynagrodzenie w sektorze przedsiębiorstw w 2013 roku (w złotych).....	17
Wykres 4. Odsetek odbiorców pomocy społecznej w 2013 roku według powiatów.....	20
Wykres 5. Odsetek osób, którym przyznano świadczenia pieniężne i niepieniężne – niezależnie od formy, rodzaju, liczby i źródła finansowania (zadania własne gminy i zlecone).....	22
Wykres 6. Wskaźnik osób korzystających z pomocy społecznej na 10 tys. ludności w latach 2010 - 2013.....	24
Wykres 7. Kwota świadczeń pomocy społecznej (w tysiącach złotych).....	27
Wykres 8. Kwoty świadczeń udzielonych w 2013 roku według powiatów (zadania własne gminy).....	30
Wykres 9. Zatrudnienie w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej (liczba osób).....	31
Wykres 10. Zatrudnienie w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej w roku 2013 według powiatów..	33
Wykres 11. Klasa miejscowości zamieszkania objętych badaniem klientów pomocy społecznej.....	34
Wykres 12. Typ objętych badaniem gospodarstw domowych.....	35
Wykres 13. Płeć respondentów.....	36
Wykres 14. Wykształcenie respondentów.....	36
Wykres 15. Główne źródło dochodu badanych.....	37
Wykres 16. Dochód w gospodarstwie domowym.....	38
Wykres 17. Dochód na osobę w badanych gospodarstwach.....	38
Wykres 18. Dochód na osobę a klasa miejscowości zamieszkania.....	39
Wykres 19. Dochód na osobę a główne źródło utrzymania.....	40

“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”

Wykres 20. Dochód na osobę a powiat zamieszkania.....	41
Wykres 21. Zdolność do zaspokojenia podstawowych potrzeb w gospodarstwie a klasa miejscowości zamieszkania	42
Wykres 22. Zdolność do zaspokojenia podstawowych potrzeb w gospodarstwie a powiat zamieszkania	43
Wykres 23. Zdolność do zaspokojenia podstawowych potrzeb w gospodarstwie a liczebność gospodarstwa	44
Wykres 24. Zdolność do zaspokojenia podstawowych potrzeb w gospodarstwach z dziećmi do 18 roku życia..	44
Wykres 25. Zaleganie z różnego rodzaju opłatami	45
Wykres 26. Stan zaspokojenia następujących potrzeb w gospodarstwach:	46
Wykres 27. Zmiana sytuacji dochodowej gospodarstwa w ciągu ostatnich dwóch lat a klasa miejscowości zamieszkania	46
Wykres 28. Powierzchnia użytkowa badanych gospodarstw domowych w m ²	47
Wykres 29. Liczba pokoi w badanych gospodarstwach domowych (łącznie z kuchnią i łazienką).....	47
Wykres 30. Rodzaj zamieszkiwanego domu/ mieszkania.....	48
Wykres 31. Prawo użytkowania lokalu.....	48
Wykres 32. Stan posiadania różnego rodzaju dóbr	50
Wykres 33. Stan wyposażenia w różnego rodzaju instalacje	51
Wykres 34. Ocena warunków mieszkaniowych.....	52
Wykres 35. Status respondentów na rynku pracy	52
Wykres 36. Sposoby poszukiwania pracy przez respondentów	53
Wykres 37. Staż pracy respondentów według klasy miejscowości zamieszkania	54
Wykres 38. Posiadanie dodatkowych umiejętności przydatnych w karierze zawodowej a klasa miejscowości zamieszkania	55
Wykres 39. Plany odnośnie podniesienia kwalifikacji zawodowych a klasa miejscowości zamieszkania	56
Wykres 40. Ocena wpływu podniesienia kwalifikacji na poprawę sytuacji na rynku pracy.....	56
Wykres 41. Czy w trakcie korzystania z pomocy społecznej zmieniły się główne przyczyny jej otrzymywania?59	
Wykres 42. Korzystanie z pomocy społecznej przez rodziców/ teściów/ opiekunów lub rodzeństwo a klasa miejscowości zamieszkania	59
Wykres 43. Główne powody korzystania z pomocy społecznej przez rodziców/teściów/ opiekunów lub rodzeństwo	60
Wykres 44. Korzystanie z form pomocy oferowanych przez OPS lub PCPR	61
Wykres 45. Korzystanie ze świadczeń pieniężnych z pomocy społecznej a klasa miejscowości zamieszkania... 61	
Wykres 46. Korzystanie ze świadczeń pieniężnych z pomocy społecznej a liczebność gospodarstwa	62
Wykres 47. Korzystanie ze świadczeń pieniężnych z pomocy społecznej a powiat zamieszkania.....	62
Wykres 48. Korzystanie ze świadczeń pieniężnych w gospodarstwie domowym z dziećmi do 18 r.ż.....	63
Wykres 49. Rodzaje świadczeń pieniężnych, z których korzystali respondenci a klasa miejscowości zamieszkania 63	
Wykres 50. Rodzaje świadczeń pieniężnych, z których korzystali respondenci a powiat zamieszkania	65
Wykres 51. Korzystanie ze świadczeń niepieniężnych wg powiatu zamieszkania	66
Wykres 52. Korzystanie ze świadczeń niepieniężnych wg klasy miejscowości zamieszkania.....	66
Wykres 53. Korzystanie ze świadczeń niepieniężnych wg typu gospodarstwa domowego.....	67
Wykres 54. Korzystanie ze świadczeń niepieniężnych wg głównego źródła dochodu.....	67
Wykres 55. Znaczenie otrzymywanej pomocy społecznej.....	69
Wykres 56. Znaczenie pomocy finansowej wg typu gospodarstwa domowego	69
Wykres 57. Zadowolenie z pomocy społecznej	70
Wykres 58. Ocena użyteczności poszczególnych form pomocy społecznej dla przezwyciężenia trudnej sytuacji życiowej odbiorców pomocy społecznej – średnia	71
Wykres 59. Czas trwania trudnej sytuacji życiowej a klasa miejscowości zamieszkania	72
Wykres 60. Czas korzystania z pomocy społecznej a rodzaj otrzymywanych świadczeń	73

**“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”**

Wykres 61. Odsetek gospodarstw długotrwale korzystających z pomocy społecznej według głównego źródła dochodu	73
Wykres 62. Odsetek gospodarstw długotrwale korzystających z pomocy społecznej według klasy miejscowości zamieszkania	74
Wykres 63. Odsetek gospodarstw długotrwale korzystających z pomocy społecznej według powiatów zamieszkania	74
Wykres 64. Dostrzeganie potrzeby zmiany swojej sytuacji życiowej.....	75
Wykres 65. Dostrzeganie potrzeby zmiany swojej sytuacji życiowej wg okresu korzystania z pomocy społecznej.....	75
Wykres 66. Podejmowanie działań zmierzających do poprawy sytuacji życiowej w ciągu ostatnich 12 miesięcy.....	76
Wykres 67. Podejmowanie działań zmierzających do poprawy sytuacji życiowej w ciągu ostatnich 12 miesięcy.....	76
Wykres 68. Podejmowanie działań zmierzających do poprawy sytuacji życiowej.....	77
Wykres 69. Wpływ podejmowanych działań na sytuację życiową	78
Wykres 70. Korzystanie z innych form pomocy niż oferowanych przez OPS i PCPR.....	78
Wykres 71. Korzystanie z innych form pomocy niż oferowanych przez OPS i PCPR wg czasu korzystania z pomocy społecznej.....	79
Wykres 72. Okres korzystania z innych form pomocy niż oferowanych przez OPS i PCPR	79
Wykres 73. Stopień zadowolenia z innych form pomocy niż oferowanych przez OPS i PCPR.....	80
Wykres 74. Powody, dla których respondenci nie korzystają z innych form pomocy niż oferowanych przez OPS i PCPR	80
Wykres 75. Średnia ocen współpracy respondentów z OPS i PCPR	81
Wykres 76. Ocena współpracy z innymi instytucjami/organizacjami niż OPS i PCPR.....	82
Wykres 77. Ocena poszczególnych aspektów funkcjonowania instytucji oferujących pomoc społeczną	83
Wykres 78. Opinie respondentów odnośnie skuteczności działań instytucji pomocowych	84
Wykres 79. Czy Pana/i gospodarstwo domowe potrzebuje pomocy zewnętrznej, a nie otrzymało jej pomimo zgłoszenia do instytucji pomocowej?	85

**“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”**

KWESTIONARIUSZ WYWIADU Z ODBIORCAMI POMOCY SPOŁECZNEJ

Numer ankietera (zgodny z kartą kontrolną ankietera)

Dzień dobry!

Nazywam się.....[imię i nazwisko ankietera]. Jestem ankieterem firmy General Projekt Sp. z o. o. z siedzibą w Olsztynie. Na zlecenie Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Białymstoku realizujemy badanie, w ramach projektu systemowego „Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy -szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”, współfinansowane z Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, którego celem jest diagnoza sytuacji życiowej odbiorców pomocy społecznej w województwie podlaskim.

Ankieta jest anonimowa, a wszystkie zebrane informacje zostaną wykorzystane wyłącznie na potrzeby wewnętrznej analizy w ramach badania i stworzenia opracowań zbiorczych. Wywiad zostanie przeprowadzony zgodnie z Ustawą o Ochronie Danych Osobowych oraz normami etycznymi obowiązującymi z badaniach opinii.

Serdecznie dziękujemy za pomoc i udział w badaniu!

Zespół badawczy General Projekt Sp. z o.o.

CHARAKTERYSTYKA RESPONDENTA

1. Miejscowość zamieszkania:

2. Gmina:

3. Powiat:

1.	powiat augustowski
2.	powiat białostocki
3.	powiat bielski
4.	powiat grajewski
5.	powiat hajnowski
6.	powiat kolneński
7.	powiat łomżyński
8.	powiat m. Białystok
9.	powiat m. Łomża
10.	powiat m. Suwałki
11.	powiat moniecki
12.	powiat sejneński
13.	powiat siemiatycki
14.	powiat sokólski
15.	powiat suwalski
16.	powiat wysokomazowiecki
17.	powiat zambrowski

4. Klasa miejscowości zamieszkania:

1.	wieś
2.	miasto do 60 tys. mieszkańców
3.	miasto powyżej 60 tys. mieszkańców

“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”

5. Typ gospodarstwa domowego respondenta:

*Przez **gospodarstwo domowe** rozumie się zespół osób spokrewnionych lub niespokrewnionych, mieszkających razem i wspólnie utrzymujących się. Jeżeli któraś z osób mieszkających razem utrzymuje się oddzielnie, osoba ta tworzy oddzielne jednoosobowe gospodarstwo domowe.*

1.	Gospodarstwo jednoosobowe	
2.	Gospodarstwo wieloosobowe, w tym:	
	2.1.	Gospodarstwo niewielodzietne (tj. 1-2 dzieci)
	2.2.	Gospodarstwo wielodzietne (tj. 3 i więcej dzieci)

6. Proszę podać liczbę członków gospodarstwa domowego wraz z wiekiem danej osoby:

Ankieter: proszę wpisać stopień pokrewieństwa danej osoby z respondentem (np. żona, syn, córka, konkubent/ka itp.) oraz wiek danej osoby

l.p.	stopień pokrewieństwa	wiek osoby
1.	respondent/ka	
2.		
3.		
4.		
5.		
6.		
7.		
8.		
9.		
10.		

7. Płeć respondenta:

Ankieter: proszę zaznaczyć odpowiedź bez pytania respondenta

1.	kobieta
2.	mężczyzna

8. Wykształcenie respondenta:

1.	podstawowe
2.	gimnazjalne
3.	zasadnicze zawodowe
4.	średnie
5.	wyższe licencjackie
6.	wyższe magisterskie

KORZYSTANIE Z POMOCY SPOŁECZNEJ

9. Czy Pana/i gospodarstwo domowe korzystało w 2013 i/lub 2014 roku z pieniężnych i/lub niepieniężnych form pomocy oferowanych przez Ośrodek Pomocy Społecznej (OPS) lub Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie (PCPR)?

Ankieter: proszę wstawić „X” przy każdym rodzaju pomocy w zależności od jej otrzymywania (odpowiedź ‘tak’ lub ‘nie’);

		tak	nie
1.	świadczenia pieniężne (pomoc finansowa)		
2.	świadczenia niepieniężne (pomoc rzeczowa, w formie usług, porad i/lub konsultacji)		

Pytanie 10 dotyczy osób, które otrzymywały świadczenia pieniężne, jako formę pomocy społecznej (pyt. 9 pkt 1 odp. TAK)

“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”

10. Z jakich świadczeń pieniężnych oferowanych przez Ośrodek Pomocy Społecznej (OPS) lub Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie (PCPR) Pana/i gospodarstwo domowe korzystało w roku 2013 i/lub 2014?

Ankieter: proszę wstawić „X” przy każdym rodzaju pomocy w zależności od instytucji, z której jest otrzymywana (OPS lub PCPR); możliwość wielokrotnej odpowiedzi

	Ośrodek Pomocy Społecznej (OPS)	Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie (PCPR)
1. zasiłek stały		
2. zasiłek okresowy		
3. zasiłek celowy i specjalny zasiłek celowy (np. na opał, na leczenie, na zakup posiłku lub żywności)		
4. zasiłek i pożyczka na ekonomiczne usamodzielnienie		
5. pomoc dla rodzin zastępczych		
6. pomoc na usamodzielnienie oraz na kontynuowanie nauki		
7. świadczenie pieniężne na utrzymanie i pokrycie wydatków związanych z nauką języka polskiego dla cudzoziemców, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą		
8. wynagrodzenie należne opiekunowi z tytułu sprawowania opieki przyznane przez sąd		

Pytanie 11 dotyczy osób, które otrzymywały świadczenia niepieniężne, jako formę pomocy społecznej (pyt. 9 pkt 2 odp. TAK)

11. Z jakich świadczeń niepieniężnych oferowanych przez Ośrodek Pomocy Społecznej (OPS) lub Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie (PCPR) Pana/i gospodarstwo domowe korzystało w roku 2013 i/lub 2014?

Ankieter: proszę wstawić „X” przy każdym rodzaju pomocy w zależności od instytucji, z której jest otrzymywana (OPS lub PCPR); możliwość wielokrotnej odpowiedzi

	Ośrodek Pomocy Społecznej (OPS)	Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie (PCPR)
1. praca socjalna		
2. bilet kredytowany		
3. składki na ubezpieczenie zdrowotne		
4. składki na ubezpieczenie społeczne		
5. pomoc rzeczowa, w tym na ekonomiczne usamodzielnienie		
6. sprawienie pogrzebu		
7. poradnictwo specjalistyczne		
8. interwencja kryzysowa		
9. schronienie		
10. posiłek		
11. niezbędne ubranie, obuwie		
12. usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania, w ośrodkach wsparcia oraz w rodzinnych domach pomocy		
13. specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania oraz w ośrodkach wsparcia		

“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”

14.	mieszkanie chronione		
15.	pobyt i usługi w domu pomocy społecznej		
16.	opieka i wychowanie w rodzinie zastępczej i w placówce opiekuńczo – wychowawczej		
17.	pomoc w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych, w tym w mieszkaniu chronionym, pomoc w uzyskaniu zatrudnienia, pomoc na zagospodarowanie – w formie rzeczowej dla osób usamodzielnianych		
18.	szkolenia, poradnictwo rodzinne i terapia rodzinna prowadzone przez ośrodki adopcyjno – opiekuńcze		
19.	pomoc asystenta rodziny		

Pytania 12 i następane dotyczą wszystkich respondentów

12. Jaki okres czasu Pana/i gospodarstwo domowe zmagają się z trudną sytuacją życiową (tj. przyczyną udzielenia pomocy, np. bezrobociem, przemocą w rodzinie, ubóstwem, długotrwałą chorobą itp.)?

1.	do 3 miesięcy
2.	powyżej 3 miesięcy do 6 miesięcy
3.	powyżej 6 miesięcy do 12 miesięcy
4.	powyżej 12 miesięcy do 3 lat
5.	powyżej 3 lat

13. Jak często Pana/i gospodarstwo domowe korzysta/ło z pomocy oferowanej przez Ośrodek Pomocy Społecznej (OPS) lub Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie (PCPR) w roku 2013 i/lub 2014?

Ankieter: proszę wstawić „X” przy każdym rodzaju pomocy w zależności od długości jej trwania; nie dotyczy – proszę zaznaczyć, gdy respondent nie otrzymuje takiego rodzaju pomocy

		długotrwale (tj. osoby, korzystające z pomocy społecznej <u>nieprzerwanie ponad 3 lata</u>)	okresowo -> <u>jeżeli tak, to proszę wpisać przez jaki okres w roku 2013 i/lub 2014 respondent otrzymywał pomoc (liczbę miesięcy)</u>	jednorazowo (tj. osoby, które <u>jednorazowo</u> skorzystały z pomocy społecznej w roku 2013 i/lub 2014)	nie dotyczy
1.	pomoc finansowa				
2.	pomoc rzeczowa (żywność, odzież, obuwie, leki, opał itp.)				
3.	pomoc w formie usług (pielęgnacja osoby chorej czy niepełnosprawnej, pobyt w ośrodkach pomocy społecznej, opieka nad dzieckiem, pomoc w prowadzeniu gospodarstwa np. sprzątnięcie, zakupy, inne)				
4.	pomoc w formie porad i/lub konsultacji				

“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”

14. Jakie są główne przyczyny korzystania przez Pana/i gospodarstwo domowe z pomocy społecznej?

Ankieter: możliwość wielokrotnej odpowiedzi

1.	ubóstwo
2.	bezrobocie
3.	długotrwała lub ciężka choroba
4.	niepełnosprawność
5.	bezzadność (problemy) w sprawach opiekuńczo – wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego
6.	potrzeba ochrony macierzyństwa lub wielodzietność
7.	kłęski żywiołowe lub ekologiczne
8.	bezdomność
9.	opuszczenie zakładu karnego
10.	brak umiejętności w przystosowaniu do życia młodzieży opuszczającej całodobowe placówki opiekuńczo - wychowawcze
11.	przemoc w rodzinie
12.	sieroctwo
13.	trudności w integracji cudzoziemców, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą
14.	alkoholizm lub narkomania
15.	zdarzenia losowe i sytuacja kryzysowa
16.	inne

15. Czy w trakcie korzystania z pomocy społecznej zmieniały się główne przyczyny jej otrzymywania?

Ankieter: proszę zaznaczyć jedną odpowiedź najlepiej charakteryzującą sytuację respondenta; proszę nie czytać odpowiedzi „trudno powiedzieć”; zaznaczyć w ostateczności

1.	tak, liczba przyczyn zwiększyła się
2.	tak, liczba przyczyn zmniejszyła się
3.	nie, przyczyny pozostały takie same
4.	trudno powiedzieć

16. Jakie znaczenie ma otrzymywana pomoc, tj. jaką część budżetu Pana/i gospodarstwa domowego stanowi pomoc społeczna?

Ankieter: proszę wstawić „X” przy każdym rodzaju pomocy w zależności od jej znaczenia; nie dotyczy – proszę zaznaczyć, gdy respondent nie otrzymuje takiego rodzaju pomocy

		bardzo duże (pomoc społeczna stanowi wyłączone źródło dochodu)	średnie (pomoc społeczna stanowi powyżej 50% dochodu gosp. domowego)	niewielkie (pomoc społeczna stanowi poniżej 50% dochodu gosp. domowego)	nie dotyczy
1.	pomoc finansowa				
2.	pomoc rzeczowa (żywność, odzież, obuwie, leki, opał itp.)				
3.	pomoc w formie usług (pielęgnacja osoby chorej czy niepełnosprawnej, pobyt w ośrodkach pomocy społecznej, opieka nad dzieckiem, pomoc w prowadzeniu gospodarstwa np. sprzątanie, zakupy, inne)				
4.	pomoc w formie porad lub konsultacji				

“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”

17. Proszę ocenić stopień Pana/i zadowolenia z pomocy otrzymywanej z OPS lub PCPR?

Ankieter: proszę wstawić „X” przy każdym rodzaju pomocy w zależności od poziomu zadowolenia; proszę nie czytać odpowiedzi „trudno powiedzieć”, zaznaczyć w ostateczności; nie dotyczy - proszę zaznaczyć, gdy respondent nie otrzymuje takiego rodzaju pomocy

		bardzo zadowolony/a	raczej zadowolony/a	raczej niezadowolony/a	bardzo niezadowolony/a	trudno powiedzieć	nie dotyczy
1.	pomoc finansowa						
2.	pomoc rzeczowa (żywność, odzież, obuwie, leki, opał itp.)						
3.	pomoc w formie usług (pielęgnacja osoby chorej czy niepełnosprawnej, pobyt w ośrodkach pomocy społecznej, opieka nad dzieckiem, pomoc w prowadzeniu gospodarstwa np. sprzątanie, zakupy, inne)						
4.	pomoc w formie porad i/lub konsultacji						

18. Proszę ocenić, które ze wskazanych poniżej form pomocy społecznej oferowanej przez OPS lub PCPR są Pana/i zdaniem potrzebne, a które niepotrzebne dla przezwyciężenia trudnej sytuacji życiowej odbiorców pomocy społecznej?

Swoją odpowiedź proszę zaznaczyć na 5 stopniowej skali, gdzie: **1** – zupełnie niepotrzebne; **2** – raczej niepotrzebne; **3** – trudno powiedzieć; **4** – raczej potrzebne; **5** – bardzo potrzebne

1.	zasilek stały	1	2	3	4	5
2.	zasilek okresowy	1	2	3	4	5
3.	zasilek celowy i specjalny zasilek celowy (np. na opał, na leczenie, na zakup posiłku lub żywności)	1	2	3	4	5
4.	zasilek i pożyczka na ekonomiczne usamodzielnienie	1	2	3	4	5
5.	pomoc dla rodzin zastępczych	1	2	3	4	5
6.	pomoc na usamodzielnienie oraz na kontynuowanie nauki	1	2	3	4	5
7.	świadczenie pieniężne na utrzymanie i pokrycie wydatków związanych z nauką języka polskiego dla cudzoziemców, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą	1	2	3	4	5
8.	wynagrodzenie należne opiekunowi z tytułu sprawowania opieki przyznane przez sąd	1	2	3	4	5
9.	praca socjalna	1	2	3	4	5
10.	bilet kredytowany	1	2	3	4	5
11.	składki na ubezpieczenie zdrowotne	1	2	3	4	5
12.	składki na ubezpieczenie społeczne	1	2	3	4	5
13.	pomoc rzeczowa, w tym na ekonomiczne usamodzielnienie	1	2	3	4	5
14.	sprawienie pogrzebu	1	2	3	4	5
15.	poradnictwo specjalistyczne	1	2	3	4	5
16.	interwencja kryzysowa	1	2	3	4	5
17.	schronienie	1	2	3	4	5
18.	posiłek	1	2	3	4	5
19.	niezbędne ubranie	1	2	3	4	5
20.	usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania, w ośrodkach	1	2	3	4	5

**“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”**

	wsparcia oraz w rodzinnych domach pomocy					
21.	specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania oraz w ośrodkach wsparcia	1	2	3	4	5
22.	mieszkanie chronione	1	2	3	4	5
23.	pobyt i usługi w domu pomocy społecznej	1	2	3	4	5
24.	opieka i wychowanie w rodzinie zastępczej i w placówce opiekuńczo – wychowawczej	1	2	3	4	5
25.	pomoc w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych, w tym w mieszkaniu chronionym, pomoc w uzyskaniu zatrudnienia, pomoc na zagospodarowanie – w formie rzeczowej dla osób usamodzielnianych	1	2	3	4	5
26.	szkolenia, poradnictwo rodzinne i terapia rodzinna prowadzone przez ośrodki adopcyjno – opiekuńcze	1	2	3	4	5
27.	pomoc asystenta rodziny	1	2	3	4	5

19. Czy zauważa Pan/i potrzebę zmiany swojej sytuacji życiowej?

Ankieter: proszę nie czytać odpowiedzi „trudno powiedzieć”, zaznaczyć w ostateczności

1.	tak
2.	nie
3.	trudno powiedzieć

20. Czy podejmuje lub podejmował/a Pan/i w ciągu ostatnich 12 miesięcy jakieś konkretne działania (oprócz podniesienia kwalifikacji zawodowych), aby zmienić swoją trudną sytuację życiową?

Ankieter: proszę nie czytać odpowiedzi „trudno powiedzieć”, zaznaczyć w ostateczności

1.	tak
2.	nie -> proszę przejść do pyt. 23
3.	trudno powiedzieć -> proszę przejść do pyt. 23

21. Jakie konkretne działania podejmuje lub podejmował/a Pan/i w ciągu ostatnich 12 miesięcy, aby zmienić swoją trudną sytuację życiową?

Ankieter: proszę wpisać odpowiedź respondenta

22. Czy podejmowane działania zmieniły Pana/i trudną sytuację życiową?

Ankieter: proszę nie czytać odpowiedzi „trudno powiedzieć”, zaznaczyć w ostateczności

1.	tak, moja sytuacja życiowa poprawiła się
2.	nie, moja sytuacja życiowa pozostała bez zmian
3.	nie, moja sytuacja życiowa pogorszyła się
4.	trudno powiedzieć

Teraz chciał(a)bym zapytać Pana/ią o korzystanie z pomocy społecznej przez Pana/i rodziców/ opiekunów/ teściów lub rodzeństwo.

23. Czy Pana/i rodzice/ opiekunowie/ teściowie lub rodzeństwo kiedykolwiek korzystali z pomocy społecznej oferowanej przez OPS i/lub PCPR lub inną instytucję/ organizację wsparcia?

Ankieter: proszę nie odczytywać odpowiedzi „nie wiem”, zaznaczyć w ostateczności

1.	tak
2.	nie -> proszę przejść do pyt. 25
3.	nie wiem -> proszę przejść do pyt. 25

“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”

24. Jakie były główne powody korzystania przez Pana/i rodziców/ opiekunów/ teściów lub rodzeństwo z pomocy społecznej oferowanej przez OPS lub PCPR?

Ankieter: możliwość wielokrotnej odpowiedzi

1.	ubóstwo
2.	bezrobocie
3.	długotrwała lub ciężka choroba
4.	niepełnosprawność
5.	bezzadność (problemy) w sprawach opiekuńczo – wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego
6.	potrzeba ochrony macierzyństwa lub wielodzietność
7.	klęski żywiołowe lub ekologiczne
8.	bezdomność
9.	opuszczenie zakładu karnego
10.	brak umiejętności w przystosowaniu do życia młodzieży opuszczającej całodobowe placówki opiekuńczo - wychowawcze
11.	przemoc w rodzinie
12.	sieroctwo
13.	trudności w integracji cudzoziemców, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą
14.	alkoholizm lub narkomania
15.	zdarzenia losowe i sytuacja kryzysowa
16.	inne

KORZYSTANIE Z INNYCH FORM POMOCY NIŻ OFEROWANYCH PRZEZ OPS/ PCPR

25. Czy Pana/i gospodarstwo domowe korzysta/ło w roku 2013 i/lub 2014 z innych form pomocy niż oferowanych przez OPS lub PCPR?

1.	tak -> proszę przejść do pyt. 26 i 27 oraz pominąć pyt. 28
2.	nie -> proszę przejść do pyt. 28 i następnych

26. Jak długo Pana/i gospodarstwo domowe korzysta z innych form pomocy niż oferowanych przez OPS lub PCPR?

Ankieter: proszę wstawić „X” przy każdej innej formie pomocy w zależności od długości trwania; nie dotyczy – proszę zaznaczyć, gdy respondent nie otrzymuje takiej formy pomocy

		długotrwale (tj. osoby, korzystające z pomocy społecznej nieprzerwanie ponad 3 lata)	okresowo (tj. epizody korzystania z pomocy społecznej, przerywane względną poprawą sytuacji w gospodarstwie domowym i niekorzystaniem w tym czasie z pomocy społecznej)	jednorazowo (tj. osoby, które jednorazowo skorzystały z pomocy społecznej)	nie dotyczy
1.	Tak, z Klubu Integracji Społecznej				
2.	Tak, z Centrum Integracji Społecznej				
3.	Tak, ze stowarzyszeń charytatywnych				
4.	Tak, z organizacji kościelnych				
5.	Tak, z organizacji pozarządowych				
6.	Tak, z innych ośrodków/				

**“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”**

	instytucji/ organizacji wsparcia, jakich?			
--	--	--	--	--

27. Proszę ocenić stopień Pana/i zadowolenia z pomocy otrzymywanej od innych instytucji/ organizacji wsparcia niż OPS lub PCPR?

Ankieter: proszę nie czytać odpowiedzi „trudno powiedzieć”, zaznaczyć w ostateczności

1.	bardzo zadowolony/a
2.	raczej zadowolony/a
3.	raczej niezadowolony/a
4.	bardzo niezadowolony/a
5.	trudno powiedzieć

28. Dlaczego Pana/i gospodarstwo domowe nie korzysta z pomocy społecznej oferowanej przez inne instytucje/ organizacje niż OPS lub PCPR?

Ankieter: możliwość wielokrotnej odpowiedzi; proszę nie czytać odpowiedzi „trudno powiedzieć”, zaznaczyć w ostateczności

1.	pomoc z OPS lub PCPR jest wystarczająca
2.	brak informacji o możliwości uzyskania pomocy z innych instytucji
3.	nie spełniany określonych warunków, aby uzyskać pomoc od innych instytucji/ organizacji
4.	inne, jakie?.....
5.	trudno powiedzieć

SYTUACJA MATERIALNA RESPONDENTA

Teraz chciał(a)bym zapytać o sytuację finansową oraz dochody Pana(i) gospodarstwa domowego. Proszę wziąć pod uwagę dochody uzyskane przez wszystkie osoby z Pana(i) gospodarstwa domowego, wnoszące jakikolwiek dochód (z jakiegokolwiek źródła) do wspólnego budżetu.

29. Główne źródło dochodu w Pana/i gospodarstwie domowym:

Przez główne źródło dochodu rozumie się taki dochód, który całkowicie lub w przeważającej części dostarcza środków utrzymania danemu gospodarstwu domowemu, czyli jest najwyższy spośród wszystkich osiągniętych przez gospodarstwo domowe dochodów

1.	wyłącznym lub głównym (przeważającym) źródłem utrzymania jest dochód z pracy najemnej w sektorze publicznym lub prywatnym – gospodarstwa pracowników
2.	wyłącznym lub głównym (przeważającym) źródłem utrzymania jest dochód z gospodarstwa rolnego o powierzchni użytków rolnych powyżej 1 ha (łącznie z użytkownikami działek do 1 ha użytków rolnych i właścicielami zwierząt gospodarskich nieposiadających użytków rolnych, jeśli dochód z nich stanowi wyłączone lub główne źródło utrzymania) – gospodarstwa rolników
3.	wyłącznym lub głównym (przeważającym) źródłem utrzymania jest dochód z pracy na własny rachunek poza rolnictwem lub wykonywanie wolnego zawodu – gospodarstwa pracujących na własny rachunek
4.	wyłącznym lub głównym (przeważającym) źródłem utrzymania jest emerytura – gospodarstwa emerytów
5.	wyłącznym lub głównym (przeważającym) źródłem utrzymania jest renta – gospodarstwa rencistów
6.	wyłącznym lub głównym (przeważającym) źródłem utrzymania są źródła niezarobkowe poza emeryturą lub rentą – gospodarstwa utrzymujących się z niezarobkowych źródeł

“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”

30. Proszę określić w przybliżeniu wysokość dochodu Pana/i gospodarstwa domowego (w pełnych złotych). Proszę wziąć pod uwagę dochody uzyskane przez wszystkie osoby z Pana/i gospodarstwa domowego.

--

31. Czy obecnie Pana/i gospodarstwo domowe zalega z:

Ankieter: proszę udzielić odpowiedzi dla każdej z poniższych opłat/spłat;

Jeżeli respondent zalega z daną opłatą/ spłatą, należy podać za jaki okres zalega (w miesiącach)

		nie	tak	jeżeli tak, to za jaki okres (w miesiącach)
1.	opłatami za mieszkanie			
2.	opłatami za gaz, energię elektryczną			
3.	spłatą kredytu mieszkaniowego			
4.	spłatą rat pożyczki			

32. Czy przy aktualnym dochodzie netto (tzw. ‘na rękę’) Pana/i gospodarstwo domowe jest w stanie zaspokoić podstawowe potrzeby?

Ankieter: proszę wybrać jeden z wariantów odpowiedzi

1.	z wielką trudnością
2.	z trudnością
3.	z pewną trudnością
4.	raczej łatwo
5.	łatwo

33. Czy w stosunku do sytuacji sprzed dwóch lat sytuacja dochodowa Pana/i gospodarstwa domowego:

Ankieter: proszę wybrać jeden z wariantów odpowiedzi

1.	pogorszyła się
2.	nie zmieniła się
3.	poprawiła się

34. Które z następujących określeń najlepiej charakteryzuje sposób gospodarowania dochodem w Pana/i gospodarstwie domowym?

Ankieter: możliwość wielokrotnej odpowiedzi;

proszę udzielić odpowiedzi niezależnie dla każdego z poniższych sposobów, przekreślając prostokąt przy właściwej odpowiedzi (wpisać X);

nie dotyczy – proszę zaznaczyć w przypadku nie występowania danej sytuacji (np. gospodarstwo domowe nie posiada dzieci, gospodarstwo domowe nie posiada kredytu, pożyczki)

		tak	nie	nie dotyczy
1.	pieniędzy brakuje na jedzenie			
2.	pieniędzy brakuje na ubranie, obuwie dla wszystkich członków rodziny			
3.	pieniędzy brakuje na opłaty za mieszkanie/ dom			
4.	pieniędzy brakuje na spłatę kredytu, pożyczki (nie dotyczy – gosp. domowe nie posiada kredytu, pożyczki)			
5.	pieniędzy brakuje na książki, przybory szkolne dla dzieci (nie dotyczy – gosp. domowe nie posiada dzieci w			

“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”

	<i>wieku szkolnym)</i>			
6.	pieniędzy brakuje na dokończanie, zajęcia pozalekcyjne dla dzieci <i>(nie dotyczy – gosp. domowe nie posiada dzieci w wieku szkolnym)</i>			
7.	pieniędzy brakuje na wypoczynek dla wszystkich członków gosp. domowego			
8.	pieniędzy starcza na wszystko, lecz żyjemy skromnie (oszczędzamy) <i>(proszę zaznaczyć TAK, tylko jeśli respondent nie udzielił w żadnym wcześniejszym punkcie odpowiedzi TAK)</i>			
9.	pieniędzy starcza na wszystko bez specjalnych wyłączeń <i>(proszę zaznaczyć TAK, tylko jeśli respondent nie udzielił w żadnym wcześniejszym punkcie odpowiedzi TAK)</i>			

SYTUACJA MIESZKANIOWA RESPONDENTA

35. Jaka jest powierzchnia użytkowa mieszkania zajmowanego przez gospodarstwo domowe w pełnych m²:

36. Ile pokoi jest w całym mieszkaniu/domu (łącznie z łazienką i kuchnią, jeśli są odrębnymi pomieszczeniami)?

37. Czy jest to mieszkanie:

Ankieter: poprosić o wybór jednego z wariantów odpowiedzi i zakreślić odpowiedź

1.	w bloku
2.	w budynku kilkurodzinnym
3.	w domu jednorodzinnym w zabudowie szeregowej (np. bliźniak)
4.	w domu jednorodzinnym, wolnostojącym
5.	inne

38. Proszę powiedzieć z jakiego tytułu Pana/i gospodarstwo domowe użytkuje mieszkanie. Czy jest to:

Ankieter: poprosić o wybór jednego z wariantów odpowiedzi i zakreślić odpowiedź

1.	własność budynku prywatnego
2.	własność w budynku komunalnym, zakładu pracy
3.	członkostwo w spółdzielni – mieszkanie własnościowe
4.	członkostwo w spółdzielni – mieszkanie lokatorskie
5.	najem mieszkania
6.	mieszkanie socjalne
7.	podnajem części mieszkania
8.	u rodziców lub innej rodziny
9.	inne

39. Czy Pana/i gospodarstwo domowe lub ktokolwiek z członków gospodarstwa domowego posiada poniższe dobra.

Ankieter: Nie ma znaczenia, czy są one ich własnością, czy też są wdzierżawione lub w inny sposób oddane do dyspozycji. Proszę udzielić odpowiedzi dla każdego z poniższych dóbr:

		TAK	NIE
1.	pralkę automatyczną		
2.	chłodziarko-zamrażarkę		

“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”

3.	zmywarkę do naczyń		
4.	kuchenkę mikrofalową		
5.	telewizor		
6.	płatną telewizję satelitarną lub kablową		
7.	odtwarzacz DVD		
8.	kino domowe		
9.	komputer stacjonarny		
11.	komputer przenośny (laptop, notebook, iPad, tablet)		
12.	samochód osobowy (osobowo-dostawczy)		
13.	dostęp do Internetu w domu z komputera, laptopa lub przez telefon komórkowy		
14.	telefon komórkowy		
15.	telefon domowy (stacjonarny)		

40. Chcę również zapytać Pana/ią o wyposażenie mieszkania w instalacje. Czy w mieszkaniu jest::

Ankieter: należy udzielić odpowiedzi dla każdego z poniższych instalacji i urządzeń, przekreślając prostokąt przy właściwej odpowiedzi (wpisać X)

		TAK	NIE
1.	wodociąg		
2.	ustęp splukiwany wodą bieżącą		
3.	łazienka z wanną lub prysznicem		
4.	ciepła woda bieżąca		
5.	gaz z sieci		
6.	gaz z butli		
7.	centralne ogrzewanie		

41. Jak ogólnie ocenia Pan/i swoje warunki mieszkaniowe?

Ankieter: proszę wybrać jeden z wariantów odpowiedzi

1.	niedostatecznie
2.	dopuszczająco
3.	dostatecznie
4.	dobrze
5.	bardzo dobrze

SYTUACJA ZAWODOWA RESPONDENTA

42. Status na rynku pracy respondenta:

Ankieter: proszę zaznaczyć wszystkie odpowiedzi, właściwe dla sytuacji respondenta

1.	osoba ucząca się -> pomiń pyt. 43 i przejdź do pyt. 44
2.	osoba pracująca -> pomiń pyt. 43 i przejdź do pyt. 44 (osoby w wieku 16 lat i więcej, które w okresie badanego tygodnia: - wykonywały przez co najmniej 1 godzinę pracę przynoszącą zarobek lub dochód tzn. były zatrudnione w charakterze pracownika najemnego, pracowały we własnym (lub dzierżawionym) gospodarstwie rolnym lub prowadziły własną działalność gospodarczą poza rolnictwem, pomagały (bez wynagrodzenia) w prowadzeniu rodzinnego gospodarstwa rolnego lub rodzinnej działalności gospodarczej poza rolnictwem)
3.	osoba bezrobotna (osoby w przedziale wiekowym 18-65 lat (kobiety 18-60 lat), niezatrudnione i niewykonyjące innej pracy zarobkowej, zdolne i gotowe do podjęcia zatrudnienia w pełnym wymiarze czasu pracy, nieuczące się w szkole, zarejestrowane w urzędzie pracy oraz poszukujące zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej)

“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”

4.	osoba bierna zawodowo -> pomiń pyt. 43 i przejdź do pyt. 44 <i>(inaczej – nieaktywni zawodowo, tj. osoby niepracujące i nieposzukujące pracy. m.in. osoby niewykazujące chęci do zatrudnienia mimo posiadania zdolności do podjęcia pracy, osoby starsze (w wieku emerytalnym), renciści, osoby niepełnosprawne oraz młodzież, która nie rozpoczęła jeszcze kariery zawodowej lub czasowo wycofała się z rynku pracy z powodu kontynuowania edukacji lub konieczności opieki nad dzieckiem, rodziną)</i>
----	---

43. Czy poszukuje Pan/i aktywnie pracy?

Ankieter: możliwość wielokrotnej odpowiedzi

1.	tak, jestem zarejestrowany/a w urzędzie pracy
2.	tak, odpowiadam na zamieszczone przez pracodawców ogłoszenia w prasie/ Internecie
3.	tak, poszukuję pracy poprzez znajomych i krewnych pracujących w interesujących mnie firmach
4.	tak, osobiście lub telefonicznie dowiaduję się u pracodawcy czy szukają pracownika i zostawiam swój życiorys
5.	tak, zamieściłem/am własne ogłoszenie w prasie i/lub na stronach internetowych
6.	tak, uczestniczę w testach i rozmowach kwalifikacyjnych
7.	tak, uczestniczę w dniach otwartych w firmach i/lub targach pracy
8.	tak, staram się założyć własną firmę
9.	nie, nie wykonuję żadnych z powyższych działań (nie poszukuję aktywnie pracy)

44. Jaki posiada Pan/i staż pracy?

1.	nigdy nie pracowałem/am
2.	poniżej roku
3.	od roku do 5 lat
4.	od 5 do 10 lat
5.	od 10 do 15 lat
6.	od 15 do 20 lat
7.	powyżej 20 lat

45. Czy posiada Pan/i dodatkowe umiejętności, które mogą przydać się w trakcie kariery zawodowej?

Ankieter: możliwość wielokrotnej odpowiedzi

1.	tak, prawo jazdy
2.	tak, znajomość języka obcego przynajmniej w stopniu komunikatywnym
3.	tak, obsługa komputera i/lub Internetu
4.	tak, certyfikat uczestnictwa w kursie zawodowym
5.	tak, obsługa urządzeń biurowych
6.	tak, certyfikat umiejętności obsługi maszyn i urządzeń technicznych (np. wózka widłowego itp.)
7.	tak, inne umiejętności, jakie?
8.	nie, nie posiadam żadnych dodatkowych umiejętności

46. Czy planuje Pan/i w ciągu najbliższych 12 miesięcy podwyższenie kwalifikacji zawodowych w celu poprawy sytuacji zawodowej?

Ankieter: możliwość wielokrotnej odpowiedzi

1.	tak, planuje rozpocząć naukę w szkole
2.	tak, planuje uczestniczyć w kursie zawodowym
3.	tak, planuje uczestniczyć w kursie językowym
4.	tak, planuje uczestniczyć w innej formie podnoszenia kwalifikacji
5.	trudno powiedzieć -> przejdź do pyt. 47
6.	nie -> przejdź do pyt. 47

“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”

47. Czy uważa Pan/i, że podniesienie kwalifikacji zawodowych przyczyni się do zmiany Pana/i sytuacji życiowej?

Ankieter: proszę nie czytać odpowiedzi „trudno powiedzieć”; zaznaczyć w ostateczności

1.	tak, zdecydowanie poprawi się
2.	tak, raczej się poprawi
3.	nie, raczej nie poprawi się
4.	nie, zdecydowanie nie poprawi się
5.	trudno powiedzieć/ nie wiem

OCENA INFRASTRUKTURY POMOCOWEJ

Pytanie 48 dotyczy osób, które korzystały z pomocy społecznej oferowanej przez OPS lub PCPR (pyt. 9 pkt 1 i/lub 2 odp. TAK)

48. Jak ocenia Pan/i współpracę z OPS lub PCPR pod względem:

Ankieter: proszę posłużyć się skalą ocen szkolnych, gdzie: 1 – ocena niedostateczna; 2 – ocena dopuszczająca; 3 – ocena dostateczna; 4 – ocena dobra; 5 – ocena bardzo dobra; ocenę wybraną przez respondenta proszę wpisać w prostokąt dla każdego aspektu współpracy (wpisując ocenę)

respondent udziela odpowiedzi tylko dotyczących instytucji, z której pomocy społecznej korzystał, tj. OPS lub PCPR

	Ośrodek Pomocy Społecznej (OPS)	Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie (PCPR)
1.	podejścia pracowników do klienta	
2.	terminowości wykonywanych zadań	
3.	kompetentności pracowników	
4.	dostępu do informacji o pomocy społecznej i placówkach	
5.	czasu oczekiwania na otrzymaną pomoc społeczną	
6.	dyspozycyjności pracowników	

Pytanie 49 dotyczy osób, które korzystały z pomocy społecznej oferowanej przez inne instytucje/ organizacje niż OPS lub PCPR (pyt. 25 pkt 1 odp. TAK)

49. Jak ocenia Pan/i współpracę z innymi instytucjami/ organizacjami, z których pomocy Pana/i gospodarstwo domowe korzystało? W odpowiedzi proszę posłużyć się skalą ocen szkolnych.

Ankieter: proszę nie czytać odpowiedzi „trudno powiedzieć”, zaznaczyć w ostateczności

1.	niedostatecznie
2.	dopuszczająco
3.	dostatecznie
4.	dobrze
5.	bardzo dobrze
6.	trudno powiedzieć

Pytanie 50 i następane dotyczą wszystkich respondentów

50. Jak ocenia Pan/i poszczególne aspekty funkcjonowania instytucji oferujących pomoc społeczną w Pana/i gminie/ powiecie (np. OPS, PCPR, KIS, CIS, inne instytucje i organizacje)?

Ankieter: proszę posłużyć się skalą ocen szkolnych, gdzie 1 oznacza „niedostateczną” ocenę, a 5 „bardzo dobrą”; ocena 6 oznacza odpowiedź „trudno powiedzieć”;

proszę nie odczytywać odpowiedzi „trudno powiedzieć”, zaznaczyć w ostateczności

1.	ilość instytucji pomocowych	1	2	3	4	5	6
2.	różnorodność pomocy	1	2	3	4	5	6

**“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”**

	oferowanej przez instytucje						
3.	jakość pomocy oferowanej przez instytucje	1	2	3	4	5	6
4.	dostępność informacji o oferowanej pomocy	1	2	3	4	5	6

51. Czy uważa Pan/i, że działania instytucji pomocowych (np. OPS, PCPR, Klubu Integracji Społecznej (KIS), Centrum Integracji Społecznej (CIS) lub innych organizacji charytatywnych) są ogólnie skuteczne i pomagają ludziom w trudnych sytuacjach życiowych?

Ankieter: proszę udzielić odpowiedzi dla każdej instytucji pomocowych w zależności od jej skuteczności; proszę nie czytać odpowiedzi „trudno powiedzieć”, zaznaczyć w ostateczności

		zdecydowanie skuteczne	raczej skuteczne	trudno powiedzieć	raczej nieskuteczne	zdecydowanie nieskuteczne
1.	OPS					
2.	PCPR					
3.	KIS/ CIS					
3.	inne organizacje					

52. Czy Pana/i gospodarstwo domowe potrzebuje pomocy zewnętrznej, a nie otrzymało jej pomimo zgłoszenia do instytucji pomocowej (np. OPS, PCPR, KIS, CIS, organizacji pozarządowych itp.) w zakresie:

Ankieter: proszę wpisać „X” niezależnie dla każdej formy pomocy w zależności od potrzeby; proszę nie odczytywać odpowiedzi „trudno powiedzieć”, zaznaczyć w ostateczności

		tak	nie	trudno powiedzieć
1.	pomocy finansowej			
2.	pomocy rzeczowej (żywność, odzież, obuwie, leki, itp.)			
3.	pomocy w formie usług (pielęgnacja osoby chorej czy niepełnosprawnej, pobyt w ośrodkach pomocy społecznej, opieka nad dzieckiem, pomoc w prowadzeniu gospodarstwa np. sprzątnięcie, zakupy, inne)			
4.	pomocy w formie porad i/lub konsultacji			

Dziękujemy za pomoc w wypełnieniu kwestionariusza!

**“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”**

SCENARIUSZ PANELU EKSPERCKIEGO

WPROWADZENIE

Witam,

Nazywam się (imię i nazwisko moderatora) i pracuję dla firmy General Projekt Sp. z o.o. z siedzibą w Olsztynie, która na zlecenie Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Białymstoku przeprowadza badanie pn. „**Diagnoza sytuacji życiowej odbiorców pomocy społecznej w województwie podlaskim**” w ramach realizowanego projektu systemowego „Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy – szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej” współfinansowanego ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.

Zaprosiliśmy dziś Państwa do dyskusji na temat sytuacji życiowej odbiorców pomocy społecznej w województwie podlaskim. Rozmowa będzie dotyczyła głównie takich zagadnień jak: przyczyny korzystania z pomocy społecznej, czas korzystania z pomocy społecznej, postawy klientów pomocy społecznej w stosunku do służb publicznych czy ocena infrastruktury pomocowej na terenie gmin i powiatów województwa podlaskiego.

Chciał(a)bym Państwa w tym miejscu poprosić o swobodne wyrażanie swoich opinii, ponieważ każda będzie dla nas bardzo cenna. Przebieg naszego spotkania będzie rejestrowany, przy czym rejestracja posłuży nam jedynie do analizy Państwa odpowiedzi i sporządzenia raportu z badania. Przy opracowaniu wyników zachowana zostanie zasada anonimowości uczestników. Nagranie nie będzie rozpowszechniane, ani publikowane. Czy możemy zacząć?

Nasze dzisiejsze spotkanie potrwa około dwóch i pół godziny.

PLAN PRACY MODERATORA

Część	Temat	Czas trwania
1	Wprowadzenie	10 min.
2	Określenie przyczyn korzystania z pomocy społecznej	20 min.
3	Określenie czasu korzystania z pomocy społecznej	20 min.
4	Wskazanie najczęstszych form pomocy społecznej	20 min.
5	Warunki życia klientów pomocy społecznej	20 min.
6	Charakterystyka postaw klientów w stosunku do służb społecznych	20 min.
7	Korzystanie z innych form pomocy społecznej	15 min.
8	Ocena infrastruktury pomocowej na terenie gminy/ powiatu	20 min.
9	Zakończenie - podsumowanie	10 min.
	CAŁKOWITY CZAS TRWANIA	155 min.

Część	Zakres tematyczny
1 WPROWADZENIE	<ol style="list-style-type: none"> 1. Proszę teraz każdego z Państwa o przedstawienie się i powiedzenie kilku słów o sobie (imię, jaką miejscowość i instytucję Państwo reprezentują). 2. Wyjaśnię teraz czego dokładnie będzie dotyczyć ta dyskusja: Przeprowadzamy badanie na temat sytuacji życiowej osób korzystających z pomocy społecznej w województwie podlaskim i staramy się zasięgnąć opinii ekspertów o cechach charakterystycznych beneficjentów pomocy, przyczynach korzystania z pomocy, ich postawach względem pracowników służb pomocowych i otrzymywanej pomocy oraz motywacji do zmiany swojej sytuacji życiowej. Prosimy, aby swoje wypowiedzi oparli Państwo na wiedzy i doświadczeniu z pracy oraz własnych przemyśleniach i wnioskach z niej wyciągniętych. Wyniki tego badania posłużą nam do stworzenia rekomendacji, które mają na celu poprawę skuteczności i działania instytucji pomocy społecznej, a w rezul-

“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”

	tacie poprawę sytuacji beneficjentów tej pomocy. Czy mają Państwo jakieś pytania na początek? Czy możemy zaczynać?
2 OKREŚLENIE PRZY- CZYN KORZYSTANIA Z POMOCY SPOŁECZNEJ.	<ol style="list-style-type: none"> 3. Jak Państwo sądzą, jakie są najważniejsze przyczyny korzystania z pomocy społecznej? 4. Czym są spowodowane te przyczyny? Czy bezradnością tych osób, czy może wynikają z jakiś ich zaniedbań bądź innych cech osobowościowych, czy też z innych przyczyn niezależnych od beneficjentów, np. trudnej sytuacji na rynku pracy? 5. Czy klienci pomocy społecznej czują rzeczywistą potrzebę zmiany swojej sytuacji życiowej? 6. Czy uzyskiwana pomoc wspiera chęć zmiany sytuacji życiowej klientów pomocy społecznej czy może utrwała bezradność? Czy uzyskiwana pomoc sprzyja uzależnieniu od pomocy społecznej i wykształceniu bierności beneficjentów pomocy społ.?
3 OKREŚLENIE CZASU KORZYSTANIA Z PO- MOCY SPOŁECZNEJ.	<ol style="list-style-type: none"> 7. Czy czas korzystania z pomocy społecznej jest skorelowany z poziomem wykształcenia, wiekiem, płcią oraz miejscem zamieszkania beneficjentów pomocy społecznej? 8. Respondenci o jakich cechach socjogeograficznych najczęściej są długotrwałymi beneficjentami pomocy społecznej? 9. Jakie działania zmierzające do poprawy swojej sytuacji życiowej podejmują beneficjenci pomocy społecznej? Czy są one skuteczne? Jak oceniają Państwo motywację beneficjentów pomocy społecznej do poprawy swojej sytuacji życiowej? 10. Czy korzystanie z pomocy jest dziedziczne? Jaki średnio procent beneficjentów pomocy społecznej posiada cechy dziedziczności korzystania z pomocy społecznej (korzystanie przez rodziców/ opiekunów, dzieci, rodzeństwo, teściów z pomocy społecznej)?
4 WSKAZANIE NAJ- CZĘSTSZYCH FORM POMOCY SPOŁECZNEJ	<ol style="list-style-type: none"> 11. Jakie są najczęstsze formy pomocy społecznej? Czy częściej występuje pomoc materialna czy niematerialna? 12. Czy osoby korzystające z pomocy materialnej również chętnie korzystają z pomocy niematerialnej? 13. Czy występują osoby korzystające tylko z pomocy niematerialnej? Jaka forma pomocy niematerialnej jest najczęstsza? 14. Jaki jest stosunek beneficjentów pomocy społecznej do pomocy niematerialnej? 15. Proszę określić na podstawie swojego doświadczenia, która z form pomocy bardziej wpływa na zmianę sytuacji życiowej klientów pomocy społecznej – materialna czy niematerialna?
5 WARUNKI ŻYCIA KLIENTÓW POMOCY SPOŁECZNEJ	<ol style="list-style-type: none"> 16. Jak oceniają Państwo warunki mieszkaniowe klientów pomocy społecznej? 17. Jak wygląda sytuacja zawodowa i edukacyjna klientów pomocy społecznej? Czy beneficjenci pomocy społecznej podejmują działania zmierzające do poprawy swojej sytuacji zawodowej? 18. Jak Państwo oceniają sytuację materialną klientów pomocy społecznej? 19. Czy w przypadku długotrwałych klientów jest zauważalna zmiana sytuacji życiowej beneficjentów pomocy społecznej? Jeżeli tak, to czym jest ona spowodowana? Jeżeli nie, to co należy zmienić w zachowaniu beneficjentów?

“Bądź Aktywny, Bądź Najlepszy
- szkolenia oraz specjalistyczne doradztwo dla kadr instytucji pomocy społecznej”

<p align="center">6 CHARAKTERYSTYKA POSTAW KLIENTÓW W STOSUNKU DO SŁUŻB SPOŁECZNYCH</p>	<p>20. Jak przebiega Państwa współpraca z klientami pomocy społecznej? Czy układa się dobrze czy występują problemy? Jakże najczęściej?</p> <p>21. Czy klienci pomocy społecznej są zazwyczaj zadowoleni z uzyskiwanego wsparcia czy może prezentują postawę roszczącą względem Państwa?</p> <p>22. Czy poziom zadowolenia jest zależny od rodzaju otrzymywanej pomocy, jej wysokości i/lub długości trwania?</p> <p>23. Jak beneficjenci pomocy społecznej postrzegają Państwa rolę w świadczeniu im pomocy?</p>
<p align="center">7 KORZYSTANIE Z IN- NYCH FORM POMOCY SPOŁECZNEJ</p>	<p>24. Czy na terenie ich gminy/ powiatu działają Kluby Integracji Społecznej i/lub Centra Integracji Społecznej?</p> <p>25. Jeżeli nie, to dlaczego nie działają?</p> <p>26. Jeżeli tak, to na czym polega ich działalność? Czy osoby korzystają z ich pomocy? Czy spełniają swoją rolę?</p> <p>27. Czy na terenie gminy/ powiatu występują inne instytucje pomocy społecznej? Jeżeli tak, to jaki zakres pomocy obejmują? Czy one potrzebne?</p>
<p align="center">8 OCENA INFRASTRUK- TURY POMOCOWEJ NA TERENIE GMINY/ PO- WIATU.</p>	<p>28. Czy zakres świadczonej w województwie podlaskim pomocy społecznej jest wystarczający?</p> <p>29. Jakich instytucji i jakich rodzajów wsparcia istnieje niedostatek?</p> <p>30. Jaka jest dostępność informacji na temat możliwych form pomocy (źródła informacji, kanały informacji)?</p> <p>31. Czy w województwie podlaskim podejmowana jest współpraca między instytucjami działającymi w obszarze pomocy społecznej?</p> <p>32. Jakże występują w województwie podlaskim dobre praktyki w zakresie współpracy i partnerstwa instytucji funkcjonujących w obszarze pomocy społecznej?</p> <p>33. Czy przekłada się to na wzrost efektywności pomocy społecznej w regionie?</p>
<p align="center">9 ZAKOŃCZENIE</p>	<p>To już wszystkie pytania jakie miałem/am dla Państwa przygotowane. Podsumowując: (...) Czy chcieliby Państwo jeszcze coś dodać?</p> <p>Podziękowania za uczestnictwo w spotkaniu, poinformowanie o przeznaczeniu wyników badania oraz tym kiedy i gdzie będą one dostępne. Wręczenie gratyfikacji.</p>